

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YÜKSELEN GÜÇLERE YÖNELİK POLİTİKASI:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fevzi KIRBAŞOĞLU

MAYIS - 2019

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YÜKSELEN GÜÇLERE YÖNELİK POLİTİKASI:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fevzi KIRBAŞOĞLU

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Özgür TÜFEKÇİ

MAYIS - 2019

TRABZON

ONAY

Fevzi KIRBAŞOĞLU tarafından hazırlanan “Avrupa Birliği’nin Yükselen Güçlere Yönelik Politikası: Türkiye Örneği” adlı bu Çalışma 20.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Hüsrev Tabak	Başkan	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Özgür Tüfekçi	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Akkan Güngör	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEK
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Fevzi KIRBAŞOĞLU

ÖNSÖZ

Sosyal bilimler denildiğinde akıllara ilk olarak tarih, hukuk, iktisat, sosyoloji vb. bilim dalları gelmektedir. Ancak burada birçok bilim dalıyla ilişkiler ağı kuran ve bahsedilmesi elzem görülen bir disiplin daha vardır: Uluslararası İlişkiler. Uluslararası İlişkiler, sistemde bulunan çeşitli aktörler arasındaki ilişkileri hukuki, siyasi ve iktisadi perspektiften tetkik eden ve çözümleyen sosyal bilim dalıdır. Bu doğrultuda eklektik bir disiplin olan Uluslararası İlişkiler, devletler başta olmak üzere sistem içerisinde bulunan birçok birimin dış ilişkilerinin dününü, bugününü ve yarınını kendine has çalışma metotlarını kullanarak incelemektedir. Bu minval üzere tezin çıkış noktasını da Türkiye, Avrupa Birliği ve BRICS arasındaki karşılıklı temaslar ve yaklaşımlar oluşturmaktadır.

Bu çalışma konusunun belirlenmesinde, planlanmasında ve yürütülmesinde öncü olan ve desteğe ihtiyacım olduğu/sorularımı yönelttiğim her anda, yoğun çalışma temposuna aldırmadan, değerli malumatlarını paylaşan ve sabrını hiçbir zaman eksik etmeyen danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Özgür Tüfekçi'ye şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışma hakkında kıymetli yorumlarını paylaşarak, görüş ve önerilerini açık yüreklilikle dile getiren Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Sayın Doç. Dr. Hüsrev Tabak'a minnettarım. Aynı zamanda, lisansüstü eğitimime başladığım ilk günden itibaren Uluslararası İlişkiler disiplininin ne kadar ciddi bir bilim dalı olduğunu anlama yardımcı olan Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde görev yapan tüm hocalarıma ve özellikle mesleki konulardaki bilgilerinden, yapıcı eleştirilerinden ve yaşama dair tecrübelerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Gökhan Koçer'e müteşekkirim.

Eğitim-öğretim yaşamım boyunca hem maddi/manevi yardımlarını ve dualarını esirgemeyen hem de ömrüm boyunca almış olduğum/alacağım kararlara saygı, sevgi ve ciddiyetle yaklaşan babam İsmail H. Kırbaşoğlu beyefendiye ve annem Fazilet Kırbaşoğlu hanımefendiye de teşekkürlerin en büyüğünü bir borç bilirim. Hassaten, aile büyüklerimiz halam Latife Kırbaşoğlu Kılıç ve teyzem Ayşe Hancıgaz hanımefendilere, son nefesine ve son damla kanına kadar, yılmadan ve yıkılmadan bilim için mücadele veren ve bilim için mücadele vermek isteyenlere de kapısını ve imkanlarını ardına kadar açan Fatih Özcan ağabeyim ile bütün arkadaşlarıma selam ve hürmetlerimi sunarım. Son olarak, 2017 yılının Nisan ayında kaybettiğimiz dedem Ekrem Hancıgaz beyefendiye bir kez daha Allah'tan rahmet diler, kendisini her daim "Dadaş Duruşu" ile anımsayacağımı ve hayırla yad edeceğimi hatırlatırım.

Mayıs, 2019

Fevzi KIRBAŞOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	1-9

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI SİSTEM KAVRAMI, ÇAĞDAŞ ULUSLARARASI SİSTEM VE YÜKSELEN GÜÇLER.....	10-41
1.1. Sistem ve Uluslararası Sistem Kavramları.....	11
1.1.1. Güç Dengesi Sistemi: Westphalia Barış Antlaşması'ndan Soğuk Savaş Dönemi.....	12
1.1.1.1. 1648-1789 Dönemi.....	13
1.1.1.2. 1789-1814 Dönemi.....	14
1.1.1.3. 1814-1870 Dönemi.....	14
1.1.1.4. 1870-1918 Dönemi.....	15
1.1.1.5. 1918-1945 Dönemi.....	15
1.1.2. İki Kutuplu Sistem: Soğuk Savaş Dönemi.....	16
1.1.2.1. 1947-1951 Dönemi.....	18
1.1.2.2. 1951-1963 Dönemi.....	18
1.1.2.3. 1963-1975 Dönemi.....	19
1.1.2.4. 1975-1985 Dönemi.....	19
1.1.2.5. 1985-1991 Dönemi.....	20
1.1.3. Soğuk Savaş Sonrası'nda Hiyerarşik Sistemden Çok Kutuplu Sisteme Doğru Geçiş ..	20
1.2. Yükselen Güçler.....	24
1.3. BRICS, MIKTA ve Türkiye.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÜKSELEN GÜÇLER VE AVRUPA BİRLİĞİ.....	40-62
2.1. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Arka Planı.....	41
2.2. Avrupa Tek Senedi'nden Lizbon Antlaşması'na Kadar Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri ...	42
2.3. Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçler ile Olan İlişkisi	49
2.3.1. 2008 Ekonomik Krizi'nin Avrupa Birliği'ne Meydan Okuması	50
2.3.2. BRICS ve MIKTA Ülkelerin Avrupa Birliği'ne Meydan Okuması.....	51
2.4. Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçlere Yönelik Geliştirmiş Olduğu Politikalar.....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE İLE OLAN POLİTİKASI.....	61-96
3.1. Avrupa Birliği'nin Türkiye Politikasının Tarihsel Arka Planı.....	62
3.2. Avrupa Birliği'nin Türkiye İle Olan İlişkilerinde Değişim Retoriği: Geri Kabul Anlaşması ve Vize Serbestisi Diyalogu.....	72
3.3. Küresel Terör İdeolojisine Karşı bir Türkiye bir İspanya: Medeniyetler İttifakı Girişimi ...	86
SONUÇ	93
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	97
ÖZGEÇMİŞ	115

ÖZET

Westphalia Barış Antlaşması'yla başlayan çağdaş uluslararası sistemin, yapısında, aktör sayısında ve özelliklerinde farklı dönemlerde çeşitli değişimler meydana gelmiştir. Şöyle ki on altıncı yüzyılda Avrupa devletler sisteminin oluşumuyla birlikte güç dengesi üzerine inşa edilen sistem, yirminci yüzyılın ortalarına kadar üç önemli yapısal değişim yaşamıştır. Bu değişimlerin ilki, iki kutupluluk; ikincisi, çok kutupluluk; sonuncusu ise etkin çok taraflılıktır.

İçerisinde bulunduğumuz etkin çok taraflı sistem, küresel arenayı etkileme kapasitesine sahip olan Çin, Hindistan, Rusya, Türkiye ve Brezilya gibi yükselen güçleri ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda etkin çok taraflı sistem içerisinde bazı meydan okumaları içeren dinamiklerin varlığına da dikkat çekilmiştir. İşte bu gelişmelerden hareketle, önemli yerleşik güçlerden birini temsil eden Avrupa Birliği'nin milenyumla beraber ekonomik kriz ve göç gibi karşılaşmış olduğu zorlukların üstesinden gelebilmek için yükselen güçlerle hem özel bir ilişki ağı kurması hem de onlara karşı çeşitli dış politika enstrümanları geliştirmesi bu tez çalışmasının odak noktasını oluşturmuştur.

Bu cihetle çalışmada ilk olarak, modern uluslararası ilişkilerin başlangıcından günümüze kadar süregelen dönemler tetkik edilecek ve yükselen güçlerin küresel arenadaki varlık mücadelesi ele alınacaktır. İkinci olarak, Avrupa Birliği'nin kuruluşundan günümüze kadar devam eden zaman dilimi içerisinde ne tür kurumsal değişiklikler yaşadığı açıklanarak, hangi meydan okumalarla karşılaştığına değinilecek ve yükselen güçler ile geliştirmiş olduğu ilişki düzeni tartışılacaktır. Son olarak, yükselen güç Türkiye'nin, Avrupa Birliği'nin 2013 yılında karşılaşmış olduğu mülteci akını karşısında yaptığı eşsiz yardımlarının müzakere sürecine katkısı olup olmadığı tartışılacak ve "Türkiye'nin yükselen güç olarak düşünülmesi Avrupa Birliği müzakere sürecinde Avrupalı karar vericiler tarafından fark oluşturmuş mudur?" sorusunun cevabı aranacaktır.

Bu minval üzere çalışmada, yükselen güçlerin ekonomik yapılarından demografik özelliklerine ve askeri kapasitelerine kadar önemli etkilerinin olduğu saptanmıştır. Ardından, Avrupa Birliği'nin dış politikada tek sesliliği yakalayabilmek amacıyla birçok kurumsal değişiklik yaptığı analiz edilmiş ve yükselen güçlere yönelik farklı dış politika enstrümanları geliştirdiği görülmüştür. Son olarak, Avrupa Birliği'nin karşılaşmış olduğu zorluklar neticesinde Türkiye ile ilişkilerinin belirli zaman aralıklarında doruğa ulaştığı belirlenmiş ancak akit taraflar arasında yaşananların, birkaç istisna hariç olmak üzere, Türkiye'nin müzakere sürecini kolaylaştırmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Sistem, Yükselen Güçler, Avrupa Birliği, Türkiye, BRICS

ABSTRACT

The contemporary international system start with the Peace of Westphalia. In later peridos, various changes took place in different periods in the contemporary international system, structure, actor number and characteristics. Namely, the system, built on the balance of power with the formation of the European system of states in the sixteenth century, has undergone three major structural changes until the mid-twentieth century. The first of these changes is bipolarity; second, multipolarity; the last one is effective multilateralism.

The effective multilateral system has undergone significant power changes compared to previous periods. The effective multilateral system has revealed rising powers such as China, Turkey, Brazil, India and Russia, whose capacity to influence the global arena has increased. At the same time in the effective multilateral system some dynamics including various challenges have been emphasized. Thus, The European Union has established a special relationship with the rising powers and used various foreign policy instruments in order to overcome the difficulties faced by the migration and economic crisis. Thus, the previous sentence is the starting point of this thesis.

In this study, firstly, the systems will be examined from 1648 until today and the struggle for existence will be research the rising Powers in the global arena. Secondly, it will be explained what kind of institutional changes the European Union is experiencing and the challenges faced by the global economic crisis will be touched upon and the importance of the relationship with the rising powers will be determined. Finally, Turkey helped with the problems faced of the European Union but “did these contributions contribute to the negotiation process?” and “is it to be considered as an rising power of Turkey had a positive effect on European decision makers in the membership of the European Union?” Therefore, these questions will be answered.

In the study, it was determined that the rising powers have important effects on international politics from their economies to their demographic characteristics and military capacities. Then, it was seen that the European Union made many institutional changes in order to achieve singularity in foreign policy and developed different foreign policy instruments for rising powers. Finally, as a result of some difficulties faced of the European Union relations with Turkey have reached a peak in certain time intervals, but the events between the two sides, except a few exceptions, in no way facilitate the negotiation process has been seen.

Keywords: International System, Rising Powers, European Union, Turkey, BRICS

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Gevşek İki Kutuplu Sistemde Blokların Örgütlenme Durumları	17
2	Soğuk Savaş Dönemi ile Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Analizi	23
3	BRICS Ülkelerinin Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri (2017)	27
4	2009-2018 Yılları Arasında Gerçekleştirilen BRICS Zirveleri	29
5	MIKTA Ülkelerinin Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri (2017).....	35
6	MIKTA İçerisindeki Türkiye'nin 2010-2017 Yılları Arasında GSYİH Büyüme Oranı, Askeri Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı ve Kişi Başına Düşen GSYİH Miktarı	37
7	Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Irak Savaşı Sırasındaki Tavırları	47
8	AB Üyesi Ülkelerin Filistin'in UNESCO üyeliğinde ve BM'de Üye Olmayan Gözlemci Devlet Statüsü Oylamasındaki Kararları	48
9	Thomas Renard'ın On Temel Yaklaşımı	57
10	AB'nin BRICS ve MIKTA Ülkeleri ile Ticaret İlişkisi (2017)	59
11	Türkiye'nin AB ile Katılım Müzakereleri Sürecinde Son Durumu.....	70
12	2010-2017 Yılları Arasında Avrupa Sınırlarını Karadan ve Denizden Geçen Düzensiz Göçmen (DG) Sayısı.....	74
13	Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliği (Frontex)'ne Göre Avrupa'ya Giden Göç Güzergahları	75
14	Avrupa Komisyonu Tarafından Türkiye'nin VSYH Kriterlerine Uyumunu Değerlendiren Raporlar.....	80
15	2010-2017 Yılları Arasında Türkiye'de Göç İstatistikleri.....	84
16	2008-2016 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Mİ Forumları.....	88

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.h.	: Adı geçen haber
a.g.r	: Adı geçen rapor
AA	: Ankara Anlaşması
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADİS	: Avrupa Dış İlişkiler Servisi
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AT	: Avrupa Toplulukları
ATS	: Avrupa Tek Senedi
BRIC	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika
BBR	: Batı Balkan Rotası
BK	: Birleşik Krallık
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CS	: Cenevre Sözleşmesi
DAR	: Doğu Akdeniz Rotası
DB	: Dünya Bankası
DG	: Düzensiz Göçmen
Ed.	: Editör
EK	: El Kaide
ETA	: Bask Yurdu ve Özgürlük Örgütü
EUROJUST	: Avrupa Adli İşbirliğini Geliştirme Ajansı
EUROPOL	: Avrupa Polis Teşkilatı
Frontex	: Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliği
G-6	: 6'lar Grubu
G-20	: 20'ler Grubu
GB	: Gümrük Birliği
GGİ	: Güney-Güney İşbirliği
GKA	: Geri Kabul Anlaşması

GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GRECO	: Yolsuzlukla Mücadele için Ulusal Strateji ve Eylem Planı ile Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HP	: Hürriyet Partisi
IBSA	: Hindistan, Brezilya, Güney Afrika
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KFK	: Küba Füze Krizi
KGİ	: Kuzey-Güney İşbirliği
MIKTA	: Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye, Avustralya
MINT	: Meksika, Endonezya, Nijerya, Türkiye
MIST	: Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye
Mİ	: Medeniyetler İttifakı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
Next-11	: Bangladeş, Mısır, Endonezya, İran, Güney Kore, Meksika, Nijerya, Pakistan, Filipinler, Türkiye, Vietnam
ODGP	: Ortak Dış Güvenlik Politikası
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
OYS	: Otuz Yıl Savaşları
RF	: Rusya Federasyonu
SAGP	: Satınalma gücü paritesi
SMİ	: Sığınmacı Mali İmkânı
SP	: Sosyalist Parti
SIPRI	: Stockholm Barış Antlaşmaları Enstitüsü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNFCC	: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
vb.	: Ve benzeri
VP	: Varşova Paktı
VSYH	: Vize Serbestisi Yol Haritası
YSG	: Yüksek Seviye Grubu

GİRİŞ

Araştırmanın Arka Planı

Modern uluslararası ilişkiler, 1648 yılında imzalanan Westphalia Barış Antlaşması ile başlatılmaktadır. Peki, Westphalia Antlaşması'nın imzalanması neden olan savaş ve bu savaşı hazırlayan gelişme/gelişmeler nelerdir?

Luthercilikle ve Katolikliğin bir arada bulunmasının ilk kalıcı yasal temeli olan 1555 tarihli Augsburg Barışı, her devletin vatandaşına dini inanışını belirleyebilme hakkını tanımıştır. Ancak söz konusu barış, iki mezhep arasındaki anlaşmazlığı bir süreliğine de olsa sona erdirirken, Calvinizm ve Protestanlık mezhepleri için ayrı bir hüküm taşımadığı için Alman prenslikleri arasında kaos oluşturabilecek yeni bir duruma aracı olmuştur.¹ Böylece, Augsburg Barışı'nın garanti altına aldığı bu kazanç uygulamada yürütülemeyince, İngiltere, Fransa ve Hollanda'nın desteğini alan Protestan devletleri; Bavyera ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun liderliğinde bir araya gelen Katolik devletlerine karşı haklarını müdafaa etmek için bir ittifak kurmuş ve böylece 1618 yılında Otuz Yıl Savaşları (OYS)'ni başlatmıştır.²

OYS'nin uluslararası bir savaşa dönüşmüş olması çalışmayı ilgilendiren en önemli özelliğidir. Çünkü bir savaşın ilk defa uluslararası niteliğe sahip olması savaştan sonra imzalanacak olan barış antlaşmasının da ilk defa uluslararası kimliğe sahip olacağına göstergesi olmuştur. Nitekim OYS, Protestanların galibiyeti sonucunda 1648 yılında Westphalia Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte sona ermiş ve yeni koşullarının belirlenebilmesi için taraflar arasında, önceki dini örneklerinden daha farklı bir formatta, laik bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Avrupa'nın ilk en büyük konferansı olarak değerlendirilen bu toplantıda, Augsburg Barışı'nın kararları yenilenecek, Almanya'da Protestanlık, Calvinizm ve Katoliklik geçerli inanışlar haline gelmiş ve uluslararası hukuk bakımından Kutsal Roma İmparatorluğu çok sayıda siyasi birime ayrılmıştır. Söz konusu konferansı analiz edildiğinde, Avrupa'nın artık kendi yasaları doğrultusunda hareket edebilen, kendi iktisadi ve siyasi menfaatlerini izleyebilen, savaş ve barış dönemleri arasında güç dengesi nizamlarına uygun şekilde durum değiştirebilen bağımsız devletlerden oluşan bir aktöre tahavvül ettiği görülerek, bugünkü uluslararası sistemin doğmasına vesile olduğu tespit edilmiştir.³

¹ Melissa Petruzzello, "Peace of Augsburg (t.y.)", <https://www.britannica.com/event/Peace-of-Augsburg> (01.01.2019)

² Oral Sander, **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, 21. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2011, s. 99

³ Sander, **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, s. 100-101

Bu anlatılanlardan hareketle, modern uluslararası sistemin Avrupa devletler sisteminin oluşumuyla birlikte güç dengesi mekanizması üzerine inşa edildiği anlaşılmıştır. Gücünü sistemde yer alan diğer devletlerin gücüyle birleştirerek, kendisini bir devlet ya da ittifaka karşı koruyan bir devlet ya da ittifak politikası anlamına gelen güç dengesi⁴, Fransa ve Almanya'nın sistemi ele geçirme çabalarına rağmen yirminci yüzyılın ortalarına kadar kendini muhafaza edebilmiştir. Ardından sistem, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesine müteakip Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) liderliğinde iki bloğa ayrılmış ve dünya arenası yaklaşık kırk beş yıl boyunca kutuplar arasındaki mücadeleye şahitlik etmiştir. Soğuk Savaş olarak adlandırılan bu mücadelenin galibi ABD olmuş; SSCB ise parçalanarak bu savaşı kaybetmiştir. Takip eden süreçte ABD, sistemde muadili olmayan tek bir güce dönüşmeye çalışmış ancak 11 Eylül 2001 tarihinde Washington ile New York'ta vuku bulan terör saldırıları neticesinde stratejilerini değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu minvalde sadece ABD'nin stratejilerinde değil aynı zamanda sistemin yapısında da değişimler tecrübe edilerek, çağdaş dünya düzenin çok kutuplu eğilimlerin aktif bir dış politika benimsemeleri sayesinde çok taraflı yapıya dönüştüğü tespit edilmiştir. Bu görüşü benimseyenler, coğrafi konumları, demografik yapıları, askeri kabiliyetleri, iktisadi özellikleri ve yumuşak güçleri sayesinde önemli küresel ve bölgesel etkiye sahip olan bazı aktörlerin yükselen güç olduklarına işaret etmiştir. Yükselen güç kavramı ilk olarak Jim O'Neill tarafından yakın gelecekte önemli pazar payına ve siyasi etkiye sahip olabileceğini düşündüğü Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin (BRIC) için kullanılmıştır.⁵ O'Neill'in yükselen güç kavramsallaştırması aynı zamanda Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu birçok akronimi temsil etmiştir. Bu akronimlerin en fazla dikkat çeken küresel yönetim mekanizmasında etki kapasitesine sahip olmak isteyen ve Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye ve Avustralya'dan teşkil olan MIKTA'dır.

Uluslararası İlişkiler, başta devletler olmak üzere uluslararası sistem içerisinde yer alan aktörlerin birbirleriyle olan münasebetlerini iktisadi, siyasi ve hukuki açılardan inceleyen ve analiz eden sosyal bilim dalıdır.⁶ Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere, sistemde, devletlerin yanı sıra bölgesel veya uluslararası örgütler gibi bazı odaklarda bulunmaktadır. İşte bu odakların en önemli mümessillerinden birisi de Avrupa Birliği'dir. Şöyle ki Avrupalı uluslar, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hem sistemdeki varlıklarını tek bir parça halinde devam ettirebilmek hem de yıkılan ekonomilerini yeniden ve hızlı bir şekilde inşa edebilmek için ilk adımı 1951 yılında Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT)'yi kurarak atmışlardır. Tarihsel olarak ilk kez egemenliklerinin bir kısmını ulus-üstü yapılanmaya devreden Lüksemburg, Belçika, Hollanda, Fransa, İtalya ve Batı Almanya'yla

⁴ URL, "Balance of Power" (t.y.), <https://www.britannica.com/topic/balance-of-power> (01.01.2019)

⁵ Jim O'Neill, "Building Better Global Economics BRICs" (30.11.2001), <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> (02.01.2019); Özgür Tüfekçi, "Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar", Erman Akıllı (Ed.), **Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar**, 1. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 103-104

⁶ Faruk Sönmezoglu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, 5. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2017, s. 584

başlayan Avrupa bütünleşmesi, bünyesine çok önemli birtakım yenilikler katarak günümüze kadar ulaşabilmeyi başarmış ve 1993 yılında AB formunu kazanmıştır. Başlangıçta altı devletle çalışmalarına başlayan bu Topluluk, 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımıyla birlikte yirmi sekiz üyeden oluşan bir yapılanmaya dönüşmüştür.⁷

Büyük bir ekonomik bloğu temsil eden Avrupa Birliği dış politikada tek sesliliği yakalayabilmek için 1986 (Avrupa Tek Senedi) yılından itibaren çalışmalarını sürdürmüş ve 2007 yılında Lizbon Reform Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle beraber büyük ilerlemeler kaydetmiştir.⁸ Bu minval üzere Avrupa Birliği, diğer ülkelerle ve kıtalarla dış ilişkilerini geliştirebilmek için stratejik ortaklıktan, tam üyelik ve ikili anlaşma perspektifine kadar çeşitli dış politika enstrümanını kullanmıştır. Ancak, 2008 yılında meydana gelen ABD merkezli küresel ekonomik kriz Avrupa Birliği'ne üye olan bazı ülkelere de sıçradığı için Birliğin geniş açılı dış politika yürütmesine fırsat tanımamıştır. Avrupa Birliği'nin bu durumundan faydalanan BRICS ve MIKTA ülkeleri, birkaç yıl öncesine kadar Avrupa'nın öncü konumunda olduğu Sahraaltı Afrika gibi bölgelerde oluşan güç boşluklarını doldurmaya çalışmış, kalkınma işbirliklerini genişletmiş ve küresel finans kuruluşlarında daha etkili bir rol alabilmek için çaba harcamıştır. Böylece Avrupa Birliği hem küresel finansal krizden hem de yükselen güçlerin global arenada daha fazla sorumluluk alma isteklerinden dolayı çifte meydan okumayla karşı karşıya kalmıştır. Birlik, bu meydan okumalara karşı çeşitli dış politika enstrümanlarını kullanarak politika üretmeye çalışmıştır.

Avrupa Birliği, sistemde yer alan her yükselen güç ile aynı strateji doğrultusunda hareket etmemiştir. Şöyle ki, Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunun ardından “muasır medeniyetler seviyesinin üstüne çıkabilmek” ülküsünü gerçekleştirebilmek için konjonktürdeki gelişmeleri yakından takip ederek ve Batı ile irtibat halinde kalarak birçok yapılanmanın ya kurucu ortağı olmuş ya da etkin bir üyesi haline gelmiştir. İşte bu cihetle Türkiye, Batı Avrupa'da kurulan ekonomik entegrasyon girişimine de (AKÇT) kayıtsız kalamamış ve tam üye olmak için 1959 yılında başvuruda bulunmuştur. AKÇT, Türkiye'nin yapmış olduğu başvurunun ardından nihai kararını dört yıl sonra açıklamış ve taraflar arasındaki hukuki ilişkilerinin temelini atıldığı Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmada Hazırlık, Geçiş ve Son (Nihai) dönemlerinden oluşmak üzere üç etaplı entegrasyon modelini öngörülmüştür. Hazırlık Dönemi, Katma Protokol'ün tamamlanmasıyla sona ermiş; Katma Protokol'ün tamamlanmasıyla başlayan Geçiş Dönemi ise Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesiyle tamamlanmış; Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesiyle de içerisinde bulunduğumuz zaman aralığına, yani Nihai Dönem'e geçiş yapılmıştır. Son Dönem içerisinde, yani 1999 yılında Helsinki'de gerçekleşen Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde AB'ye aday ülke ilan edilen Türkiye, 2005 yılında Lüksemburg'da gerçekleşen Hükümetlerarası

⁷ URL, “The 28 Member Countries of the EU” (t.y.), https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en#tab-0-1 (03.01.2019)

⁸ Roberta Panizza, “The Treaty of Lisbon” (01.10.2018), <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon> (03.01.2019)

Konferansta da katılım müzakerelerine başlamıştır. Ancak, Türkiye'nin katılım müzakerelerine başlamasının ardından akit taraflar arasındaki ilişkiler ümit-pozitif bir şekilde seyir izlememiştir. Örneğin, 2006 yılında bir fasıl başlığı müzakerelere açıldıktan sonra geçici olarak kapatılırken, sekiz fasıl başlığı Avrupa Konseyi tarafından bloke edilmiş; 2007 yılında beş fasıl başlığı müzakerelere açılırken, bir diğer beş fasıl başlığı da Fransa tarafından bloke edilmiştir. Örneklerden görüldüğü üzere, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkiler doğrusal bir şekilde ilerleme kaydedememiştir. Ancak, 2011 yılının başlarında Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki yaşanan politik gelişmeler, akit taraflar arasındaki ilişkileri yeniden canlandırmıştır. Bu doğrultuda Avrupa söz konusu bölgelerde yaşanan gelişmelerden dolayı tarihindeki en yoğun mülteci buhranlarından birisini yaşamış ve bu akımı durdurabilmek için ana göç yolları üzerinde bulunan Türkiye ile anlaşma yapmak istemiştir. Türkiye olmaksızın karşılaşmış olduğu buhranlar karşısında çözüme varamayacağını anlayan Avrupalı yetkililer, Türkiye'ye çok sayıda üst düzey ziyaret gerçekleştirmiş ve bu görüşmeler sonucunda taraflar mültecilerin geri iadesini konu alan bir anlaşma imzalanmıştır. Avrupa Birliği ile Türkiye arasında söz konusu anlaşmanın pazarlıkları devam ederken, Türkiye, vatandaşlarının Schengen Bölgesi'nde vizesiz bir şekilde seyahat edebilmesi için öneride bulunmuş ve Avrupa Birliği de bu öneriyi bir takım şartların yerine getirilmesi şartıyla kabul etmiştir. Böylece hem geri kabul anlaşması hem de vize muafiyeti diyalogu aynı gün parafe edilerek çalışmalarına başlanmıştır. Bu gelişmelerden bağımsız olarak, Türkiye, Avrupa Birliği ile katılım müzakerelerine başlamadan kısa bir süre önce gerek küresel terör ideolojisine karşı durabilmek gerekse medeniyetler arasındaki farklılığın aslında bir kazanç olduğu gösterebilmek ve medeniyetlerin birbirlerini yanlış anlamalarının önüne geçebilmek amacıyla Avrupa Birliği üyesi olan İspanya ile Medeniyetler İttifakı Girişimi'ni başlatmıştır.

Çalışmada, öncelikle çağdaş uluslararası sistemin başlangıcından günümüze kadar olan süreçte hangi değişimler yaşadığı açıklanacak ve yükselen güçlerin küresel arenadaki varlık mücadelesi, iki önemli örnek üzerinden (BRICS ve MIKTA) tartışmaya açılacaktır. Ardından, Avrupa Birliği'nin kuruluşundan günümüze kadar süregelen zaman dilimi içerisinde ne tür kurumsal değişiklikler yaşadığı anlatılarak, 2000'li yılların ortalarından itibaren karşılaştığı zorluklar ele alınacak ve geliştirmiş olduğu ilişki düzeni içerisinde BRICS ve MIKTA'nın önemine değinilecektir. Finalde ise, Avrupa Birliği'nin 2013 yılından itibaren karşılaştığı mülteci akımı karşısında Türkiye'nin verdiği desteğin ve 2005 yılında İspanya ile eş sponsoru olduğu Medeniyetler İttifakı'nın müzakere sürecine herhangi bir katkısının olup olmadığı araştırılacak ve "Türkiye'nin yükselen güç olarak düşünülmesi Avrupa Birliği üyelik sürecinde fark oluşturmuş mudur?" sorusunun cevabı aranacaktır.

Araştırmanın Amaç ve Soruları

Eklektik bir disiplin olan Uluslararası İlişkiler, sistem dahilinde bulunan birçok birimin dış ilişkilerinin dününü, bugününü ve yarınını kendine has çalışma metotlarını kullanarak incelemektedir. Bu cihetle, sistem içerisinde yer alan Türkiye, BRICS ve Avrupa Birliği arasındaki

karşılıklı temaslar/yaklaşımlar ve özellikle 2000’li yıllardan itibaren yükselen güçlerin dünya arenasındaki ekonomik ve siyasi etkilerinin artması ve Avrupa Birliği’nin göç ve ekonomik kriz gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya gelmesi bu tez çalışmasının çıkış noktasını oluşturmaktadır.

“Avrupa Birliği göç ve ekonomik kriz gibi karşılaşmış olduğu zorluklarla başa çıkabilmek için, Türkiye ve BRICS ülkeleri özelinde, yükselen güçlerle olan ikili ilişkilerinde hangi dış politika araçlarını kullanmıştır/kullanmaktadır? Bu ekseninde Avrupa Birliği’nin BRICS ve Türkiye’ye uygulamış olduğu politikalarda yöntem farklılıkları var mıdır?, “Avrupa Birliği, yükselen güçlere yönelik takip etmiş olduğu stratejilerde başarılı olabilmiş midir? veyahut Taraflar arasındaki ilişkilerden karlı çıkan taraf kim olmuştur/olacaktır?” ve “Türkiye’nin yükselen bir güç olması Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini nasıl etkilemiştir/etkilemektedir ve Avrupa Birliği’nin bölgesel sorunlarda Türkiye’ye olan yaklaşımı nasıldır?” tezde yanıtlanması hedeflenen temel sorulardır.

Araştırmanın Zaman Aralığı

Araştırmanın zaman aralığı, istisnalar saklı kaydıyla, 2000’li yılların başlarından, 2016 yılının ortası olarak seçilmiştir. 2000’li yıllardan itibaren yükselen güçlerin küresel arenadaki etkilerini arttırdıkları görülmüştür. Ayrıca Avrupa Birliği’nin de özellikle 2000’lerin ortalarından itibaren göç ve ekonomik kriz gibi ciddi problemlerle karşılaştığı seçilmiş ve bu problemlere karşı önlemler seti geliştirdiği analiz edilmiştir.

Tezin Yapısı

“Avrupa Birliği’nin Yükselen Güçlere Yönelik Politikası: Türkiye Örneği” isimli tez çalışması, giriş ve sonuç bölümleri hariç üç temel bölümden oluşmaktadır.

Tezin, “Uluslararası Sistem Kavramı, Çağdaş Uluslararası Sistem ve Yükselen Güçler” adı verilen birinci bölümünde, modern uluslararası sistemin başlangıcından günümüze kadar gelen süreçte temel özelliklerini yansıtan dört sistem analiz edilerek, söz konusu sistemlerin yapısı ile aktörlerin davranış kalıpları keşfedilecektir. Ardından, “yükselen güç kime/kimlere denir?” sorusuna cevap aranacak ve bu yönde bulunan yanıtlar doğrultusunda ortaya çıkan devletlerin ve oluşturdukları gruplaşmaların uluslararası politikadaki önemi/etkileri tartışılacaktır.

Tezin, “Yükselen Güçler ve Avrupa Birliği” adı verilen ikinci bölümünde de 1951 yılında Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Batı Almanya, İtalya ve Fransa’nın iktisadi entegrasyon sağlamak amacıyla temellerini attığı Avrupa Birliği’nin günümüze kadar süregelen zaman dilimi içerisinde hangi kurumsal değişiklikleri tecrübe ettiği ifade edilerek, dış politikasında tek sesliliği yakalayıp yakalayamadığı keşfedilecektir. Ardından, Avrupa Birliği’nin 2007 yılının sonlarına doğru etkilerini iyiden iyiye hissettirmeye başlayan küresel ekonomik kriz karşısında ne tür zorluklarla karşılaştığı

zikredilerek, yükselen güçlerin bu meydan okumalar dahilinde nerede konuşlandığı açıklanacak ve yükselen güçler ile geliştirmiş olduğu ikili ilişki düzeni içerisinde BRICS ve MIKTA'nın önemi tartışmaya açılacaktır.

Tezin, “Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri” adı verilen üçüncü bölümünde ise Türkiye'nin “muasır medeniyetler seviyesinin üstüne çıkmak” idealini gerçekleştirebilmek adına birçok uluslararası yapılanmanın gerek kurucu ortağı gerekse aktif katılım gösteren bir üyesi haline geldiği seçilmiş ve bu minvalde AKÇT'ye üyelik başvurusunda bulunduğu görülmüştür. Bu çerçevede ilk olarak, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne başvuru yaptığı tarihten, 2016 yılının ortalarına kadar süregelen dönemde Avrupa Birliği'nin Türkiye politikasının tarihsel arka planı tahlil edilecektir. Ardından, Avrupa Birliği'ne üyelik için müracaat ettiği tarihte yükselen güç olmayan fakat milenyumun başlamasıyla beraber yükselen güç olarak kabul edilen Türkiye'nin, Avrupa Birliği'nin özellikle 2013 yılından itibaren karşılaşmış olduğu mültecî akını karşısında diğer müttefiklerinden daha fazla sorumluluk üstlenmiş olmasının müzakere sürecinde katkısının/katkılarının olup olmadığı tartışılacak ve “Türkiye'nin yükselen bir güç olarak düşünülmesi Avrupa Birliği müzakere sürecinde Avrupalı karar vericiler tarafından fark oluşturmuş mudur?” sorusunun cevabı aranacaktır. Son olarak, medeniyetler arasındaki farklılığın aslında bir kazanç olduğu düşüncesi doğrultusunda, 2005 yılında hem medeniyetlerin birbirlerini yanlış anlamalarının önüne geçebilmek hem de küresel terör ideolojisine karşı birlikte hareket edebilmek için Avrupa Birliği üyesi olan İspanya ile Türkiye'nin ortaklaşa başlatmış olduğu Medeniyetler İttifakı Girişimi kısaca değerlendirilecek ve söz konusu girişimin Avrupa Birliği'nin Türkiye'yle olan ilişkilerinde nasıl bir yansıması olduğu gözlemlenecektir.

Araştırmanın Literatür Taraması

Araştırmanın birinci bölümünde, sistem kavramının uluslararası ilişkiler disiplini açısından ne anlama geldiğini öğrenebilmek için Hasan Köni'nin “Genel Sistem Kuramı ve Uluslararası Siyasal Örgütlerde Karar Verme”⁹ isimli çalışmasından yararlanılmıştır. Ancak söz konusu çalışmanın modern uluslararası sistemin başlangıcından yakın günümüze kadar olan sistemleri keşfetmek noktasında eksik kaldığı tespit edilmiş ve bu noktada Morton A. Kaplan'ın “Uluslararası Politikada Sistem ve Süreç”¹⁰ kitabı kullanılmıştır. Kaplan'ın özellikle güç dengesi ve çok kutupluluk üzerine yapmış olduğu tespitlerden istifade edilmiştir. Sistem analizini yaptıktan ve günümüze hakim olan sistemi açıkladıktan sonra, dönemselleştirilmeler yapılarak sistemde meydana gelen önemli gelişmeleri aktarabilmek için Oral Sander'in ve Fahir Armaoğlu'nun Siyasi Tarih kitapları¹¹

⁹ Hasan Köni, **Genel Sistem Kuramı ve Uluslararası Siyasal Örgütlerde Karar Verme**, 1. Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Yayın No: 187, Ankara, 1982

¹⁰ Morton A. Kaplan, **System and Process in International Politics**, 1. Baskı, The ECPR Press, Colchester, 2005

¹¹ Oral Sander, **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, 21. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2011; Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 20. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2011; Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türk Tarih Kurumu

kullanılmıştır. Ardından “yükselen güç kime nedir?” sorusuna cevap alabilmek için yoğun bir çaba içine girilmiş ve bu terimi ilk kullanan kişinin Jim O’Neill olduğu tespit edilmiştir. O’Neill “Daha İyi Küresel Ekonomik BRIC’ler İnşa Etmek”¹² başlıklı raporunda Brezilya, Rusya, Çin ve Hindistan’dan (BRIC) yükselen güçler olarak bahsetmiş ve onların yakın gelecekte iktisadi ve finans politikalarında küresel etkilerinin artacağını savunmuştur. Ardından, Dominic Wilson ve Roopa Purushothaman da “BRIC’lerle Hayal Kurmak: 2050’ye Giden Yol”¹³ raporunda, BRIC ülkelerinin dünya ekonomisinde çok daha büyük bir güç elde edeceğini açıklamışlardır. Böylece söz konusu raporlar, yükselen güç kavramsallaştırmasının yaygın bir şekilde tercih edileceğinin göstergesi olmuştur. Ardından Özgür Tüfekçi “Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar”¹⁴ makalesinde milenyumla beraber sistemdeki güç dağılımını tanımlamak için yerleşik güçler ve yükselen güçler arasında net bir ayrım yapılması gerektiğini savunmuş ve bunu yapabilmek için girişim olarak nitelendirdiği yedi kriter tanımlamıştır. Son olarak, Manjari Chatterjee Miller’de “Yükselen Güçler Tanımlamasında İnançların Rolü”¹⁵ makalesinde yükselen güçlere diğer örneklerden daha farklı bir şekilde yaklaşarak, yükselen bir gücün nihai ülküsünün süper güç konumuna erişebilmek olduğunu ve bunu gerçekleştirebilmek için de güçlü bir inanca sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Miller bu kanısını desteklemek için Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya örneği kullanmış ve onların geçmiş dönemlerde süper güç konumuna ulaşmak isteyen yükselen güçler olduğuna vurgu yapmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde, Avrupa Birliği’nin ortak bir dış politika oluşturabilmek için hangi değişim/dönüşüm süreçlerinden geçtiği tahlil edilmiştir. Bu cihetle, çevrimiçi ortamda, kendi dilinde veya resmi makamlarca çevrilen antlaşma metinleri incelenmiştir. Ayrıca konunun yorum gerektiren kısımlarında ise Desmond Dinan’ın “Avrupa Bütünleşmesinin Elli Yılı: Olağanüstü Bir Başarı”¹⁶ makalesinden yardım alınmıştır. Ancak daha günceli yakalamak amacıyla, Erhan Akdemir’in “Avrupa Birliği’nin Dış İlişkileri ve Politikası”¹⁷ makalesinden yararlanılmıştır. Ardından yükselen güçlerin sistemde nasıl meydan okuyabilen bir güce dönüştüklerini anlayabilmek için “Uluslararası İlişkiler Kraliyet Enstitüsü”nün 2013 yılındaki edisyonları yol gösterici olmuştur.

Basımevi, Ankara, 1997; Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Genişletilmiş 11. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1999

¹² Jim O’Neill, “Building Better Global Economics BRICs (30.11.2001)”, <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> (02.01.2019)

¹³ Dominic Wilson ve Roopa Purushothaman, “Dreaming with BRICs: The Path to 2050 (01.10.2003)”, <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/brics-dream.pdf> (03.01.2019)

¹⁴ Özgür Tüfekçi, “Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar”, Erman Akıllı (Ed.), **Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar**, 1. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2016

¹⁵ Manjari Chatterjee Miller, “The Role of Beliefs in Identifying Rising Power”, **The Chinese Journal of International Relations Politics**, 9(2), 2016

¹⁶ Desmond Dinan, “Fifty Years of European Integration: A Remarkable Achievement”, **Fordham International Law Journal**, 5(31), 2007

¹⁷ Erhan Akdemir, “Avrupa Birliği’nin Dış İlişkileri ve Politikası: Avrupa Birliği’nin Bütünleş(eme)mesi Üzerine Bir İnceleme”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 17(2), 2018

Bu cihetle, çalışma konusuna en yakın makaleyi Michael Smith “Avrupa Birliği’nin Yükselen Güçlere Yönelik Politikasında İç Kriz ve Dış Zorluk: Konfor Bölgesinin Ötesi”¹⁸ isimli çalışmasıyla kaleme almıştır. Smith bu makalesinde hem Avrupa Birliği’nin gelişim sürecini üç döneme ayırarak kısaca inceleme altına almış ve Avrupa Birliği’nin 2007 yılından sonra karşılaşmış olduğu zorlukları dile getirmiş hem de yükselen güçlerin sistemdeki motivasyonlarını incelemiş ve Avrupa Birliği’ne yönelik meydan okumalarının doğasını açıklamıştır. Smith, Avrupa Birliği’nin karşılaşmış olduğu sorunlara tek noktadan (ekonomiden) yaklaştığı için çalışmanın “ekonomik kriz” odağının krokisini oluşturduğu söylenebilir ancak göç gibi diğer konuları değerlendirmediklerinden dolayı eksik kalmıştır. Ayrıca Smith, hem Avrupa Birliği’nin BRICS ülkelerine yönelik geliştirmiş olduğu politikaların ne anlama geldiği yeterince açıklamamış hem de yükselen güçlerin ortak özellikleri ve diğer yükselen güç ittifaklarıyla olan ilişkilerinin derinine inmemiştir. İşte söz konusu bu eksik noktaları doldurabilmek için Thomas Renard’ın “AB’yi Stratejik Olarak İncelemek: On Yol Gösterici İlke”¹⁹ çalışması ve Stephan Keukeleire ve Bas Hooijmaaijers’in “BRICS, Diğer Yükselen Güç İttifakları ve Asya-Pasifik Bölgesindeki Çok Taraflı Organizasyonlar”²⁰ çalışması tercih edilmiş ve böylece stratejik ortaklık konseptine açıklık getirilmiş ve yükselen güçlerin hangi yarım kürenin işbirliği çerçevesini temsil ettiği tespit edilerek, bazı akronimlerin ne anlama geldiği ve aralarındaki ilişki ağı açığa çıkarılmıştır. Son olarak, BRICS ülkelerinin küresel sistemde meydana gelen gelişmelerin etkisiyle, küresel finans kuruluşlarındaki reform çağrısı talebinin olumlu bir yanıt bulması üzerine bu kuruluşlardaki kota ve hisse değişimlerini tetkik edebilmek için Uluslararası Para Fonu’nun ve Dünya Bankası’nın resmi internet sitesindeki veriler kullanılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin boyutlarını keşfedebilmek için Şaban H. Çalış’ın “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”²¹ kitabı kullanılmıştır. Çalış, akit taraflar arasındaki ilişkilerin Türkiye’deki iç politikaya yansıma durumunu 2015 yılının sonlarına kadar en ince detayına kadar anlatmaktadır. Ancak söz konusu çalışmanın, Türkiye’nin, Kopenhag Kriterlerine uyum için yapmış olduğu reformlara, Avrupa Birliği’ne katılım sürecinde Güney Kıbrıs’la yaşanan problemlere ve Geri Kabul Anlaşması ve Vize Serbestisi sürecine yeterince ilgi göstermediği görülmüştür. Söz konusu bu boşlukları doldurabilmek için, ilk olarak, Rıdvan Karluk’un “Güney Kıbrıs’ın Gümrük Birliği’ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar”²² makalesi tercih edilmiş ve Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde Güney Kıbrıs’la meydana gelen

¹⁸ Michael Smith, “Beyond The Comfort Zone: Internal Crisis and External Challenge in The European Union’s Response to Rising Power”, *International Affairs*, 89(3), 2013

¹⁹ Thomas Renard, “The EU Strategic Review: Ten Guiding Principles” (01.04.2012), [https://www.ies.be/files/private/28\)%20Renard%20-%20Ten%20Guiding%20Principles.pdf](https://www.ies.be/files/private/28)%20Renard%20-%20Ten%20Guiding%20Principles.pdf) (08.04.2019)

²⁰ Stephan Keukeleire ve Bas Hooijmaaijers, “The BRICS and Other Emerging Power Alliances and Multilateral Organizations in the Asia-Pacific and the Global South: Challenges for the European Union and Its View on Multilateralism”, *Journal of Common Market Studies*, 52(3), 2013

²¹ Şaban H. Çalış, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, 5. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2016

²² Rıdvan Karluk, “Güney Kıbrıs’ın Gümrük Birliği’ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 2006

problemlere ve problemlerin kaynağına ışık tutmuştur. Ardından, Murat Ercan'ın "Avrupa Birliği ile Türkiye İlişkileri"²³ kitabı akit taraflar arasındaki münasebete bir bütün olarak yaklaştığı için çalışma için faydalı bir kaynak olmuştur. Ancak Ercan'ın çalışmasının bazı bölümlerinde tekrara düştüğü görülmüştür. Şöyle ki, yazar bir önceki başlıkta veya bir önceki bölümde ifade ettiği bazı savları çalışmasının ilerleyen kısımlarında da kullandığı görülmüş ve böylece aynı cümleleri farklı yerlerde kullandığı tespit edilmiştir. Sonrasında, Hüseyin Bağcı'nın "Dönemlerle Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri"²⁴ kitap bölümünden faydalanılmış ve Gümrük Birliği veya diğer süreçlere nasıl yaklaşılabileceği gerektiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda, Kamuran Reçber'de "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Hukuki Bir Analiz"²⁵ makalesinde akit taraflar arasındaki ilişkileri hukuki bir zeminde tahlil etmiş ve okuyucularına ortaklık anlaşmasının tam anlamıyla çalıştırılmasıyla birlikte Türkiye'nin tam üye olmasına gerek kalmayacağını belirterek, Türkiye'nin Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın kararları doğrultusunda vize serbestisi hakkının olduğunu söylemiştir. Ayrıca Barış Özdal ve Esra Vardar'ın "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Göç Sorunu"²⁶ eseri inceleme altına alınmış ve Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti Diyaloğu'ndan genel itibariyle bahsettiği görülmüştür. Ancak bu çalışmada, söz konusu anlaşma maddelerini değerlendirme altına almamışlar ve hangi yönde sonuç doğuracağı hususunda tatmin bir edici açıklama yapmamışlardır. Söz konusu bu eksiği kapatmak için Çiğdem Nas'ın "Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestisi"²⁷ çalışması ve İsmail Köse'nin "Avrupa Birliği'nin Mülteci Açmazı ve Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması"²⁸ makalesinden yararlanılmış ve söz konusu anlaşmaların bazı can alıcı noktaları yakalanmıştır. Ayrıca, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki müzakerelere sürecini takip edebilmek amacıyla Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Avrupa Birliği Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve İktisadi Kalkınma Vakfı'nın resmi internet siteleri tercih edilmiş ve mültecilerle ilgili verilere ulaşmak için de Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı'nın verileri kullanılmıştır.

---

²³ Murat Ercan, **Avrupa Birliği ve Türkiye İle İlişkileri**, 1. Baskı, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 2018

²⁴ Hüseyin Bağcı, "Dönemlerle Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2018

²⁵ Kamuran Reçber, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Hukuki Bir Analiz", İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2018

²⁶ Barış Özdal ve Esra Vardar, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Göç Sorunu", İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2018

²⁷ Çiğdem Nas, "Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestisi", **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 23(2), 2015

²⁸ İsmail Köse, "Avrupa Birliği'nin Mülteci Açmazı ve Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması", **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 7(1), 2016

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI SİSTEM KAVRAMI, ÇAĞDAŞ ULUSLARARASI SİSTEM VE YÜKSELEN GÜÇLER

Modern uluslararası sistem, on yedinci yüzyılda Avrupa devletler sisteminin oluşumuyla birlikte, güç dengesi mekanizması üzerine kurulmuştur. Gücün egemen devletler arasında eşit olarak dağıtıldığı bir sistem olarak tanımlanan güç dengesi, İkinci Dünya Savaşı'na kadar Almanya'nın ve Fransa'nın meydan okumalarına maruz kalmıştır. Ancak bu meydan okumalar her defasında sistemde yer alan diğer devletler tarafından önlenerek, sistemin en güçlü üyesinden daha güçlü olduğu kanıtlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler ise ABD'yi ve SSCB'yi sistemde yer alan diğer devletlere liderlik yapabilecek kapasiteye sahip olan iki süper güç olarak ortaya çıkarmıştır. Yaklaşık kırk beş yıl süren bu dönemin adı Soğuk Savaş ve sistemin temel özelliği gücün iki blok arasında paylaştırıldığı gevşek iki kutupluluktur. Doğu ve Batı Bloklarından meydana gelen bu periyodun galibi ABD liderliğindeki Batı Bloğu olmuş; SSCB ise on beş bağımsız devlete bölünerek kaybeden tarafta yer almıştır. Takip eden süreçte ABD, eski rakibinin bu durumundan faydalanarak sistemde muadili olmayan tek kutuplu bir güce dönüşmüştür. Ancak 11 Eylül 2001 tarihinde İkiz Kuleler'e ve Pentagon'a yönelik gerçekleştirilen terör saldırıları sistemin tek kutupluluğuna bir tepki mesajı vererek, ABD'nin uluslararası stratejilerinin değişmesine yol açmıştır. Saldırlardan sonra Amerikan karar vericileri teröre karşı savaş açarak, bilhassa, sorunun kaynağı olarak nitelendirdiği Afganistan'a ve Irak'a karşı müdahalelerde bulunmuştur. Ancak bu müdahalelerde uluslararası toplumun desteğini alamayan ABD'nin süper gücü sorgulanır hale gelmiştir. Bu gelişmelerden hareketle, Morton A. Kaplan gibi sistem üzerine analiz yapan araştırmacılar, çağdaş dünya düzeninin çok kutuplu eğilimlerin aktif katılımcı dış politikaları sayesinde çok taraflı bir yapıya dönüştüğünü iddia etmiştir. Ayrıca söz konusu bu görüşü benimseyenler, önemli küresel ve bölgesel etkiye sahip olan bazı aktörlerin yükselen güç olduklarına vurgu yapmıştır. Bu minvalde, yükselen güç kavramı ilk defa 2001 yılında ekonomist Jim O'Neill tarafından kullanılmıştır.²⁹ O'Neill Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in başlıca ekonomik ve sosyal göstergelerini inceleyerek, onların yakın gelecekte önemli pazar payına ve siyasi etkiye sahip olacağını savunmuştur. O'Neill'in bu kavramsallaştırması, akademiden siyasete kadar geniş bir yelpazede kullanılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmalarını sürdüren yazarlar, yükselen güçleri, yerleşik güçlere yönelik meydan okumaların bir manifestosu olarak değerlendirmiş ve onların artan etki kapasitesine dikkat çekmiştir.

---

²⁹ O'Neill, a.g.r.

Çalışmanın bu bölümünde, ilk olarak, sistem ve uluslararası sistem kavramlarının tanımı yapılacaktır. İkincisi, modern uluslararası ilişkilerin, başlangıcından günümüze kadar gelen süreçte, temel özelliklerini yansıtan dört sistem incelenecek ve bu sayede her sistemde yer alan ana aktörlerin davranış kalıpları keşfedilecektir. Son olarak, “yükselen güç kime/kimlere denir?” sorusunun cevabı aranacak ve bu yönde bulunan yanıtlar çerçevesinde ortaya çıkan devletlerin ve oluşturdukları gruplaşmaların uluslararası politikadaki önemi ve etkileri tartışmaya açılacaktır.

1.1. Sistem ve Uluslararası Sistem Kavramları

Sistem, eylem ve hareketleri birbirini etkileyecek veya birinin aksiyonu diğeri için dikkate alınması gereken bir faktör olacak kadar ilişki içerisinde bulunan üyeler topluluğunu ifade etmektedir.³⁰ Birbirleriyle münasebet halinde olan üyeler, organik veya örgütlenmiş bir bütün oluşturmakta ve dış çevreden biçimsel bir sınırla ayrılmaktadır. Sistem yaklaşımı, uluslararası ilişkiler alanında henüz incelenmemiş özellikleri araştırmak ve ortaya çıkan yeni sorunları tetkik etmek için dünya siyasetinin daha geniş kalıplar içerisinde ele alınmasına yardımcı olmaktadır.³¹

Uluslararası sistem ise birden çok örgütlü kolektif birimlere bölünen ya da birden çok sosyo-politik aidiyetlere ayrılmış insanların oluşturduğu düzen olarak tanımlanmaktadır.³² On yedinci yüzyıldan itibaren ortaya çıkan Avrupa devletler sistemi, modern uluslararası sistemin özünü oluşturmaktadır.³³ Uluslararası ilişkiler disiplindeki sistemci yazarlar uluslararası siyasal sistemi bazı kriterlere göre tasnif etmişlerdir. Yazarlar bunu yaparken genellikle tarihsel bir yaklaşım benimsemekle beraber, devletlerin birbirleriyle geliştirdiği ilişkileri, örgütlenme biçimlerini ve yapılarını da dikkate aldığı görülmüştür.³⁴ Örneğin, uluslararası ilişkiler kuramında sistem analizini ilk uygulayan yazarlardan birisi olan Morton A. Kaplan, uluslararası sistemi devletlerin teşkilatlanma biçimlerini ve sayılarını dikkate alarak altı ayrı model ortaya koyarak incelemiştir.³⁵ Öte yandan Richard Rosecrance ise, 1740-1960 yılları arasında Avrupa tarihini dokuz ayrı uluslararası sistem içerisinde ele almıştır. Rosecrance söz konusu sistemleri kendi içerisinde istikrarsız/dengesiz ve istikrarlı/dengeli sistemler olarak iki kısma ayırmıştır.³⁶

³⁰ A. Nuri Yurdusev, “Laiklik ve Modern Uluslararası Sistem”, *Liberal Düşünce*, 1(1), 1996, s. 82-83

³¹ Köni, a.g.e., s. 6-8

³² Yurdusev, a.g.e., s. 82

³³ Yurdusev, a.g.e., s. 83

³⁴ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, 5. Baskı, Alfa Aktüel Yayıncılık, Bursa, 2018, s. 72-73

³⁵ Bunlar; 1. Güç dengesi sistemi, 2. Gevşek iki kutuplu sistem, 3. Sıkı iki kutuplu sistem, 4. Evrensel sistem, 5. (Yönlendirici ve yönlendirici olmayan biçimlerde) Evrensel sistem ve 6. Birim veto sistemidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Morton A. Kaplan, *System and Process in International Politics*, 1. Baskı, The ECPR Press, Colchester, 2005, s. 34-61

³⁶ Bunlar; 1. 1740-1789: Aktör karmaşasının minimal düzeyde olduğu dönem, 2. 1789-1814: Aktör karmaşası çeşitliliğinin düzenleyici seçeneklerin çeşitliliğine nazaran daha fazla olduğu dönem, 3. 1814-1822: Aktör karmaşası çeşitliliğinin düzenleyici seçeneklerin çeşitliliğine kıyaslandığında minimal düzeyde kaldığı dönem, 4. 1822-1848: Düzenleyici çeşitliliğinin aktör çeşitliliğinde istikrarlı sonuçlar üretecek kadar büyük etkisi olan dönem, 5. 1848-1871: Bir kurum olarak uyumun başarısız olduğu ve düzenleyicilerin Napolyon sisteminden daha etkisiz hale geldiği dönem, 6. 1871-1890:

Bu noktada bahsi geçen sistemlerin tamamını ele almak yerine, modern uluslararası ilişkilerin başlangıcından günümüze kadar gelen süreçte temel özelliklerini yansıtan modelleri incelenmek uygun görülmüştür. Bunlar;

1. Güç dengesi sistemi,
2. İki kutuplu sistem,
3. Hiyerarşik sistem,
4. Çok kutuplu sistemdir.

1.1.1. Güç Dengesi Sistemi: Westphalia Barış Antlaşması'ndan Soğuk Savaş Dönemi

Modern anlamda uluslararası ilişkiler ve klasik güç dengesi ilişkileri, 1648 yılında imzalanan Westphalia Barış Antlaşması'yla başlatılmıştır. Önceleri Avrupa coğrafyası ile münhasır bir görünüme sahip olan uluslararası sistem, sonraları sömürgecilik ve daha farklı dolaylı etkilerle tüm dünyaya yayılmıştır.³⁷ Bu çerçevede, uluslararası sistemin belirli sistematiğe kavuşması için İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesine kadar beş alt döneme ayrılmıştır. Bunlar;

- OYS'yi sona erdiren Westphalia Barışı ile İspanya Veraset Savaşları'nı bitiren Utrecht Barışı'nın imzalandığı 1648-1789 Dönemi,
- Fransız Devrimi'nin ve Napolyon Savaşları'nın yaşandığı 1789-1815 Dönemi,
- Avrupa devletleri arasında barışın ve sükunetin hakim olduğu 1815-1870 Avrupa Uyumu Dönemi,
- Avrupa Ahengi'nin sona erdiği, Almanya'nın uluslararası sisteme egemen olma çabalarının bulunduğu ve Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1870-1918 Dönemi,
- Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan barış antlaşmalarının korunmaya çalışıldığı ve İkinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği 1918-1945 Dönemi'dir.

Söz konusu dönemleri incelemeye başlamadan önce, güç dengesinin ne anlama geldiğini açıklamanın ve Kaplan'ın güç dengesi paradigmasını tetkik etmenin uygun olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda Michael Sheehan'ın "Güç Dengesi" isimli eserinde değişik dönemlerde yaşamış on farklı yazarın güç dengesi tanımından yararlanılmış ve güç dengesinin ne yönde değişim geçirdiğini gözlemek amacıyla ilgili çalışmada yer alan en eski ve en güncel iki tanım aktarılmıştır. Güç dengesi, 1741 yılında gücün Avrupa prensleri arasında eşit olarak dağıldığını ifade ederken; 1978

Düzenleyici mekanizmalar tarafından aktör karmaşasının yeniden kontrol altına alındığı Bismarck Uyumu dönemi, 7. 1890-1918: Milliyetçiliğin aktör karmaşası çeşitliliği ile başa çıkmada yetersiz kaldığı dönem, 8. 1918-1945: Totaliter militarizmin düzenleyici olduğu dönem, 9. 1945-1960: Savaş sonrası bazı bölgelerde düzenleyici faaliyetlerin arttığı, diğer bazı bölgelerde ise düzenleyicilerin zorlayıcı güç olarak hareket ettiği dönem. Ayrıntılı bilgi için bkz. Richard N. Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics*, 1. Baskı, Little, Brown and Company, Toronto, 1963, s. 232-267

³⁷ Faruk Sönmezoglu, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, 4. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2011, s. 11

yılında yapılan tanımlamada ise gücün birçok ulus-devlet arasında yaklaşık olarak eşit paylaştırıldığı bir model olarak tarif edilmiştir.³⁸ Daha çağdaş bir tanımlamayla güç dengesi, devletler arasındaki güç dağılımının görece eşit olmasını veya bir devletin diğer devletler üzerinde baskı kuramaması durumuna işaret etmiştir.³⁹

Morton A. Kaplan güç dengesi sistemini, on sekizinci, on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başında yaşanan gelişmeleri analiz etmek için kullanmıştır. Bir güç dengesi sisteminde en az beş büyük ulus-devletin bulunması gerektiğini ifade eden Kaplan, güç dengesi analizini devletlerin davranış kalıplarını tanımlayan altı kural üzerine karakterize etmiştir. Bu kurallar aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

1. Kapasiteyi arttırmak için var olan fırsatı kaçırmaktansa savaşı tercih etmek,
2. Kapasiteyi arttırmak için hareket ederken savaşı değil pazarlığı tercih etmek,
3. Önemli bir ulusal aktörün ortadan kaldırılması söz konusuysa savaşı durdurmak,
4. Sistemde baskın konum elde etmek isteyen koalisyona ya da devlete karşı çıkmak,
5. Ulus-üstü örgütlenme ilkelerine sahip olan odakları sınırlamak için harekete geçmek,
6. Yenilmiş veya gücü sınırlandırılmış önemli bir ulusal odağın sisteme yeniden dönerek ana odak konumunun kazanabilmesi için çalışmaya geçmek veya daha önce ana odak olmayan ulusal odağın ana odak olabilmesi için çaba göstermek.⁴⁰

1.1.1.1. 1648-1789 Dönemi

Dini bir ihtilaf neticesinde 1618 yılında başlayan OYS, Roma Germen Katolikleri ile Protestanları arasındaki çatışmalardan beslenmiştir. Bu savaşta, Papalık, İspanya ve Alman Prenslüklerinin büyük bir bölümü Katolik Avusturya Habsburgları tarafından oluşturulan koalisyonda yer alırken; İsveç, Hollanda, Danimarka, Protestan Alman Prenslükleri ve Katolik Fransa ise Protestan idaresi içerisinde yer almayı tercih etmiştir. OYS, Protestanların galibiyetiyle sonuçlanmış ve ardından 1648 yılında Westphalia Barış Antlaşması kabul edilmiştir.⁴¹ Westphalia Barışı hem günümüz uluslararası ilişkilerinin doğmasında önemli katkılar sağlamış hem de Avrupa'yı felakete sürükleyen din savaşlarına son vermiş ve modern devletler sisteminin gelişmesine yardımcı olmuştur.⁴² Bu barış aynı zamanda Avrupalı devletlerin oluşturduğu ve etkin rol oynadığı günümüz çok taraflı düzeninin de çekirdeğini temsil etmiştir. Şöyle ki bağımsız devletlerden teşekkül

³⁸ Michael Sheehan, **The Balance of Power**, 1. Baskı, Routledge, New York, 2000, s. 2-3

³⁹ Martin Griffiths, Terry O'Callaghan ve Steven C. Roach, **Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, (Çev. CESRAN), 2. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 126

⁴⁰ Kaplan, a.g.e., s. 35-36

⁴¹ Richard Bonney, **The Thirty Years' War**, 1. Baskı, Osprey Publishing, Oxford, 2014, s. 2-4

⁴² Yalçın Alganer ve Müzeyyen Özlem Çetin, "Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri (1)", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 13(2), 2007, s. 293-294

eden Avrupa, kendi iktisadi ve siyasi çıkarlarına göre hareket eden, oluşturduğu yasalara göre yönetilen ve ittifaklar kurup ittifaklar bozan bir kıta haline gelmiştir.⁴³ Bu dönem aralığında sistem açısından en temel olay, on dördüncü Louis Fransa'sının Avrupa'da etki alanını genişleterek, sisteme hakim olmak için mücadele verdiği 1700-1713 İspanya Veraset Savaşları'dır. Fransa'nın sistemi ele geçirme çabası savaş sonunda imzalanan Utrecht Barışı'yla sınırlandırılmış ancak tam anlamıyla ortadan kaldırılamamıştır. Bu gelişmeler neticesinde, Fransız Devrimi'nin gerçekleşeceği ana kadar, Avrupa merkezli çok kutuplu bir güç dengesi ve Avrupa devletler sistemi inşa edilmiştir.⁴⁴

1.1.1.2. 1789-1814 Dönemi

Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları, 1713 Utrecht Antlaşması'yla yeniden tesis edilen güç dengesi mekanizmasını bozmaya yönelik bir girişim olarak değerlendirilmiş ve başta Fransa olmak üzere bütün Avrupa'yı etkilemiştir. Devrimle beraber milliyetçilik, özgürlük, adalet ve eşitlik ilkeleri tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Ancak ihtilalin uyandırdığı bu duygular Napolyon'un arzuladığı etkiyi oluşturmamış, tam tersine, onun bütün Avrupa'yı işgal etmesine karşı çok büyük tepkinin gösterilmesine neden olmuştur. Bu cihet üzere, Napolyon'a karşı Kutsal İttifak⁴⁵ kurulmuş ve böylece Fransa'nın ilerleyişi durdurulmuştur. Sistem, Avrupa haritasını yeniden tanzim etmek için bir araya gelen devletlerin 1815 yılında gerçekleştirdiği Viyana Kongresi ile yeniden tahkim edilmiştir.⁴⁶ Bu vesileyle güç dengesi mekanizması sistemin en güçlü üyesinden daha güçlü olduğunu kanıtlamıştır.

1.1.1.3. 1814-1870 Dönemi

Avrupalı Devletler Napoleon Bonaparte'i yenilgiye uğrattıktan sonra "sistemde nasıl bir düzen kurulmalıdır?" sorusunu tartışmaya başlamış ve bu sorunun cevabını hem Napolyon Savaşları'ndan beri süregelen Avrupa'daki çatışmayı sonlandıran hem de bozulan dengeleri yeniden düzenleyen 1815 Viyana Kongresi'nde bulmuştur. Böylece Avrupa, bir süreliğine de olsa, barış ve sükunet devresine kavuşmuştur.⁴⁷ Bu barış ve sükunetin kaynağı, Avusturya Başbakanı Klemens von

---

⁴³ Yalçın Alganer ve Çağlar Yılmaz, "Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri", *Journal of Life Economics*, 3(1), 2016, s. 99

⁴⁴ Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, s. 105-107

⁴⁵ Rus Çarı birinci Alexander, uzun süren savaşlar sonucunda güç kaybetmiş olan Avrupa'da Hristiyan ilkelerine dayanan ve Avrupa merkezli bir barış kurmak ve bunu garanti almak için Avusturya ve Prusya ile birlikte 26 Eylül 1815 tarihinde Kutsal İttifak'ı kuran bildirgeyi imzalamıştır. Giriş kısmından sonra üç maddeden oluşan bu bildirgenin ilk maddesinin özü şu şekildedir: antlaşmada imzası bulunan üç monarşi birbirlerini kardeş olarak ilan etmiş ve karşılıklı yardım sözünde bulunarak dinin, barışın ve adaletin korunması için aynı kardeşlik ruhu içerisinde yer alacaklarını ve tebaalarına aile babası gibi davranacaklarını bildirmiştiler. Ayrıntılı bilgi için bkz. Andrei P. Tsygankov, *Russia and The West From Alexander to Putin*, 1. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2012, s. 63-64

⁴⁶ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 68-74

⁴⁷ Süleyman Erkan, "Savaş ve Barış Bağlamında 19. Yüzyıl Uluslararası İlişkileri'nin Özellikleri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (22), 2010, s. 97-98

Metternich ve İngiltere Dış İşleri Bakanı Robert S. Castlereagh liderliğinde Avrupalı devletlerce oluşturulan Avrupa Uyumu sistemidir. Diğer bir adı Avrupa Ahengi olan bu sistemde monarkların temel amaçları, Fransız Devrimi sonrasında yayılan milliyetçilik ve liberalizm akımlarına karşı birlikte mücadele vermek ve iktidarlarını korumak olmuştur.⁴⁸ Ancak bu sistem yalnızca monarkların iktidarlarını dizginlediği, meşruluk ve istikrar değerlerini paylaştığı süre boyunca işlerlik kazanmıştır. Avrupa Uyumu, 1861 yılında İtalyan ve 1871 yılında Alman ulusal birliklerinin kuruluşunun ardından önemini ve etkisini kaybetmeye başlamıştır.⁴⁹

1.1.1.4. 1870-1918 Dönemi

Avrupa Ahengi'nin geride kaldığı, Avrupalı devletler arasında diplomatik ilişkiler ve bu ilişkiler dahilinde mücadele ve rekabetin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu yıllar arasında sistem, 1870 yılında gerçekleşen Sedan Savaşı'nda Fransa'yı yenerek güçlenen Almanya'nın yapıya hakim olma çabalarıyla karşılaşmıştır.⁵⁰ Aslında, Alman İmparatorluğu'nun kurulmasından Başbakan Otto von Bismarck'ın görevinden ayrılmasına kadarki dönem aralığında Almanya diplomatik üstünlük kazanmış ve güç dengesi sisteminin mantığıyla uyum içerisinde hareket etmiştir. Ancak, Bismarck'ın görevinden istifa etmesinin ardından Almanya'nın Avrupa'daki üstünlüğü sona ermiş ve dış politikasında önemli değişimler yaşanmıştır. Artık Alman dış politikasının sevk ve idaresini kontrol altına alan İmparator ikinci Wilhelm hem 1890 yılında süresi biten Alman-Rus Antlaşması'nı yenilemeyerek Rusya'nın Fransa'yla yakınlaşmasına sebep olmuş ve İngiltere'yi kendi yanına çekememiş hem de aktif sömürgecilik politikasını takip ederek sistemde yer alan diğer devletlerle çatışma içerisine girmiştir.⁵¹ Bunların sonucunda Almanya karşıtı, Rusya, Fransa ve İngiltere İtilaf Devletleri blokunu oluşturmuş ve Birinci Dünya Savaşı başlamıştır. İtilaf Devletlerinin karşısında mücadele veren İttifak Devletleri (Almanya, İtalya ve Avusturya-Macaristan) Birinci Dünya Savaşı'nda mağlup olan tarafta yerini almıştır.

1.1.1.5. 1918-1945 Dönemi

İngiltere ve Fransa bu dönem aralığında sömürge imparatorluğunun en geniş sınırlarına erişmiştir. Dolayısıyla İngiltere savaş sonrası oluşturulan düzenin devamını isterken; Fransa'nın temel stratejisi de Almanya'ya karşı büyük avantajlar sağlayan bu durumun muhafazası olmuştur.⁵² Fransa'nın bu hedefi asılsız değildi çünkü Almanya zengin demir-çelik ve kömür kaynaklarına sahip

⁴⁸ Muzaffer Ercan Yılmaz, "Westphalia'dan Günümüze Savaş", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4(14), 2007, s. 19

⁴⁹ Michael G. Roskin ve Nicholas O. Berry, *Uluslararası İlişkiler: UI'nin Yeni Dünyası*, (Çev. Özlem Şimşek), 1. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2014, s. 30

⁵⁰ Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, s. 221-222

⁵¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Genişletilmiş 11. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 19-30

⁵² Sönmezoğlu, a.g.e., s. 18

olan Alsace-Lorraine bölgesini Fransızlara bırakmış, sömürgelerini itilaf devletlerine kaptırmış ve ağır bir savaş tazminatını kabul etmiştir. Bu gelişmeler ışığında, Almanya'nın ekonomik çöküntü geçirdiği ve böylece irrendendist bir politika yürütemeyeceği savı üzerinden uluslararası sistemin istikrara kavuştuğu iddia edilmiş olabilir. Ancak birkaç yıl sonra endüstri ve maliye alanlarında yaşanan küresel çöküntü, bu önermelerin doğru olmadığını kanıtlamıştır.⁵³ Artık sistem Alman, İtalyan ve Japon milliyetçiliklerinden gelen meydan okumalara maruz kalmıştır. Özellikle Almanya, 1929 yılında meydana gelen Dünya Ekonomik Buhranı'nın neden olduğu toplumsal çalkantı ortamında, Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte sisteme egemen olmak istemiştir. Almanya bu mücadelesinde muzaffer olabilmek için İtalya ve Japonya'yı kendi yanına çekerek Mihver Bloğu'nu kurmuş; ABD, Fransa, SSCB ve İngiltere'de Müttefik Bloğu'nu oluşturarak karşı tarafta yerini almıştır.⁵⁴ Böylece, Almanya'nın 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'yı işgal ederek başlatmış olduğu İkinci Dünya Savaşı, Japonya'nın 14 Ağustos 1945'te koşulsuz teslimiyle sona ermiştir. Sonuç olarak, Almanya ve müttefikleri savaşı kaybetmiş ve sisteme hakim olamamıştır. Almanya, bundan sonraki dönemde meydana gelen çatışmaların odağı haline gelerek, Doğu ve Batı ideolojisinin her iki tarafında yer almış ve uluslararası toplumun bölünmüşlüğü'nün sembolü olmuştur.

1.1.2. İki Kutuplu Sistem: Soğuk Savaş Dönemi

Soğuk Savaş, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan ve 1990'ların başına kadar devam eden, birbiriyle yarış halindeki iki süper gücün ve bunların önderliğini yaptığı iki kutuplu uluslararası sistemin geçerli olduğu bir süreç olarak tanımlanabilir. İkinci Dünya Savaşı boyunca müttefik olan ABD ve SSCB, savaşın sona ermesiyle birlikte ideolojik olarak kendilerine yakın gördükleri devletlerle yoğun ilişkiler içine girerek, küresel arenada kutuplaşmanın ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Doğu ve Batı bloklarından oluşan bu sistemde ABD Batı bloğunun başını çekerken, SSCB ise Doğu bloğunun liderliğini üstlenmiştir.⁵⁵

Soğuk Savaş dönemi, başlangıcından sona ermesine kadar beş ayrı dönemselleştirme yapılarak incelenmiştir. Bu dönemselleştirmeler aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

- Soğuk Savaş'ın başladığı 1947-1951 Dönemi,
- Olası bir sıcak savaş korkusunun hakim olduğu 1951-1963 Dönemi,
- Taraflar arasında yumuşamanın yaşandığı 1963-1975 Dönemi,
- İki blok arasındaki ilişkilerin tekrar gerginleştiği 1975-1985 Dönemi,

⁵³ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, (Çev. Birtane Karanakçı), 8. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, s. 335-337

⁵⁴ Kennedy, a.g.e., s. 352-353

⁵⁵ Erel Tellal, "Soğuk Savaş Neden Yeniden Sona Erdi?", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 57(2), 2002, s. 203

- Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1985-1991 Dönemi'dir.

Burada söz konusu dönemleri incelemeye başlamadan önce, iki kutuplu sistemin temel özelliklerinin belirlenmesinin ve bu dönemdeki örgütlenme biçimlerinin açıklanmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Soğuk Savaş döneminin en temel özelliği, gevşek iki kutuplu yapıya sahip olmasıdır. Gevşek iki kutuplu sistem güç dengesiyle karşılaştırıldığında birçok açıdan farklılaştığı görülmüştür. İlk olarak, sistemde yer alan devletlerin yanı sıra blokların güvenliğinden sorumlu olan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Varşova Paktı (VP) gibi ulus-üstü yapılanmalar hayata geçirilmiştir. İkincisi, bu ulus-üstü aktörler de birçok alt başlığa ayrılmıştır. Şöyle ki NATO ve VP'nin yanı sıra sistemde yer alan çoğu devletin üye olduğu Birleşmiş Milletler (BM) gibi evrensel aktörlerde oluşturulmuştur. Üçüncü olarak, hem her iki topluluğa da katılmayan hem de bloklar arasındaki savaş riskini azaltan ve tarafsız politikalar yürütebilen Hindistan, Endonezya ve Yugoslavya gibi devletlerin mevcudiyeti de söz konusu hale gelmiştir.⁵⁶

Gevşek iki kutuplu sistem, tarafların örgütlenme biçimlerine göre bazı neticeler doğurmuştur. Bu durumu daha iyi kavrayabilmek için aşağıdaki tabloda hayali A ve B blokları oluşturulmuş ve onların örgütlenme durumlarını öngören bazı sonuçlar ortaya atılmıştır.

Tablo 1: Gevşek İki Kutuplu Sistemde Blokların Örgütlenme Durumları

	<u>A Bloğu</u>	<u>B Bloğu</u>	<u>Sonuçlar</u>
Hiyerarşik Örgüt Yapılanmasına Sahip	Evet	Evet	- Üyelik çok katıdır. - Hareket serbestisi yoktur.
Hiyerarşik Örgüt Yapılanmasına Sahip	Evet	Hayır	<u>A Bloğu</u> : Üye devletler bir aradadır. <u>B Bloğu</u> : Hareket serbestisi vardır. Blokuz devletlerle ilişki kurabilirler.
Hiyerarşik Örgüt Yapılanmasına Sahip	Hayır	Hayır	- Güç dengesi sistemine benzer. - Belirli seviyede hareket serbestisi vardır.

Kaynak: Kaplan, a.g.e., s. 46-47

Tablo 1 incelendiğinde, A ve B bloklarının örgütlenme yapılarına göre dört farklı sonuç elde edilmiştir. Buna göre, hiyerarşik örgüt yapısının hakim olduğu durumda blok liderine bağlılığın çok sıkı olduğu ve hareket serbestisinin sadece blokuz devletler için geçerli olduğu görülmüştür. A ve B bloklarının birbirine zıt örgütlenme yapısına sahip olduğu vaziyette ise A'nın bütünleşme seviyesinin yüksek olduğundan dolayı üyelerini bir arada tuttuğu; B'de ise bağlar gevşek olduğundan

⁵⁶ Kaplan, a.g.e., s. 46

dolayı üyelerin hareket serbestliklerinin olduğu ve bloksuz devletlerle iş birliği yapabildikleri seçilmiştir. Son olarak, blokların hiyerarşik örgüt yapısına sahip olmadığı pozisyonda da devletlerin ittifak değiştirme gibi belirli seviyede hareket özgürlüğü olduğu gözlemlenmiş ancak bu durum sadece iki blok arasında gerçekleşebileceğinden dolayı güç dengesinden farklılık arz etmiştir.

1.1.2.1. 1947-1951 Dönemi

SSCB, Avrupa ekonomisinin kötüye gittiği İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu durumdan istifade ederek, özellikle komünist partilerin güçlü olduğu Fransa ve İtalya gibi ülkelerde komünizm propagandasının sesini biraz daha yükseltmeye başlamıştır.⁵⁷ Sovyetler Birliği'nin komünizmi dünyaya entegre etmek ülküsü ve Batı Avrupa'nın kontrolünü ele geçirme olasılığı, Amerikan yöneticilerini devamlı ve ciddi bir şekilde Sovyet tehdidi altında bulduklarını düşünmelerine neden olmuştur. İşte bu durum, Amerika'nın Sovyet ideolojisinin ve etkisinin sisteme yayılmasını engellemek için çevreleme/sınırlama politikasını benimsemesine neden olmuş ve Truman Doktrini'nin temelini oluşturmuştur.⁵⁸ ABD bu noktada gerek Sovyet yayılmacılığını durdurabilmek gerekse bütünleşmiş bir Avrupa fikrini gerçekleştirebilmek amacıyla, önce Almanya'yı, Fransa'yı, İngiltere'yi ve sonra da tüm Avrupa'yı politik ve ekonomik iş birliğine davet ederek, yardımlarını esirgemeyeceğini bildirmiştir. Bu minval üzere ABD, 1947-1951 yılları arasında yakın Sovyet tehdidi altında bulunan ülkelere Marshall Planı adı altında ekonomik yardımlar gerçekleştirmiştir.⁵⁹ Yine bu doğrultuda Batı bloğu, askeri tedbirlere de başvurarak, olası bir bölgesel ya da evrensel çatışmada güç birliği yapabilmek için 1949 yılının Nisan ayında NATO'yu kurduğunu açıklamıştır. Doğu bloğunda ise uydu ülkelerle Moskova arasındaki münasebetleri kuvvetlendirmek ve aynı zamanda komünist faaliyetlerini tek özekten idare edebilmek amacıyla 1947 yılının Ekim ayında Kominform'u kurmuş; Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirebilmesi için Molotov planı uygulamaya geçirmiştir.⁶⁰

1.1.2.2. 1951-1963 Dönemi

Bu dönemde blokların ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda ayrışmasını kolaylaştıran en önemli olaylar arasında, 1950 Kore Savaşı, Batı Almanya'nın NATO'ya üye olmasının barışsever devletlerin milli güvenliklerine tehdit oluşturduğu gerekçesiyle 1955 yılında VP'nin kurulmuş olması ve 1962 yılında yaşanan Küba Füze Krizi (KFK) yer almıştır.⁶¹ Bu krizlerden en önemlisi,

⁵⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 227

⁵⁸ Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, **Uluslararası İlişkiler**, (Çev. Haluk Özdemir), 1. Baskı, BigBang Yayınları, Ankara, 2015, s. 69-70

⁵⁹ Barış Ertem, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı", **Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12(21), 2009, s. 390-391

⁶⁰ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 236

⁶¹ Andrew Heywood, **Siyaset**, (Çev. Bican Şahin), 14. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2014, s. 183-184

Doğu ve Batıyı doğrudan doğruya sıcak savaş eşiğine getiren KFK'dır. KFK, ABD'nin Türkiye, İtalya ve İngiltere'de füze konuşlandırmasıyla birlikte 1960 yılında Amerikan U-2 casus uçağının Sovyet topraklarına düşmesi üzerine olgunlaşarak, SSCB'nin ABD'ye karşı güvensizliğinin artmasına neden olmuş ve Küba'ya füze yerleştirmesiyle sonuçlanmıştır. Sonrasında 1962 yılında ABD'nin Küba'yı abluka altına almasıyla birlikte kriz doruğa ulaşmıştır. KFK'nın istenmeyen boyutlara ulaşmasının ardından dönemin SSCB Devlet Başkanı Nikita Khrushchev dönemin ABD Devlet Başkanı John F. Kennedy'ye bir mektup göndererek, ABD'nin Küba'yı işgal etmeyeceği sözünü verdiği takdirde füzelerin konuşlandırmasını durdurabileceğini bildirmiştir. Bu mektup üzerine Kennedy, Khrushchev'in teklifine müspet bir yanıt vermiş ve böylece uluslararası toplum nükleer bir savaşın şafağındaiken dönemin Blok liderlerinin diyaloga açık tutumları sayesinde olası bir üçüncü dünya savaşının önüne geçmiştir.⁶²

1.1.2.3. 1963-1975 Dönemi

Yumuşama süreci bir dizi antlaşmayı beraberinde getirmiştir. Bunlardan en önemlisi, Beyaz Saray ile Kremlin arasında hızlı ve güvenilir bir iletişim sağlamak amacıyla doğrudan bir telefon hattı çekilmesini öngören Kırmızı Telefon Antlaşması'dır. Bu antlaşmayla birlikte, olası kriz durumunda yanlış anlaşılmaları en aza indirebilmek için iki ülke arasında doğrudan irtibat kurulabilmesi ve nükleer savaş riskinin önlenmesi amaçlanmıştır.⁶³ Bloklar arasındaki bu yumuşama süreci nükleer silahların sınırlandırılması için de fırsat olmuştur. Bu doğrultuda, 1969-1972 yılları arasında gerçekleşen Stratejik Silahları Sınırlama Görüşmeleri neticesinde, SALT-1 adıyla bir anlaşma imzalanmıştır. SALT-1, ABD ve SSCB'nin sahip olduğu balistik füzeleri ile deniz altından atılan uzun menzilli füzelerin kullanımını 1977 yılının Ekim ayına kadar sınırlandırmış ve bu sürenin bitiminde yeni bir anlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için ikinci tur müzakerelerin başlatılması kararını almıştır.⁶⁴

1.1.2.4. 1975-1985 Dönemi

Amerikan Senatosu, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi ve Polonya'daki iç muhalefete yönelik sert bir tutum izlemesi üzerine SALT-2 anlaşmasını onaylamamıştır. Ayrıca Vietnam'ın Kamboçya'yı işgaliyle devam eden ve Ronald Reagan'ın 1980 yılının Kasım ayında gerçekleşen seçimlerde ABD Devlet Başkanı olmasıyla daha da ivme kazanan ABD-SSCB rekabeti

⁶² Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 20. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2011, s. 322-326

⁶³ Official Website of US Department of State Diplomacy in Action, "Memorandum of Understanding Between The United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics Regarding the Establishment of a Direct Communications Link" (20.06.1963), <https://www.state.gov/t/isn/4785.htm> (15.01.2019)

⁶⁴ Sibel Kavuncu, "Nükleer Silahsızlanma Yolunda Start Süreci", **Bilge Strateji**, 5(8), 2013, s. 121

neticesinde kutuplar arasında başlayan bu yeni mücadele, yumuşama döneminin sona ermesine sebebiyet vermiştir.⁶⁵

1.1.2.5. 1985-1991 Dönemi

1985 yılında Mikhail Gorbachev'in Komünist Parti Genel Sekreterliği'ne gelmesiyle birlikte, süper güç ilişkileri yavaş yavaş düzelmeye başlamıştır. Şöyle ki kısmen Gorbachev'in açıklık ve yeniden yapılanma politikaları çerçevesinde Sovyet iç siyasetinde gerçekleştirmeye çalıştığı reformlar kısmen de komünist rejimler tarafından yönetilen ülkelerde meydana gelen demokrasi yanlısı kitle hareketlerinin yönetim tarafından şiddetli bir şekilde bastırılması sonucunda oluşan tepkinin etkisiyle Doğu Avrupa ülkeleri teker teker komünist hükümetleri devirmeye başlamıştır.⁶⁶ SSCB'nin çözülmeye başlamasıyla beraber, Soğuk Savaş'ın ana sembollerinden biri olan Berlin Duvarı yıkılmış, Doğu ve Batı Almanya birleşmiş ve Gorbachev görevinden istifa etmiştir. Sonuç olarak, yaklaşık 45 yıl süren bu mücadelenin galibi ABD liderliğindeki Batı Bloğu olmuş; Sovyetler Birliği de 15 bağımsız devletten⁶⁷ teşkil eden bir yapıya dönüşerek bu savaşı kaybetmiştir.

1.1.3. Soğuk Savaş Sonrası'nda Hiyerarşik Sistemden Çok Kutuplu Sisteme Doğru Geçiş

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ve Doğu Avrupa'daki komünist yönetimlerin çökmesiyle birlikte Soğuk Savaş'ı domine eden gevşek iki kutuplu sistem ortadan kalkmıştır. Nitekim, dönemin ABD Devlet Başkanı George W. H. Bush'un Körfez Krizi esnasında ifade ettiği yeni dünya düzeni konsepti, iki bloklu yapının tamamlandığını ve sistemin değişim içerisinde olduğunu doğrulamıştır. Dolayısıyla, Bush'un konuşmasında tercih ettiği bu yeni dünya düzeni, uluslararası sistemdeki transformasyonu anlatarak, uluslararası jeopolitik ve jeostratejide yeni gelişmelerin meydana geldiğini/geleceğini göstermiştir.⁶⁸

SSCB'nin on beş egemen devlete parçalanmasından sonra sistemdeki yeni yerini alan Rusya Federasyonu (RF), Gorbachev'in başlatmış olduğu politikalar çerçevesinde gerek serbest piyasa ekonomisini sistemiyle bütünleştirmek gerekse liberal demokratik yapıya geçmek için ıslahat sürecine girişmiştir. Özellikle RF'nin ilk Devlet Başkanı seçilen Boris Yeltsin, iktidara sahip olduğu süre boyunca Batı yandaşı politikalar izleyerek, bütün motivasyonunu iç politikaya yoğunlaştırmış

⁶⁵ Sönmezoğlu, a.g.e., 25-26; Official Website of WhiteHouse, "Ronald Reagan" (t.y.), <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/ronald-reagan/> (15.01.2019)

⁶⁶ Goldstein ve Pevehouse, a.g.e., s. 72

⁶⁷ Bunlar sırasıyla; Azerbaycan, Beyaz Rusya (Belarus), Ermenistan, Estonya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Moldova, Özbekistan, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna'dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. John C. Dewdney, Richard E. Pipes, Robert Conquest, Martin McCauley, "Soviet Union" (t.y.), <https://www.britannica.com/place/Soviet-Union> (16.01.2019)

⁶⁸ Mesut Şöhret, "Soğuk Savaş Sonrası Avrasya'nın Değişken Jeopolitiği ve Türkiye'nin Önemi", Hasret Çomak (Ed.), **Dünya Jeopolitiğinde Türkiye**, 1. Baskı, Hiperlink Yayınları, Ankara, 2011, s. 86

ve bu nedenle ABD'nin uluslararası liderlik misyonuna ve hamlelerine karşı bir cevap verememiştir.⁶⁹ Gerçekten de bütün enerjisini iç politikaya harcayan Rusya, eskiden çekim alanı içerisinde tuttuğu Balkanlar, Doğu Avrupa ve Orta Asya'daki erkini kaybetmiş ve bu bölgelerde güç boşluklarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum üzerine ABD, sistem üzerinde hareket kabiliyetini arttırmış ve küresel bir imparatorluk kurma amacına doğru yönelmiştir.⁷⁰ Dolayısıyla ABD liderliğindeki bu zaman diliminde güç yapısının tek kutuplu olduğu genel kabul görmüştür. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen, ABD'nin ilgili dönemdeki üstünlüğü hegemonyaya dönüşmemiş ve uluslararası sistemin tek kutuplu mekanizmasının yapısal geçiş sürecinde katalizör görevi gördüğü anlaşılmıştır.⁷¹

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Komünist tehdit bütünüyle ortadan kalkmış ve Almanlar barışçıl bir şekilde yeniden tek vücut olmuştur. Ancak bu yaşananlar Soğuk Savaş'ın sonunu getirmişse de yeni krizlerin ortaya çıkmasını önleyememiştir. Böylesi bir kriz, 11 Eylül 2001 sabahında New York'ta ve Washington'da ortaya çıkmıştır.⁷² Yirminci yüzyılın 28 Haziran 1914 tarihinde Kara El'in⁷³ Gavrilo Princip'in silahına ateş emri vermesiyle başlaması gibi; Amerikan hegemonyasının ekonomi-politik ayağının simgesi olan Dünya Ticaret Merkezi'nin yıkılışı ve askeri ayağı olan Savunma Bakanlığı'na yönelik saldırılar da yirmi birinci yüzyılın gerçek miladını belirlemiştir.⁷⁴

Yirminci ve yirmi birinci yüzyıllarda yaşanan bütün savaş ve çatışmaları kendi kıtasından uzak tutmayı başarabilen Amerika, 11 Eylül saldırılarıyla beraber uzun bir aradan sonra ilk defa kendi topraklarında meydana gelen bir savaşı tecrübe ederek, Amerikan İç Savaşı'ndan bu yana Amerika kıtasındaki en çok ölüm olayına şahitlik etmiştir.⁷⁵ Saldırılarından sonra dönemin ABD Devlet

---

⁶⁹ Şenol Kantarcı, "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi mi?", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 8(16), 2012, s. 61

⁷⁰ Bilgehan Emeklier, "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Analizi" (03.05.2010), <http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararasi-sistemin-analizi/#.XAKrwy3BJQI> (18.01.2019)

⁷¹ Bilgehan Emeklier, "21. Yüzyılda Küresel Sistemin Yapısal Dönüşümü: Yeni Düzen Arayışının Temel Parametreleri", **The Journal Of Social Sciences Institute**, Özel Sayı 1, 2017, s. 60

⁷² Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, s. 585

⁷³ Kara El, 20. Yüzyılın başlarında faaliyet gösteren, Sırbistan Krallığı dışında Osmanlı İmparatorluğu'nun veya Habsburg Hanedanlığı'nın boyunduruğu altında yaşayan Sırp'ların özgürlüğünü kazanmak için terörist yöntemleri kullanmış olan gizli bir Sırp örgütüdür. Kara El, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Arşidükü Franz Ferdinand suikastını planlamış ve Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine neden olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Richard Pallardy, "Black Hand" (t.y.), <https://www.britannica.com/topic/Black-Hand-secret-Serbian-society> (19.01.2019)

⁷⁴ Chris Brown ve Kirsten Ainley, **Uluslararası İlişkiler Anlamak**, (Çev. Arzu Oyacıoğlu), 2. Baskı, Yayınodası, İstanbul, 2007, s. 228

⁷⁵ 1861-1865 yılları arasında gerçekleşen Amerikan İç Savaşı sırasında yaklaşık olarak 619,000 kişi hayatını kaybetmiştir. Ancak son yapılan araştırmalarda bu sayının 850,000'e kadar çıkabileceği tahmin edilmektedir. 11 Eylül saldırılarında ise 2977 kişi vefat etmiştir. Amerika kıtasındaki en çok ölüm olaylarının yaşandığı gelişmeler kıyaslandığında, 11 Eylül saldırılarını 1941 yılında gerçekleşen Pearl Harbor saldırısı takip etmektedir. Söz konusu bu saldırıda da 2403 kişi yaşamını yitirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Davutoğlu, **Küresel Bunalım**, 7. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2004, s. 25-26; Guy Gugliotta, "New Estimate Raises Civil War Death Toll" (02.04.2012), <https://www.nytimes.com/2012/04/03/science/civil-war-toll-up-by-20-percent-in-new-estimate.html> (22.01.2019); CNN Library, "September 11 Terror Attacks Fast Facts" (04.09.2018), <https://edition.cnn.com/2013/07/27/us/september-11->

Başkanı George W. Bush teröre karşı savaş ilan ettiğini duyurmuş ve ilk askeri hareketini Afganistan'daki Taliban Rejimi'ne gerçekleştirmiştir. Taliban, 11 Eylül saldırılarını üstlenen El Kaide (EK)'nin hem teolojisini desteklemiş hem de lideri Usame bin Ladin'e ülkesel bir sığınak sağlamış ve böylece kendisini hareketin birincil hedefi haline getirmiştir.⁷⁶ İlgili hareket uluslararası aktörler tarafından geniş destek görerek, Birleşmiş Milletler'in (BM) onay verdiği ikinci askeri hareket⁷⁷ haline gelmiştir.

Bush ve ekibinin bir sonraki hedefi Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak olmuştur. Bunun sonucunda, 2003 yılında ABD ve Gönüllüler Koalisyonu⁷⁸ tarafından yürütülen Irak Savaşı patlak vermiştir. Irak Savaşı, teröre karşı savaş bağlamında en açık ve en derin tartışmayı gün yüzüne çıkarmıştır. Çünkü ABD'nin Afganistan'a yönelik saldırısı “beklenen saldırıya karşı meşru müdafaa” şeklinde değerlendirilirken; Irak'a yönelik savaşı ise “önleyici saldırı doktrini” çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bush yönetimi elinde somut bir kanıt olmamasına rağmen, Baas rejimi ile EK arasında irtibat bulunduğunu öne sürmüş ve Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğunu iddia etmiştir.⁷⁹ Ancak savlardan öteye gidemeyen bu savaşın temel gerekçesi, Saddam rejiminin kitle imha silahlarını elde etmiş olmasının milenyum çağında kabul edilemez oluşudur.

ABD ve koalisyon üyeleri, Afganistan'da ve Irak'ta başlangıçta başarılı bir ön saldırı gerçekleştirmelerine rağmen, işgalden sonra kendilerini daha sorunlu ve daha uzun savaşların içerisinde bulmuştur. Şöyle ki Irak savaşı, intihar saldırıları, gerilla savaşı vb. taktiklerini kullanan yerel unsurların koalisyon güçlerine karşı ayaklanma karşıtı savaşlara dönüşmüş ve söz konusu bölgelerde istikrarsızlık artmıştır. Böylece uluslararası toplumda, Amerika'nın süper gücünün tartışılmaz bir üstünlüğe sahip olmadığı anlaşılmış ve Amerikan politikalarına yönelik kuşkular çoğalmıştır.⁸⁰

ABD'nin mevcut konumunu sürdüremeyeceğini iddia edenler, artık, sistemi çok kutuplu olarak değerlendirmeyi uygun bulmuştur. Nitekim, çağdaş uluslararası sistem, bazı çok kutuplu eğilimlerin

---

anniversary-fast-facts/index.html (22.01.2019); URL, “How Many People Died at Pearl Harbor During The Attack?” (t.y.), <https://visitpearlharbor.org/faqs/how-many-people-died-at-pearl-harbor-during-the-attack/> (23.01.2019)

⁷⁶ Brown ve Ainley, a.g.e., s. 230

⁷⁷ BM'nin onay verdiği ilk askeri hareket, 25 Haziran 1950 tarihinde Kuzey Kore ve Güney Kore arasında başlayan Kore Savaşı'dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Leland M. Goodrich, “The United Nations and the Korean War: A Case Study”, *Proceedings of the Academy of Political Science*, 25(2), 1953, s. 90-104

⁷⁸ Gönüllüler Koalisyonu, ABD'nin Saddam Hüseyin'i devirebilmek için ortak çaba harcadığı devletler grubudur. Söz konusu koalisyonda, başta Güney Kore, İspanya, Türkiye, Azerbaycan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Romanya, İtalya, Japonya, Hollanda, Portekiz Polonya olmak üzere kırk devlet yer almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Council on Foreign Relations, “What Is the “Coalition of the Willing?”” (28.03.2003), https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/cfr/international/slot1_032803.html?mcubz=0 (25.01.2019)

⁷⁹ Andrew J. Bacevich, “Why Did We Fight the Iraq War?” (19.04.2019), <https://www.nytimes.com/2019/04/19/books/review/michael-j-mazarr-leap-of-faith.html> (25.06.2019)

⁸⁰ Andrew Heywood, *Küresel Siyaset*, (Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), 1. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2013, s. 273

aktif katılımcı dış politikaları sayesinde çok taraflı bir yapıya evrilmiştir. Yirmi birinci yüzyılın müstakbel büyük güçleri olan bu çok kutuplu eğilimlerden bazıları küresel bir önem kazanmışken bazıları da önemli derecede bölgesel etkiye sahip olmuştur. Örneğin, Avrupa Birliği, Rusya, Çin ve Hindistan küresel etkiye sahipken; Asya ve Avrupa kıtalarında Türkiye, Latin Amerika kıtasında Brezilya ve Afrika kıtasında ise Güney Afrika bölgesel etkiye sahip olan aktörler arasında yer almıştır.⁸¹

Modern uluslararası sistem birçok açıdan önceki dönemlerden farklı bir görünüm sergilemiştir. Bu çerçevede, Walter S. Jones “Uluslararası İlişkilerin Mantığı” isimli çalışmasında, Soğuk Savaş ile Soğuk Savaş sonrası dönemin yapısını askeri, ekonomik ve siyasi/ideolojik boyutlardan karşılaştırmıştır.⁸²

Tablo 2: Soğuk Savaş Dönemi ile Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Analizi

	<u>Soğuk Savaş</u>	<u>Soğuk Savaş Sonrası</u>
Birincil Öncelikli	<u>Askeri Boyut</u> <ul style="list-style-type: none"> - İki kutuplu yapı mevcuttur. - Askeri ittifaklar kurulur. - Silahlanma girişimleri vardır. - Savunma bütçelerinde artış yaşanır. - Hegemonik anlayış hakimdir. 	<u>Ekonomik Boyut</u> <ul style="list-style-type: none"> - Devletin ekonomi üzerindeki kontrolü azdır. - Bölgeselcilik anlayışı hakimdir. - Serbest ticaret rejimleri yaygındır. - Kalkınma çabaları vardır.
İkincil Öncelikli	<u>Ekonomik Boyut</u> <ul style="list-style-type: none"> - Kapitalizm-sosyalizm mücadelesi gerçekleşir. - Doğu ve Batı arasında ticaret hacmi düşüktür. - Bölgeselcilik anlayış hakimdir. - Serbest ticaret rejimleri oluşturulamaz. 	<u>Askeri Boyut</u> <ul style="list-style-type: none"> - Silahsızlanma girişimleri mevcuttur. - Diğer ülkelerde askeri birliklerin ve üslerin sayısı düşürülmüştür. - Savunma bütçeleri azaltılmıştır. - Uluslararası terör saldırıları yaşanabilir.
Birincil ve İkincil Öneme Sahip Olmayan	<u>Siyasi/İdeolojik Boyut</u> <ul style="list-style-type: none"> - BM Güvenlik Konseyi işlemez hale gelmiştir. - Blok meyilli dış politika uygulanır. 	<u>Siyasi/İdeolojik Boyut</u> <ul style="list-style-type: none"> - BM Güvenlik Konseyi'nin sistemdeki etkisi artmıştır. - Çok taraflılık inşa edilmiştir. - Uluslararası toplum, istikrar amaçlı müdahalelerde bulunulabilir.

Kaynak: Efeğil ve Musaoğlu, a.g.e., s. 8-9

Tablo 2 incelendiğinde, Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde ekonominin birincil duruma yükseldiği görülmüştür. Artık devletlerin ekonomi üzerindeki etkisi azalmış ve bölgesel kalkınma

⁸¹ Kantarcı, a.g.e., s. 70

⁸² Walter S. Jones, 1997'den aktaran Ertan Efeğil ve Nezih Müsaöğlü, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslararası Sisteminin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri”, **Akademik Bakış**, 2(4), 2009, s. 8-9

çabaları hız kazanmıştır. Silahsızlanma girişimlerinin arttırıldığı ve askeri üs sayısının düşüş yaşadığı askeri boyut ise ikincil kategoriye gerilemiştir. Yine de bölgesel ve küresel çapta güvenliği tehdit eden oluşumların varlığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca, siyasi/ideolojik kapsamda ise ideolojinin önemi azalmış, uluslararası istikrar ve karşılıklı iş birliği potansiyeli artmıştır.

Bunlara ek olarak, çağdaş uluslararası sistemi iki kutuplu modelden ayıran diplomasi ve demokrasi gibi diğer unsurlarda mevcuttur. Şöyle ki, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte blokların mevcut olan sorunları devletlerin kendi sorunları haline gelmiş ve böylece devletler söz konusu problemlerle başa çıkabilmek için kendi diplomasi araçlarını kullanmaya başlamışlardır. İkinci ise, dış politika blok liderleri tarafından kendi amaçları doğrultusunda oluşturulduğu için bu durum blok üyesi devletlerde faaliyet gösteren siyasi partilerin, basın ve kamuoylarının karar verme sürecine katkıda bulunmasına engel olmuştur. Bu nedenle iki kutuplu yapının sona ermesiyle birlikte iç ve dış politikadaki baskı büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır.⁸³

1.2. Yükselen Güçler

Güç mefhumu devletler arası ilişkilerde değişik şekillerde tarif edilmiştir. En temel biçimiyle güç, bir devletin diğer devletleri ya da olayların sonuçlarını kontrol edebilme veya en azından etkileyebilme becerisi olarak tanımlanmıştır.⁸⁴ Gücün içsel ve dışsal olmak üzere iki temel boyutu bulunmaktadır. Eylem yeteneğinin ifade edildiği içsel boyut sözlük tanımını karşılarken; dışsal boyut ise diğerlerinin davranışlarını kontrol edebilmek ve onları itaat etmeye zorlama yetisi olarak kabul edilmiştir. Devletlerin bünyesinde barındırdığı bu yeti, örneğin, A devletinin kendi stratejilerine uygun hareket etmesi için E devletini etkilemeye çalışmasıyla A ile E arasındaki ilişkilere dayanmıştır. A devleti güvenliğini ve toprak bütünlüğünü korumak için tehdit etmekten ikna etmeye, güç kullanmaktan ödüllendirmeye kadar çeşitli teknikler kullanmış olabilir.⁸⁵ Bu anlatılanlardan hareketle, güç politikaları yüzyıllar boyunca insanların birbirleriyle kurduğu ilişkileri temellendirmiş ve günümüze kadar evrim geçirmiştir. Bu evrim süreci incelendiğinde, sistemde yer alan güçler arasında net bir ayırım yapabilmek ve onlara rollerini hatırlatabilmek amacıyla yeni bir sınıflandırma geliştirilmiştir.⁸⁶ Bu yeni sınıflandırma kapsamında BRICS, MIKTA, MINT, MIST, Next-11⁸⁷ vb.

⁸³ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 10. Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa, 2013, s. 179-183

⁸⁴ Griffiths, O'Callaghan ve Roach, a.g.e., s. 123

⁸⁵ Griffiths, O'Callaghan ve Roach, a.g.e., s. 123

⁸⁶ Özgür Tüfekçi, "Büyük Güçler Çatışması ya da Yeni Bir Dönemin Doğuşu", **EkoAvrasya Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, (29), 2015, s. 72

⁸⁷ MINT akronimi, Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye'den; MIST akronimi, Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye'den; Next-11 ise Bangladeş, Mısır, Endonezya, İran, Güney Kore, Meksika, Nijerya, Pakista, Filipinler, Türkiye ve Vietnam'dan oluşmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jim O'Neill, "The Mint Countries: Next Economic Giants?" (06.01.2014), <https://www.bbc.com/news/magazine-25548060> (30.01.2019); URL, "Are MIST Countries Becoming the New BRICS?" (07.08.2012), <https://www.rt.com/business/mist-fund-investment-growth-039/> (30.01.2019); Sandra Lawson, David Heacock and Anna Stupnytska, "Beyond the BRICS: A Look AT the 'Next 11'" (01.04.2007), <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/brics-book/brics-chap-13.pdf> (30.01.2019)

birçok akronim üretilmiştir. Bu akronimlerden en fazla dikkat çeken BRICS ve MIKTA olmuştur. BRIC, ilk olarak, 2001 yılında Jim O'Neill tarafından Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in yükselen güçler olduğunu belirtmek için oluşturulmuş ve ardından 2006 yılında kurumsal bir kimlik kazanarak, 2011 yılında Güney Afrika'yı üyeliğe kabul etmesiyle birlikte BRICS'e dönüşmüştür. 2013 yılından itibaren resmi bir kimlikle çalışmalarını sürdüren MIKTA ise küresel yönetişimde söz sahibi olmak isteyen Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye ve Avustralya'yı temsil etmiştir.

Yükselen güçler akademik çalışmalarda oldukça sık kullanılan kavramlardan birisi olmasına rağmen, kavramın anlamı hususunda konsensüs mevcut değildir. Örneğin, yükselen güçler, bir taraftan, yakın gelecekte süper güç olmak için kapasitelerini arttıran devletler grubunu ifade ederken⁸⁸; diğer yandan, uluslararası örgütler ve bölgesel organizasyonlar vasıtasıyla uluslararası sistemde daha etkin rol almak isteyen ve güç dinamiklerini değiştiren devletler olarak tarif edilmiştir.⁸⁹ Daha bütünlükçü bir açıklamayla yükselen güçler, statükoyu elinde bulunduran ülkelere kıyasla, iktisadi kapasiteleri hızla büyüyen ve bu büyümelerini daha da artırmak isteyen, hem müttefikleri hem de üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlar sayesinde sistemde sorumluluk üstlenen, küreselleşme sürecine katkıda bulunan ve statüsünün değiştiğini kendi kamuoyuyla paylaşarak mevcut sistemdeki rolü ve ilişkileri üzerinde iç çekişme yaşayan ülkeleri tanımlamak için kullanılmıştır.⁹⁰

Yirmi birinci yüzyılın başlamasıyla birlikte sistemdeki güç dağılımını tarif etmek için çeşitli teşebbüslerde bulunulurken ana kıstas yükselen güçler ve yerleşik güçler şeklinde yapılarak, küresel sistemin idaresi hususunda kavramsallaştırma yapılmaya çalışılmıştır. Bu eksende yükselen güç ve yerleşik güç nosyonlarının netleştirilmesi için çeşitli kriterler saptanmış ve açık bir tasnif metodu geliştirilmiştir.⁹¹ Bu açıdan, söz konusu güç dağılımının gerçekleştirilebilmesi için dikkate alınması gereken hususlar şu şekildedir;

- Nüfus,
- Coğrafi konum,
- Askeri yeterlilik,
- Ekonomik yeterlilik,
- Teknolojik ilerleme,
- Demokratik gelişim,

---

⁸⁸ Manjari Chatterjee Miller, "The Role of Beliefs in Identifying Rising Power", *The Chinese Journal of International Relations Politics*, 9(2), 2016, s. 218

⁸⁹ Pınar Tank, *The Concept of Rising Power*, *Norwegian Peacebuilding Resource Centre (NOREF)*, 2012, s. 2

⁹⁰ Miller, a.g.e., s. 217

⁹¹ Tüfekçi, *Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar*, s. 103

- Yumuşak güç.⁹²

Ülkelerin yukarıda belirtilen kriterler üzerinden yorumlanması hem uluslararası sistemin doğru bir şekilde analiz edilmesine katkıda bulunacak hem de sözü geçen ülkelerin “yükselen bir güç mü?” yoksa “yükselen bir güç olma potansiyeli taşıyan bir ülke mi?” olduğu daha kolay tespit edilecektir.

Yükselen güçler, 1990’lı yıllarda başlamış olan piyasa reformlarından bu yana hızlı ekonomik ilerleme kaydetmiş ve geçmişteki örneklerinden farklılık arz etmiştir. Günümüzün yükselen güçleri, daha önce olduğu gibi sadece ulusal ekonomileri birleştirmeyi ve geliştirmeyi değil aynı zamanda kendi topraklarının ve ekonomilerinin parçalarını ulus-ötesi üretim ve yatırım ağlarına dahil ederek büyümeyi hedeflemiştir. Büyüyen ulus-ötesi bağlantılar ve bununla bağlantılı kırılğanlıklar, yükselen güçlere kendi yönetim sınırlarının ötesine geçmek ve ulus-ötesi işlevsel yönetim ağlarına katılmak için fırsat sağlamıştır.⁹³

Yükselen güçlerin ilk ve en önemli ortak özelliği iktisadi büyüme hızlarıdır. Şöyle ki ekonomik gücün yükselen güçlere yönelik yeniden tahsis edilmesi fenomeni, özellikle, yükselen güçlerin gelişmiş Batılı ülkelere kıyasla canlı çıktığı 2008 ekonomik krizinin etkisiyle birlikte yükselişlerinden ve yerleşik güçlere meydan okumalarının getirdiği uluslararası istikrarsızlık, potansiyellerinin kabul görmesine sebebiyet vermiştir. İkinci olarak, yükselen güçler uluslararası hiyerarşiye tepki gösterdikleri ve yerleşik yaklaşımları sorguladıkları sürece statükocu olmayan aktörler olmuştur. Üçüncüsü de diğer gelecek vaat eden aktörlerinde yükselen güçler kulübüne katılmaya istekli oldukları için genişleme potansiyelini içerisinde barındırmıştır.⁹⁴ Son olarak, nihai ülküsünün süper güç konumuna erişebilmek olduğunu bilinen yükselen bir gücün, bu idealini gerçekleştirebilmek için güçlü bir inanç sahibi olması gerekmiştir. Eğer yükselen güçler materyal kapasitelerini artırma amaçlarını bu inanç sistemi dahilinde geliştirebilir, tarihsel arka planda yer alan yükselen güçlerin davranışlarını anlayabilir ve büyük stratejilerini fikir ve inanç sistemleri vasıtasıyla şekillendirebilirlerse süper güç hedefine yaklaşmış olabilecektir.⁹⁵

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle, bir sonraki başlıkta küresel yönetişimde söz sahibi olmak isteyen ve gerek kendi düzenledikleri zirveler gerekse küresel düzeyde gerçekleştirdikleri toplantılar aracılığıyla sorumluluk almaya çalışan BRICS ve MIKTA’nın hangi ülkelere teşkil olduğu, dünya siyasetindeki amaçları ve ehemmiyeti tartışılacaktır.

⁹² Tüfekçi, **Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar**, s. 103-104

⁹³ Sharar Hameiri ve Lee Jones, “Rising Powers and State Transformation: The Case of China”, **European Journal of International Relations**, 22(1), 2015, s. 80-81

⁹⁴ Tank, a.g.e., s. 2-4

⁹⁵ Miller, a.g.e., 218-219

1.3. BRICS, MIKTA ve Türkiye

Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'dan meydana gelen BRICS ile Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye ve Avustralya'nın dahil olduğu MIKTA kulüpleri milenyumun başlamasıyla beraber dünya arenasında yükselen güçler olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Ekonomist Jim O'Neill, ABD merkezli yatırım bankası olan, Global Sachs'ta yayınlanan "Daha İyi Küresel Ekonomik BRIC'ler İnşa Etmek" başlıklı raporunda Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'i temsil etmek adına BRIC şeklinde bir kısaltma üretmiş ve bu ülkelerin yükselen güçler olduğunu belirtmiştir. O'Neill bu raporda, 2000'lerin sonunda BRIC ülkelerinin Satınalma Gücü Paritesi (SAGP) bazında dolar cinsinden Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nın (GSYİH) yaklaşık olarak dünyanın %23'ünü oluşturacağı tahmininde bulunmuş ve önümüzdeki on yıl boyunca bu ülkelerin, özellikle Çin'in, maliye ve para politikalarında küresel etkilerinin artacağını iddia etmiştir.⁹⁶ Yine Goldman Sachs tarafından 2003'te yayınlanan "BRIC'lerle Hayal Kurmak: 2050'ye Giden Yol" isimli bir diğer raporda ise BRIC'in dünya ekonomisinde çok daha büyük bir güç elde edebileceği düşünülmüştür. Şöyle ki iktisadi boyut, ekonomik büyüklük, bütçe ve demografik yapı, küresel talepler ve döviz hareketleri detaylı olarak incelenen BRIC ülkelerinin, eğer her şey tahminler doğrultusunda ilerlerse, 2025 yılına kadar Amerikan Doları cinsinden G-6'nın⁹⁷ yarısından fazlasını, 2050 yılına kadar ise G-6'dan daha büyük olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca ilgili raporda Afrika kıtasındaki en büyük ekonomiye sahip olan ve 2011 yılında BRIC ülkelerine katılan Güney Afrika'ya da yer verilmiştir. Burada Güney Afrika'nın 2050 yılında iktisadi büyüme hızının ve ekonomik büyüklüğünün BRIC ülkelerine kıyasla daha düşük olacağı öngörülmüştür.⁹⁸

BRICS kulübü hem iktisadi ve askeri kapasiteleri hem de avantajlı coğrafi konum ve nüfus yoğunlukları bakımından diğer gelişmekte olan ülkelere farklılık göstermiş ve yükselen güçlere dönüşmüştür. BRICS ülkelerinin ekonomik ve sosyal göstergelerine Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3: BRICS Ülkelerinin Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri (2017)

	<u>Brezilya</u>	<u>Rusya</u>	<u>Hindistan</u>	<u>Çin</u>	<u>Güney Afrika</u>	<u>BRICS'in Toplamı</u>	<u>Dünyanın Toplamı</u>	<u>BRICS'in Dünya İçerisindeki Konumu (%)</u>
Yüzölçümü (bin km ²)	8,547	17,075	3,287	9,561	1,219	39,689	510,100	7,78

⁹⁶ Jim O'Neill, a.g.r.

⁹⁷ G-6, dünyanın en zengin altı devletlerinin (ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya) global ekonomik ve parasal problemleri tartışmak ve bu konularda fikir alışverişi ve işbirliği sağlamak amacıyla 1975 yılında oluşturdukları gruba verilen isimdir. G-6, 1976 yılında Kanada'nın ve 1997 yılında Rusya'nın katılımıyla birlikte G-8'e dönüşmüştür.

⁹⁸ Wilson ve Purushothaman, a.g.r.

Tablo 3: (devamı)

	Brezilya	Rusya	Hindistan	Çin	Güney Afrika	BRICS'in Toplamı	Dünyanın Toplamı	BRICS'in Dünya İçerisindeki Konumu (%)
Nüfus (milyon)	209	147	1,334	1,396	56	3,142	7,530	41,72
Satın alma gücü paritesine göre GSYİH (milyar Amerikan doları)	3,240	3,817	9,453	23,300	765	40,575	127,661	31,78
İhracat (milyar Amerikan doları)	217	357	295	2,271	89	3,229	17,729	18,21
İthalat (milyar Amerikan doları)	150	226	444	1,840	83	2,743	18,024	15,21
Dış Ticaret Hacmi (milyar Amerikan doları)	367	584	739	4,112	172	5,974	35,753	16,70
Büyüme Oranı (%)	2,26	1,8	7,4	6,56	1,3	-	-	-
Küresel Ateş Gücü Sıralaması (2018)	14	2	4	3	33	-	-	-

Kaynak: Official Website of International Money Fund, “World Economic Outlook Database - 2017” (01.01.2018), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/02/weodata/index.aspx> (06.02.2019); Official Website of World Trade Organization, “World Trade Statistical Review 2017” (t.y.), https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/wts17_toc_e.htm (06.02.2019); URL, “2018 Military Strength Ranking” (t.y.), <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (06.02.2019)

Tablo 3 incelendiğinde, 2017 yılında dünya nüfusunun yüzde 41’i, SAGP’ye göre dünya GSYİH’nin yüzde 31’i ve dünya dış ticaret hacminin yüzde 16’sı BRICS ülkelerine aittir. Ayrıca “globalfirepower.com” internet sitesinin⁹⁹ dünya ordularını belirli faktörleri göz önüne alarak

⁹⁹ globalfirepower.com, 2006 yılından itibaren ülkelerin sahip oldukları orduların PwrIndx (PowerIndex) puanını hesaplamak için insan gücünden kara ve deniz gücüne, doğal kaynaklardan finans ve lojistiğe kadar yaklaşık ellinin üzerinde faktörü göz önüne alarak her yılın sonlarına doğru Küresel Ateş Gücü Sıralaması’nı hazırlamaktadır. globalfirepower.com’un hazırlamış olduğu bu değerlendirme raporu birçok akademik çalışmada kullanılmıştır/kullanılmaya devam etmektedir. Örneğin, 2019 yılında Oluwaseun Tella’nın editörlüğünü yaptığı “Nijerya-Güney Afrika İlişkileri ve Bölgesel Hegemonik Rekabet” adlı çalışmada Michael Thesiko ve Jo-Ansie van Wyk’in kaleme aldığı “UNSC’nin Afrika Daimi Üyelik Macerası: Nijerya ve Güney Afrika’nın Uygunluğunun Karşılaştırmalı Değerlendirmesi” bölümünde Nijerya ve Güney Afrika’nın savunma bütçesi, askeri gücü ve aktif askeri insan gücü indeksini ve sıralamasını öğrenebilmek için globalfirepower.com’u kullanmıştır. Hall Gardner tarafından 2019 yılında

sıraladığı 2018 yılı Küresel Ateş Gücü listesinde Rusya'nın ikinci, Hindistan'ın üçüncü ve Çin'in dördüncü sırada yer aldığı görülmüştür. Brezilya ise 2017 yılına kıyasla üç sıra yükselerek on dördüncü olurken; Güney Afrika da on üç sıra yükselerek otuz üçüncü olmuştur.

Yükselmekte ve gelişmekte olan ekonomiler, küresel ekonomik büyümenin büyük bir kısmını oluşturduğu için güç dengesindeki değişimin ana sorumluları olarak görülmüştür. Bu minvalde, söz konusu ekonomilere sahip olan ülkeler dünya arenasında gittikçe artan siyasi bir etkiye de sahip olmuştur. 2006 yılında BM 61. Genel Kurulu'nda Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin kurumsal bir örgüt olarak hizmet etme kararı almış ve Rusya başkanlığında bir araya gelen devlet adamları zirvesiyle resmileşme yönündeki ilk adımı atmıştır.¹⁰⁰ Bu cihetle, 2009 yılında Rusya'nın Yekaterinburg şehrinde Birinci BRICS Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Söz konusu zirvede tartışılan konular arasında, BRIC diyalogunun ve işbirliğinin geleceği, kalkınma yardımları, uluslararası finansal kurumların reformu, enerji ve gıda güvenliği ve iklim değişikliği yer almıştır. Birinci zirve, gelişmekte olan ülkelerin Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) gibi uluslararası finansal kuruluşlarda daha yüksek bir sesle temsil edilmesini isteyen bir bildiri ile sona ermiştir.¹⁰¹ Sonra sırasıyla 2010 yılında Brasilia'da, 2011 yılında Sanya kentinde, 2012 yılında Yeni Delhi'de, 2013 yılında Durban şehrinde, 2014 yılında Fortaleza kentinde, 2015 yılında Ufa şehrinde, 2016'da Goa kentinde, 2017 yılında Xiamen şehrinde ve son olarak 2018 yılında "Afrika'da BRICS: 4. Sanayi Devrimi'nde Kapsayıcı Büyüme ve Refah Paylaşımı İçin İşbirliği" temasıyla Johannesburg kentinde, Türkiye'nin de İslam İşbirliği Teşkilatı Zirve Dönem Başkanlığını yürütmesi nedeniyle hususi davetli olduğu¹⁰², 10. BRICS Zirvesi gerçekleştirilmiştir.¹⁰³

Tablo 4: 2009-2018 Yılları Arasında Gerçekleştirilen BRICS Zirveleri

	<u>Zirvenin Gerçekleştirildiği Tarih/Tarihler</u>	<u>Zirveye Ev Sahipliği Yapan Şehir ve Ülke</u>	<u>Zirvenin Teması</u>	<u>Zirvede Tartışılan Konular ve Alınan Kararlar</u>
1.	16 Haziran 2009	Yekaterinburg/Rusya	-	- Kalkınma yardımları yapmak,

hazırlanan "Uluslararası İlişkiler Teorisi, Tarihsel Benzetim ve Büyük Güç Savaşı" isimli eserde ise Türkiye, ABD, Çin ve Hindistan gibi ülkelerin askeri kapasitelerini ve savunma harcamalarını aktarabilmek için 2018 Küresel Ateş Gücü sıralamasından yararlanmış. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.globalfirepower.com>; Michael Thesiko ve Jo-Ansie van Wyk, "The Quest for African Permanent Membership of The UNSC: A Comparative Assessment of Nigeria and South Africa's Eligibility", Oluwaseun Tella (Ed.), **Nigeria-South Africa Relations and Regional Hegemonic Competence**, 1. Baskı, Springer International Publishing, Cham, 2019, s. 48-49; Hall Gardner, **IR Theory, Historical Analogy and Major Power War**, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, Cham, 2019, s. 144-145

¹⁰⁰ Emel Parlar Dal, "10. Güney Afrika Zirvesi, BRICS Plus ve Türkiye" (26.07.2018), <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/10-guney-afrika-brics-zirvesi-brics-plus-ve-turkiye/1214365#> (10.02.2019)

¹⁰¹ URL, "Themes and Results of BRICS Summits Over The Decade" (01.09.2017), http://www.chinadaily.com.cn/world/2017brics/2017-09/01/content_31369213.htm (12.02.2019)

¹⁰² Hasan Ay, "Erdoğan to Attend 10th BRICS Summit" (15.07.2018), <https://www.dailysabah.com/business/2018/07/16/erdogan-to-attend-10th-brics-summit> (14.02.2019)

¹⁰³ Official Website of 2019 Brazilian Presidency in BRICS, "Previous Summits" (t.y.), <http://brics2019.itamaraty.gov.br/en/about-brics/previous-summits> (14.02.2019);

Tablo 4: (devamı)

	<u>Zirvenin Gerçekleştirildiği Tarih/Tarihler</u>	<u>Zirveye Ev Sahipliği Yapan Şehir ve Ülke</u>	<u>Zirvenin Teması</u>	<u>Zirvede Tartışılan Konular ve Alınan Kararlar</u>
1.	16 Haziran 2009	Yekaterinburg/Rusya	-	<ul style="list-style-type: none"> - Uluslararası finansal kuruluşların reform edilmesi için girişimlerde bulunmak, - İklim değişikliğiyle başa çıkabilmek için yapıcı bir diyaloga hazır olmak.
2.	15-16 Haziran 2010	Brasilia/Brezilya	-	<ul style="list-style-type: none"> - BM'nin reform edilmesi için girişimlerde bulunmak, - Güçlü, sürdürülebilir ve dengeli kalkınma gerçekleştirmek, - Türkiye ve İspanya'nın müşterek girişimleriyle başlatılan Medeniyetler İttifakı'na destek vermek, - Yoksullukla mücadele etmek.
3.	14 Nisan 2011	Sanya/Çin	Geniş Vizyon, Refah Paylaşımı	<ul style="list-style-type: none"> - Güney Afrika'nın çeşitli forumlardaki diyalogunu ve işbirliğini güçlendirerek BRIC grubuna katılım çalışmalarına hız vermek, - BM Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin de dahil olduğu kapsamlı BM reformunu istemek ve Libya'daki BMGK misyonuna yardımcı olmak, - Küresel ekonomik yönetimde daha etkili bir rol alması için G-20'ye destek olmak, - Yenilebilir enerji kaynaklarını kullanmak ve geliştirmek, ayrıca nükleer enerjinin barışçıl amaçlara kullanılmasını teşvik etmek.
4.	29 Mart 2012	Yeni Delhi/Hindistan	Küresel İstikrar, Güvenlik ve Refah için BRICS Ortaklığı	<ul style="list-style-type: none"> - Hem küresel ekonominin sağlıklı bir şekilde toparlanmasına yardımcı olmak hem de makroekonomik istikrarı korumak için uluslararası toplumla birlikte çalışmak, - IMF'nin ve DB'nin reform edilmesi için girişimlerde bulunmak, - Yeni Kalkınma Bankası'nın kurulma olasılığını değerlendirmek, - Kuzey Afrika'nın ve Ortadoğu'nun barış, güvenlik ve istikrarına katkı sağlamak ve Afganistan'a kalkınma yardımları gerçekleştirmek,
5.	26-27 Mart 2013	Durban/Güney Afrika	BRICS ve Afrika: Kalkınma, Entegrasyon ve Sanayileşme için Ortaklık	<ul style="list-style-type: none"> - BRICS ülkeleri ile Afrika kıtası arasındaki ilişkileri güçlendirmek, - Yeni Kalkınma Bankası'nın kuruluş çalışmalarına başlamak,

Tablo 4: (devamı)

5.	26-27 Mart 2013	Durban/Güney Afrika	BRICS ve Afrika: Kalkınma, Entegrasyon ve Sanayileşme için Ortaklık	<ul style="list-style-type: none"> - BRICS ülkeleri ile Afrika kıtası arasındaki ilişkileri güçlendirmek, - Yeni Kalkınma Bankası'nın kuruluş çalışmalarına başlamak, - Suriye'nin egemenliğe ve toprak bütünlüğüne saygı göstermek, - Filistin'in uluslararası hukuk çerçevesinde 1967 yılında kabul edilmiş sınırları dahilinde, Filistin ile İsrail arasında iki devletli bir çözüm üzerinde çalışmak.¹⁰⁴
6.	14-17 Temmuz 2014	Fortaleza/Brezilya	Kapsayıcı Büyüme: Sürdürülebilir Çözümler	<ul style="list-style-type: none"> - Yeni Kalkınma Bankası'nın kurucu antlaşmasını imzalamak, - Ekonomik kriz halinde karşılıklı maddi destek sağlamak, küresel finansal güvenlik ağının güçlendirilmesine ve mevcut uluslararası düzenlemelerin tamamlanmasına yardım olmak amacıyla Koşullu İhtiyat Fonu Düzenlemesini Kuran Antlaşma'yı imzalamak, - Boko Haram'ın uyguladığı terör eylemlerine son verilmesi çağrısında bulunmak ve Mali Hükümeti'nin ülkeyi istikrara kavuşturmasına destek sağlamak amacıyla BM misyonunu desteklemek. Ayrıca Güney Sudan'da ve Irak'ta devam eden siyasi ve insani krizlerle ilgili endişeleri dile getirmek, - İran'ın nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımına ilişkin haklarını kabul etmek.
7.	8-9 Temmuz 2015	Ufa/Rusya	BRICS Ortaklığı-Küresel Kalkınmanın Güçlü Bir Faktörü	<ul style="list-style-type: none"> - Yeni Kalkınma Bankası'nın ve Koşullu İhtiyat Fonu'nun yürürlüğe girmesi ve siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda işbirliğini genişletmek ve ortaklık altyapısını güçlendirmek, - Diğer ülkelerle olan işbirliğini geliştirmek amacıyla, Şangay İşbirliği Örgütü ve Avrasya Ekonomik İşbirliği gibi uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla toplantılar düzenlemek, - DAESH, El-Nusra Cephesi, Boko Haram, Eş-Sebab gibi terör örgütleri tarafından işlenen uluslararası insani hukuk ihlallerini kınamak,

¹⁰⁴ BRICS üye ülkelerinin almış olduğu bu karar, BM Genel Sekteri Antonio Guterres tarafından da destek görmektedir. Şöyle ki Guterres 31 Mart 2019 tarihinde 30. Arap Birliği Zirvesi'nde yapmış olduğu bir konuşmada, Filistin ve İsrail arasında iki devletli bir çözümün kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL, "UN Secretary-General backs Syria on Golan Heights" (31.03.2019), https://www.trtworld.com/middle-east/un-secretary-general-backs-syria-on-golan-heights-25424/amp/?utm_source=googlenewsstand&utm_medium=amp_rss (16.02.2019)

Tablo 4: (devamı)

8.	15-16 Ekim 2016	Goa/Hindistan	Duyarlı, Kapsamlı ve Ortaklaşa Çözümlerin İnşası (Building Responsive, Inclusive and Collective Solutions)	<ul style="list-style-type: none"> - BRICS ülkelerinin diplomasi akademileri arasında işbirliği yapmak, - BRICS ülkelerinin sürdürülebilir kalkınmasına destek olabilecek teknolojiye ve finans kaynaklarına ulaşabilmeyi sağlamak, - Uluslararası hukuka aykırı olarak yapılan askeri müdahaleleri ve ekonomik yaptırımları kınamak, - BRICS Tarımsal Araştırma ve Demiryolu Araştırma Ağı Platformu'nun kurulmasını sağlamak.
9.	3-5 Eylül 2017	Xiamen/Çin	BRICS: Daha Parlak Gelecek İçin Daha Güçlü Bir Ortaklık	<ul style="list-style-type: none"> - Çin ve Hindistan arasındaki sınır anlaşmazlığından kaynaklanan yüksek gerilimin azalmasına katkıda bulunmak, - Küresel düzenin ihtiyatlı reformu için baskı yapmaya devam etmek, - BRICS üye devletleri arasında çalışma grupları ve devlet başkanları arasında önemli iki taraflı toplantı serilerinin gerçekleştirilmesine fırsat tanımak.
10.	25-27 Temmuz 2018	Johannesburg/Güney Afrika	Afrika'daki BRICS: 4. Sanayi Devrimi'nde Kapsayıcı Büyüme ve Refah Paylaşımı İçin İşbirliği	<ul style="list-style-type: none"> - Dünya Ticaret Örgütü kuralları çerçevesinde şeffaf ve çok taraflı ticaret sistemini desteklemek, - BRICS Enerji Araştırma İşbirliği Platformu'nu kurmak, - Kadınların kapsayıcı kalkınmayı teşvik etmedeki rolü vurgulanarak, BRICS Kadınlar Forumu ve BRICS Kadınlar İşbirliği'ni oluşturmak, - BRICS Barış Gücü Çalışma Grubu, BRICS Yolsuzlukla Mücadelede İşbirliği Çalışma Grubu, BRICS Ticareti ve E-Ticareti Teşvik Eden Çalışma Grubu, BRICS Dijital Ekonomi Çalışma Grubu ve BRICS Turizmde Çalışma Grubu gibi çeşitli çalışma grupları oluşturmak.

Kaynak: Official Website of University of Toronto, "BRICS Official Documents and Meetings" (t.y.), <http://www.brics.utoronto.ca/docs/index.html> (20.02.2019); Oliver Stuenkel, "The BRICS Leaders Xiamen Declaration: An Analysis" (07.09.2017), <https://www.postwesternworld.com/2017/09/07/leaders-declaration-analysis/> (20.02.2019)

Tablo 4 incelendiğinde, BRIC'in 2006 yılında resmi olarak çalışmalarına başlamasının ardından 2018 yılına kadar on zirve gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Söz konusu zirvelerde genel olarak, BRICS üye devletleri arasındaki çok taraflı diyalogu güçlendirmek, diğer kıtalarla, ülkelerle ve örgütlerle olan işbirliklerini geliştirmek/genişletmek, çok taraflı ticaret sistemini desteklemek, ekonomik ve siyasi yaptırımlara karşı durmak, IMF ve DB gibi uluslararası finansal kuruluşların

reform edilebilmesi için girişimlerde bulunmak, yükselen ve gelişmekte olan ülkelerdeki sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek ve uluslararası terörizmi kınamak gibi konular işlenmiştir.

BRICS ülkeleri gerek zirve bildirimleriyle gerekse bireysel olarak yaptıkları açıklamalarla Küresel Güney'in temsilcisi olarak kabul edilmiş ve beş önemli unsurla öne çıkmıştır. BRICS ilk olarak, gelişmekte olan ülkelerle oluşturduğu ikili ve çok taraflı ilişkiler sayesinde, onların endişe ve çıkarlarını tahlil etmiş ve bu sayede Küresel Güney'in temsilcisi olmuştur. İkincisi, BRICS, ekonomik rekabetçiliğinin ve ekonomik büyümenin artmasına katkıda bulunan stratejiyi benimsemiş ve günümüz küresel ticaret ve finans sistemini dengeleme misyonuna sahip olmuştur. Böylece küresel ilişkilerde Batı ülkelerinin baskınlığı azalmıştır. Üçüncü olarak, BRICS yaptırımların ahlakiliği ve verimliliği konusunda şüphe duymuş ve uluslararası sistemde yaptırımların bir araç olarak kullanılmasına karşı çıkmıştır. Dördüncüsü, BRICS sistemde meydana gelen ihtilaf ve çatışmaların, diplomatik görüşmeler aracılığıyla politik çözümler üretilebilmesini talep etmiştir. Dolayısıyla herhangi bir sorunun çözümünde askerileşmeye karşı çıkmıştır. Son olarak BRICS, demokrasi, insan hakları ve hukuk kurallarında kendi içerisinde tutarlı olmamış fakat demokrasinin teşvik edilmesi ve insan hakları izleme konularında diğer devletlerden ve uluslararası örgütlerden gelen baskılara dirençleri benzer özellik göstermiştir.¹⁰⁵

Güney-Güney ekonomik ilişkileri son yıllarda dramatik bir şekilde genişleyerek Kuzey-Güney ticaretini yaklaşık olarak 2,2 trilyon dolar geride bırakmış ve böylece Küresel Güney ülkelerinin yapmış oldukları dış yardımlar sayesinde düşük gelirli ülkelerin büyümesine katkı sağlanmıştır.¹⁰⁶ Dolayısıyla BRICS, gelişmekte olan ülkeler tarafından daha fazla ekonomik sorumluluk alma çerçevesinde yirmi yıllık sürecin sonucu olarak değerlendirilmiştir.¹⁰⁷ Ancak bu süreç içerisinde Bretton Woods kuruluşlarına yönelik memnuniyetsizlik, BRICS'i küresel kalkınma finansmanına alternatifler aramaya itmiştir. Bu çabanın çıkış noktası, Bretton Woods'un acil kredi arayan ülkelere zorlayıcı tedbirler uygulamış olmasıdır. BRICS ülkeleri, küresel finans sisteminde daha etkin rol oynayabilmek için yeni iş birlikleri oluşturmuş ve 15 Temmuz 2014 tarihinde Brezilya'nın Fortaleza şehrinde "Kapsayıcı Büyüme: Sürdürülebilir Çözümler" temasıyla gerçekleştirilen 6. BRICS Zirvesi'nde önemli kararlar almıştır. Üye ülkeler ilgili zirvede altyapı boşluklarını ve sürdürülebilir kalkınma ihtiyaçlarını gidermek için finansman kısıtlamalarıyla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmiş ve bu duruma çözüm bulabilmek için Yeni Kalkınma Bankası adında yeni bir banka kurulmasına

---

¹⁰⁵ Ramesh Thakur, "How Representative are BRICS?", **Third World Quarterly**, 35(10), 2014, s. 1795-1797; Mohammed Hashiru ve Özgür Tüfekçi, "Putting The 'N' or Replacing The 'S' in The BRICS? Nigeria's Rise As An Emerging Power", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 16(3), 2018, s. 12

¹⁰⁶ Raj M. Desai ve James Raymond Vreeland, "What the New Bank of BRICS Is All About" (17.07.2014), https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/07/17/what-the-new-bank-of-brics-is-all-about/?noredirect=on&utm_term=.a2098fc36ce8 (25.02.2019)

¹⁰⁷ Desai ve Vreeland, a.g.h.

yönelik bir anlaşma imzalandığı duyurmuştur.¹⁰⁸ Bankanın amacı, BRICS ile yükselen ve gelişmekte olan ülkelere altyapı ve kalkınma projelerinde kaynak sağlamak ve GSYİH boyutlarına bakılmaksızın her ülkeye eşit muamele yapılmasını teşvik etmek olmuştur. BRICS Bankası, ABD dolarının, DB'nin ve IMF'nin küresel ticaretteki hakimiyetinin kırılmasının ilk adımı olarak değerlendirilmiştir.¹⁰⁹

Güney-Güney iş birliğinin ve gelişmekte olan ülkelerin mümessili olarak görülen bu grubun, aslında homojen olmadığı, üyelerinin stratejik ve jeopolitik çıkar çatışmaları içerisinde buldukları ve bazı alanlarda fikir ayrılıkları yaşadıkları da bilinen bir gerçektir. Hindistan, Çin'in Kuşak ve Yol Projesi'nde yer almak istememesi ve hatta projeye kuşkuyla bakması bu fikir ayrılığını açık bir şekilde somutlaştırmıştır. Yine Güney Afrika'nın bütün Afrika kıtasında söz sahibi olmak istemesi, özellikle son dönemde Afrika'da önemli bir etki alanı oluşturan Çin ile çıkar çatışması riskini arttırmıştır.¹¹⁰ Ayrıca, giderek artan enerji ihtiyacının ve gıda talebinin olduğu bir ortamda Hindistan ve Çin yüksek enerji fiyatları konusunda Rusya ile problem yaşamış; Brezilya ise hem Çin'in rekabetçi ihracatından zarar gördüğünü iddia etmiş hem de artan gıda taleplerden dolayı kazanç sağlamıştır.¹¹¹ Son olarak, BRICS üyeleri arasında iktisadi ve politik farklılıklar da göze çarpmıştır. Çin ve Rusya bir tür devlet kapitalizmi uygulayan otoriter rejimlere sahipken; Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika demokrasiyle yönetilmiştir. Benzer şekilde, Rusya ve Brezilya doğal kaynaklarda ve tarımda uzmanlaşmış olan ürün ihracatçısı ülkeler iken; hizmetlerde uzmanlaşan Hindistan ile imalatta uzmanlaşan Çin ürün ithalatçısı konumuna ulaşmıştır.¹¹²

Orta güç kategorisinde yer alan ve küresel yönetişimde söz sahibi olmak isteyen bir diğer aktör de Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye ve Avustralya'dan oluşan MIKTA'dır. Müşterek fikirleri ve benzer menfaatleri olan, çok taraflı yapıyı güçlendirmek isteyen ve küresel yönetişimi teşvik etme taahhüdünde bulunan MIKTA, 25 Eylül 2013 tarihinde Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye ve Avustralya Dışişleri Bakanlarının katılımıyla gerçekleştirilen toplantıyla başlatılmıştır.¹¹³ Dünyadaki en iyi yirmi ekonomisi içerisinde yer alan ve bugünün değişmekte olan dünyasında aktif bir rol oynayan bu platform, küresel yönetişimin daha fazla işlerlik kazanmasına, küresel mekanizmalarda ihtiyaç duyulan reformların hayata geçirilmesine ve gerek bölgesel gerekse küresel problemlerin çözümüne yönelik iş birliği yapmayı hedeflemiştir. Bu noktada üye ülkeler

---

¹⁰⁸ Official Website of University of Toronto, "Sixth BRICS Summit – Fortaleza Declaration (t.y.), <http://brics.itamaraty.gov.br/press-releases/214-sixth-brics-summit-fortaleza-declaration> (27.02.2019)

¹⁰⁹ URL, "BRICS Establish 100 Billion Dollar Bank and Currency Pool to Cut Out Western Dominance" (16.07.2014), <https://www.rt.com/business/173008-brics-bank-currency-pool/> (27.02.2019)

¹¹⁰ Parlar Dal, a.g.h.

¹¹¹ Thakur, a.g.e., s. 1792

¹¹² Heywood, **Küresel Siyaset**, s. 562

¹¹³ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, "MIKTA Foreign Ministers' Statement on MIKTA'S Fifth Anniversary" (27.09.2018), <http://www.mfa.gov.tr/data/mikta-ortak-aciklama.pdf> (27.02.2019)

birbirleriyle olan ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamış ve bu sayede çeşitli küresel meselelerde ortak tutum sergilemek istemiştir.¹¹⁴ MIKTA ülkelerinin temel ortak özellikleri arasında şu dört husus dikkat çekmiştir. Bunlar;

- Bölgelerinde aktif rol üstlenmiş olmaları,
- Gelişmekte olan ülke statüsünde bulunmaları,
- Açık ekonomik model yapısını benimsemiş olmaları,
- Farklı yönetim biçimlerine rağmen çoğulcu bir sistemle yönetilmiş olmalarıdır.¹¹⁵

Üye ülkeleri Amerika, Asya, Avrupa ve Avustralya kıtalarında bulunan MIKTA, aralarındaki uzak mesafelere ve farklı perspektiflere rağmen, ekonomik ve sosyal göstergelerindeki benzerliklerinden ötürü müşterek hedefler dahilinde bir araya gelmiştir.

Tablo 5: MIKTA Ülkelerinin Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri (2017)

	<u>Meksika</u>	<u>Endonezya</u>	<u>Güney Kore</u>	<u>Türkiye</u>	<u>Avustralya</u>	<u>MIKTA'nın Toplamı</u>	<u>Dünyanın Toplamı</u>	<u>MIKTA'nın Dünya İçerisindeki Konumu (%)</u>
Yüzölçümü (bin km ²)	1,964	1,904	99	783	7,692	12,442	510,100	2,43
Nüfus (milyon)	124	261	51	79	25	540	7,530	7,17
Satın Alma Gücü Paritesine göre GSYİH (milyar Amerikan doları)	2,360	3,242	1,972	2,261	1,192	11,027	127661	8,54
İhracat (milyar Amerikan doları)	409	168	573	157	229	1,536	17,729	8,66
İthalat (milyar Amerikan doları)	420	159	478	234	221	1,512	18,024	8,38
Dış Ticaret Hacmi (milyar Amerikan doları)	829	327	1,051	391	451	3,049	35,753	8,52

¹¹⁴ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, "MIKTA (Mexico, Indonesia, Korea, Australia)" (t.y.), http://www.mfa.gov.tr/mikta-meksika_-endonezya_-kore_-avustralya_.en.mfa (01.03.2019)

¹¹⁵ Erdal Tanas Karagöl, "Kıtalar Arası Ekonomik İşbirliği: MIKTA", *Seta Perspektif*, (62), 2014, s. 1

Tablo 5: (devamı)

	<u>Meksika</u>	<u>Endonezya</u>	<u>Güney Kore</u>	<u>Türkiye</u>	<u>Avustralya</u>	<u>MIKTA'nın Toplamı</u>	<u>Dünyanın Toplamı</u>	<u>MIKTA'nın Dünya İçerisindeki Konumu (%)</u>
Büyüme Oranı (%)	2,29	5,1	3,04	7,4	2,96	-	-	-
Küresel Ateş Gücü Sıralaması (2018)	32	15	7	9	21	-	-	-

Kaynak: Official Website of Eurostat, “Database” (t.y.), <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (05.03.2019); Official Website of World Bank, “World Bank Open Data” (t.y.), <https://data.worldbank.org> (06.02.2019); URL, “2018 Military Strength Ranking” (t.y.), <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (06.02.2019)

Tablo 5 incelendiğinde, MIKTA ülkelerinin demografik özellikleri ve dış ticaret hacmi farklılık göstermiş olsa da büyüme oranları ve GSYİH paralellik göstermiştir. Özellikle üye ülkelerin büyüme oranı diğer G-20 ülkelerinin büyüme oranıyla birlikte dikkate alındığında, MIKTA'nın yüksek büyüme rakamlarını yakaladığı görülmüştür. Ayrıca “globalfirepower.com” internet sitesinin 2018 Küresel Ateş Gücü çizelgesinde ilk on ülke arasında Türkiye ve Güney Kore'nin yer almış olması MIKTA'nın küresel arenada elini güçlendiren etmenler arasında yer almıştır.

MIKTA üye devletleri hem uluslararası politikada daha etkin olabilmek hem de ikili ve çok taraflı ilişkilerini derinleştirebilmek adına 2013-2018 yılları arasında on üç Dışişleri Bakanları toplantısı gerçekleştirmiş ve bu toplantılara öncülük etmesi için ortak bir vizyon bildirgesi benimseyerek yedi öncelikli tema tanımlamıştır. Söz konusu bu temalar aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

- Ticaret,
- Barışı koruma,
- Cinsiyet eşitliği,
- Sürdürülebilir kalkınma,
- Demokrasi ve insan hakları,
- Enerjiye erişim ve yönetim,
- Küresel güvenlik ve terörle mücadele.¹¹⁶

Böylece gerek Dışişleri Bakanları gerekse uzmanlık toplantılarında ekseriyetle söz konusu bu temalar işlenmiştir. Örneğin, Türkiye'nin dönem başkanlığını yürütmüş olduğu 2017 yılında 11. Dışişleri Bakanları Toplantısı ve çeşitli uzmanlık toplantıları yapılmıştır. İlgili toplantılarda, öncelikli görüşülen konular arasında terörle mücadele, göç, mülteci krizi ile ekonomik iş birliği yer

¹¹⁶ Stewart M. Patrick, “MIKTA in The Middle: A Little-Known Multilateral Group Turns Five” (21.09.2018), <https://www.cfr.org/blog/mikta-middle-little-known-multilateral-group-turns-five> (08.03.2019)

almış ve ayrıca üye ülkelerin belirlemiş olduğu yedi temel konuda ortak çalışma anlayışının geliştirilmesine ve çeşitlendirilmesine özen gösterilmiştir.¹¹⁷

MIKTA ülkeleri arasında yer alan Türkiye, milenyumla beraber yakalamış olduğu iktisadi büyüme hızı, sahip olduğu askeri materyal kapasitesi, küresel yönetim mekanizmasındaki artan rolü, kalkınma yardımları ve özellikle 2011 yılının Mart ayında başlayan Suriye İç Savaşı'nın ortaya çıkardığı istikrarsızlık neticesinde milyonlarca sığınmacıya yurt olması nedeniyle önemli bir yükselen güç olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 6: MIKTA İçerisinde Türkiye'nin 2010-2017 Yılları Arasında GSYİH Büyüme Oranı, Askeri Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı ve Kişi Başına Düşen GSYİH Miktarı

	<u>MIKTA Ülkelerinin Ortalama Büyüme Oranı (%)</u>	<u>Türkiye'nin Büyüme Oranı (%)</u>	<u>MIKTA Ülkelerinin Askeri Harcamalarının GSYİH İçindeki Payının Ortalaması (%)</u>	<u>Türkiye'nin Askeri Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%)</u>	<u>MIKTA Ülkelerinin Ortalama Kişi Başına Düşen GSYİH (bin Amerikan doları)</u>	<u>Türkiye'de Kişi Başına Düşen GSYİH (bin Amerikan doları)</u>
2010	5,67	8,48	1,58	2,32	19	10
2011	5,41	11,11	1,52	2,07	22	11
2012	4,12	4,78	1,52	2,05	23	11
2013	4,18	8,49	1,55	1,96	24	12
2014	3,77	5,16	1,55	1,9	23	12
2015	3,87	6,08	1,6	1,84	21	11
2016	3,37	3,18	1,63	2,08	20	10
2017	3,91	7,44	1,6	2,17	21	10

Kaynak: Official Website of World Bank, "GDP Growth", (t.y.), <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.zg> (25.06.2019); Official Website of World Bank, "Military Expenditure" (t.y.), <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS> (25.06.2019)

Tablo 6 incelendiğinde, Türkiye'nin büyüme rakamlarında ve askeri harcamalarında MIKTA ülkeleri ortalamasının üstünde olduğu görülmüştür. Örneğin Türkiye 2017 yılında G-20 ülkeleri arasında en fazla büyüyen ekonomiye sahip olurken; askeri güç sıralamasında (dünya genelinde) sekizinci en güçlü ordu seçilmiştir. Ardından, Türkiye'nin kişi başına düşen GSYİH'sinin MIKTA ülkelerine kıyaslandığında düşük kaldığı dikkati çekmiş ancak Türkiye'nin (nüfusu 50 milyonun üstünde olan devletler arasında) kişi başına düşen GSYİH seviyesi tetkik edildiğindeyse Güney Kore ve Rusya'dan sonra dokuzuncu en büyük ekonomi olduğu görülmüştür.¹¹⁸

¹¹⁷ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, "Press Release Regarding MIKTA Foreign Ministers Meeting" (12.12.2017), http://www.mfa.gov.tr/no_-383_-mikta-disisleri-bakanlari-toplantisi-hk_en.en.mfa (08.03.2019)

¹¹⁸ Official Website of Presidency of The Republic of Turkey Investment Office (t.y.), "Macroeconomic Indicators", <http://www.invest.gov.tr/en-US/investmentguide/investorguide/Pages/MacroeconomicIndicators.aspx> (25.06.2019)

Uluslararası arenanın küresel yönetişime duyduğu gereksinim, özellikle 2000'li yılların hızlı ve kaotik yapısından dolayı sık bir şekilde dile getirilmiştir. Kontrolün uygulaması yoluyla hedeflerin takip edilmesinin ulus-üstü tepkilere sahip olduğu aileden uluslararası organizasyonlara kadar insan faaliyetlerinin her seviyesindeki yönetim sistemleri olarak tanımlanan küresel yönetişim¹¹⁹, gücünü, hükümetlerin olmadığı yönetişim dünyasında G-20 başta olmak üzere çeşitli organizasyonlar, işletmeler, STK'lar vb. kaynaktan almış; temel dinamiklerini ise anlaşmalar, yasalar, söz konusu organlar tarafından oluşturulan gelenekler, normlar ve etik standartlar oluşturmuştur. Bu nedenle çoklu dinamikler tarafından yönlendirilen küresel yönetişim, gelişmekte olan ülkelerin, yükselen ve orta güçlerin kendi çekim alanlarını oluşturmaları gerektiğine inandığı bir alan olarak mevcudiyet göstermiştir.¹²⁰

1999 yılında Asya finansal krizinin ardından Merkez Bankası Başkanlarının ve Maliye Bakanlarının¹²¹ toplantısıyla başlatılan G-20, 2008 küresel finansal krizinin etkilerini hissettirmeye başladığı bir dönemde ilk resmi zirvesini gerçekleştirmiş ve küresel yönetişim mekanizmasının en muvaffakiyet kazanmış örneklerinden birisini temsil etmiştir. G-20, 1999 yılında forum olarak kurulduğundan beri küresel iktisadi kriz, ulus-ötesi terörizm ve iklim değişikliği gibi küresel meseleleri tartışarak, küresel arenada meydana gelen zorluklarla başa çıkmaya çalışan bir platform haline gelmiştir. Bu platformun büyük çapta gündem belirleyebilmesi ve kapsayıcı ve temsili bir temele sahip olması en temel özellikleri arasında kabul edilmiştir.¹²² Dolayısıyla buraya kadar ifade edilenler, G-20 içerisinde yer alan BRICS ve MIKTA gibi ülke gruplaşmalarının küresel yönetişim iddialarında işlevsel ve aydınlatıcı olduğunun anlaşılmasında yardımcı olmuş ve G-20'nin küresel yönetişim açısından karşılaştırmalı üstünlüğünü ortaya koymuştur.

Türkiye'nin G-20 içerisindeki aktif katılımcı dış politikası ve MIKTA içerisindeki etkin konumu sayesinde küresel yönetişim sürecinde etkisini arttırdığı görülmüştür. Şöyle ki Türkiye, Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte dış politikasının temel dinamikleri derin bir değişim geçirerek Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya ve Orta Doğu'da yeni katılım alanları bulmuş; Avrupa Birliği (AB) ile daha fazla ilgilenmeye devam etmiş; SSCB'nin halefi olan RF ile ilişkiler kurmuş; Japonya, Çin ve Güney Kore ile iktisadi münasebeti gelişme kaydetmiştir. Öte yandan Türkiye, yakın bölgesinde meydana gelen gelişmeler neticesinde küresel problem çözme denklemlerine de katılmış ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ve NATO'nun düzenlemiş olduğu operasyonlara destek

¹¹⁹ James N. Rosenau, "Governance in the Twenty-first Century", **Global Governance**, 1(1), 1995, s. 13

¹²⁰ Selçuk Çolakoğlu ve Mehmet Hecan, "Turkey in Global Governance: An Evaluation of Turkey's G20 Presidency and the Antalya Summit 2015", **Global Summitry**, 2(2), 2016, s. 144-146

¹²¹ Bu toplantı, 15-16 Aralık 1999 tarihleri arasında Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Almanya, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Güney Kore, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Türkiye, Birleşik Krallık ve ABD Maliye Bakanlarının ve Merkez Bankası Başkanlarının iştirak etmesiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Official Website of University of Toronto, "G20 Finance Ministers and Central Bank Governors" (09.04.2012), <http://www.g20.utoronto.ca/1999/1999communique.htm> (25.06.2019)

¹²² Official Website of 2015 Turkish Presidency in G20, "About G20" (t.y.), <http://g20.org.tr/about-g20/> (25.06.2019)

vermiştir. Bu durum Türkiye'nin küresel yönetimle olan ilgisinin diğer bir boyutunu oluşturmuştur. Bununla birlikte Türkiye, özellikle milenyumun başlamasıyla beraber birçok uluslararası zirveye ve toplantıya ev sahipliği yaparak/birçok uluslararası kuruluşa üye olarak, küresel yönetim mekanizmalarına katılım göstermiştir. 1999 Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Zirvesi, 2004 NATO Zirvesi, 2009 Medeniyetler İttifakı Forumu, 2015 G-20 Zirvesi, 2016 Birinci BM Dünya İnsani Zirvesi, 2016 İslam İşbirliği Teşkilatı Zirvesi, 2017 MIKTA Dışişleri Bakanı toplantısı vb. Türkiye'de gerçekleşen söz konusu etkinliklerin bir bölümünü oluştururken; BM, G-20, NATO, AGİT, İslam İşbirliği Teşkilatı, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Avrupa Konseyi vb. Türkiye'nin üye olduğu yapılanmaların bir kısmını oluşturmuştur.¹²³ Türkiye ayrıca uluslararası toplumun daha müreffeh bir yaşam sürmesi için uyumsuzlukların çözümünde ve arabuluculuk çalışmalarında faaliyet göstermiştir. Örneğin, Balkanlarda stabilizasyon ve sulh sağlayabilmek için Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Sırbistan ile üçlü işbirliği mekanizması, aynı doğrultuda Pakistan ve Afganistan ile hayata geçirilen üçlü işbirliği mekanizması ve İran nükleer krizini ele alma çabası arabuluculuk çalışmalarının somut örneklerini teşkil etmiştir.¹²⁴ Son olarak Türkiye, küresel yönetimdeki etkisini ve gücünü arttırabilmek için niş diplomasi alanlarına yatırım yapma niyetini de açıkça ortaya koymuştur. Bu bağlamda Türkiye, dünyadaki insani faaliyetlerin daha iyi koordine edilebilmesi için yeni kamu kurumları oluşturarak/mevcut kamu kurumlarını güçlendirerek son on yılda insani diplomasiye önemli yatırımlar yapmış ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ve Kızılay gibi devlet destekli bir dizi kurumu ön plana çıkarmıştır.¹²⁵ Türk dış politikasındaki bu insancıl yaklaşım toplam kalkınma yardımı miktarlarının da artmasına neden olmuştur. Şöyle ki, TİKA'nın hazırlamış olduğu raporlara göre Türkiye'nin 2017 yılında yapmış olduğu Resmi Kalkınma Yardımları sekiz milyar doların üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin yapmış olduğu bu yardımların milli gelire oranı 0,85 olarak hesap edilerek, insani yardımların milli gelire oranı bakımından dünyada en fazla insani yardım yapan ülke konumuna eriştiği görülmüştür.¹²⁶ Ayrıca 2011 yılının Mart ayında başlayan Suriye İç Savaşı'nın ortaya çıkardığı istikrarsızlık neticesinde Türkiye, dünyada en fazla sayıda (3,6 milyondan fazla) mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmuş ve resmi makamlarınca yapılan açıklamalara göre 30 milyar dolar yardım yapmıştır.¹²⁷

¹²³ Çolakoğlu ve Hecan, a.g.e., s. 146-147; Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (t.y.), "Turkey's Enterprising and Humanitarian Foreign Policy", <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa> (25.06.2019)

¹²⁴ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (t.y.), "Resolution of Conflicts and Mediation", <http://www.mfa.gov.tr/resolution-of-conflicts-and-mediation.en.mfa> (25.06.2019)

¹²⁵ Ziya Öniş ve Mustafa Kutlay, "The Dynamics of Emerging Middle-Power Influence in Regional and Global Governance: The Paradoxical Case of Turkey", *Australian Journal of International Affairs*, 71(2), 2017, s. 10

¹²⁶ Official Website of Turkish Cooperation and Coordination Agency, "Turkish Development Assistance Report 2017" (01.01.2018), <https://www.tika.gov.tr/upload/2019/Turkish%20Development%20Assistance%20Report%202017/Kalkinma2017EngWeb.pdf> (25.06.2019)

¹²⁷ URL, "Turkey Spends \$30 Billion on Syrian Refugees: FM" (06.11.2017), <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-to-continue-responding-to-humanitarian-crises-121982> (25.06.2019); Official Website of UN Refugee Agency, "Refugees and Asylum Seekers in Turkey", (t.y.), <https://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-turkey> (25.06.2019)

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÜKSELEN GÜÇLER VE AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupalı devletler İkinci Dünya Savaşı sonrasında yıkılan ekonomilerini yeniden düzenlemek ve sistemdeki varlığını bütün halinde sürdürebilmek için 1951 yılında ilk adımı atmıştır. Tarihte ilk kez egemenliklerinin bir bölümünü ulus-üstü bir yapılanmaya devreden Batı Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg’la başlayan Avrupa Bütünleşmesi rüzgarı, bünyesine birtakım yenilikler ekleyerek günümüze kadar ulaşmayı başarabilmiştir. Üç büyük ve üç küçük devletle çalışmalarına başlayan bu mekanizma zamanla yirmi sekiz üye devletten oluşan büyük bir ekonomik topluluğa dönüşmüştür. Şüphesiz, ekonomik bütünleşme çerçevesinde eşi benzeri olmayan bir yapılanmaya sahip olan Birlik, günümüzde üç trilyon euroluk ticaret hacmiyle dünyada yapılan toplam ticaretin yaklaşık yüzde on altısından fazlasını oluşturmuş ve ABD ve Çin’le birlikte dünya ticaret hacminin yaklaşık yüzde kırk beşini meydana getirmiştir.¹²⁸

Ancak 2000’li yıllarla birlikte hem uluslararası sistemi etkileme kapasitesi artan yükselen güçler hem de 2008 yılında yaşanan ve neredeyse bütün küresel arenayı etkileyen ekonomik kriz AB’nin geniş açılı siyaset yürütmesine fırsat tanımamıştır. Dolayısıyla AB, bu çifte meydan okumayla başa çıkabilmek ve üye devletler arasında ortak bir dış politika oluşturabilmek için çok taraflılık anlayışına uygun bir şekilde, stratejik ortaklıklar oluşturmuştur. Batılı devletler bu ortaklık çerçevesi sayesinde, “yükselen güçlerin uluslararası finans kuruluşlarında elde ettikleri avantajlı pozisyonu karşısında tekrar eski gücüne ulaşabilecek midir?” veyahut “Avrupa’nın yakın geçmişte lider pozisyonunda olduğu Sahraaltı Afrika gibi bölgelerde BRICS ve MIKTA’nın etkisini kırabilecek midir?”

İşte hem bu sorulara cevap verebilmek hem de meydan okumaların doğasını açıklayabilmek için çalışmanın bu bölümünde ilk olarak, AB’nin tarihsel arka planda yaşamış olduğu kurumsal değişim/dönüşüm süreci açıklanacaktır. Sonrasında, Birlik üyesi devletlerin ortak bir dış politika geliştirebilmek için hangi reformları gerçekleştirdiği incelenecektir. Ardından, Birliğin ne tür meydan okumalarla karşılaştığı ve bu zorluklara yönelik geliştirdiği politikalarda başarılı olup olmadığını tartışılacaktır. Finalde ise, Birliğin geliştirdiği partnerlikler çerçevesinde BRICS ve MIKTA ülkeleriyle olan ikili ilişkilerini gözlemleyip, hangi devletlerle hangi amaçlar ve politikalar

---

¹²⁸ Official Website of the Eurostat, “EU and Main World Traders” (01.10.2018), https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_and_main_world_traders (11.03.2019)

doğrultusunda bağlantı kurduğu açıklanacaktır. Böylece Birliğin BRICS ve MİKTA ile geliştirdiği münasebetlerin diğer yükselen güçlere uygulanabilirliği test edilerek, üçüncü bölüm için temel oluşturulacaktır.

2.1. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Arka Planı

Avrupalı uluslar Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerini bir daha yaşamamak için birbirleriyle yarış içerisinde olan ülkelerin ekonomik ve siyasi açıdan birleşmesi fikrini kıtasal barışı sağlamak için önemli bir adım olarak değerlendirmişlerdir. Özellikle 1945 sonrasında Avrupa'nın karşı konulamaz nitelikteki bazı tarihsel şartları bu fikirlerin gelişim sürecini hızlandırmıştır. Söz konusu şartların en önemlileri arasında; savaşların perişan ettiği Avrupa'nın ekonomik yapılanmaya ihtiyaç duyması, yoğun Fransız-Alman rekabetini kalıcı bir çözüme ulaştırmak isteği ve ABD'nin hem kendi mallarına piyasa bulmak hem de Batı Avrupa'yı Sovyet yayılmacılığından kurtarmak için zengin ve birleşik Avrupa kurmak arzusu yer almıştır. Bu gelişmeler neticesinde, 1950 yılında dönemin Fransa Dış İşleri Bakanı Robert Schuman ve danışmanı Jean Monnet tarafından, Almanya ve Fransa arasında ekonomik rekabetin sona ermesi için kömür ve çelik üretiminde alınan kararların ulus-üstü ve bağımsız bir kuruma devretmeyi önerdiği plan Avrupalı karar vericiler tarafından tevecçükle karşılanmıştır. Böylece 1951 yılında Batı Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından imzalanan Paris Antlaşması ile AKÇT kurulmuştur. Tarihte ilk defa birden çok devletin kendi istekleriyle egemenliklerinin bir bölümünü ulus-üstü yapıya teslim ettiği Topluluk, 1957 yılında Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'yi bünyesine eklemiştir. Ayrıca ilgili antlaşmayla birlikte nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılması amacıyla Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) de kurulmuştur. Ardından 1965 yılında hayata geçirilen Füzyon Antlaşması ile AKÇT, AET ve AAET bir çatı altında toplanarak, tek bir komisyon oluşturulmuştur. Birleşme Anlaşması ile Avrupa Topluluğu (AT) ismini alan Birlik, 1973 yılında Birleşik Krallık (BK), Danimarka ve İrlanda'yı üyeliğe kabul ederek genişleme sürecine başlamış, ardından 1981 yılında Yunanistan, 1986 yılında da İspanya ve Portekiz'in üye olmasıyla birlikte güneye doğru açılmıştır. 1991 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Doğu ve Batı Almanya'nın yeniden tek bir bütün olması, Doğu Avrupa'nın Sovyet tesirinden kurtulması ve SSCB'nin parçalanması sonucunda Avrupa siyasi haritası dramatik bir şekilde değişmiştir. Üye devletler bu yeni dönemde gerek küresel bir etkiye sahip olan bir aktör haline gelebilmek gerekse Avrupa'nın geri kalanıyla derinleşme ve bütünleşme süreçlerini geliştirebilmek amacıyla Maastricht Antlaşması'nı imzalamıştır. 1991 yılında müzakerelerine başlanan ve 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile bugünkü AB formunu kazanan AT, Ekonomik ve Parasal Birliğin oluşturulmasından, ulusal vatandaşlığı tamamlayan Avrupa vatandaşlığı kavramının tanımlanmasına ve ortak dış ve güvenlik ile adalet ve içişlerinde iş birliği politikalarının hayata geçirilmesine kadar birçok alanda karar almıştır. Ayrıca Maastricht Antlaşması ile Avrupa Toplulukları, Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası (ODGP) ve Adalet ve İçişleri olmak üzere üç sütunlu birlik yapısı inşa edilmiştir. Bu gelişmelerin ardından, 1995 yılında Avusturya,

Finlandiya ve İŖveç'in iŖtirak etmesiyle Birliğe üye olan devletlerin sayısı on beŖe çıkmıŖtır.¹²⁹ AB geniŖleme sürecine 2004 yılında Estonya, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Letonya, Slovenya, Malta, Litvanya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin katılımıyla devam etmiŖtir. Artık yirmi beŖ üyeden oluŖan Birlik, 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın, 2013 yılında ise, Türkiye ile birlikte müzakerelere baŖlayan, Hırvatistan'ın üye olmasıyla birlikte yirmi sekiz üye devletten oluŖan bir örgüte dönuŖmüŖtür. Bu minval üzere, AB'nin derinleŖme sürecindeki son önemli aŖama, 2007 yılında imzalanan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon AntlaŖması olmuŖtur. Bu antlaŖma ile AB'nin tek bir hukuki varlık haline dönuŖtürülmesi ve temel karar alma mekanizmalarındaki tıkanıklıkların giderilmesi hedeflenmiŖtir.¹³⁰

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle çalıŖmanın ilerleyen kısmında, Birliğin ortak dıŖ politika oluŖturabilmek için hangi kurumsal ve iŖlevsel aŖamalardan geçtiği açıklanacaktır.

2.2. Avrupa Tek Senedi'nden Lizbon AntlaŖması'na Kadar Avrupa Birliği'nin DıŖ İliŖkileri

1952 yılında AKÇT ile faaliyetlerine baŖlamıŖ olan AB, günümüze kadar birçok kez kurumsal deđiŖiklik geçirmiŖtir. Söz konusu bu deđiŖikliklerin en önemlileri arasında; Avrupa Tek Senedi (ATS), Maastricht AntlaŖması, Amsterdam AntlaŖması, Nice AntlaŖması ve Lizbon AntlaŖması yer almıŖtır. AB geçirmiŖ olduğu bu deđiŖim sonucunda Afrika'dan Latin Amerika'ya, Ortadoğu'dan Asya'ya kadar uzanan geniŖ bir coğrafyada çeŖitli aktörlerle iliŖkiler yürüten, diplomatik temaslar sağlayan önemli bölgesel ve küresel aktörlerden birisi haline gelmiŖtir. Ancak Birliğin diplomatik temas kurmaktaki ve dıŖ iliŖki yürütmedeki bu baŖarısı, ortak bir dıŖ politika yapımında ve uygulamasında görülememiŖtir. Bu durumun iki temel sebebi vardır. Bunlardan birincisi, Avrupalıların kendi ulusal çıkarlarına ve ulusal politikalarına zarar vermemek; ikincisi ise her üye devletin uluslararası arenadaki stratejilerini oluŖtururken belirli konularda bağımsız kalma isteği olmuŖtur.¹³¹

Avrupa devletleri bu ikilem içerisinde ortak dıŖ politika oluŖturabilmek için ilk hukuki üstlenmeyi 1987 yılında yürürlüğe giren ATS ile sađlamıŖtır. ATS, ortak dıŖ politikanın iŖleyiŖi hakkındaki kararlarına "DıŖ Politika Alanında Avrupa İŖ Birliği Hakkında Hükümler" baŖlıđı altında

¹²⁹ Estonya, GKRY, Slovenya, Malta, Slovakya ve Letonya daha sonra Euro Bölgesi'ne katılmıŖlardır.

¹³⁰ Jürgen Schwarze, "The Development of the European Union From A Common Market to A Political Union", **Restitution Law Review (RLR)**, (23), 2006, s. 91-95; Diğdem Soyaltın, "Avrupa'da Birlik ve BütünleŖme Hareketlerinin Tarihi ve Kuramsal Arka Planı", Cengiz Dinç (Ed.), **Avrupa ve Avrupa Birliği**, 1. Baskı, SavaŖ Yayınevi, Ankara, 2015, s. 2-8; Heywood, **Küresel Siyaset**, s. 581-582; Desmond Dinan, "Fifty Years of European Integration: A Remarkable Achievement", **Fordham International Law Journal**, 5(31), 2007, s. 1122-1132

¹³¹ Erhan Akdemir, "Avrupa Birliği'nin DıŖ İliŖkileri ve Politikası: Avrupa Birliği'nin BütünleŖ(eme)mesi Üzerine Bir İnceleme", **Ankara Avrupa ÇalıŖmaları Dergisi**, 17(2), 2018, s. 182-187

yer alan on iki fıkradan oluşan otuzuncu maddesinde yer vermiştir. Buna göre ATS şu taahhütlerde bulunmuştur;

- Ortak Avrupa dış politikası belirlemek ve uygulamaya çalışmak,
- Dış politika ile alakalı süreçte taraflar arasında koordinasyonu sağlamak ve ortak bir tavır almak,
- Üzerinde anlaşmaya varılan politikaların birbirleriyle tutarlı olmasını sağlamak.¹³²

Avrupa bütünleşme sürecine katkıda bulunan bir diğer önemli adım olan Maastricht Antlaşması da Avrupa Birliği'ni Kuran Antlaşma, 1992 yılında imzalanmış ve 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu antlaşma ile Avrupa Bütünleşmesinin ekonomik alandan diğer alanlara kaydırılması hedeflenmiş ve AB üç sütunlu karmaşık hukuki bir yapıya evrilmiştir. Bu yeni yapının çalışmayı ilgilendiren bölümü, Maastricht Antlaşması'nın "Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası Hakkında Hükümler" kısmı olan beşinci başlığı ve "Ortak Dış ve Güvenlik Politikası" sütunudur. Toplam on bir maddeden oluşan "Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası Hakkında Hükümler" başlığının amaçları kısaca şu şekildedir;

- Uluslararası iş birliğini desteklemek,
- Birliğin ve üye devletlerin güvenliğini sağlamlaştırmak,
- Müşterek değerleri ve temel menfaatleri muhafaza etmek,
- Hukuk kurallarını ve demokrasiyi pekiştirmek ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı göstermektir.¹³³

Ortak Dış ve Güvenlik Politikası sütunu ise dış politikada ortak tutum geliştirebilmek için iş birliği gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Bunu gerçekleştirebilmek için AB'ye üye olmayan devletlere ekonomik yardım programları uygulamak ve dünya barışının korunmasına yönelik ortak çalışmalar başlatmak Birliğin hedefleri arasında yer almıştır.¹³⁴

Ancak ODGP düzenlemelerinin pratiğe yansımaları beklentileri karşılayamamıştır. Bu durumun göstergeleri arasında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 1990'ların başındaki Irak Krizi yer almıştır.

---

¹³² Official Website of Delegation of the European Union to Turkey, "Single European Act" (t.y.), https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/2016-08/SingleEuropeanAct-TekSenet_0.pdf (15.03.2019)

¹³³ Official Website of the European Union, "Treaty on European Union" (t.y.), https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf (15.03.2019)

¹³⁴ Hasan Mor, "Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 13(1), 2010, s. 520

Nitekim AB bu gelişmeler karşısında dış politika alanında daha fazla iş birliğine ihtiyaç duyduğunu hissederek, küresel arenadaki etkisini arttırabilmek için çalışmalarına devam etmiştir.¹³⁵

AB, Maastricht'ten sonraki süreçte hem Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini içine alacak yeni bir genişlemenin eşiğine gelmiş hem de derinleşmeyle ilgili yeni adımlar atma ihtiyacını hissetmiştir. Birlik gelecek olan genişleme sonrasında dünya sahnesindeki etkinliğini ve tek sesliliğini arttırmak amacıyla 1997 yılında Amsterdam Antlaşması'nı imzalamıştır. Amsterdam Antlaşması'nın "Bütünleşmiş Haliyle Avrupa Birliği Antlaşması" bölümünün beşinci başlığında yer alan "Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası" toplam on sekiz maddeden oluşmuştur. Antlaşma ile ODGP alanında ortak birlik perspektifi sağlamak amacıyla ODGP Yüksek Temsilciliği adında yeni bir birim oluşturulmuş, Politika Planlama ve Erken Uyarı birimleri kurulmuş ve ortak tutum ve eylemlere ek olarak ortak stratejinin de belirlenmesi amaçlanmıştır.¹³⁶

Maastricht ve Amsterdam Antlaşmalarının etkileri değerlendirildiğinde, ODGP konusunda alınacak kararların oybirliği esasına göre yapılmasının kararlaştırıldığı görülmüştür. Bu doğrultuda söz konusu dönemlerde ODGP devletler arası bir alan olarak gelişme kaydetmiş ve ulusal Avrupalı kimliğinin AB kimliğine kıyaslandığında daha önde tutulduğu görülmüştür. Böylece Avrupa içerisinde ortak dış politikadan bahsetmek olanaksız hale gelmiştir.¹³⁷

ODGP konusunda bir başka yenilik 2003 yılında yürürlüğe giren Nice Antlaşması'yla getirilmiştir. İlk defa 1999 Helsinki Zirvesi'nde gündeme gelen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın artık ODGP'nin bir parçası olduğu kabul edilmiş, nitelikli çoğunlukla alınan kararların sayısında artış yaşanmış ve oybirliğiyle karar verilmesinin mümkün olmadığı vaziyetlerde ise (en az sekiz) üye devletin bir kısmının karar almasına olanak sağlayan arttırılmış iş birliği kavramı geliştirilmiştir.¹³⁸

Tüm bu yeniliklere rağmen, Birliğin dış politika yapım sürecindeki bütünlük hala sağlanamamıştır. Artık bazı durumlarda etkin olmayan politika sürecine bütünlük ve resmiyet kazandırma arzusu, temel kuralları ve ilkeleri bir araya getirecek ve AB'yi kuran antlaşmaları, bunları gözden geçiren müteakip antlaşmaları ve katılım antlaşmalarını bir metinde toplayacak ve o antlaşmalara üstün olacak ve ayrıca gerekli bazı kurumsal revizyonları da yapacak bir AB Anayasası yaratma fikrini ortaya çıkarmıştır.¹³⁹ Bu fikirler dahilindeki bir anayasayı ortaya çıkaracak olan

¹³⁵ Derya Büyüktanır, "Dış İlişkiler Kapsamında Avrupa Birliği'nin Tüzel Kişiliği ve Lizbon Antlaşması", **Uluslararası İlişkiler**, 7(27), 2010, s. 94

¹³⁶ Cenk Bolayır, "Amsterdam Antlaşması" (01.11.2007), <https://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf> (17.03.2019)

¹³⁷ Akdemir, a.g.e., s. 190

¹³⁸ Haydar Efe, "Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(1), 2008, 74-76

¹³⁹ Heywood, Küresel Siyaset, s. 586

anlaşma, 2004 yılında AB Devlet ve Hükümet yetkililerince parafe edilse de 2005'te Hollanda ve Fransa'da gerçekleşen halk oylamalarında reddedilmiştir. Avrupa bütünleşme sürecinde yaşanan bu durgunluk yaklaşık iki yıl sürdüktan sonra AB, reddedilen Anayasanın esasına fazla dokunmadan ve daha mütevazı hedefler içeren, adı anayasa olarak geçmeyecek, anayasayı kabulünü zorlaştıran ve buhrana sebebiyet veren konularda biçimsel ve sembolik tadillerin gerçekleştirileceği yeni bir form üzerinde çalışarak 2007 yılında yapılacak en son zirve toplantısına sunulması hususunda mutabık kalmıştır. Böylece, Devlet ve Hükümet Başkanları 13 Aralık 2007 tarihinde Lizbon'da bir araya gelerek, Reform Antlaşması olarak isimlendiren bir metin üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Lizbon Reform Antlaşması ilk etapta İrlanda, sonrasında Çek Cumhuriyeti tarafından onaylanmamış ancak uzun çabalar sonucunda bu ülkelerin rezervleri kaldırılmış ve böylece 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁴⁰

Lizbon Antlaşması'nın "Avrupa Birliği Antlaşması" bölümündeki beşinci başlığı "Birliğin Dış Eylemine İlişkin Genel Hükümler ve Ortak Dış Politikasına İlişkin Özel Hükümler" adını taşımıştır. Beşinci başlık da kendi içerisinde "Birliğin Dış Eylemine İlişkin Genel Hükümler" ve "Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına İlişkin Özel Hükümler" olarak iki bölüme ayrılmıştır. İkinci bölümde kendi içerisinde "Ortak Hükümler" ve "Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası ile İlgili Hükümler" olmak üzere iki parçaya ayrılmıştır. Lizbon Antlaşması'nın "Birliğin Dış Eylemine İlişkin Genel Hükümler" bölümünün yirmi birinci maddesinin ikinci fıkrasında Birliğin dış politika alanında ulaşmaya çalıştığı amaçlar şu şekilde ortaya konulmuştur;

- Birliğin temel çıkarlarını, güvenliğini, bağımsızlığını ve değerlerinin muhafaza etmek,
- Uluslararası hukuk ilkelerinin, demokrasinin ve insan haklarının işlerliği için daha çok çalışmak,
- Daha kuvvetli çok taraflı iş birliğine ve küresel iyi yönetişime dayanan bir uluslararası sistemi desteklemektir.¹⁴¹

Lizbon Antlaşması, Maastricht Antlaşması'yla oluşturulan üç sütunlu yapıyı ortadan kaldırmış ve Birliğin tüzel kişiliğe sahip yegane yapı haline dönüşmesini sağlamıştır. Böylece AB, Uluslararası Antlaşmalar imzalayabilen, Uluslararası Sözleşmelere taraf olabilen ve uluslararası kuruluşlara üye olabilen bir aktör haline gelmiştir. Ayrıca Lizbon Antlaşması ile AT Antlaşması'nın adı, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma olarak değiştirilmiş ve AB Antlaşması'yla herhangi bir hiyerarşik bağının kalmadığı belirtilmiştir. Diğer önemli bir değişiklik de Topluluk teriminin yerini Birlik teriminin almasıyla gerçekleşmiştir.¹⁴²

---

¹⁴⁰ Mor, a.g.e., 529-532

¹⁴¹ Panizza, a.g.e.

¹⁴² Büyüktanır, a.g.e., s. 102

Lizbon Antlaşması ile AB'nin uluslararası sistemde güç kazanabilmesi için özellikle temsil konusunda Birlik ve üye devletler arasında yaşanan/yaşanabilecek sorunların azaltılması amaçlanmış ve bu doğrultuda kurumsal olarak birtakım yenilikler yapılmıştır. Bu hususta Lizbon Antlaşması ile oluşturulan “Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi” kurucu antlaşmalar bakımından yeni bir düzenleme olmuştur. Yüksek Temsilcinin görevleri arasında, Birliğin dış ilişkilerinin koordinasyonunu sağlamak, dış ilişkilere dair görev ve sorumluluklarını yerine getirmek ve son olarak üye devletler arasında dış işleri ve güvenlik politikalarının eşgüdümünü sağlamak için çalışmak yer almıştır. Bu anlamda Yüksek Temsilci, Birliğin ortak dış ve güvenlik politikasını yönetmek, Komisyon'un başkan yardımcılığını yapmak ve Dışişleri Konseyi'ne başkanlık etmekle vaziflendirilmiştir.¹⁴³

Ayrıca Lizbon Antlaşmasıyla birlikte Komisyon hem dış işlerinden hem de AB'nin diğer dış etkinliklerinin eşgüdümünden sorumlu olacak, ODGP hususunda AB'yi haricen simgeleyecek ve Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi'ne ODGP'ye dair görevlerini yerine getirirken yardım edecek Avrupa Dış İlişkiler Servisi (ADİS)'nin de kurulmasını sağlamıştır. ADİS'in görevleri arasında, dış ilişkiler alanındaki vazifeleri yetki karmaşası oluşturmaktan tek bütün halinde bir araya getirilmesini sağlamak ve güçlü bir diplomatik servis oluşturmak yer almıştır.¹⁴⁴

Sonuç olarak, AB'nin Lizbon Antlaşması'yla uluslararası arenada daha etkili bir aktör olabilmesi, dış politikada tek sesliği yakalayabilmesi, daha tutarlı politikalar üretebilmesi ve üyeler arasında koordineli bir şekilde hareket edebilmesi için ODGP'ye birtakım yenilikler getirilmiştir. Yukarıda bahsedildiği üzere bunların en önemlisi ADİS ve Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği olmuştur. Ancak yaşanan tüm bu gelişmelere rağmen yine de ODGP'de kapsamlı bir değişikliğe gidilememiştir. Şöyle ki, ODGP alanında alınan kararlar, büyük ölçüde, oybirliğiyle alınmaya devam etmiştir. Bu kapsamda Birliğe üye devletler ulusal yetkilerini korumuş ve veto hakkına sahip olmaya devam etmişlerdir. Bu durum ise dış politikada ulusal hükümetlerin hala ana aktörler olduğunun, ODGP'nin devletler arası karakterini sürdürdüğünün ve üye ülkelerin ulusal egemenliklerine öncelik verdiklerinin somut bir göstergesi olmuştur.¹⁴⁵

Dolayısıyla üye devletlerin uluslararası arenada meydana gelen olaylar karşısında birbiriyle çelişen stratejileri takip etmesi hem ortak dış politika oluşumuna engel teşkil etmiş hem de Birliğin uluslararası aktör imajına zarar vermiştir. Bu bağlamda, Birlik içerisindeki ortak dış politika noksanlığını gösterebilmek için 2003 yılındaki Irak'ın işgali ilk vaka olarak incelenmiştir.

---

¹⁴³ Ahmet M. Güneş, “Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 2008, s. 763-764

¹⁴⁴ Akdemir, a.g.e., s. 204-205

¹⁴⁵ Büyüktanır, a.g.e., s. 103-105

Tablo 7: Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Irak Savaşı Sırasındaki Tavrıları

<u>Irak'ın İşgali Sırasında ABD'ye Destek Veren AB Üyesi Ülkeler</u>	<u>Irak'ın İşgali Sırasında ABD'ye Destek Vermeyen AB Üyesi Ülkeler</u>	<u>Irak'ın İşgali Sırasında Kesin Tavır Alamamış AB Üyesi Ülkeler</u>	<u>Irak'ın İşgaline Karşı Çıkan AB Üyesi Ülkeler</u>
<p>- İngiltere: ABD'ye en fazla destekleyen ülkedir. BM kararı olmadan da müdahaleye katılacağını açıklamıştır.</p> <p>- İspanya: Yeni bir BM kararının çıkmaması durumunda yalnızca Washington önderliğinde bir mücadeleye destek vereceğini söylemiştir.</p> <p>- İtalya: Alman-Fransız ittifakına karşı İtalya-Fransa-İngiltere cephesinin kurulmasını önermiştir. Sadece BM kararıyla onaylanacak bir savaşa destek vereceğini açıklamıştır.</p> <p>- Danimarka: BM kararıyla onaylanacak bir savaşa destek vereceğini söylemiştir.</p> <p>- Hollanda: ABD ve İngiltere'ye açık destek vermiştir.</p>	<p>- Almanya: Askeri müdahaleye karşı çıkmıştır.</p> <p>- Fransa: Almanya ile savaş karşıtı bir cephe oluşturmuştur. Ancak olası bir savaş kararı çıkması durumunda BM Güvenlik Konseyi veto yetkisini kullanıp kullanmayacağı konusunda net bir tavır sergilememiştir.</p> <p>- Yunanistan: Dönem başkanı olduğu için Birliği savaşa destek pozisyonundan uzaklaştırmak için büyük çaba harcamıştır.</p>	<p>- İrlanda</p> <p>- Portekiz</p> <p>- İsveç</p> <p>- Finlandiya</p>	<p>- Avusturya</p> <p>- Belçika</p> <p>- Lüksemburg</p>

Kaynak: URL, "Europe and Iraq: Who Stands Where?" (29.01.2003), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2698153.stm> (19.03.2019)

Tablo 7 incelendiğinde, Irak'ın işgali esnasında AB üye devletleri arasında çeşitli görüşlerin varlığı gün yüzüne çıkmıştır. İngiltere, İspanya ve İtalya ABD'ye destek olurken; Almanya ve Fransa Birliğin kendine özgü dış politika takip etmesini önererek, Irak'a karşı askeri müdahaleye karşı çıkmıştır.

Diğer bir önemli örnek ise İsrail'in Gazze'ye yönelik 2008 yılında kara, hava ve deniz üzerinden başlatmış olduğu Dökme Kurşun Operasyonu'dur. Nitekim, olayların meydana geldiği zaman aralığında AB Dönem Başkanı olan Çek Cumhuriyeti, İsrail'in düzenlemiş olduğu hareketin saldırı değil savunma amaçlı olduğunu iddia ederken; İngiltere ve Fransa ise operasyonu kınadığını açıklamıştır.¹⁴⁶ AB üyesi devletlerin müşterek dış politika oluşturmadaki bu yetersizliği son olmamıştır. Nitekim 2011 yılında Filistin'in BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) üyeliğinde ve 2012 yılında BM'ye Üye Olmayan Gözlemci Devlet Statüsü oylamasında da üye devletler arasında anlaşmazlık yaşanmıştır.

¹⁴⁶ URL, "Karadan Girdi" (04.01.2009), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/karadan-girdi-10695236> (23.03.2019)

Tablo 8: AB Üyesi Ülkelerin Filistin'in UNESCO üyeliğinde ve BM'de Üye Olmayan Gözlemci Devlet Statüsü Oylamasındaki Kararları

<u>AB Üyesi Ülkelerin Filistin'in UNESCO Üyeliği Oylamasındaki Kararları</u>			<u>AB Üyesi Ülkelerin Filistin'in BM'ye Üye Olmayan Gözlemci Devlet Statüsü Oylamasındaki Kararları</u>		
<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>	<u>Çekimser</u>	<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>	<u>Çekimser</u>
- Avusturya	- Almanya	- Bulgaristan	- Avusturya	- Çek Cumhuriyeti	- Almanya
- Belçika	- Çek Cumhuriyeti	- Danimarka	- Belçika		- Bulgaristan
- Finlandiya	- Hollanda	- Estonya	- Danimarka		- Estonya
- Fransa	- İsveç	- İngiltere	- Finlandiya		- Hollanda
- Kıbrıs	- Litvanya	- İtalya	- Fransa		- İngiltere
- İrlanda		- Letonya	- Kıbrıs		- Letonya
- İspanya		- Macaristan	- İrlanda		- Litvanya
- Lüksemburg		- Polonya	- İspanya		- Macaristan
- Malta		- Portekiz	- İsveç		- Polonya
- Slovenya		- Romanya	- İtalya		- Romanya
- Yunanistan		- Slovakya	- Lüksemburg		- Slovakya
			- Malta		- Slovenya
			- Portekiz		
			- Yunanistan		

Kaynak: URL, “How UNESCO Countries Voted on Palestinian Membership” (01.11.2011), <https://www.theguardian.com/world/2011/nov/01/unesco-countries-vote-palestinian-membership> (21.03.2019); Matthew Weaver ve Tom McCarthy, “UN General Assembly Recognises Palestinian State-As It Happened” (29.11.2012), <https://www.theguardian.com/world/middle-east-live/2012/nov/29/egypt-crisis-morsi-constitution-live> (21.03.2019); URL, “EU Divided in UN Vote on Palestine’s Status” (30.11.2012), <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/eu-divided-in-un-vote-on-palestine-s-status/> (21.03.2019)

Tablo 8 incelendiğinde, Filistin'in UNESCO ve BM Gözlemci Devlet üyeliği oylamalarında Birliğin önde gelen ülkeleri arasında anlaşmazlık yaşandığı gözlemlenmiştir. Şöyle ki, UNESCO oylamasında Almanya hayır oyu kullanırken, Fransa evet oyu kullanmış, İngiltere ise çekimser kalmıştır; BM Gözlemci Devlet Üyeliği oylamasında ise Fransa red oyu vermiş, İngiltere ve Almanya çekimser kalmıştır.

Yukarıda bahsi geçen örneklerde, AB'nin ortak bir dış politika oluşturamadığı için küresel karar alma süreçlerinde aktif bir rol alamadığı görülmüştür. Ancak üye devletler arasındaki tüm bu ayrılıklara rağmen, Lizbon Antlaşması sonrasında kurulan ADİS birkaç önemli başarı elde edebilmiştir. Bu başarılarından birisi, AB'nin ara buluculuğunda Sırbistan ile Kosova arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi amacıyla 2011 yılında diyalog sürecinin başlatılmış olmasıdır. Kosova ve Sırbistan başbakanlarının diyalog kapsamında iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi amacıyla gerçekleştirdiği görüşmenin ardından 2013 yılında “İki Ülke Arasında İlişkilerin

Normalleştirilmesi Antlaşması”nı imzalamış ve Sırbistan 2019 yılının Nisan ayı itibariyle Kosova’yı bağımsız bir ülke olarak resmen tanımıştır.¹⁴⁷

2.3. Avrupa Birliği’nin Yükselen Güçler ile Olan İlişkisi

Günümüzde AB olarak varlığını sürdüren yapı, üye devletleri arasında ortak dış politika oluşturabilmek için birçok aşamadan geçmiştir. Bu aşamaların en sonuncusu, 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması’dır. Birlik Lizbon Antlaşması’yla ortak dış politika geliştirebilmek için etkili çok taraflılık ve uluslararası, bölgesel ve bölgeler arası iş birliğini oluşturmayı amaçlamıştır. Ancak şimdi hem bu hedeflere hem de Batı’nın geliştirdiği liberal düzene, küresel güneyle ilişkilendirilen ve dünya meselelerinde daha etkili bir rol üstlenmeye hak kazandıkları inancını paylaşan BRICS ve MIKTA tarafından meydan okunmuştur. Onların dünya düzeni vizyonu ve hırsı dikkate alınması gereken faktörlerden olmuştur. Şöyle ki, yükselen güçlerin sadece AB gibi yerleşik güçlerle antlaşma yapmalarıyla değil aynı zamanda onların küresel yönetim mekanizmalarının bazılarının merkezinde de açıkça görülmesi bu söylenenleri kanıtlar nitelikte olmuştur.¹⁴⁸

Michael Smith, 1990’lardan günümüze kadar olan zaman dilimi içerisinde AB’nin gelişim sürecini, “Soğuk Savaş Sonrası (1990-2001)”, “Soğuk Savaş Sonrasının Sonrası (2001-2008)” ve “Soğuk Savaş Sonrasının Sonrasının Sonrası (2008-günümüz)” olmak üzere üç döneme ayırarak incelemiştir. Smith, ilk olarak, Birliğin genişleme politikası sayesinde Sovyetler Birliği’nden bağımsızlığını kazanan ülkeleri kendi bünyesine katarak Avrupa’yı yeniden dizayn ettiğini savunmuş; ikincisi, Birliğin daha geniş güvenlik yapıları oluşturduğunu ve böylece Avrupa değerlerinin korunması dahilinde misyon edindiğine değinmiş; son olarak, yükselen güçlerin güvenikleştirmenin olduğu bölgelerde daha aktif rol oynadığını, ancak AB’nin bu yeni konjonktüre ayak uydurmakta zorlandığını ifade etmiştir.¹⁴⁹

Smith’in dönemlere ayırdığı bu zaman aralıklarında AB, sivil ve normatif güç çerçevesinde elinde bulundurduğu kapasiteyi etkin bir şekilde kullanarak diplomatik varlığını geliştirmek ve uluslararası politikadaki etkisini artırmak için fırsat aramış ve risklerle karşılaşmıştır. Peki “bu fırsatlar ve riskler ne anlama gelmiştir?” AB, 1990’lı yıllarda kurumsal yönetim kapasitesi ve ekonomik bütünleşmesi sayesinde yirminci yüzyılın kural koyucularından biri kabul edilerek, çok taraflı ticaret ve kalkınma yardımı sisteminde etkili aktörlerden birisi olmuş ve onun bu rolü Kıyoto

¹⁴⁷ Official Website of the European Union, “Serbia and Kosovo: Historic Agreement Paves the Way For Decisive Progress in Their EU Perspectives” (22.04.2013), http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-347_en.htm (25.03.2019); URL, “Sırbistan Kosova’yı tanıdı” (20.04.2013), <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/sirbistan-kosovayi-tanidi-83143.html> (26.03.2019)

¹⁴⁸ Amrita Narlikar, “Introduction: Negotiating The Rise of New Powers”, *International Affairs*, 89(3), 2013, s. 562

¹⁴⁹ Michael Smith, “Beyond The Comfort Zone: Internal Crisis and External Challenge in The European Union’s Response to Rising Power”, *International Affairs*, 89(3), 2013, s. 660

Protokolü ile çevre konularında da genişlemiştir.¹⁵⁰ Fakat 2007 yılında etkilerini göstermeye başlayan Mortgage Krizi'nin ABD ile yakın ilişkiler içerisinde olan bazı AB ülkelerine sıçraması üzerine küresel yönetişimde söz sahibi olmak isteyen/küresel üretim süreci hakkında yeni tercihler yapan yükselen güçler tarafından meydan okunmuştur.¹⁵¹ Bu anlatılanlardan hareketle, küresel ekonominin 2008 yılında yaşamış olduğu krize kadar uluslararası arenada etkin bir rol oynayan AB, bu krizden yükselen güçlere nazaran daha fazla güç kaybına uğramıştır. Sonuç olarak, yükselen güçler, Birliğin güç kaybettiği alanları kendi doğrultusunda yeniden organize edebilmek için harekete geçmiştir.

2.3.1. 2008 Ekonomik Krizi'nin Avrupa Birliği'ne Meydan Okuması

ABD Merkez Bankası, 11 Eylül saldırılarından sonra ülke ekonomisini canlandırabilmek için faiz oranlarında indirim gitmiştir. Faiz oranlarındaki bu düşüş konut kredisine uygulanan faiz oranlarına da yansımış ve bu sektöre olan talebi arttırmıştır. Ancak düşük faiz oranları sayesinde ekonominin daha iyiye gitmesi planlanırken, Mortgage kredisi veren bankalar kredilerin geri dönüşünü beklemeden yatırım bankası ya da mortgage kuruluşlarına satarak menkul kıymetleştirmiş ve kredilerinin vadesi geldiğinde borçlu kuruma ödeme yapılmamasından dolayı borçların birikmesine ve bir süre sonra ekonomik kriz patlak vermesine neden olmuştur. Böylece geri ödenmeyen finansmanlar hem kredi veren bankanın hem de menkul kıymeti alan kurumun zarar etmesine neden olmuştur. İşte 2007 yılında ABD gayrimenkul piyasasında yaşanan bu durumdan dolayı Lehman Brothers gibi yatırım bankalarının büyük zarar açıklamasıyla birlikte Mortgage krizi yaşanmıştır. Finansal krizin reel ekonomiye yansımaları durumu, ABD'nin milli gelirinin düşmesine, işsizlik oranlarının yükselmesine ve büyüme oranlarının azalmasına neden olmuştur. Ayrıca Mortgage krizi finansal yapısı zayıf olan Yunanistan, İspanya, İrlanda, Portekiz ve İtalya gibi bazı Avrupa ülkelerini de etkisi altına alarak, küresel bir nitelik kazanmıştır. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının ilgili ülkelere düşük kredi notu vermiş olması, kredi borcu takas sözleşmesinin artmış olması ve borsadaki baskılar nedeniyle bu ülkeler riskli grup içerisinde yer almış ve borçlarını ödeyebilmek için dış yardım almak zorunda kalmıştır.¹⁵²

Avrupa borç krizi, istikbale yönelik optimist ümitlerin, düşük faiz oranlarının ve yüksek iktisadi moralin bileşiminden kaynaklandığı da iddia edilebilir. Şöyle ki, Avrupa'da borç krizi yaşanmadan önce yüksek ekonomik moral yaşanmış ve euronun ortak para birimi olarak tedavüle girmesiyle birlikte faizlerde düşüş yaşanmıştır. Düşük faiz sonucunda, Yunanistan ve İspanya gibi bazı Avrupa ülkelerinde ABD benzeri konut balonlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Konut

¹⁵⁰ Smith, *Beyond The Comfort Zone*, s. 661

¹⁵¹ Cemil Erarslan ve M. Emin Timurtaş, "Avrupa Borç Krizinin Seçilmiş Ülke Örnekleri Üzerindeki Etkileri", *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 1(2), 2015, s. 30

¹⁵² Erarslan ve Timurtaş, a.g.e., s. 29-31; Ali Yavuz, Ceyda Şataf ve Serap Gül Kır, "Avrupa'da Borç Krizi ve Çözüm Arayışları", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15(2), 2013, s. 133-134

balonlarının patlamasıyla da bankalar müşkül durumda kalmış ve bunun sonucunda devlet yardımı elzem olmuş ve vergi mükellefleri yabancı yatırımcılara karşı borçlu duruma gelmiştir.¹⁵³ Sonuç olarak, Avrupa'nın yaşamış olduğu finansal ve dış borç krizi hem uluslararası arenadaki temel pozisyonunun değişmesine sebebiyet verdiği hem de kendi dışındaki ülkelere bağımlı hale gelmesine neden olduğu için çok taraflılıkta önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Bu hususta yükselen güçler, Avrupa'daki krizle başa çıkabilmek için önemli katkılarda bulunmuştur. Özellikle BRICS ülkeleri, IMF'nin Avrupa'daki krizi bertaraf edebilmesi için hazırlamış olduğu 430 milyar Amerikan doları fonun 75 milyar dolarını kendisi karşılamıştır. Söz konusu yardım paketinin yükselen güçler için ne anlama geldiğini irdeleyen araştırmacılar, yükselen güçlerin dünya üzerinde küresel etkilere sahip olabilecek bir krizin, küresel ekonomik ve finansal istikrara tehdit oluşturduğu ve bunun üstesinden gelmesi gerektiği düşüncesinin hakim olduğunu iddia etmiştir.¹⁵⁴

2.3.2. BRICS ve MIKTA Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Meydan Okuması

BRICS ve MIKTA akronimleri, BASIC ile başlayan bireysel güçlerin yanı sıra IBSA gibi birçok bölgesel forumu da içine alan yeni gruplaşmaların dahil olduğu sürecin manifestosudur.¹⁵⁵ Bu meydan okuma, Japonya ve Asya Kaplanları (Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur) gibi, önceki gruplaşmaların motivasyonlarından farklılık göstermiş ve daha spesifik konuları ele almıştır. İkinci olarak, bu meydan okuma 1970-1980'li yıllardan daha geniş skalada sürdürülmüştür. Çin gibi dünyanın en büyük ekonomileri en büyük hammadde tüketicisi olmuş ve bunun doğal bir sonucu olarak BRICS ülkeleri sahra altı Afrika gibi önceleri AB'nin kalkınma ve güvenlikte öncü rol oynadığı bölgelere yönelik ilgisini arttırmış; MIKTA ise söz konusu bölgelerde kalkınma işbirliği, insani yardım ve global sağlık konularında Batılı ülkelerde kıyasla daha aktif bir rol oynamıştır. Son olarak, BRICS ve MIKTA, küresel yönetim ve çok taraflılık sisteminin reformunda gittikçe aktivist bir pozisyon almış ve AB tarafından benimsenmiş bazı finans kuruluşlarında önemli derecede farklı görevler üstlenmiştir.¹⁵⁶

¹⁵³ Ahmet Ulusoy ve Mehmet Ela, "Avrupa Borç Krizi ve Türkiye İçin Öneriler", **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 3(7), 2014, s. 87-88

¹⁵⁴ Stephan Keukeleire ve Bas Hooijmaaijers, "The BRICS and Other Emerging Power Alliances and Multilateral Organizations in the Asia-Pacific and the Global South: Challenges for the European Union and Its View on Multilateralism", **Journal of Common Market Studies**, 52(3), 2013, s. 5

¹⁵⁵ BASIC akronimi, Brezilya'yı, Güney Afrika'yı, Hindistan'ı ve Çin'i temsil etmektedir. Grup, 2009 yılında Pekin'de gerçekleşen bir toplantıda kurulmuş ve Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) müzakerelerinde birlikte çalışmayı kabul etmiştir. BASIC Çevre Bakanları, İklim Değişikliği müzakerelerini koordine etmek üzere düzenli olarak toplantılar gerçekleştirmektedir. Söz konusu toplantıların yirmi sekizincisi 2018 yılında Yeni Delhi'de yapılarak, gelişmiş ülkeleri iklim değişikliği ile mücadele edebilmek için Paris Antlaşması'nı uygulayan gelişmekte olan ülkelere verdikleri desteği arttırmaya davet edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL, "27th BASIC Ministerial Meeting on Climate Change Held in New Delhi" (21.11.2018), <https://currentaffairs.gktoday.in/27th-basic-ministerial-meeting-climate-change-held-delhi-11201862722.html> (01.04.2019)

¹⁵⁶ Smith, **Beyond The Comfort Zone**, s. 662-663; Merve Aksu, "Değişen Küresel Düzenin Yükselen Güçleri Türkiye ve BRICS: Karşılaştırmalı Bir Analiz", **Strategic Public Management Journal**, 3(5), 2017, s. 131-133

İkinci Dünya Savaşı sonrasında endüstrileşme yolunda süratli bir kalkınma hamlesi gerçekleştiren Asya Kaplanları, yüksek büyüme oranlarıyla birçok otorite tarafından ekonomik kalkınma modeli olarak görülmüş ve gelişmekte olan ülkelere kıyaslandığında kısa vadede tüm dünyaya meydan okuyabilen tek ekonomik güç olarak değerlendirilmiştir. Ancak 1997 yılının Temmuz ayında Tayland bahında meydana gelen devalüasyonla birlikte Güney Doğu Asya ülkelerinde devalüasyon zinciri başlamış ve aynı yılın Ekim ayında döviz spekülörleri tarafından Hong Kong'un ABD doları ile uzun süredir devam eden bağlantısına karşı harekete geçtiğindeyse küresel bir problem haline gelmiştir. Nitekim, Hong Kong hisse değerlerinin yarısını kaybetmiş ve borsa düşüşleri yaşamış; Güney Kore 57 milyar dolar kredi için IMF'ye başvurmuş; Japonya'nın en büyük ve en prestijli finansal kuruluşu olan Yamaichi batmış; Endonezya rupisine duyulan güven azalmış ve krizin başlamasının ardından değerini yüzde otuz düşmüştür. Görüldüğü üzere 1960'lardan beri hızlı bir ekonomik gelişim rüzgarına kapılan Kaplanlar, birkaç yıl içerisinde ekonomik krizin eşiğine gelmiştir.¹⁵⁷ Asya Kaplanları örneğindeki gibi bir ülkenin ya da ülke gruplarının gelişmekte olan ekonomiye sahip olması, o aktörlerin yükselen güçler olarak değerlendirilmesi anlamına gelmemektedir. Bunun nedeni gücün sadece finans ve ekonomiyle değil aynı zamanda diğer faktörlerle de ilgili olmasıdır.¹⁵⁸

Asya Kaplanlarının egemen olduğu ihracat pazarlarını ele geçiren Çin, bu krizden kilit bir küresel ekonomik aktör olarak çıkmış ve krizden sonra ekonomisi yüzde dokuz büyüme göstermiştir. Ayrıca Çin, yükselen güç statüsünü destekleyebilmek için etkileyici bir askeri güce de sahip olmuş ve Stockholm Barış Antlaşmaları Enstitüsü'nün (SIPRI) 2017 yılı raporuna göre savunma bütçesi bir önceki yıla göre yüzde iki artarak 228 milyar dolara çıkmıştır. Bu durum Çin'i ABD'den sonra en fazla askeri harcama yapan devlet konumuna taşımıştır.¹⁵⁹ Hindistan ise BRICS içerisinde SAGP'ye göre GSYİH bakımından ikinci en büyük ekonomi olmuş ve önümüzdeki yıllarda yüzde 7'den daha fazla bir büyüme oranı tahmin edilmiştir. İlerleyen yıllarda Brezilya, Rusya ve Güney Afrika ile arasındaki açığı derinleştirebilecek kapasiteye sahip olan Hindistan, Rusya ve Çin'in aksine, yakın zamanda demografik bir zorlukla karşılaşmayacağı savunulmuştur. Hindistan askeri yetkinlikte ise dünya sıralamasında beşinci büyük savunma harcaması yapan ülke olmuş ve Küresel Ateş Gücü Sıralamasında dördüncü sırada yer almıştır. Böylece, Hindistan'ın Çin'in yolunu izleyeceği, ancak küresel arenada ortaya çıkışı daha yavaş ve sonuçta daha az etkileyici olacağı tahmin edilmiştir.¹⁶⁰ Rusya da ekonomideki büyümesini 2017 yılında yüzde 1.7, 2018 yılında ise 0,1 oranında arttırarak,

¹⁵⁷ URL, "Boom to Bust: Asia's Economic Crisis" (14.01.1998), http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1998/asian_economic_crises/45468.stm (03.04.2019)

¹⁵⁸ Thomas Renard, "G20: Towards a New World Order", *Studia Diplomatica*, 63(2), 2010, s. 7-8

¹⁵⁹ 1966 yılından itibaren çalışmalarına başlayan ve merkezi Stockholm'de bulunan SIPRI, çatışma, silahlanma, silahların kontrolü ve silahsızlanma ile ilgili araştırmalar yapan ve araştırmacılara, medya kuruluşlarına ve kamuoyuna açık kaynaklara dayalı veriler, analizler ve öneriler sunan uluslararası bir kurumdur. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL, "Biggest Military Spenders" (t.y.), <http://visuals.sipri.org> (03.04.2019)

¹⁶⁰ Thomas Renard, *A BRIC in The World: Emerging Powers, Europe and The Coming Order*, 1. Baskı, Academia Press, Gent, 2009, s. 30

Dünya Bankası tahminlerinin üzerine çıkarmış ve savunma harcamasında Çin'den sonra dördüncü olmuştur.¹⁶¹ Ayrıca Brezilya, Türkiye ve Güney Afrika da bölgelerinde önemli etkiye sahip olan yükselen güçler arasında yer almıştır. Son olarak, özellikle 2008 krizinde ve sonrasında büyüme gösteren bir diğer ülke de Endonezya'dır. Özellikle IMF'nin 2018 yılından sonraki tahminlerinde yüzde beşten fazla büyümesi öngörülen Endonezya'nın 2030 yılına kadar dünyanın beş büyük ekonomisi arasında yer alacağı iddia edilmiş; PwC'nin tahminlerdeyse 2050 yılına kadar Endonezya, Türkiye, Meksika, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in G-7'nin yarısından daha fazlasını temsil edeceği söylenmiştir.¹⁶²

22 Mart 2011 tarihinde The Times'ın düzenlemiş olduğu Afrika CEO Zirvesi'nde, Orta Afrika'da yer alan ve 7 Ocak 2019 tarihinde darbe girişiminde bulunulan yer altı zengini Gabon ülkesinin Cumhurbaşkanı Ali Bongo Ondimba şu sözleri söylemiştir: “Avrupalıları son yirmi yılda daha az görür olduk ve bugün Çin, diğer yükselen güçler veya Amerikalılar tarafından doldurulan bir boşluk oluşturduk. Avrupa ve özellikle İngiltere artık yok. Neredesiniz arkadaşlar?”¹⁶³ Bu irade beyanıyla ekonomik gücün yükselen güçlere doğru kaydığını ve yükselen güçlerin de ilgisini Afrika'ya yönlendirdiğini belirten Cumhurbaşkanı, önemli bir soruyu da gün yüzüne çıkarmıştır: “yükselen güçler neden Afrika'ya gelmiştir?”

BRICS ülkelerinin Afrika stratejisinin birinci önceliği hem kendi ticari çıkarlarını korumak hem de uluslararası meşruiyetlerini ve güvenilirliklerini arttırmak olmuştur. Afrika kıtası bir milyardan üzerinde nüfusuyla ve artan iç pazar talebiyle potansiyel olarak kârlı ve büyük ölçüde bakir bir kıta olarak görülmüştür. BRICS ülkeleri için bir başka fırsat alanı ise Afrika kent merkezlerinin bankacılık, telekomünikasyon, enerji ve ulaştırma gibi hizmetlerin altyapısını, fiziksel altyapı gelişimi ile bağlantılı olacak şekilde inşa etmeyi gerektirmiş olmasıdır. Çünkü BRICS ülkeleri bu talebi karşılamak için bir dizi mal ve hizmet sağlamıştır. Afrika'nın doğal kaynaklarına erişmek arzusu da BRICS ülkelerinin kıtaya katılımının bir başka önemli itici gücü olmuştur. Zengin mineral ve hammadde rezervlerine sahip olan Afrika, yükselen güçlerin petrol, doğal gaz vb. ihtiyaçlarının ana tedarikçisi olmuştur. Zikredilen bu nedenlerden dolayı Afrika, BRICS'in ulusal çıkarları doğrultusunda ilgilendiği ve Batı etkisini sınırlandırdığı bir kıta haline gelmiştir.¹⁶⁴

¹⁶¹ Official Website of World Bank, “Russian Federation” (t.y.), <https://data.worldbank.org/country/russian-federation?view=chart> (04.04.2019)

¹⁶² Renard, **A BRIC in The World**, s. 21-30; Official Website of International Money Fund, “Real GDP Growth” (t.y.), https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD/IDN (25.06.2019); John Hawksworth ve Gordon Cookson, “Beyond the BRICS: A Broader Look at Emerging Market Growth Prospects” (25.06.2009), https://www.pwc.com/la/en/publications/assets/world_2050_brics.pdf (25.06.2019)

¹⁶³ URL, “Where are You Guys? Gabon's Leader Asks The West, as China Head Race to Invest” (23.04.2011), <https://www.thetimes.co.uk/article/where-are-you-guys-gabons-leader-asks-the-west-as-chinese-head-race-to-invest-spc9d2ccr6s> (04.04.2019); URL, “Gabon President Bongo Back Home a Week After Failed Coup” (15.01.2019), <https://www.bbc.com/news/world-africa-46885467> (04.04.2019)

¹⁶⁴ Mills Soko ve Mzukisi Qobo, “Can the BRICS Countries Serve As Economic Drivers in Africa?” (30.12.2016), <http://gnp.advancedmanagement.net/article/2016/12/can-brics-countries-serve-economic-drivers-africa> (04.04.2019)

Afrika kıtası ile siyasetten ekonomiye, bilim ve teknolojik gelişmelerden sosyal ve kültürel değerlere ve daha birçok alanda en çok münasebet geliştiren BRICS ülkesi Çin'dir. Çin özellikle geçtiğimiz on yılda gelişmiş ekonomilerden ziyade daha hızlı bir ekonomik büyümeye sahip olduğu için Sahraaltı Afrika ile ekonomik açıdan en yakın ilişki içerisinde olan ülkeler arasında yer almıştır. Çin'in büyüyen ekonomisinin hammaddeye olan ihtiyacı ve sahra altı Afrika'nın da yer altı zenginliği iki aktör arasındaki ilişkileri arttırmıştır. Öyle ki, 2000 yılından 2017 yılına kadar Çin'in Afrika ile olan ticaret hacmi yirmi iki kat artarak 170 milyar doları aşmıştır.¹⁶⁵ Bu anlatılar doğrultusunda Çin'in Afrika'ya yönelik stratejisinin birinci temelini, Afrika petrolü oluşturmuştur. Şöyle ki Çin, petrol tedarikinde Basra Körfezi'ne ve Ortadoğu'ya olan bağımlılığını azaltmak ve kaynaklarını çeşitlendirebilmek amacıyla Afrika petrolüne ihtiyaç duymuştur. Tayvan'ın diplomatik açıdan ötekileştirilmesi de Çin'in Afrika'daki ikinci hedefi haline gelmiştir. Çin, kıta ülkelerinin Tayvan'ı tanımamaları için çalışmalarını sürdürerek, kendi pozisyonunu desteklemesi için bu ülkelerle bağlarını güçlendirme yoluna gitmiş ve 53 Afrika ülkesinden 46'sının Tek Çin Politikası'na destek vermesini sağlamıştır. Çin yönetiminin Afrika'daki hedeflerinden bir diğeri ise BM oylamalarında Afrika ülkelerinin kendisinden yana tavır almalarını sağlayarak, diplomatik destek almaktır. BM genel kurulunda %28'lik payıyla 54 Afrika ülkesini temsil eden Afrika kıtasının desteğini kazanmak, başta insan hakları olmak üzere birçok meseleyi lehine kullanması açısından Çin için önem arz etmiştir.¹⁶⁶ Bunların ötesinde, büyük emek kaynakları rezervuarına sahip olan Afrika kıtası, Çinli üreticiler için ayrıca bir önem taşımıştır. Şöyle ki Afrika, Çin'in emek yoğun endüstrileri için ideal bir yer haline gelmiş ve Çin'de artan işgücü maliyetleriyle birlikte reform ihtiyacını daha acil bir hale gelmiştir. Böylece birçok Çinli imalat işletmesinin büyük bir bölümünü Afrika'ya taşımış ve Çin Afrika'ya 2016 yılında 40 milyar dolar doğrudan yatırım yaparak, Afrika'nın dördüncü büyük yatırımcısı olmuştur.¹⁶⁷

Bunlara ek olarak, Afrika kıtası ile en yoğun bağlantı kuran MIKTA ülkesi Türkiye'dir. Türkiye'nin on beşinci yüzyıldan itibaren ilişki içerisinde olduğu Afrika kıtasına yönelik politikalarının temel amacı, bölge ülkelerinin politik, sosyal ve iktisadi kalkınmasına yardımcı olmaktır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin (Somali-Somaliland arasındaki görüşmelerde) arabulucu rolü, (Sahraaltı Afrika ülkelerinin yeniden yapılanması sağlamak için yapmış olduğu)

---

¹⁶⁵ Paulo Drummond ve Estelle Xue Liu, "Africa's Rising Exposure to China: How Large Are Spillovers Through Trade?", **IMF Working Paper**, 13, 2013, s. 4-5; Official Website of the Ministry of Commerce People's Republic of China, "Statistic on China-Africa Bilateral Trade in 2017" (26.01.2018), <http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/lanmubb/AsiaAfrica/201803/20180302719613.shtml> (06.04.2019)

¹⁶⁶ Oğuzhan Dağlı, "Afrika'da Çin'in Yükselişi ve Stratejik Hedefleri" (28.08.2018), <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/afrikada-cin-in-yukselisi-ve-stratejik-hedefleri/1240987> (06.04.2019); Aysu Vural, "Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası", **Avrasya Etüdüleri**, 51(1), 2017, s. 143-147

¹⁶⁷ Stephan Kingah, "Increasing Influence of BRICs in Africa: How Should The EU Respond?", **Trade Negotiations Insights**, 10(4), 2011, s. 10; Official Website of United Nations Conference on Trade and Development, "Foreign Direct Investment to Africa Fell by 21% in 2017, Says UN report" (06.06.2018), <https://unctad.org/en/pages/PressRelease.aspx?OriginalVersionID=461> (06.04.2019)

kalkınma yardımları ve kamu diplomasisi sayesinde Afrika’da en fazla varlık gösteren yükselen güçler sıralamasında Çin, Hindistan ve Brezilya’dan sonra dördüncü ülke olmuştur.¹⁶⁸

BRICS kurumsal bir örgüt çatısı altında çalışmalarına başladıktan kısa bir süre sonra ekonomik gücü tahmin edilenden daha fazla büyümüş ve böylece elde ettiği ekonomik gücü uluslararası karar verme mekanizmalarıyla uyumlu hale getirmiştir. Şöyle ki, Avrupa’da meydana gelen finansal ve dış borç krizi, Avrupa devletlerinin uluslararası finans kuruluşlarında aşırı temsil edilmesine karşı çıkan itirazların artmasına neden olmuştur. Yükselen güçler bu adaletsiz dağılımı bertaraf edebilmek adına, 2010 yılında yapılan G-20 zirveleri aracılığıyla kendi kararlarını kabul ettirmek için uygun politik ortam hazırlamış ve bazı önemli başarılar elde etmiştir. Nitekim, 2010 yılında IMF oylama sisteminde değişiklik yapılmış ve yükselen ve gelişmekte olan ülkelerin toplam hissesi yaklaşık olarak yüzde beş artarak yüzde kırk dörde yükselmiş ve gelişmiş ülkelerin hissesi de aynı oranda düşüş yaşamıştır. Aynı şekilde, yükselen güçlerin IMF kota payı yaklaşık olarak yüzde dört artarak yüzde kırk ikiye yükselmiştir. Ayrıca, DB oylama sistemi de reforme edilmiş ve yükselen ve gelişmekte olan ülkelerin hissesi yüzde kırk yediye yükselmiştir. Ayrıca BRICS ülkeleri, Bretton Woods kuruluşlarında daha güçlü etkiye sahip olmakla yetinmeyip 2014 yılında Brezilya’da gerçekleşen altıncı zirvede bir ileri adım daha atarak, BRICS üye ülkelerin projelerini harekete geçirmek ve diğer yükselen ve gelişmekte olan ülkelerin finansal kuruluşlarındaki çabalarını desteklemek için Yeni Kalkınma Bankası’nı kurduğunu açıklamıştır.¹⁶⁹

AB’nin yükselen güçlerle kurduğu ilişkileri çok taraflılık¹⁷⁰ perspektifinden analiz eden çalışmalar, AB’nin karşılaşmış olduğu meydan okumaları üç farklı açıdan incelemiştir.¹⁷¹ AB, Lizbon Antlaşması’nda da görüldüğü üzere çok taraflılık doktriniyle karakterize edilmiş bir aktördür ve kurallara yapılan bu vurgu AB’nin çok taraflılık eksenindeki pozisyonunu göstermiştir. AB için kurallar sadece iktisadi ilişkiler ve politikalarla değil aynı zamanda çevre ve sosyal meseleleri de kapsamıştır. Asya-Pasifik bölgesindeki güç ittifakları da tıpkı Avrupalılar gibi çok taraflılıktan yana tercihini yapmıştır. Ancak bu seçim esasen farklı prensiplere bağlı olarak gelişmiştir. Örneğin, onların öncelikleri ekonomik büyüme ve gelişme olmakla beraber çevre, sosyal politika ve insan hakları gibi Avrupalılar tarafından üzerinde durulan meselelerin ekonomiyi sınırlandırmasına izin vermemiştir. Yükselen güçler AB’ye yönelik meydan okumalarının ilk adımını, AB’nin 2000’li

¹⁶⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye-Afrika İlişkileri” (t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> (25.06.2019)

¹⁶⁹ Official Website of International Money Fund, “Quota and Voting Shares Before and After Implementation of Reforms Agreed in 2008 and 2010” (t.y.), https://www.imf.org/external/np/sec/pr/2011/pdfs/quota_tbl.pdf (07.04.2019); Official Website of World Bank, “World Bank Voice Reform: Enhancing Voice and Participation of Developing and Transition Countries in 2010 and Beyond” (19.04.2010), [http://siteresources.worldbank.org/DEVCOMMINT/Documentation/22553921/DC2010-006\(E\)Voice.pdf](http://siteresources.worldbank.org/DEVCOMMINT/Documentation/22553921/DC2010-006(E)Voice.pdf) (07.04.2019)

¹⁷⁰ Çok taraflılık; ayırım gözetmemeyi, iş birliğini, yaygın karşılıklılığı, genelleştirilmiş kurumsal yapıları ve kuralları desteklemek için üç veya daha fazla aktörü bir araya getirmenin özel bir yolu olarak tanımlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Griffiths, O’Callaghan ve Roach, a.g.e., s. 65-66

¹⁷¹ Keukeleire ve Hooijmaaijers, a.g.e., s. 5

yılların başlangıcında etkili çok taraflılık modelinin küresel standart haline geleceğine ve kendisini de bu sistemde merkez konuma yerleştireceğine inanarak atmıştır. Ancak yaklaşık on yıl sonra yaşanan gelişmeler hem AB'nin kendi gücünün limitlerini hem de onun çok taraflılık anlayışının sınırlılığını göstermiştir. Bunun aksine, yükselen güç gruplaşması çok taraflılığın alternatif formlarını ortaya çıkarmıştır. İkincisi, çeşitli Asya ülkelerindeki güvensizlik duygusu ve çatışma riski, bu ülkelere (BRICS Zirveleri ve MIKTA toplantıları gibi) tartışma forumlarının kapsamını genişletmek, müzakere etmek ve iş birliğini geliştirmek gibi fırsatları beraberinde getirmiştir. Ancak Avrupalılar bu diyalog ve iş birliği için oluşturulan kanalları üye ülkeler arasındaki farklılıklar, sınırlı kurumlar ve taahhütlere bağlılığın zayıf olduğundan dolayı önemsiz olarak değerlendirmiştir. Son olarak, bir önceki maddede bahsedilen söz konusu tartışma düzeni, yükselen güçlere uluslararası müzakere süreçlerinde önemli pozisyon hakkı tanıyabilir ve böylece AB etkin olduğu kuruluşlarda rekabetçi çok taraflılıkla karşılaşabilir. Yani bu sürecin yükselen güçlerin kendi kurallarının benimsenmesinde olmasa bile Avrupalıların aşırı temsil hakkının bulunduğu uluslararası kuruluşlardaki kuralların değişiminde yardımcı olabileceği tahmin edilmiştir.¹⁷²

Son olarak, kalkınma işbirliği ve dış yardım politikaları alanında yapılan çalışmalar doğrultusunda, AB'nin karşılaştığı meydan okumalar aşağıdaki gibi özetlenmiştir;

- Kalkınma çalışmalarında gelişmekte olan ülkelerin yükselişi ve Güney-Güney iş birlikleri (GGİ) geleneksel Kuzey-Güney ve donör/alıcı iş bölümünü bozmuştur. GGİ, AB'nin önde gelen koalisyonları olan Kuzey-Güney iş birliğinin (KGİ) güç ilişkileri, meşruiyeti ve yönetim düzenlemeleri hakkında geniş bir sorgulama yelpazesi sunmuştur,

- AB kurumları ve üye devletler, diğer resmi bağışçılardan daha fazla kaynak sağlamaya devam etmiş ve daha yoğun Avrupalılaştırılmış bir strateji benimsemiş olsalar da GGİ kalkınma finansmanının kapsamının genişletilmesine ve giderek daha fazla özelleşmesine neden olmuştur,

- Küresel Güney olarak adlandırılan ve yükselen ekonomiler ve gelişmekte olan devletleri temsil eden yükselen güçler, KGİ'nin geleneksel jeopolitiğine meydan okuyarak, dünyadaki yoksulluk haritasını ve küresel eşitsizlik kalıplarını değiştirmiştir.¹⁷³

2.4. Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçlere Yönelik Geliştirmiş Olduğu Politikalar

Avrupa kıtası birkaç yüz yıl önce dünya küresinin kaderini belirleyen bir aktörken, günümüzde birçok açıdan güç kaybeden ve bir dizi meydan okumayla karşılaşan bir coğrafya olarak varlığını sürdürmüştür. AB hem yirmi birinci yüzyılda karşılaştığı bu meydan okumalarla başa çıkabilmek hem de uluslararası sistemdeki faaliyetlerine devam edebilmek için diğer devletlerle stratejik ortaklık

¹⁷² Keukeleire ve Hooijmaaijers, a.g.e., s. 9-12

¹⁷³ Jose A. Sanahuja, "Global Development and The Rise of Emerging Powers: The EU Cooperation Policy, Between Accommodation and Change" **23rd International Conference of Europeanists Bildiriler Kitabı**, Philadelphia, 2016, s. 2-3

antlaşmalarından, zirve diplomalarına ve tam üyelik perspektifine kadar çeşitli mekanizmalar içeren bir dizi ilişki düzeni geliştirmiştir. Uluslararası arenada tek başına hareket etmenin imkansız olduğu göz önüne alındığında, Birliğin bu çabaları daha iyi anlaşılmalıdır.

AB'nin BRICS ve MIKTA'dan gelen meydan okumalara karşı vermiş olduğu diplomatik cevaplar/önlemler seti, stratejik ortaklık antlaşmaları ve zirvelerden oluşmuştur. Stratejik ortaklık çerçevesi, çok taraflı bir düzenin baskın bir karakteri olmuş ve Birliğin dış politika araçlarından birini oluşturmuştur. Stratejik ortaklık, gerçek bir ortaklık için ilkeler kümesi oluşturmayı, diyalog ve sektörel altyapıyı geliştirmeyi ve taraflar arasında öncelikli konuları belirlemeyi ve onlara odaklanmayı amaçlamıştır. Bu anlaşmalar çoğunlukla ticaretle ilgili olmakla beraber aynı zamanda dış politika, enerji, güvenlik ve küresel ısınma gibi ticaretin ötesine geçen konulara da değinmiştir. Bu ortaklıklar hem AB'nin etkin çok taraflılık anlayışına yönelik taahhütlerinin gerçekleştirilmesiyle uyum içerisinde hareket etmiş hem de BM'nin etkin çok taraflı yapısının temelini oluşturmuştur. AB stratejik diplomasının bu versiyonundaki ana unsurlardan biri de zirve diplomaları olmuştur. Zirveler, diplomasının temsil ve müzakere gibi kilit unsurlarını belirli kombinasyonlarda ve belirli zamanlarda bir araya getirdikleri için stratejik oluşumlar olarak nitelendirilmiştir. AB'nin diğer ülkelerle veya uluslararası kuruluşlarla düzenlemiş olduğu bu zirvelerde, ilişkilerin daha sağlam bir temelde somutlaştırılması için ekonomi gibi temel meselelere odaklanılmıştır. Ayrıca ADİS, stratejik ortaklığın altyapısı olarak tanımlanan, zirvelerin hazırlanmasında, zirvelerde alınan kararların uygulanmasında, antlaşmaların görüşülmesinde ve hayata geçirilmesinde komisyonla beraber çok önemli sorumluluk üstlenmiştir.¹⁷⁴

Thomas Renard "AB'nin Stratejik Ortaklık İncelemesi" adlı çalışmasında, Birliğin stratejik ortaklık yaklaşımına rehberlik edecek on adet temel prensip ortaya koymuştur. Bu prensipler AB'nin BRICS ülkelerine yönelik geliştirdiği stratejik ortaklık çerçevesinin temelini oluşturduğu için önem arz etmiştir ve dolayısıyla Tablo 8'de açıklanmıştır.

Tablo 9: Thomas Renard'ın On Temel Yaklaşımı

	<u>Yaklaşım</u>	<u>Açıklama</u>
1.	- Stratejik meseleler, stratejik ortaklık için hayati bir öneme sahiptir.	- Bir stratejik ortaklığın doğru bir şekilde işleyebilmesi için ekonomik ve ticari ilişkilerin yanı sıra siyasi ve güvenlik meselelerini de etkin, düzenli ve yapılandırılmış bir şekilde ele almalıdır.
2.	- Stratejik ortaklık, somut konulardaki iş birliğinden başlamaktadır.	- Stratejik partnerler arasında ilişkileri, ticaret gibi, somut konulardan başlatmak, diğer üyelerin kapasitesine göre çeşitli konuların eklenmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca Birlik, "hangi partnerle hangi bölgelerde en efektif şekilde nasıl çalışabilirim?" sorusu üzerinde düşünmesi gerekmektedir.

¹⁷⁴ Michael Smith, "The EU, Strategic Diplomacy and The BRIC Countries", Michael Smith, Stephan Keukeleire ve Sophie Vanhoonacher (Ed.), **The Diplomatic System of The European Union**, 1. Baskı, Routledge, New York, 2016, s. 121-123; Keukeleire ve Hooijmaaijers, a.g.e., s. 12-13; Smith, **Beyond The Comfort Zone**, s. 664-665

Tablo 9: (devamı)

	<u>Yaklaşım</u>	<u>Açıklama</u>
3.	- Zirveler, stratejik ortaklık sürecinin bir parçasıdır.	- Zirveler, hem ülkelerin kişisel karşılıklı güveninin gelişmesini sağlar hem de devlet başkanları arasında iletişimi kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla zirvelerde önemli konular üzerinde görüşülmeli ve acil önlemler alınmalıdır. Zirvelerde sonuç alabilmek için her iki tarafında koordineli çalışması gerekmektedir.
4.	- Stratejik ortaklık, ikili ilişkilerin ötesine geçmektedir.	- Taraflar arasında kurulan politik koalisyonlar ve dinamikler, BM gibi uluslararası kuruluşların oylama sisteminde önemini göstermektedir. Örneğin Birlik, BM oylama sisteminde Çin ve Hindistan gibi BRICS ülkeleriyle çatışmaların çözümünde ortak bir tutum geliştirebilmektedir. Birlik aynı zamanda farklı görüşe sahip olan bir kuruluşa üye olan stratejik ortaklarıyla yapıcı diyalogunu geliştirmelidir çünkü onlar muhtemelen Birliğin gelecekteki muhtemelen koalisyonlarının bir parçası olabilir.
5.	- Stratejik ortaklık, etkin çok taraflılıkla uyum içerisinde çalışmaktadır.	- AB dış politikasının temel hedeflerin birisi etkin çok taraflılıktır. Dolayısıyla Birlik, çok taraflı düzeni etkin bir şekilde şekillendirmek zorundadır. Stratejik ortaklık bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için bir araç görevi görmektedir. Stratejik ortaklık, birliğin ortaklarıyla uyumunun sağlanmasında ve farklılıklarının azaltılmasında önemli bir kanal görevi üstlenmektedir.
6.	- Stratejik ortaklık, bölgesel yaklaşımlarla çelişmektedir.	- AB geleneksel olarak bölgesel entegrasyonları desteklemiştir ancak günümüzde bölgesel ve bölgeler arası entegrasyonun gerçekleştirilmesinde stratejik ortaklık mekanizması kullanılmaktadır.
7.	- Stratejik ortaklık, daha geniş stratejik çerçevenin bir parçasıdır.	- Stratejik ortaklık diğer Avrupalı stratejiler, coğrafyalar ve tematik alanlarla entegre olmak zorundadır. Örneğin, Asya, Afrika, enerji güvenliği stratejik ortakların rol oynadığı alanlara katılmamıştır. Tematik ve bölgesel stratejiler partnerliğin kapsamına dahil edilmektedir.
8.	- Stratejik ortaklık, ileri seviyede koordinasyon gerektirmektedir.	- Etkili stratejik ortaklık iki farklı alandaki koordinasyonu yoğunlaştırmaya gerek duymuştur. İlk olarak, AB ile üye devletler arasındaki koordinasyonu sağlamak zorundadır. İkinci olarak, AB ve kurumları arasındaki uyumu güçlendirmektedir.
9.	- Stratejik ortaklık listesi esnekler.	- AB son zamanlarda var olan stratejik ortaklığı derinleştirip genişletmek peşindedir. Şöyle ki, Birlik 2012 yılında on tane ülkeyle stratejik ortakken, günümüzde bu sayı on üçe çıkmıştır.
10.	- AB için transatlantik ortaklık stratejik bir varlıktır.	- Son zamanlarda yaşanan gelişmeler, Volkswagen'in emisyon tartışması gibi, iki aktör arasındaki ilişkileri sorgular hale getirmiştir. Ancak ABD Birliğin hala en önemli stratejik ortağıdır.

Kaynak: Thomas Renard, "The EU Strategic Review: Ten Guiding Principles" (01.04.2012), [https://www.ies.be/files/private/28\)%20Renard%20-%20Ten%20Guiding%20Principles.pdf](https://www.ies.be/files/private/28)%20Renard%20-%20Ten%20Guiding%20Principles.pdf) (08.04.2019)

Tablo 9 incelendiğinde, Birliğin özellikle Lizbon Antlaşması'ndan sonraki süreçte dış politikasının temelini etkin çok taraflılık çerçevesinde oluşturduğu gözlemlenmiştir. Birlik hem bu düzeni koruyabilmek ve genişletebilmek hem de çeşitli meydan okumalara karşı başa çıkabilmek için stratejik ortaklıklar adı verilen ikili partnerlikler oluşturmuştur. Özellikle ekonomik konularda başlatılan bu iş birliğinin kapsamı zamanla artarak siyaset ve güvenlik alanlarına da ulaştığı

görülmüştür. Ayrıca stratejik ortaklığın doğru bir şekilde işleyebilmesi için Birliğin üye devletleri ve kurumları arasındaki uyumsuzluğun giderilmesi de amaçlanmıştır.

Stratejik ortaklık antlaşmalarının kavramsal çerçevesi oluşturulduktan sonra, Birliğin yükselen güçlerle olan ilişkilerinde bu ortaklığın nasıl karşılık bulduğu aşağıda yer alan Tablo 9 kullanılarak açıklanmıştır.

Tablo 10: AB'nin BRICS ve MIKTA Ülkeleri ile Ticaret İlişkisi (2017)

	<u>AB'nin ilgili ülke ile İthalatı</u> (milyar euro)	<u>AB'nin ilgili ülke ile İhracatı</u> (milyar euro)	<u>AB'nin ilgili ülke ile Ticaret Hacmi</u> (milyar euro)	<u>AB'nin ilgili ülke ile ticaret hacmindeki sıralaması</u>	<u>İlgili ülkenin AB ile olan ticaret hacmindeki payı</u> (%)	<u>İlgili ülkenin AB ile olan ticaret hacmindeki sıralaması</u>
Brezilya	31,1	32,2	63,4	2	1,7	11
Rusya	86,1	145	213,1	1	6,2	4
Hindistan	44,2	41,7	85,9	1	2,3	9
Çin	375,2	197,9	573,1	1	15,3	2
Güney Afrika	22,7	24,4	47,1	1	1,2	20
BRICS Toplamı	559,3	441,2	1000,5	-	-	-
Meksika	23,8	37,9	61,7	3	1,65	12
Endonezya	16,7	10,1	26,8	4	0,71	31
Güney Kore	51,7	50,1	101,8	3	2,72	8
Türkiye	69,7	84,8	154,5	1	4,13	5
Avustralya	13	34,6	47,6	3	1,27	19
MIKTA Toplamı	174,9	217,5	392,4	-	-	-

Kaynak: Official Website of the European Commission, "Statistic" (t.y.), <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/statistics> (08.04.2019)

Tablo 10 incelendiğinde, AB ile BRICS ve MIKTA ülkeleri arasında yaklaşık 1,5 trilyon euroya yaklaşan ticaret hacminin olduğu görülmüştür. AB'nin bu ülkelerle yapmış olduğu ticarete ekseriyetle üst sıralarda olduğu analiz edilmiş ve bu durum Birliğin yükselen güçlerle ticaret yapmak konusunda ne kadar entegre olduğunu göstermiştir. Ayrıca AB'nin dünyanın geri kalanıyla yapmış olduğu ticarete ilk onda beş üyenin yer alması ve yaklaşık olarak Birliğin ticaret hacminin yüzde otuz üçünü oluşturması da iki blok arasındaki ilişkileri güçlendiren etkenlerden olmuştur.

Stratejik ortaklık çerçevesi üzerine çalışan yazarlar, sadece bu iş birliğinin ortaya çıkardığı olumlu sonuçlarına değil aynı zamanda eksik taraflarına da dikkat çekmişlerdir. Antlaşmalarla ilgili meydana gelen ilk problem, stratejik ortaklık konseptinin tam olarak neyi ifade ettiği ve üye devletler arasındaki algılanış biçimi hakkındaki belirsizlik olmuştur. Çeşitli yıllık zirveler ve toplantılar

haricinde, stratejik ortaklığın neye yol açtığı ve ne anlama geldiği açıklığa kavuşturulamamıştır. İkinci olarak, hangi politika alanlarında, hangi ortak hedef ve eylemlerin gerçekleştirileceği belirlenememiştir. Stratejik ortaklıklar, iki grup arasında önemli olduğu düşünülen ilişkilere yeni bir dinamik eklemek, kapsamlı, tutarlı ve eşgüdümlü uzun vadeli bir çerçeve sağlamak için çerçeve sunmuştur. Ancak üye devletler arasında bu belirsizlik stratejik ortaklığın etki kapasitesini azaltmıştır. Üçüncü olarak, “AB tarafında bu ortaklığa liderlik yapacak kurum hangisidir?” Avrupa Konseyi Başkanı ve Yüksek Temsilcisinin müzakerelerde kilit aktörler olduğu analiz edilmekle birlikte, daha spesifik alanlarda verilen taahhütlerin genellikle Komisyonun etki alanına girdiği görülmüştür. Dördüncü olarak, stratejik ortaklık konsepti bütün devletlere eşit bir temelde yaklaşmamış, tek bir şablon oluşturmamış ya da stratejik ortaklığın inşa edilmesinde ve sürdürülmesinde temel unsurları belirlememiş ve koordine olmayan bir tutum geliştirmiştir. Dolayısıyla, bu stratejik ortaklıklar bireysel olarak düzenlenmiş ve birbirinden bağımsız bir şekilde geliştirilmiştir. Bu durumun gerçekleşmesinde, AB üye devletlerinin yükselen güçlerle olan tarihi ve kültürel ilişkileri, ulusal amaçları için stratejik ortaklık mekanizmasını kullanarak kendine daha yakın hissettiği bir ülkeyle ulusal ilişkilerini geliştirmek için yeni bir güç kaynağı oluşturmak isteği veya AB’nin olası bir güç kaybında yükselen güçlerle olan ilişkisi sayesinde ikili ilişkilerini devam ettirmek düşüncesi de önemli bir faktör olmuştur.¹⁷⁵

---

¹⁷⁵ Natalie M. Hess, “EU Relations With “Emerging” Strategic Partners: Brazil, India and South Africa”, **German Institute of Global and Area Studies**, 4, 2012, s. 2; Renard, **A BRIC in The World**, s. 39-40; Smith, **The EU, Strategic Diplomacy**, s. 122-123

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE İLE OLAN POLİTİKASI

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Mustafa Kemal Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku'nda¹⁷⁶ bahsetmiş olduğu “muasır medeniyetler seviyesinin üstüne çıkabilmek” ülküsünü gerçekleştirebilmek için uluslararası konjonktürde meydana gelen gelişmeleri yakından takip ederek, BM ve AGİT'in kurucu ortağı olmuş, NATO ve diğer birçok uluslararası örgütlenmenin de değerli bir paydaşı haline gelmiştir.¹⁷⁷ Bu cihetle Türkiye, altı Batı Avrupa devleti (İtalya, Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg) arasında ekonomik entegrasyon amacıyla kurulan AET'ye de ilgisiz kalamamış ve üye olabilmek için 1959 yılında başvuruda bulunmuştur. Topluluk Türkiye'nin yapmış olduğu müracaatı bir süre sonra kabul ederek, 1963 yılında Ortaklık Antlaşması (Ankara Anlaşması)'nın imzalanmasına karar vermiştir. Ankara Anlaşması (AA)'yla beraber akit taraflar arasında;

- Hazırlık Dönemi,
- Geçiş Dönemi,
- Son (Nihai) Dönemlerinden meydana gelen entegrasyon modeli öngörülmüştür.

AA ile başlayan Hazırlık Dönemi, Katma Protokol'ün yürürlüğü girmesiyle tamamlanmış; Katma Protokol'ün yürürlüğü girmesiyle başlayan Geçiş Dönemi ise Gümrük Birliği'nin uygulamaya girmesiyle sona ermiş; Gümrük Birliği'nin uygulamaya girmesiyle de, içerisinde bulunduğumuz zaman dilimine, yani Son (Nihai) Dönem'e geçiş yapılmıştır.

AB Son Dönem içerisinde, 1999 yılında Helsinki'de gerçekleşen Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Türkiye'yi aday ülke ilan etmiş; 2005 yılında Lüksemburg'da gerçekleşen Hükümetlerarası Konferansta ise tam üyelik için katılım müzakerelerini başlatmıştır. Türkiye'nin katılım müzakerelerine başlamasının ardından taraflar arasındaki ilişkiler inişli-çıkışlı bir seyir izlemiştir. Örneğin, 2007 yılında beş fasıl başlığı müzakerelere açılırken, bir diğer beş fasıl başlığı Fransa tarafından bloke edilmiş; 2009 yılında ise iki fasıl başlığı müzakerelere açılırken, bir diğer altı fasıl başlığı da GKRY tarafından bloke edilmiştir. Örneklerden de görüleceği üzere, akit taraflar

¹⁷⁶ Türk Silahlı Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku” (t.y.), http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/onuncu_yil_nutku.html (09.04.2019)

¹⁷⁷ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, “International Organisations” (t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?7cafe2ef-78bd-4d88-b326-3916451364f3> (09.04.2019)

arasındaki ortaklık ilişkisi Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerine aynı anda başladığı Hırvatistan¹⁷⁸ gibi doğrusal bir şekilde ilerleme kaydedememiş ancak 2010 yılının son çeyreğinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan siyasi olumsuzluklar nedeniyle yeniden canlanmaya başlamıştır. Şöyle ki Avrupa, bu bölgelerde yaşanan buhranlardan dolayı tarihindeki en yoğun göçmen akınlarından birisiyle karşı karşıya gelmiştir. Bu minval üzere AB hem ülkelerine yönelik gerçekleşen yasadışı göç hareketlerini hafifletmek hem de içerisinde halihazırda mevcut olan göçmenlerin bir bölümünü tahliye edebilmek amacıyla ana göç güzergahları üzerinde bulunan ve milyonlarca sığınmacıya kapılarını açan Türkiye ile ortak bir yük paylaşım süreci başlatmak istemiştir. AB ile Türkiye arasında olası bir anlaşmasının pazarlıkları devam ederken, Türkiye, vatandaşlarının Avrupa'ya vizesiz bir şekilde seyahat edebilmesi için teklifte bulunmuş ve AB de bu teklifi bir takım kriterlerin yerine getirilmesi şartıyla kabul etmiştir. Bu doğrultuda, 2013 yılının Aralık ayında AB ile Türkiye arasında illegal konumda bulunan göçmenlerin iadesini öngören Geri Kabul Anlaşması ve Türk vatandaşlarının Schengen Bölgesi'ne vizesiz bir şekilde yolculuk edebilmesini öngören Vize Muafiyeti Anlaşması imzalanmıştır.

Tüm bu gelişmelerden hareketle çalışmanın bu bölümünde, ilk olarak, tarihsel arka plan dahilinde AB-Türkiye ilişkileri değerlendirilecektir. Sonrasında, “yükselen güç Türkiye'nin, özellikle biraz önce zikredilen olaylar çerçevesinde AB ile geliştirdiği ilişkilerin boyutunda önemli bir değişim yaşanmış mıdır?” ve “AB'nin Türkiye'ye karşı uygulamış olduğu politikalarda Türkiye'nin yükselen güç olması neleri değiştirmiştir?” soruları sorulacak ve bu minvalde cevap alabilmek için AB ile Türkiye arasında 2013 yılında imzalanan Geri Kabul Antlaşması, Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni ve 2005 yılında Türkiye ile İspanya'nın eş sponsoru olarak katıldığı Medeniyetler İttifakı Girişimi incelenecektir.

3.1. Avrupa Birliği'nin Türkiye Politikasının Tarihsel Arka Planı

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu-Batı olarak iki bloklu yapıya evrilen uluslararası sistemde Ege'nin batısında kalan altı Avrupa devleti hem kıtadaki düşmanlığı sona erdirmek hem de aralarında işbirliği sağlamak amacıyla AKÇT'yi kurmuştur. Ancak AKÇT, faaliyetlerine başlamasından kısa bir süre sonra üye devletlerin ekonomik topluluk oluşturmaya karar vermesiyle

---

¹⁷⁸ Hırvatistan 1991 yılında bağımsızlığını deklare etmesinin ardından, dış politikasının temel hedefini AT'ye ve Avrupa entegrasyon sürecine dahil olmak olarak belirlemiştir. Bu minvalde, AB ile Hırvatistan arasında ilk olarak 29 Ekim 2001 tarihinde İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Ardından, Hırvat Parlamentosu'nda yer alan partiler olası bir AB üyeliğine ilişkin ortak bir karar aldıktan sonra 21 Şubat 2003 tarihinde AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur. Hırvatistan'ın üyelik başvurusunu değerlendirmeye alan Birlik, söz konusu ülkeye 18 Haziran 2004 tarihinde aday ülke statüsü vermiş ve 3 Ekim 2005 tarihinde ortaklık görüşmelerine başlamıştır. Bu gelişmelerin ardından, 2011 yılının Haziran ayının sonlarına doğru iki taraf arasında üyelik görüşmeleri tamamlanarak, 9 Aralık 2011 tarihinde AB'ye Katılım Anlaşması imzalanmış ve 1 Temmuz 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece Hırvatistan 1 Temmuz 2013 tarihi itibarıyla AB'nin yirmi sekizinci üyesi olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL, “Contemporary Croatia” (t.y.), <http://croatia.eu/article.php?lang=2&id=24> (11.04.2019)

birlikte AET formunu bünyesine eklemiş ve böylece komşu ve çevre ülkelerin dikkatini çekmeye başlamıştır. Şüphesiz bu ülkeler arasında ulusal kimliğinin kilit unsurlarından olan Batılılaşma anlayışını iki yüz yıl sonra yeniden tanımlayan Türkiye de yer almıştır.¹⁷⁹ Söz konusu dönem aralığında Türkiye, BM'nin ve Avrupa Konseyi'nin kurucu üyesi, NATO'nun ve OECD'nin de önemli bir ortağı haline gelerek, dış politikasının temel prensiplerini Avrupalı partnerleriyle birleştirmiş ve Batı ittifakının kıymetli bir parçası olmuştur.¹⁸⁰

Mevcut konjonktür ve yukarıda belirtilen esaslar dahilinde Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa devletlerince tesis edilen iktisadi entegrasyona kayıtsız kalamamış ve bu çerçevede 31 Temmuz 1959 tarihinde AET'ye ortak olabilmek için müracaat etmiştir. AET Bakanlar Konseyi, dört yıl süren müzakerelerin ardından Türkiye'nin başvurusunu onaylamış ve üyelik koşulları tamamlanincaya kadar geçerli olacak Ortaklık Anlaşması yapılmasını tavsiye etmiştir. Böylece AA olarak isimlendiren bu anlaşma 12 Eylül 1963 tarihinde parafe edilmiş ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ortaklık Anlaşması'nın imzalandığı sırada, dönemin Başbakanı İsmet İnönü AET'yi beşeriyet tarihi boyunca insan aklının vücuda getirdiği en cesur eser olarak tanımlayarak, AA'dan Türkiye'yi ebediyen Avrupa'ya bağlayacak bir anlaşma olarak bahsetmiş ve gelecek nesillere bırakılacak zengin bir miras olarak değerlendirmiştir.¹⁸¹ Dönemin Avrupa Konseyi Başkanı ve aynı zamanda Hollanda Dışişleri Bakanı Joseph Luns ise AA'nın bir son olarak algılanmaması gerektiğini aksine bunun sadece başlangıç olduğunu ifade etmiştir. Diğer taraftan dönemin AET komisyon başkanı Walter Hallstein da Türkiye'nin Ortaklık Anlaşması ile kaderini ve geleceğini Avrupa Topuluklarına bağladığını söylemiştir.¹⁸²

Türkiye ile AET arasında, Hazırlık Dönemi, Geçiş Dönemi ve Son Dönem olmak üzere üç aşamalı bütünleşme modeli öngörülmüştür. Bu doğrultuda AA'nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla Hazırlık Dönemi başlatılmıştır. AET Hazırlık döneminde Türkiye'ye hiçbir sorumluluk yüklenmemiş sadece Türk ekonomisini Avrupa standartlarına ulaştırmak için noksan taraflarını tespit etmeye çalışmış ve bu yönde bir takım ekonomik destek ve ayrıcalıklarda bulunmuştur. Hazırlık Döneminin beş yıl içerisinde tamamlanması öngörülmürken, gerçekte dört yıl daha devam etmiş ve 3 Kasım 1970'de parafe edilen ve 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren Katma Protokol (KP) ile sona ermiştir.¹⁸³ KP'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte Geçiş Dönemi'nin şartlarına

---

¹⁷⁹ Hüseyin Bağcı, "Dönemlerle Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2018, s. 18

¹⁸⁰ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs, "History of Turkey-EU Relations" (06.06.2017), https://www.ab.gov.tr/111_en.html (11.04.2019)

¹⁸¹ Haluk Kabaalioğlu, "Turkey and The European Union Converging or Drifting Apart?", **Marmara Journal of European Studies**, 7(1-2), 1999, s. 111; İlhan Turan, **İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri (1961-1965)**, 1. Baskı, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, Ankara, 2004, s. 399

¹⁸² Kabaalioğlu, a.g.e., s. 111-112

¹⁸³ Ayşe Ceyhan, **Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü**, 1. Baskı, Afa Yayınları, İstanbul, 1991, s. 487; Kabaalioğlu, a.g.e., s. 117

ilişkin hükümler ve tarafların üstleneceği mükellefiyetler belirlenmiştir. Bu kapsamda AET, Türkiye’den ithal edeceği, pamuklu dokuma, rafine petrol ve pamuk ipliği hariç, Türk sanayi mallarına gümrük veya diğer muadil vergileri koymayacağını ve miktar kısıtlamalarını uygulamayacağını güvence altına almıştır. Türkiye de AB’den ithal edeceği ürünlere uyguladığı gümrük veya diğer muadil vergileri 12-22 yıllık dönem aralığında kademeli bir şekilde kaldırmayı ve dönem sona erdiğinde ise ortak gümrük tarifesine uymayı taahhüt etmiştir.¹⁸⁴ Geçiş döneminin süresi, tarafların üzerinde anlaşacakları istisnalar gizli kalmak koşuluyla, on iki yıl olarak belirlenmiş ve bunun sonucunda GB’nin kurulması hedeflenmiştir. KP’nin 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girdiği göz önüne alındığında, Geçiş Dönemi’nin 1985 yılının başlarında yürürlüğe girmesi gerekmiştir. Ancak Son Dönem’e geçiş süreci, 15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs’ta gerçekleşen darbenin ardından Türkiye’nin Kıbrıs Barış Operasyonu’nu düzenlemesi ve 12 Eylül 1980 tarihinde Türkiye’de gerçekleşen darbenin ardında askeri idarenin rejime el koyması gibi bazı istisnai nedenlerden ötürü yirmi üç yıla uzamıştır.¹⁸⁵

Türkiye’de gerçekleşen askeri darbeyle kesintiye uğrayan ortaklık ilişkileri, 1983 yılında sivil hükümetin iktidara gelmesiyle birlikte normalleşme sürecine girmiştir. Ancak akit taraflar arasındaki ilişkilerin yeniden canlanmasına neden olan asıl gelişme, liberal ekonomik politikaların uygulanma konulması ve ihracat ve ithalatın önündeki engellerin kaldırılmış olmasıdır. Bu cihetle, söz konusu gelişmelerden destek alan Türk yetkililer gerek ortaklık rejiminden kaynaklanan problemleri çözüme kavuşturmak ve taraflar arasında ilişkileri canlandırmak gerekse Topluluğun mali kaynaklarından yeterince yararlanmak amacıyla 1987 yılının Nisan ayında üye olabilmek için başvuruda bulunmuştur.¹⁸⁶ Komisyon söz konusu müracaat hakkındaki fikrini 18 Aralık 1989 tarihinde üç bölüm halinde hazırlamış olduğu raporda dile getirmiş ve AB Konseyi tarafından da kabul görmüştür. Söz konusu raporun “Genel Düşünceler” bölümünde, zamanın ruhu itibarıyla Doğu Bloğu’nun dağılma sürecinin dikkate alınması gerektiğini hatırlatılarak, Avrupa’nın tamamı değişim içindeyken ve ATS’nin yürürlüğe girmesiyle birlikte Topluluk büyük değişimleri deneyimlerken yeni katılım müzakerelerine gidilmemesi tavsiye edilmiştir. “Katılma Müzakerelerinin Başlatılması” bölümünde ise Türkiye’deki mevcut siyasal ve ekonomik pozisyonunun müzakerelerinin başlatılması için hala elverişli olmadığı ve topluluk standartlarına ulaşamadığı belirtilmiştir. Raporun

---

¹⁸⁴ Tolga Candan, “Türkiye-AB Ortaklık Hukukunda Son Gelişmeler: ABAD’ın C-65/16 Sayılı “İstanbul Lojistik Ltd.” Kararı Hakkında Bir Değerlendirme”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(38), 2018, s. 160; Ceyhan, a.g.e., s. 487

¹⁸⁵ Çınar Özen ve Hatice Yazgan, “Zor ya da Zoraki Aday: Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Süreci”, Ertan Efeğil ve Mehmet Seyfettin Erol (Ed.), *Türkiye-AB İlişkileri*, 1. Baskı, Orion Yayınevi, Ankara, 2007, s. 237-238

¹⁸⁶ Ayşe Aslıhan Çelenk, “Accession Negotiations and The New EU Strategy of Turkey: A Critical Assesment”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (47), 2016, s. 87; Mehmet Dalar, “AB Kamuyununun Türkiye’nin Üyeliliğine Yaklaşımı”, İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), *Avrupa Birliği’nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye*, 1. Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2018, s. 120; Özen ve Yazgan, a.g.e., s. 239-240

“Sonuçlar” kısmında ise GB’nin tamamlanması, bilimsel ve teknolojik, mali ve sanayi, siyasi ve kültürel diyalogun geliştirilmesi hususunda işbirliklerinin yoğunlaştırılması önerilmiştir.¹⁸⁷

Bu rapor üzerine 9 Kasım 1992 tarihinde Brüksel’de toplanan AB-Türkiye Ortaklık Konseyi, taraflar arasındaki ilişkilerin geleceğini şu şekilde planlanmıştır;

- Taraflarının menfaatlerinin bulunduğu dış politika konularında mevcut siyasi diyalog devam ettirilecek ve yakın gelecekte güçlendirilecek,

- Türkiye 1996 yılının Ocak ayına kadar GB’nin tamamlanması için gerekli koşulları hızlıca yerine getirecektir.¹⁸⁸

Türkiye hem Avrupa Komisyonun ve Konsey toplantısının kararlarına sadık kalmak amacıyla hem de üyelik sürecinde mühim gelişmelere vesile olabilecek bir girişim olabileceği fikrinden hareketle GB’nin kurulması için çalışmalarına ivedilikle başlamıştır. Bu doğrultuda GB, 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı uyarınca, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren uygulamaya konulmuş ve böylece Son Dönem’e geçilmiştir.¹⁸⁹

Bu gelişmelerin ardından AB Komisyonu tarafından 13 Ekim 1999 tarihinde yayınlamış olduğu İlerleme Raporu’nda Türkiye’nin aday ülke kabul edilmesine yönelik tavsiye kararı alınarak, müzakerelerin başlatılması için Türkiye’nin Kopenhag Kriterlerini¹⁹⁰ karşılaması gerektiği ifade edilmiş ve bu sürecin yıllık ilerleme raporlarıyla takip edileceği hatırlatılmıştır.¹⁹¹ 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de gerçekleşen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde de üye ülke liderleri Komisyon’un bu tavsiyesini olumlu bularak, Türkiye’yi aday ülke olarak ilan etmiştir. Türkiye ilgili kararın ardından Kopenhag Kriterleri’ni yerine getirebilmek amacıyla idam cezasının kaldırılmasından yargı reformu stratejisinin benimsenmesine, kadın haklarının genişletilmesinden gayri Müslim vatandaşlara yönelik diyalogun geliştirilmesine kadar çok geniş bir yelpazeyi içerisine

¹⁸⁷ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, “Commission Opinion On Turkey’s Request For Accession to The Community” (t.y.), http://www.mfa.gov.tr/commission-opinion-on-turkey_s-request-for-accession-to-the-community_-december-20_-1989.en.mfa (15.04.2019)

¹⁸⁸ Hakan Cavlak, “Türkiye-AB İlişkilerinde Kırılma Noktaları”, İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği’nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2018, s. 41

¹⁸⁹ Çağrı Erhan ve Aysun Gürbüz, “Türkiye’nin AB ile İlişkilerinde Alternatif Model Arayışı: Kapsamlı Ekonomik Entegrasyon Anlaşması”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 12(1), 2013, s. 52

¹⁹⁰ Kopenhag Kriterleri, 1993 yılında Kopenhag’da yapılan Avrupa Birliği Zirvesi’nde kabul edilmiş ve esas olarak Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe üye olabilmek için yerine getirmeleri gereken kriterler olarak kabul edilmiştir. Bu kriterler daha sonra genişleme politikasında esas alınan ve Türkiye dahil tüm aday ülkeler için geçerli üyelik kriterleri hâline gelmiştir. Kriterler siyasal, ekonomik ve mevzuat uyumu olmak üzere üçe ayrılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Official Website of European Commission, “Accession Criteria” (t.y.), https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en (18.04.2019)

¹⁹¹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Komisyon 1999 Düzenli Raporu” (t.y.), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/İlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf (18.04.2019)

alan dokuz uyum paketi ve iki anayasa değişikliği gerçekleştirmiştir.¹⁹² 2002-2004 yılları arasında yapılan bu anayasal değişiklikler temel olarak altı başlık etrafında şekillenmiştir. Bunlar;

- Kadın hakları,
- Düşünce ve ifade özgürlüğü,
- Demokrasi ve hukukun üstünlüğü,
- Dernek kurma, sivil toplum ve toplantı hakları,
- Kötü muamelenin ve işkencenin önüne geçilmesi
- İnsan hakları ve azınlık haklarının muhafaza edilmesidir.¹⁹³

Böylece Türkiye'nin birçok anayasal ve yasal değişim gerçekleştirerek, insan hakları konusunda çok önemli gelişmeler kaydetmesi sonucunda AB Komisyonu ve AB liderleri 16-17 Aralık 2004 tarihleri arasında Brüksel'de gerçekleşen zirvede Türkiye'nin siyasi kriterleri karşıladığını tespit ederek, katılım müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılmasını kararlaştırmıştır. Böylece, 2-3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da gerçekleşen AB Dışişleri Bakanları toplantısında müzakere sürecinin genel ilkelerini ortaya koyan Müzakere Çerçeve Belgesi onaylanmış ve yine 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da gerçekleşen Hükümetlerarası Konferans ile Türkiye'nin Birliğe katılım müzakereleri başlatılmıştır.¹⁹⁴

Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinin birinci etabı olan tarama süreci, 20 Ekim 2005'te yirmi beşinci fasılda düzenlenen Tanıtıcı Tarama Toplantısı ile başlamış ve bütün fasıllara ilişkin toplantılar 13 Ekim 2006 tarihinde tamamlanmıştır. Böylece taraması tamamlanan 25. fasıl, 12 Haziran 2006'da Lüksemburg'da gerçekleşen Hükümetlerarası Konferans'ta açılmış ve Türkiye'nin gereken yükümlülükleri tamamladığı tespit edilerek geçici olarak kapatılmıştır.¹⁹⁵ Ancak iki aktör arasında yakalanan bu pozitif enerji 11 Aralık 2006 tarihinde AB Genel İşler ve Dış İşleri Konseyi'nde bir araya gelen AB üyesi ülkelerin Dışişleri Bakanları'nın 9 Kasım 2006 tarihli Komisyon tavsiyesini kabul etmesiyle ortadan kaybolmuştur. Şöyle ki Konsey, Komisyon'un önerisine onay vererek, Türkiye'nin Ek Protokol'ü GKRY'ye uygulamadığı gerekçesiyle sekiz müzakere başlığını¹⁹⁶ askıya almış ve açılan fasılların da Türkiye'nin gerekli adımı atana kadar kapatılmayacağına karar vererek, 15 Aralık 2006 tarihinde Brüksel Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda onaylamıştır.¹⁹⁷

¹⁹² Bağcı, a.g.e., s. 23; Çelenk, a.g.e., s. 87

¹⁹³ Murat Ercan, **Avrupa Birliği ve Türkiye İle İlişkileri**, 1. Baskı, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 2018, s. 155-161

¹⁹⁴ Çelenk, a.g.e., s. 90

¹⁹⁵ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs, "Chronology of Turkey-European Union Relations (1959-2005)" (t.y.), <https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/chronology.pdf> (19.04.2019)

¹⁹⁶ Bunlar 1., 3., 9., 11., 13., 14., 29. ve 30. müzakere başlıklarıdır.

¹⁹⁷ Türkiye, 17 Aralık 2004 Brüksel Zirve kararları çerçevesinde, AA'yı tüm ülkelere genişleten ve Türkiye ile Birlik ülkeleri arasında sanayi mallarında GB'nin kurulmasını öngören Ek Protokol'ü imzalamış, fakat aynı zamanda GKRY'yi tanımadığını da bir deklarasyon yayınlayarak açıklamıştır. AB Komisyonu da, 21 Eylül 2005 tarihinde kaleme aldığı Kıbrıs

Avrupa Konseyi'nin almış olduğu bu karar sonrasında müzakere süreci hız kaybetmesine rağmen 2007 yılında gerçekleşen Hükümetlerarası Konferanslarda 18., 20., 21., 28. ve 32. fasılların müzakerelerine başlanmıştır. Fakat bu müzakere başlıklarının açılmış olması her şeyin yolunda gideceği anlamına gelmemiş aksine 2007 yılında yaşanan diğer gelişmeler müzakerelerin genel olarak zorlu geçeceğinin sinyalini vermiştir. Söz konusu gelişmelerden birisi, Nicolas Sarkozy'nin 2007 yılında Fransa'da gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanmasıdır.¹⁹⁸ Sarkozy'nin görev başına gelmesinin ardından Fransa, Türkiye'nin Asya'da yer alan bir ülke olduğu düşüncesinden hareketle, Türkiye'nin muhtemel üyeliğini engellemek için doğrudan üyelikle bağlantılı olan beş müzakere faslının¹⁹⁹ görüşmesini bloke etmiştir.²⁰⁰

2009 yılı da Türkiye açısından olumlu ve olumsuz gelişmelerin bir arada yaşandığı dönem olmuştur. Şöyle ki, bir taraftan GKRY tek yönlü bildiriyle altı fasıl başlığındaki²⁰¹ ilerlemeyi bloke edeceğini duyurmuş; diğer taraftan Türkiye de AB ile tam üyelik görüşmelerini yürütmek üzere 9 Ocak 2009 tarihinde Başmüzakereci olarak Egemen Bağış'ı atamış²⁰² ve aynı yılın Haziran ve Aralık aylarında 16. ve 27. fasıllar müzakerelere açılmıştır.²⁰³

Türkiye 2010 yılında da müzakereleri yürütme konusundaki kararlılığını ortaya koymaya devam ederek, Eylül ayında düzenlenen referandumla anayasa değişikliği paketini kabul etmiştir. Söz konusu anayasa değişikliğiyle beraber hem geçmişte uygulanan bakiye sınırlamaları ortadan kaldırılarak Türk demokrasi sistemi güçlendirilmiş hem de Türk vatandaşlarının temel haklardan daha fazla yararlanması sağlanmıştır.²⁰⁴ Söz konusu anayasa değişikliklerini değerlendiren dönemin Avrupa Parlamentosu Türkiye Raportörü Ria Oomen-Ruijten, Türkiye'nin daha fazla demokratikleşmesi için önemli bir adım attığını belirterek, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni almış

Bildirisi ile Türkiye'nin Ek Protokolü tüm AB üyesi devletlere uygulaması gerektiğini ve ulaşım araçlarıyla ilgili kısıtlamaları da içerecek şekilde malların serbest dolaşımının önüne geçen bütün engelleri kaldırması gerektiğini umarak, 2006 yılı boyunca uygulamaları gözlemlene kararı almış, aksi takdirde müzakerelerin askıya alınabileceği açıklamasında bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ekin Oyan Altuntaş, "Türkiye-Avrupa Birliği Üyelik Süreci: Nesnel Sınırlara Ulaşmak", İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2018, s. 61-66; S. Rıdvan Karluk, "Güney Kıbrıs'ın Gümrük Birliği'ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 5(2), 2006, s. 75-80; Bağcı, a.g.e., s. 23-26

¹⁹⁸ Heather Farrell, "2007 France Presidential Elections" (13.04.2007), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/04/13/AR2007041301401.html> (20.04.2019)

¹⁹⁹ Bunlar 11., 17., 22., 33. ve 34. müzakere başlıklarıdır. Ancak Fransa 2013-2016 yılları arasında üç başlık (17., 22. ve 33.) üzerindeki blokajını kaldırmıştır.

²⁰⁰ URL, "It's Time to Tell Turkey 'Your Place is in Asia': Sarkozy" (29.09.2016), <http://www.hurriyetdailynews.com/its-time-to-tell-turkey-your-place-is-in-asia-sarkozy-104407> (20.04.2019)

²⁰¹ Bunlar 2., 15., 23., 24., 26. ve 31. müzakere başlıklarıdır.

²⁰² Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs, "Egemen Bağış Appointed as Turkey's First Ever Minister for EU Affairs" (08.07.2011), https://ab.gov.tr/46243_en.html (20.04.2019)

²⁰³ Official Website of European Commission, "European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations-Turkey" (t.y.), https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey_en (20.04.2019)

²⁰⁴ Bağcı, a.g.e., s. 28

olduğu bu karardan ötürü tebrik etmiş ve reformların devam etmesini dilemiştir.²⁰⁵ Bu gelişmelerin ardından, 2010 yılının Haziran ayında 12. fasıl müzakerelere açılmış; 2011 yılında ise Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecini eşgüdümlemek ülküsüyle hayata geçirilen AB Genel Sekreterliği, AB Bakanlığı²⁰⁶ adıyla tekrar yapılandırılmış ve AB makamlarıyla gerçekleştirilecek olan müzakerelerinin yönlendirilmesi ve izlenmesi ile üyelik sonrası çalışmaların koordinasyonunu yürütmek üzere AB Bakanlığı'nın bünyesinde toplanmıştır.²⁰⁷

2012 yılına gelindiğindeyse ortaklık süreci neredeyse tıkanma noktasına geldiğini taki eden AB Komisyonu, müzakere sürecinin hız kazanması için Pozitif Gündem adından yeni bir mekanizma geliştirme kararını almıştır.²⁰⁸ Dönemin Avrupa Komşuluk Politikasından Sorumlu Üyesi Stefan Füle ve AB Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış tarafından başlatılan Pozitif Gündem'in amacı, Avrupa Konseyi, Fransa ve GKRY tarafından bloke edilmiş bazı müzakere başlıklarındaki siyasi kısıtlamaları ortadan kaldırmak için çalışma grupları kurmak ve taraflar arasında vize muafiyeti, göç, enerji vb. ortak çıkar alanlarındaki koordinasyonu arttırmayı teşvik etmek olarak belirlenmiştir.²⁰⁹

Milenyumla beraber Birliğin mücadele ettiği problemlerin ilk sıralarında yer alan mülteci ve göç krizi, AB-Türkiye ilişkilerini 2013 yılında derinden etkilemiştir. Avrupa devletleri, savaş, çatışma, iktisadi ve politik belirsizlik gibi nedenlerle ülkelerini terk ederek, daha müreffeh bir yaşam sürmek için kendi kıtalarına geçmeye çalışan çok sayıda göçmeni kendileri için bir tehdit olarak algılamış ve bu sorunla başa çıkabilmek için en uygun seçeneğin Türkiye ile tıkanan ilişkileri tekrar canlandırmak olduğunu kabul etmiştir. Bu çerçevede AB, karşılaşmış olduğu söz konusu problemleri Türkiye'nin yükselen gücünden faydalanmadan çözemeyeceğinin idrakine vararak, Türk vatandaşlarının Birlik sınırları içerisinde vizesiz bir şekilde yolculuk edebilmesini öngören Vize Muafiyeti Anlaşması'nı gündemine almış ve bunun gerçekleşebilmesi için de illegal yöntemlerle Türkiye üzerinden Avrupa'ya veya Avrupa üzerinden Türkiye'ye geçiş yapan mültecilerin veya Türkiye'de veya Birliğe üye ülkelerde ikamet etme, bulunma ve ülkeye giriş şartlarını yerine getirmeyen veya getiremeyen kişilerin belirli kaide ve koşullar etrafında iadesini öngören Geri Kabul

²⁰⁵ Kayhan Karaca, "Oomen-Ruitjen: Referandum, Demokratikleşme Adımı" (10.09.2010), <https://www.dw.com/tr/oomen-ruijten-referandum-demokratikleşme-adımı/a-5994006> (20.04.2019)

²⁰⁶ Avrupa Birliği Bakanlığı, 15 Temmuz 2018 tarihli ve 30479 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi"ne göre Dışişleri Bakanlığı'na bağlı bir kuruluş olduğu ve çalışmalarına Avrupa Birliği Başkanlığı adı altında devam ettirileceği kararlaştırılmıştır. Buna göre başkanlığın üst amiri AB Başkanı olacak ve Dışişleri Bakanı tarafından belirlenecek bakan yardımcılarında birisi Avrupa Birliği Başkanlığı görevini yürütecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL, "Avrupa Birliği Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı'nın Bağlı Kuruluşu Oldu" (15.07.2018), <https://www.trthaber.com/haber/gundem/avrupa-birligi-baskanligi-disisleri-bakanliginin-bagli-kurulusu-oldu-375380.html> (20.04.2019)

²⁰⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sitesi, "AB ve Üyelik Sürecimiz-Temel Bilgiler Kitabı" (01.07.2018), <http://www.mfa.gov.tr/data/AB/ab-ve-uyelik-surecimiz.pdf> (21.04.2019)

²⁰⁸ Şaban H. Çalı, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, 5. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 437

²⁰⁹ Official Website of European Commission, "Positive EU-Turkey Agenda Launched in Ankara" (17.05.2012), http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-359_en.htm (21.04.2019)

Anlaşması'nı (GKA) tasdik etmesini istemiştir.²¹⁰ Bu doğrultuda GKA, 16 Aralık 2013 tarihinde taraflar arasında parafe edilerek, AB'de 7 Mayıs 2014 tarihinde²¹¹ ve Türkiye'de ise 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²¹² Bu gelişmelere paralel olarak, François Hollande'nin Fransa Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından, N. Sarkozy yönetimindeki Fransa'nın bloke ettiği başlıklardan birisi olan 22. fasılın müzakerelerine 5 Kasım 2013'te başlanmıştır.²¹³

2015 yılının Ekim ayı itibariyle AB-Türkiye katılım müzakerelerinde onuncu yılı geride bırakmaya hazırlanılırken düşük hızda ilerleyen katılım süreci, AB'nin karşılaşmış olduğu göçmen buhranından dolayı tekrar hareketlenmiştir. Şöyle ki, aynı yılın Eylül ayından sonra taraflar arasında yoğun bir diplomasi trafiği gerçekleşmiş ve bu istişareler neticesinde Türkiye-AB Zirvesi gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.²¹⁴ Bu minval üzere, Türkiye ve AB üye ülkelerinin Devlet Başkanları ile AB Konseyi, Avrupa Parlamentosu ve AB Komisyonu başkanlarının katıldığı Birinci Türkiye-AB Zirvesi 29 Kasım 2015 tarihinde Brüksel'de düzenlenmiştir.²¹⁵ Birinci Türkiye-AB Zirvesi Bildirisinde;

- Zirvenin uygun formatta, düzenli olarak yılda iki kez gerçekleştirilmesi konusunda anlaşmaya varılması,

- 14 Aralık 2015'te düzenlenecek olan Hükümetlerarası Konferans'ta 17. fasılın müzakerelere açılması yönündeki anonsun memnuniyetle karşılanması ve bir takım fasılın müzakerelere açılması için gereken tedbirlerin 2016 yılının ilk aylarında son bulması,

²¹⁰ Barış Özdal ve Esra Vardar, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Göç Sorunu", İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2018, s. 268

²¹¹ Official Website of the EUR-Lex, "Agreement Between the European Union and The Republic of Turkey on Readmission of Persons Residing Without Authorisation" (t.y.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0507%2801%29> (22.04.2019)

²¹² Official Website of European Commission, "EU-Turkey Readmission Agreement Signed and Visa Liberalization Dialogue Launched" (16.12.2013), https://ec.europa.eu/home-affairs/what-is-new/news/news/2013/20131216_01_en (22.04.2019); Official Website of European Commission, "Return and Readmission" (t.y.), https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en (22.04.2019)

²¹³ Fransa'da 2012 yılında gerçekleşen Cumhurbaşkanı seçimlerinde ikinci turda oyların yaklaşık yüzde elli ikisini alarak seçilen François Hollande, 2013 yılında 22., 2015 yılında 17. ve 2016 yılında 33. fasıl üzerindeki kaldırmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL, "France Election Results 2012 Listed: How Did The French Vote and Where?" (t.y.), <https://www.theguardian.com/news/datablog/2012/may/07/france-election-results-list> (22.04.2019); Meltem Bulur, "AB ile Müzakerelerde Fasıllar Siyasi Engellere Takıldı" (03.05.2017), <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ab-ile-muzakerelerde-fasillari-siyasi-engellere-takildi/810289> (22.04.2019)

²¹⁴ Türkiye'yi ziyaret eden üst düzey isimler arasında, AB Konsey Başkanı Donald Tusk, Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker, Göç İşleri ve Vatandaşlıktan Sorumlu Komisyon Üyesi Dimitris Avramopoulos ile Komisyonun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Johannes Hahn ve son olarak da Almanya Şansölyesi Angela Merkel Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerin akabinde, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da Belçika Kraliyeti üzerinden bir davet alarak hem Brüksel'i ziyaret etmiş hem de Avrupa Parlamentosu Başkanı Martin Schultz, AB Konseyi Başkanı Tusk ve Avrupa Komisyonu Başkanı Juncker ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Melih Özsoz, "Türkiye-AB Mülteci 'Uzlaşısı': Yeni Bir Dönem mi, Boya Badana Mı?" (01.10.2015), [https://www.ikv.org.tr/images/files/Turkiye-AB%20Mülteci%20Uzlaşısı_Değerlendirme%20Notu_153\(2\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/files/Turkiye-AB%20Mülteci%20Uzlaşısı_Değerlendirme%20Notu_153(2).pdf) (23.04.2019); Çalış, a.g.e., s. 490

²¹⁵ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, "Turkey-EU Relations" (t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa> (23.04.2019)

- Vize Serbestisi Diyaloğu'nun hızlandırılması ve Türk vatandaşlarının Schengen Bölgesi'ne yapacakları vizesiz yolculuğun 2016 yılının Ekim ayına dek sağlanabilmesi için Türkiye'nin GKA'yı Haziran 2016'dan itibaren tam olarak uygulaması konusunda itilafa varılması,

- Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilere ve ev sahipliği yapan topluluklara tamamlayıcı ve aktif yardım iletebilmek için finanse edilen aksiyonları düzene koyup koordine edebilmek için Komisyon tarafından "Sığınmacı Mali İmkânı (SMİ)" kurulması ve bu çerçevede AB'nin Türkiye'ye başlangıçta 3 milyar euro kaynak sağlamayı taahhüt etmesi,

- GB'nin güncellenmesi için hazırlık çalışmalarına başlanması ve resmi görüşmelerin 2016 yılının sonlarına doğru gerçekleştirilmesi konularında mutabık kalınmıştır.²¹⁶

Bu gelişmelerin ardından, ilk Türkiye-AB Zirvesi'nden sonra açıklanan deklarasyonda da ifade edildiği üzere, 14 Aralık 2015 tarihinde 17. fasıl, ardından 30 Haziran 2016 tarihinde ise 33. fasıl müzakerelere açılmıştır.²¹⁷

Tablo 11: Türkiye'nin AB ile Katılım Müzakereleri Sürecinde Son Durumu

	<u>Fasıl Başlığı</u>	<u>Açılış Tarihi/Dönem Başkanı Olan Ülke</u>	<u>Mevcut Durumu</u>
1.	Malların Serbest Dolaşımı	-	Avrupa Konseyi tarafından 2006 yılından itibaren siyasi blokaj altında.
2.	İşçilerin Serbest Dolaşımı	-	GKRY tarafından 2009 yılından itibaren blokaj altında.
3.	İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi	-	Avrupa Konseyi tarafından 2006 yılından itibaren siyasi blokaj altında.
4.	Sermayenin Serbest Dolaşımı	19 Aralık 2008/Fransa	Müzakerelere açıldı.
5.	Kamu Alımları	-	Konseyde tarama sonu rapor onaylandı ve açılış kriterleri resmi olarak belirlendi.
6.	Şirketler Hukuku	17 Haziran 2008/Slovenya	Müzakerelere açıldı.
7.	Fikri Mülkiyet Hukuku	17 Haziran 2008/Slovenya	Müzakerelere açıldı.
8.	Rekabet Politikası	-	Konseyde tarama sonu rapor onaylandı ve açılış kriterleri resmi olarak belirlendi.
9.	Mali Hizmetler	-	Avrupa Konseyi tarafından 2006 yılından itibaren siyasi blokaj altında.
10.	Bilgi Toplumu ve Medya	19 Aralık 2008/Fransa	Müzakerelere açıldı.
11.	Tarım ve Kırsal Kalkınma	-	Avrupa Konseyi tarafından 2006 yılından itibaren siyasi blokaj altında. ²¹⁸
12.	Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı	30 Haziran 2010/İspanya	Müzakerelere açıldı.

²¹⁶ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs, "Meeting of Heads of State or Government with Turkey - EU-Turkey Statement, 29/11/2015" (29.11.2015), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/29_november_2015_meetings_of_the_heads_of_state_or_government_with_turkey_eu_turkey_statement.pdf (24.04.2019)

²¹⁷ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs, "Current Status" (t.y.), <https://www.avrupa.info.tr/en/current-status-742> (24.04.2019)

²¹⁸ 11. fasıl başlığı aynı zamanda Fransa'nın da müzakerelere açılmasını engellediği fasıllardan birisidir.

Tablo 11: (devamı)

	<u>Fasıl Başlığı</u>	<u>Açılış Tarihi/Dönem Başkanı Olan Ülke</u>	<u>Mevcut Durumu</u>
13.	Balıkçılık	-	Avrupa Konseyi tarafından 2006 yılından itibaren siyasi blokaj altında.
14.	Ulaştırma Politikası	-	Avrupa Konseyi tarafından 2006 yılından itibaren siyasi blokaj altında.
15.	Enerji	-	GKRY tarafından 2009 yılından itibaren blokaj altında.
16.	Vergilendirme	30 Haziran 2009/Çek Cumhuriyeti	Müzakerelere açıldı.
17.	Ekonomik ve Parasal Politika	14 Aralık 2015/Lüksemburg	Müzakerelere açıldı. (Fransa tarafından bloke edilmişti.)
18.	İstatistik	26 Haziran 2007/Almanya	Müzakerelere açıldı.
19.	Sosyal Politika ve İstihdam	-	Konseyde tarama sonu rapor onaylandı ve açılış kriterleri resmi olarak belirlendi.
20.	İşletmeler ve Sanayi Politikası	29 Mart 2007/Almanya	Müzakerelere açıldı.
21.	Trans-Avrupa Ağları	19 Aralık 2007/Portekiz	Müzakerelere açıldı.
22.	Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu	5 Kasım 2013/Litvanya	Müzakerelere açıldı. (Fransa tarafından bloke edilmişti.)
23.	Yargı ve Temel Haklar	-	GKRY tarafından 2009 yılından itibaren blokaj altında.
24.	Adalet, Özgürlük ve Güvenlik	-	GKRY tarafından 2009 yılından itibaren blokaj altında.
25.	Bilim ve Araştırma	12 Haziran 2006/Avusturya	Geçici olarak kapatıldı.
26.	Eğitim ve Kültür	-	GKRY tarafından 2009 yılından itibaren blokaj altında.
27.	Çevre	21 Aralık 2009/İsveç	Müzakerelere açıldı.
28.	Tüketicinin ve Tüketici Sağlığın Korunması	19 Aralık 2007/Portekiz	Müzakerelere açıldı.
29.	Gümrük Birliği	-	Avrupa Konseyi tarafından 2006 yılından itibaren siyasi blokaj altında.
30.	Dış İlişkiler	-	Avrupa Konseyi tarafından 2006 yılından itibaren siyasi blokaj altında.
31.	Dış, Güvenlik ve Savunma Politikaları	-	GKRY tarafından 2009 yılından itibaren blokaj altında.
32.	Mali Kontrol	26 Haziran 2007/Almanya	Müzakerelere açıldı.
33.	Mali ve Bütçesel Hükümler	30 Haziran 2016/Hollanda	Müzakerelere açıldı. (Fransa tarafından bloke edilmişti.)
34.	Kurumlar	-	Fransa tarafından 2007 yılından itibaren siyasi blokaj altında.
35.	Diğer Konular	-	Görüşmelerine müzakerelerin sonunda başlanacak.

Kaynak: Official Website of Economic Development Foundation, "Current Situation in The Negotiations" (t.y.), https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=41&id=371 (25.04.2019); Official Website of Economic Development Foundation, "Opened Chapters and Current Situation in Chapters that Are Not Opened" (t.y.), [https://www.ikv.org.tr/images/files/Accession%20Chapters%20\(new\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/files/Accession%20Chapters%20(new).pdf) (25.04.2019)

Tablo 11 incelendiğinde, Türkiye'nin katılım müzakerelerine başladığı 2005 yılından, 2016 yılının ilk yarısına kadar toplam otuz beş fasıl başlığından on altısının açıldığı ve sadece birinin geçici olarak kapatıldığı görülmüştür. Geriye kalan on beş başlık ise Avrupa Konseyi, Fransa ve GKRY tarafından siyasi ve sübjektif nedenlerle blokaja uğratılmış, üçünün herhangi bir politik engellemelere takılmaksızın müzakerelere açılması beklenmiş ve son olarak birinin de müzakere sürecinin sona erdiğinde görüşmelere açılacağı dikkat çekmiştir. Ayrıca, hepsi birbirinden bağımsız olarak, en fazla fasıl başlığının açıldığı yıl, dönem ve dönem başkanı şu şekilde sıralanmıştır: 2007, Ocak-Haziran ve Almanya.

Böylece çalışmanın buraya kadar olan kısmında, Türkiye'nin AB'ye üye olabilmek amacıyla başvuruda bulunduğu 1959 yılından, en son fasıl başlığının müzakerelere açıldığı 2016 yılının ortalarına kadar AB'nin Türkiye politikasını değerlendirdikten sonra, "AB'nin son dönemin yükselen güçlerinden biri olan Türkiye'nin ile geliştirdiği ilişkilerin boyutunda önemli bir değişim yaşanmış mıdır? ve "Türkiye'nin yükselen güç olması AB'nin Türkiye'ye karşı uyguladığı politikalarda neleri değiştirmiştir?" sorularının yanıtı aranacaktır. Bu bağlamda söz konusu sorulara cevap alabilmek için iki vaka analiz edilecektir. Mevzubahis vakalardan birincisi, Avrupa'nın özellikle 2013 yılından itibaren Ortadoğu'dan ve Kuzey Afrika'dan gelen mülteci akınına durdurabilmek için Türkiye ile GKA imzalaması ve akabinde Türk vatandaşlarının vizesiz bir şekilde Avrupa'ya yolculuk yapabilmesi için Vize Muafiyeti Diyalogu'nun başlatması; ikinci ise Türkiye ile İspanya arasında hayata geçirilen ve istikrar ve barış çabalarının somut göstergesi olarak kabul gören Medeniyetler İttifakı (Mİ) girişimidir.

3.2. Avrupa Birliği'nin Türkiye İle Olan İlişkilerinde Değişim Retoriği: Geri Kabul Anlaşması ve Vize Serbestisi Diyalogu

Göç önceki yüzyıllarda hürriyet ve refah arayışı çerçevesinde Avrupa'dan Yeni Dünya'ya²¹⁹ doğru gerçekleşirken; İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise, Afrika, Asya ve Latin Amerika'dan Avrupa istikametine yönelmiştir. Şöyle ki, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya, Belçika ve Hollanda gibi demografik yapıları bozulan bazı Batı Avrupa ülkeleri hem yeniden yapılanmalarını sağlamak hem de üretimlerine tekrar başlayıp ekonomilerini canlandırmak amacıyla ek iş ve işçi gücüne/göçüne gereksinim duymuştur. Örneğin Almanya, söz konusu bu ihtiyaçlarını giderebilmek için Türkiye ve Güney Avrupa'nın desteğine mazhar olarak, ülkesine "Misafir İşçiler" davet etmiş

²¹⁹ Yeni Dünya kavramı ilk kez Floransalı kaşif Amerigo Vespucci tarafından, arkadaşı Lorenzo di Pier'e 1503 yılının baharında göndermiş olduğu bir mektupta bahsedilmiştir. Vespucci mektubunda Avrupalı denizciler tarafından keşfedilen toprakların, Christopher Columbus'un belirttiği gibi, Asya'nın bir kenarı olmadığını belirterek bunun tamamen farklı bir kıtaya yani Yeni Dünya'ya ait olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla Yeni Dünya olarak refere edilen bu "yeni" toprak parçası, Amerika'yı ve Bermuda ve Batı Hint adaları gibi coğrafi yapıları kuşatan bölgeyi tanımlamak için kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Samuel Kinuthia, "What Does Old World and New World Refer to?" (25.05.2018), <https://www.worldatlas.com/articles/what-does-old-world-and-new-world-refer-to.html> (25.04.2019)

ve 1973 yılına kadar sadece Türkiye’den yaklaşık 867 bin²²⁰, toplam da ise 2,6 milyon yabancı işçi²²¹ Almanya’ya göç etmiştir. Bu gelişmelerin akabinde göç oranı aile birleşimleriyle, iltica müracaatlarıyla ve Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla birlikte Doğu Avrupa’dan gelen düzensiz göçlerle beraber artış göstermiştir. Ayrıca göç veren ülkelerde meydana gelen politik ve iktisadi buhranlar, Avrupa hayat tarzının cazibesi, ulaşım ve iletişim şebekeleri ile teknolojiye ilerlemeler göçü teşvik eden unsurlar arasında yer almıştır.²²²

2011 yılının Mart ayında başlayan ve günümüze kadar uzanan Suriye İç Savaşı’nın ortaya çıkarmış olduğu istikrarsızlık, yaklaşık on milyon Suriyeliyi güvenli bölge arayışına iterek hem Türkiye, Ürdün ve Lübnan gibi komşu ülkelere hem de ülke içerisinde kuzeye ve kuzeybatıya doğru zorunlu göçe maruz bırakmıştır.²²³ Ülkelerini terk etmeye mecbur bırakılan Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğu Türkiye üzerinden Avrupa’ya geçmek isteyen kişilerden teşkil etmiş ve onların ilk destinasyonu Balkanlar, sonraki destinasyonu ise Orta ve Batı Avrupa ülkeleri olmuştur. Bu minval üzere, 2010 yılına kadar kontrol edilebilir boyutlarda olan Avrupa’ya ulaşan göçmen sayısında bilhassa Esad rejiminin 2014 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren saldırılarını artırarak sürdürmesi nedeniyle olağanüstü bir artış yaşanmaya başlanmıştır.²²⁴ Şöyle ki, Suriye İnsan Hakları Örgütü’nün 2014 ve 2015 yılları arasında hazırlamış olduğu “Detaylı Rapor”lar incelendiğinde, Esad rejiminin yüz yirmiden fazla kimyasal silah ve binlerce varil bombası kullandığı saldırılar sonucunda birçok sivilin hayatını kaybettiği ve milyonlarca kişinin de göçe zorlandığı iddia edilmiştir.²²⁵ Bu gelişmeler üzerine 70. BM Genel Kurul Toplantısı’nda konuşma yapan dönemin ABD Başkanı Barack Obama, Beşar Esad’dan hem on binlerce vatandaşının ölümüne sebep olan bir diktatör hem de masum çocukların üzerine varil bombası atarak katleden bir tiran olarak bahsetmiştir. Obama ayrıca, Suriye’de yaşanan buhranın sadece bir ulusun problemi olmadığını aksine tüm insanlığa yönelik saldırı olduğunu belirterek, İslam’la terörü yan yana getiren cahilane görüşün Müslüman olmayanlar tarafından reddedilmesi gerektiğini savunmuş ve İslam’ın hoşgörü dini olduğunu hatırlatmıştır.²²⁶

---

²²⁰ Kemal Hür ve Çelik Akpınar, “Misafir İşçilikten Alman Vatandaşlığına-Türk Göçünün Hikayesi” (11.04.2013), <https://www.dw.com/tr/misafir-işçilikten-alman-vatandaşlığına-türk-göçünün-öyküsü/a-16218785> (26.04.2019)

²²¹ URL, “Almanya’ya Göçün 40. Yılı” (31.10.2001), <http://arsiv.ntv.com.tr/news/115944.asp> (26.04.2019)

²²² Çiğdem Nas, “Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestisi”, **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 23(2), 2015, s. 176

²²³ Oytun Orhan, “Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler”, **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Rapor No: 189, 2014, s. 5-7

²²⁴ Çalış, a.g.e., s. 484-485

²²⁵ URL, “Detailed Account of 2015” (t.y.), http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Violations_in_Syria_during_2015_en.pdf (26.04.2019)

²²⁶ Michael Appleton, “President Obama’s Speech to the United Nations General Assembly 2015” (28.09.2015), <https://www.nytimes.com/2015/09/29/world/americas/president-obamas-speech-to-the-united-nations-general-assembly-2015.html> (26.04.2019)

Tablo 12: 2010-2017 Yılları Arasında Avrupa Sınırlarını Karadan ve Denizden Geçen Düzensiz Göçmen (DG) Sayısı

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Toplam	Tüm DG İçerisinde ki Konumu (%)
Avrupa Deniz Sınırlarından Geçen DG Sayısı (bin)	14	71	23	60	220	1,033	365	176	1,963	61
Avrupa Kara Sınırlarından Geçen DG Sayısı (Bin)	90	70	49	47	62	788	145	28	1,280	39
Avrupa Deniz ve Kara Sınırlarından Geçen DG Sayısı (bin)	104	141	72	107	283	1,822	510	205	3,244	-
Avrupa Deniz ve Kara Sınırlarından Geçen Suriye Uyruklu DG Sayısı (bin)	0,86	1,6	7,9	25	78	594	88	19,4	815	25,1
Avrupa Deniz ve Kara Sınırlarından Geçen Afganistan Uyruklu DG Sayısı (bin)	26	23	13	9,5	22	267	54	7,5	423	13
Avrupa Deniz ve Kara Sınırlarından Geçen Irak Uyruklu DG Sayısı (bin)	3,6	1,3	1,2	0,53	2	101	32	10,1	152	4,6

Kaynak: Official Website of Frontex, “Migratory Map” (t.y.), <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-map/> (27.04.2019)

Tablo 12 incelendiğinde, yasadışı göçle mücadele etmeye çalışan AB'nin, 2010'lu yıllardan itibaren Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan gelişmeler neticesinde büyük bir düzensiz göçmen (DG) akınıyla karşı karşıya kaldığı görülmüştür. Şöyle ki, 2010-2017 yılları arasında Avrupa sınırlarına ulaşan göçmen sayısının yaklaşık üç milyondan fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu dönem aralığında en ciddi göçmen artışının yaşandığı yıl 2015 olarak tetkik edilerek, bu tarihten itibaren düşüş yaşandığı gözlemlenmiş ve 2017'de Birliğe ulaşan DG sayısının son dört yılın en düşük seviyesinde seyrettiği görülmüştür. Son olarak bu süreç aralığında Birlik topraklarına en fazla giriş yapan DG'nin Suriye, Afganistan ve Irak uyruklu kişiler olduğu ve Avrupa'ya ulaşan göçmenlerin yaklaşık yüzde kırk üçünü oluşturduğu analiz edilmiştir.

Tablo 12’den anlaşıldığı üzere, AB Arap Baharı’yla²²⁷ başlayan bölgesel transformasyon sürecinde Suriye Krizi’nin etkisiyle beraber çeşitli göç güzergahlarını kullanan üç milyon göçmeni “misafir etmek” mecburiyetinde kalarak son yetmiş yılın en büyük mülteci buhranını yaşamıştır.²²⁸ Bu cihet üzerine, 2010-2017 yılları arasında çeşitli güzergahlar üzerinden Birlik topraklarına ulaşan göçmenlerin sayısal verileri aşağıda yer alan Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 13: Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliği (Frontex)’ne Göre Avrupa’ya Giden Göç Güzergahları

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2010-2017 Yılları Arasında İlgili Rotadan Geçen DG Sayısı (bin)	Tüm Rotalar İçerisindeki Konumu (%)
Doğu Akdeniz Rotasından Geçen DG Sayısı (bin)	56	57	37	25	51	885	183	42	1,336	41,1
Batı Balkanlar Rotasından Geçen DG Sayısı (bin)	2,3	4,6	6,9	20	44	764	130	12	984	30,3
Orta Akdeniz Rotasından Geçen DG Sayısı (bin)	4,5	65	16	40	171	154	181	119	750	23,1
Batı Akdeniz Rotasından Geçen DG Sayısı (bin)	5	8,4	6,4	6,8	7,2	7	10	23	74	2,2
Doğu Sınırları Rotasından Geçen DG Sayısı (bin)	1	1	1,6	1,9	1,2	2	1,3	0,8	11	0,3
Diğer Rotalardan ²²⁹ Geçen DG Sayısı (bin)	35,4	5,6	5,6	9,1	9,5	9,8	5,7	8	89	2,7

²²⁷ Arap Baharı, 2010 yılının Aralık ayında başlayan ve 2011 yılının bahar aylarına kadar uzanan, Kuzey Afrika ve Orta Doğu’da meydana gelen bir dizi demokrasi yanlısı gösterileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Söz konusu bu protestoların başlangıç noktasını Tunus oluşturmuş ve sonrasında Mısır, Libya ve Suriye gibi ülkelere sıçramasına neden olmuştur. Bu gösteriler sonucunda, söz konusu ülkelerdeki otoriter rejimlere meydan okunmuş ve bazı ülkelerde yönetim değişiklikleri gerçekleşmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL, “Arab Spring” (t.y.), <https://www.britannica.com/event/Arab-Spring> (27.04.2019)

²²⁸ Patrick Kingsley ve Emma Graham-Harrison, “UN Warns European Unity at Risk as Borders Close to Refugees” (t.y.), <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/19/refugees-croatia-hungary-borders-europe> (27.04.2019)

²²⁹ Diğer rotalar, Arnavutluk’tan Yunanistan’a Uzanan Dairesel Rota, Batı Afrika Rotası ve Karadeniz Rotasından oluşmaktadır.

Tablo 13: (devamı)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2010-2017 Yılları Arasında İlgili Rotadan Geçen DG Sayısı (bin)	Tüm Rotalar İçerisindeki Konumu (%)
İlgili Yılda İlgili Rotadan Geçen DG Sayısı (bin)	104	142	73	103	284	1,822	511	205	3,244	-

Kaynak: Official Website of Frontex, “Migratory Routes” (t.y.), <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/> (28.04.2019)

Tablo 13 incelendiğinde, göçmenlerin Birlik sınırlarına ulaşmak için en sık/yoğun şekilde kullandığı iki önemli göç hattı dikkat çekmiştir. Bunlardan birincisi, Türkiye’den Bulgaristan’a ve Yunanistan’a kara ve deniz geçişini ifade eden Doğu Akdeniz Rotası (DAR)²³⁰; ikincisi ise Türkiye’nin Bulgaristan’la ve Yunanistan’la olan kara ve deniz hudutlarından, Batı Balkanlar’a ve Makedonya’ya, oradan da Macaristan’a uzanan Batı Balkan Rotası (BBR)’dir.²³¹ Görüldüğü üzere hem DAR’da hem de BBR’de transit ülke pozisyonuna sahip olan Türkiye, Avrupa’nın yüzleşmek zorunda olduğu mülteci akınına hafifletmek için aktif bir sorumluluk üstlenmek durumunda kalmıştır. Çünkü Birlik, Avrupa’ya yaşanan mülteci göçünün Türkiye’nin de içerisinde bulunduğu DAR ve BBR gibi göç yollarını kontrol altına alabildiği takdirde durdurabileceğini düşünmüş ve buhrandan çıkış reçetesinin Batı Balkan ülkelerinde ve özellikle Türkiye’de olduğuna kanaat getirmiştir.

Bu anlatılanlardan hareketle AB, Avrupa’ya yönelik gerçekleşen yasadışı göçü rehabilite etmek amacıyla Türkiye ile GKA’yı hayata geçirmek istemiştir. Göçmen artışı her ne kadar 2013 yılının ilk çeyreğinden itibaren artış göstermiş olsa da Türkiye ile AB arasında düzenlenen GKA müzakereleri AB Konseyi’nce çok daha öncesinden, yani 28 Kasım 2002 tarihinde açılarak, resmi görüşmeler 27 Mayıs 2005 tarihinde başlatılmış ve 2006 yılının sonlarına kadar dört adet müzakere turu gerçekleştirilmiştir. Ancak akit taraflar arasında yapılan bu görüşmelerde anlaşmaya varılamayınca, söz konusu sürecin üç yıl sonrasında Türkiye’ye yeni GKA taslağı sunulmuş ve bu yeni metin çerçevesindeki müzakereler 2010 yılının Şubat, Mart ve Mayıs aylarında Ankara ve Brüksel’de gerçekleştirilmiştir. Böylece taraflar, uzun süren müzakerelerin ardından üzerinde fikir birliği yaptığı anlaşma metnini 21 Haziran 2012 tarihinde parafe etmiş ve 16 Aralık 2013 tarihinde

²³⁰ URL, “Eastern Mediterranean Route” (13.12.2018), <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/migratory-pressures/eastern-mediterranean-route/> (28.04.2019)

²³¹ Nas, a.g.e., s. 178

imzalamıştır.²³² İmza töreninden sonra konuşma yapan dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, tarihi ve coğrafi perspektiften bakıldığında Türkiye'nin Avrupa'ya ait olduğunu vurgulamış ve gelecekte Türkiye ve Avrupa kurumları arasındaki ortak çalışmanın/kapasitenin artırılmasının ve halkların yoğun bir şekilde etkileşim içerisinde olmasının öneminden bahsetmiştir. GKA'yı Birlik adına imzalayan AB İçişlerinden Sorumlu Komisyon Üyesi Cecilia Malmström de konuyla ilgili olarak yaptığı bilgilendirmede, Türkiye ile AB arasındaki işbirliğinin ilerleme kaydettiğini ifade ederek, ikili ilişkilerin karşılıklı güven temelinde pozitif gelişmelere gebe olduğunu belirtmiş ve GKA'nın bir an önce hayata geçirilmesi gerektiğine işaret etmiştir.²³³

Bu gelişmeler neticesinde kısaca GKA olarak bilinen ve resmi adı "Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma" olan uluslararası hukuk işlemi, 7 Mayıs 2014 tarihinde anlaşmaya taraf olan AB üye ülkelerinde²³⁴, 1 Ekim 2014 tarihinde ise Türkiye'de yürürlüğe girmiştir. Sekiz bölüm, yirmi beş madde ve altı ekten oluşan anlaşmada;

- Geri kabulün hangi usullere göre gerçekleştirileceği ve akit tarafların geri kabul hususunda karşılıklı sorumlulukları,
- Mültecilerle ilgili veri saklama prosedürleri,
- Geri iade edilecek kişilerin geçiş işlemleri ve ulaşım masraflarının hangi devlet tarafından karşılanacağı gibi hükümler üzerinde konsensüse varılmıştır.²³⁵

Anlaşmanın Türkiye açısından en müspet maddesi, nihai hükümler başlığı altında yer alan ve anlaşmanın yürürlüğe girmesini, süresini ve sona ermesini düzenleyen, yirmi dördüncüsüdür. Söz konusu maddenin beşinci bendi uyarınca, eğer her iki taraftan biri karşı tarafa altı ay öncesinden yazılı fesih bildirimini yaparsa anlaşmanın sona erebileceği hüküm altına alınmıştır. Böylece akit

²³² İsmail Köse, "Avrupa Birliği'nin Mülteci Açmazı ve Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması", **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 7(1), 2016, s. 11-12; Kerem Batır, "Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Antlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Antlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 15(30), 2017, s. 593-594

²³³ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, "Turkey and European Union Have Launched AB Dialogue on Visa Liberalisation and Signed the Readmission Agreement" (t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/turkey-and-the-european-union-have-launched-a-dialogue-on-visa-liberalisation-and-signed-the-readmission-agreement.en.mfa> (30.04.2019); Official Website of Delegation of the European Union to Turkey, "Cecilia Malmström Signs The Readmission Agreement and Launches The Visa Liberalisation Dialogue with Turkey" (18.12.2013), <https://www.avrupa.info.tr/en/news/cecilia-malmstrom-signs-readmission-agreement-and-launches-visa-liberalisation-dialogue-turkey> (30.04.2019)

²³⁴ Türkiye ile AB arasında imzalanan GKA'ya taraf olmayan bazı AB üye devletleri bulunmaktadır. Bunlar, BK, İrlanda ve Danimarka'dır. Bu çerçevede Türkiye gerekli gördüğü takdirde bu üç ülkenin her birisiyle ayrı ayrı anlaşma yapması gerekmektedir. Ancak 2016 yılının ortalarına kadar Türkiye'nin söz konusu ülkelerin hiçbirisiyle GKA yapmadığı görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Batır, a.g.e., s. 600; Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, "2016 Türkiye Göç Raporu" (t.y.), http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf (30.04.2019)

²³⁵ Official Website of Delegation of the European Union to Turkey, "Readmission Agreement" (t.y.), <https://www.avrupa.info.tr/en/readmission-agreement-6895> (01.05.2019)

taraf lar arasında imzalan an GKA'nın süresiz olarak akdedilmediği ve Türkiye'nin istediği takdirde GKA'nın sebep olacağı ciddi yükten ufak bir hasarla da olsa kurtarabileceği öngörölmüştür.²³⁶

GKA anlaşmasının düzenlemeleri, AB üyesi devletlerden birinde ya da Türkiye topraklarında ikamet etme, bulunma ve girme şartlarını sağlamayan ya da sağlayamaz duruma düşmüş kişilerin belirlenen koşullar ve kaideler dahilinde düzenli ve hızlı bir şekilde ilgili devlete geri kabulüne ilişkin usulleri içermiştir. Bu minvalde GKA;

- Yasal olmayan yollarla (örneğin, oturma izni olmadan, pasaportsuz ya da vizesiz bir şekilde) AB üyesi ülkeler üzerinden Türkiye'ye giden ya da Türkiye'de buldukları sırada yasadışı duruma düşen (örneğin, oturma izni ya da vizelerinin süresi geçmiş olanlar ya da ülkede bulunma sürelerinin sona erdiği bildirilen sığınmacılar) AB üyesi ülke vatandaşları ile üçüncü ülke vatandaşlarının mutabakata varılan koşullar ve kaideler dahilinde söz konusu AB üyesi ülkeye iade edilmesini,

- Yasal olmayan yollarla AB üye ülkelerine giden ya da AB üye ülkelerinde buldukları sırada yasadışı duruma düşen Türk vatandaşları ile Türkiye üzerinden anlaşmaya taraf diğer ülke ya da ülke grubuna ulaşmış üçüncü ülke vatandaşlarının²³⁷ mutabakata varılan koşullar ve kaideler dahilinde Türkiye'ye geri alınmasını düzenlemiştir.²³⁸

Akit taraflar arasında GKA pazarlıkları devam ederken, Türkiye, vatandaşlarının vizesiz bir şekilde Avrupa topraklarına serbestçe girebilmesi için girişimde bulunmuştur. Türkiye'nin söz konusu bu girişimini değerlendirmeye alan Birlik, olası vize serbestisinin değerlendirilebilmesi için anlaşmanın yürürlüğe girmesini şart koşmuş ve AB Komisyonu tarafından hazırlanacak olan Vize Serbestisi Yol Haritası (VSYH)'nda yer alan çok sayıda reformu (kriterleri) yerine getirmesini talep etmiştir.²³⁹ Bu gelişmeler üzerine Türkiye, hem geri kabul şartlarını hem de VSYH'de yer alan kriterleri eksiksiz bir şekilde tamamlamayı kabul ederek, Türk vatandaşlarının vize almaksızın iş veya turistik amaçlı Schengen alanında kısa süreli (herhangi bir 180 günlük süre içerisinde 90 gün) seyahat edebilmelerini öngören süreci başlatmıştır. Böylece "Vize Serbestisi Diyalogu'na ilişkin Mutabakat Zaptı", GKA ile aynı günde, 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanmıştır. VSYH, Yasadışı göçmenlerin geri kabulüne ilişkin şartlar (7 kriter) ile Belge Güvenliği (7 kriter), Göç Yönetimi (28

²³⁶ Köse, a.g.e., s. 15-16

²³⁷ Akit taraflar, AB ile arasında GKA olmayan ülkelerin vatandaşı olup AB sınırlarına Türkiye üzerinden girmiş olan üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişileri, GKA'nın yürürlüğe girmesinden itibaren üç yıllık sürenin sonunda kabul etmeye başlayacakları öngörölmüştür. Bu karardan hareketle, anlaşmanın Türkiye'de yürürlüğe girdiği tarih göz önüne alındığında, AB ile GKA yapmayan diğer ülke vatandaşlarının ve vatansız kişilerin geri kabulüne 1 Ekim 2017 tarihinde başlanması gerekmekteydi. Ancak Türkiye'nin geri kabule daha erken hazır olması sebebiyle öngörülen tarih 1 Haziran 2016 tarihine çekilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Batır, a.g.e., s. 594

²³⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, "Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları" (t.y.), https://www.ab.gov.tr/files/pub/vize_gka_kitap_15_12_2013.pdf (01.05.2019)

²³⁹ Yusuf Furkan Şen ve Gözde Özkorul, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme", **Göç Araştırmaları Dergisi**, 2(2), 2016, s. 111

kriter), Kamu Düzeni ve Güvenlik (21 kriter) ile Temel Haklar (9 kriter)'a ilişkin şartlar olmak üzere iki ana başlıktan ve (bu başlıklar altında yer alan Türkiye'den yerine getirilmesi beklenen ve Avrupa Komisyon tarafından belirli aralıklarla kontrol edilecek) bir dizi gereksinimden (72 adet kriter) oluşmuştur. Söz konusu kriterler arasında öne çıkanlar şu şekilde sıralanmıştır;

- GKA'yı eksiksiz ve etkili bir şekilde uygulamak,
- Sınır vazifelerinde ve intikallerinde AB normlarına uygun kanun yapmak,
- AB'ye üye olan ülke vatandaşlarından Türkiye'ye girişlerinde vize istememek,
- Kişisel verilerin korunmasıyla ilgili kanuni işlemleri AB standartlarına uyumlu hale getirmek,
- AB standartlarını karşılamayan pasaportları tedavülden kaldırmak ve biyometrik pasaport uygulamasını başlatmak,
- Mültecilere ve sığınmacılara yönelik uygulamaların ve düzenlemelerin resmileştirilmesini ve uluslararası normlara uyumlu olarak geliştirilmesini sağlamak.²⁴⁰

VSYH'nin en fazla infial uyandıran kriteri, Türkiye'nin Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi (CS)'ne uygun olarak mültecilerin statüleriyle ilgili coğrafi kısıtlamasının kaldırılmasına ilişkin reform talebi olmuştur. CS taraf olan ülkelere, mültecilere yönelik uluslararası koruma sağlama yükümlülüğünün sadece Avrupa'dan gelecek olan mülteciler için sağlanacağı taahhüdünü beyan etmiş ve Avrupa dışından gelen kişilere şartlı mülteci²⁴¹ hakkını tanımıştır. Türkiye de CS'nin 1. maddesindeki mekan bakımından öngörülen seçme hakkını kullanarak mültecilerle ilgili coğrafi kısıtlama koymuş ve bunun gerekçesini doğrudan intikal edecek olası bir mülteci akımının oluşturabileceği güvenlik tehditlerini en aza indirmek olarak açıklamıştır.²⁴²

Bu gelişmeler neticesinde Türkiye Avrupa Komisyon tarafından hazırlanmış olan yol haritasında vize serbestisi ve GKA'yla doğrudan ilgisi olmayan istekler ve görüşler tespit ettiğini dile getirmiş ve bunlara karşılık kendi çekince ve beyanlarının yer aldığı Meşruhatlı (Açıklamalı) Yol Haritası'nı hazırlamayı gerekli görmüştür. Söz konusu belgede yer alan başlıca hususlar şu şekilde sıralanmıştır;

- AB vize politikalarını (örneğin, bazı üçüncü ülkelere transit vize verilmesi) Birliğe üye olma evresinde kabul edeceğini,

²⁴⁰ Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs, "First Meeting of The EU-Turkey Visa Liberalization Dialogue Agreed Minutes" (16.12.2013), https://www.ab.gov.tr/files/sib/19_agreed_minutes_ve_annotated_roadmap.pdf (01.05.2019)

²⁴¹ Şartlı mülteci, Avrupa haricinde meydana gelen olaylar sebebiyle, mülteci tarifindeki koşullara sahip olduğunu savunarak, üçüncü devletlere iltica edebilmek için Türkiye'den uluslararası koruma isteğinde bulunan kişidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, "Şartlı Mülteci" (02.02.2015), http://www.goc.gov.tr/icerik3/sartli-multeci_409_546_550 (02.05.2019)

²⁴² Nas, a.g.e., s. 182; Köse, a.g.e., s. 17-18

- Türkiye, CS’de koyduğu coğrafi çekinceyi (doğudan gelecek kişileri mülteci olarak kabul etmemek) ancak AB’ye üye olduğunda değerlendirmeye alacağını,
- VSYH’de adı geçen bazı anlaşma ve sözleşmelerden sadece vize serbestisi ve GKA’nın usulüne uygun olarak işlemeyle direkt bağlantılı olanlara taraf olacağını taahhüt etmiştir.²⁴³

Türkiye’nin VSYH’de öngörülen kıstaslar hususunda ne ölçüde gelişme sağladığı, Avrupa Komisyonu’nun tarafından 20 Ekim 2014, 4 Mart 2016 ve 4 Mayıs 2016 tarihlerinde hazırlanmış olduğu raporlarda analiz edilmiştir.

Tablo 14: Avrupa Komisyonu Tarafından Türkiye’nin VSYH Kriterlerine Uyumunu Değerlendiren Raporlar

	<u>Raporun Yayımlandığı Tarih</u>	<u>72 Kriteria Yönelik Kaydedilen İlerleme</u>	<u>Avrupa Komisyonu’nun Değerlendirmesi</u>	<u>AB’nin Türkiye’den Öncelikli Olarak Beklentileri</u>
1.	20 Ekim 2014	Karşlanmıştır/Neredeyse Karşlanmıştır: 22 Kısmen Karşlanmıştır: 23 Karşlanmamıştır: 27	- Türkiye’nin göç yönetim sisteminde modernleşme çabalarının olduğu vurgulanmış, - Türk hukuk sistemini AB müktesebatıyla uyumlu hale getirebilmek amacıyla Yabancılar ve Uluslararası Koruma Yasası’nın kanunlaştırıldığı ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün ²⁴⁴ kurulduğu memnuniyetle karşılanmıştır.	-Türkiye’nin sınır yönetiminden-güvenlikten sorumlu birimler arasında ve AB üye devletleriyle işbirliğini devam ettirmek, - AB üyesi ülke vatandaşlarına vizesiz giriş hakkı tanımak, - Kişisel verileri korumak için AB standartlarına uyan değişiklikleri onaylamak ve yürürlüğe koymak.
2.	4 Mart 2016	Karşlanmıştır/Neredeyse Karşlanmıştır: 37 Kısmen Karşlanmıştır: 23 Karşlanmamıştır: 12	- 29 Kasım 2015 tarihinde gerçekleşen Birinci Türkiye-AB Zirvesi’nden sonra birçok olumlu gelişme yaşandığına dikkat çekilmiş, - Türkiye’nin yol haritasında belirlenen kriterleri tamamlamak için sınırlı bir ilerleme kaydettiği yorumu yapılmıştır.	- AB ile vize formları, sahte belgeler ve pasaport örneklerine ilişkin verileri paylaşmak ve belge güvenliği hususunda işbirliği yapmak, - Avrupa Polis Teşkilatı (EUROPOL) ile Operasyonel İşbirliği Anlaşması imzalamak ve yürürlüğe koymak, - Avrupa Adli İşbirliğini Geliştirme Ajansı (EUROJUST) ile ortak çalışma yapabilmek için stratejik ilişkiler geliştirmek, - Türkiye ile AB arasındaki GKA’nın tüm şartlarını uygulamak ve GKA’dan doğan yükümlülükleri sağlamak.

²⁴³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye-AB Vize Serbestisi Diyaloğu” (t.y.), <https://www.ab.gov.tr/files/stib/TR-ABVizeSerbestisi.pdf> (01.05.2019)

²⁴⁴ GKA görüşmeleri sürdürülürken, Suriye’den Türkiye’ye yönelik gerçekleşen düzensiz göç hareketlerinin kitlesel göçlerle artışa geçmesi, göç ve iltica alanında yapılması gereken düzenlemelere ihtiyaç olduğunu hatırlatmıştır. Bu çerçevede, uluslararası koruma ve göç alanlarını düzenleyen kurumsal, hukuki ve fiziki altyapının AB müktesebatı ile günümüz koşullarına uyum sağlamasını amaçlayan Türkiye’nin, bu konulardaki eksikliklerini giderme isteği doğrultusunda 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazetede Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yayınlanmış ve aynı gün Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu yasa vize mecburiyeti, oturma ve çalışma izni, uluslararası koruma ve sınır dışı edilme konuları dahil Türkiye’deki yabancılarla ilgili tüm konuları düzenlemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özdal ve Vardar, a.g.e., s. 256

Tablo 14: (devamı)

	<u>Raporun Yayımlandığı Tarih</u>	<u>72 Kritere Yönelik Kaydedilen İlerleme</u>	<u>Avrupa Komisyonu'nun Değerlendirmesi</u>	<u>AB'nin Türkiye'den Öncelikli Olarak Beklentileri</u>
3.	4 Mayıs 2016	Karşılanmıştır/Neredeyse Karşılanmıştır: 66 Kısmen Karşılanmıştır: 3 Karşılanmamıştır: 3	- Türkiye'nin kısa süre içerisinde yapmış olduğu değişikliklerden övgüyle bahsedilmiştir, - Yerine getirilemeyen üç kriterin en kısa süre içerisinde tamamlanacağı kanaatine varılmıştır.	- EUROPOL ile Operasyonel İşbirliği Anlaşması imzalamak ve yürürlüğe koymak, - Yolsuzlukla Mücadele için Ulusal Strateji ve Eylem Planı ile Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO)'nun tavsiyelerini dikkate alarak uygulamayı sürdürmek, - Sınır dışı durumlar da dahil, bütün cezai hususlarda AB üyesi ülkelerle işbirliği içerisinde olmak, - AB standartlarında biyometrik bilgiler içeren pasaportları uygulamaya başlatmak.

Kaynak: URL, "Turkey's Visa Liberalisation Scorecard" (01.05.2016), <https://www.esiweb.org/index.php?lang=fr&id=555&function=print> (02.05.2019); M. Uğur Ekinci, **Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyaloğu**, 1. Baskı, SETA Yayınları, İstanbul, 2016, s. 40-45

Tablo 14 incelendiğinde, Türkiye'nin vatandaşlarını Schengen Alanı'nda²⁴⁵ belirli süreler dahilinde serbest bir şekilde seyahat edebilmesini sağlayabilmek için Avrupa Komisyonu tarafından belirlenen yol haritası çerçevesinde çoğu taahhüdü yerine getirdiği görülmüştür. Komisyon'un hazırlamış olduğu raporlarda, yaklaşık on yedi ay içerisinde yetmiş iki adet kriterden altmış altısının yerine getirildiği belirtilerek, sadece üçünün kısmen karşılandığı ve diğer kalan üçünün de karşılanmadığı analiz edilmiştir. Türkiye'nin VSYH'de kat etmiş olduğu bu mesafe Avrupa Komisyonu tarafından olumlu bir şekilde karşılanmış ve henüz tamamlanmayan kriterlerin de kısa bir zaman içerisinde tamamlanacağını düşünülmüştür. Bu minvalde Birliğin Türkiye'den talep ettiği beklentilerin başında, GRECO, EUROPOL ve EUROJUST gibi çeşitli AB kurumlarıyla ortak bir şekilde çalışmalara devam etmek/başlamak, GKA'nın yükümlülüklerini üstlenmek ve kişisel verilerin korunması için AB standartlarına uyum sağlamak yer almıştır.

Avrupa Komisyonu'nun üçüncü raporu yayınlamasının ardından on dört gün sonra, yani 18 Mart 2016 tarihinde, vize muafiyeti süreci için önem arz eden Üçüncü Türkiye-AB zirvesi gerçekleştirilmiştir. Brüksel'de gerçekleşen bu zirvede, Türkiye üzerinden AB'ye gerçekleşen

²⁴⁵ Kişilerin serbest dolaşımı AB tarafından vatandaşlarına sunduğu temel haklardan birisidir. Bu çerçevede, her AB vatandaşı hiçbir özel formalite olmadan sadece pasaport kontrolünden geçerek, herhangi bir AB üye ülkesinde (İrlanda, BK, Romanya, Bulgaristan, Hırvatistan ve GKRY hariç) ve İzlanda, Liechtenstein, Norveç ve İsviçre'de yaşayabilir, seyahat edebilir veya çalışabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Official Website of European Commission, "Schengen Area" (15.05.2019), https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen_en (02.05.2019); Official Website of Delegation of the European Union to Turkey, "The Schengen Area" (t.y.), <https://www.avrupa.info.tr/en/schengen-area-602> (02.05.2019)

düzensiz göçü bitirmek amacıyla akit taraflar arasında yeni bir mutabakata varıldığı açıklanmıştır. Türkiye ile AB arasında oluşturulan dokuz maddelik bu yeni anlaşmanın içeriği şu şekildedir;

- 20 Mart 2016 tarihi itibarıyla Türkiye'den Yunan adalarına ulaşan tüm yeni DG'ler Türkiye'ye iade edilecektir,

- Yunan adalarından Türkiye'ye geri gönderilmesi kararlaştırılan her bir Suriyeli karşılığında Türkiye'deki bir Suriyeli de AB ülkelerine yerleştirilecektir (1'e 1 Formülü),

- AB, SMİ çerçevesinde, Türkiye'ye tahsis edilen 3 milyar euro ödemesini hızlandırarak, kaynakların tamamının kullanılması ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi durumunda 2018 yılının sonlarına kadar 3 milyar euro ilave kaynağı yürürlüğe koyacaktır,

- Türkiye 2016 yılının Haziran ayının sonuna kadar Türk vatandaşlarına yönelik vize muafiyeti sağlanması amacıyla geriye kalan yükümlülükleri tamamlamak için gerekli adımı atacaktır. Komisyon böylece, Türkiye'nin yükümlülüklerini karşılayıp karşılayamadığıyla ilgili değerlendirmesinin ardından, Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin vereceği kararlara temel olacak uygun teklifi Nisan ayının sonlarına doğru sunmak üzere çalışmaya başlayacaktır.²⁴⁶

Böylelikle Komisyon, 18 Mart 2016 tarihinde gerçekleşen Üçüncü Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi'ne sadık kalarak, Türk vatandaşlarına yönelik uygulanan vize zorunluluğunun kaldırılması için VSYH'deki kriterlerin tümünün yerine getirilmesini beklemeden AB Konseyi'ne ve Avrupa Parlamentosu'na tavsiye kararını açıklamış ve teklifini sunmuştur. Ancak Komisyon'un bu teklifini değerlendiren Avrupa Parlamentosu, Türkiye'nin tüm kriterleri eksiksiz bir şekilde yerine getirene kadar Komisyonu'nun teklifini oylamama kararı almıştır. Ancak bu gelişmelerin etkisiyle Türk kamuoyu, GKA ve vize serbestisi sürecine şüpheyle yaklaşılmaya başlamıştır.²⁴⁷

GKA ve vize serbestisi diyalogunun başlangıçta her iki tarafın da lehine sonuçlanan gelişmeleri içerisinde barındırdığı gözlemlenmiştir. Şöyle ki AB, topraklarında DG ile daha az karşılaşmış ve sınırlarını kontrol edebildiği için memnuniyet duymuş; Türkiye ise Schengen Alanı'na vizesiz bir şekilde seyahat edebilmek için birtakım yükümlülükler üstlenerek hem göç ve sınır yönetimi modernizasyonunda önemli aşamalar kaydetmiş hem de müzakere sürecinde ve GB'nin güncellenmesi hususunda hareketlilik yaşamıştır. Ancak Türk halkı süreç ilerledikçe GKA'nın yüklemiş olduğu sorumlulukların ortaya çıkaracağı olası kazançlara nazaran daha fazla olduğu

²⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, "18 Mart 2016 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi" (18.03.2016), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf (03.05.2019)

²⁴⁷ Şen ve Özkorul, a.g.e., s. 112; Ekinci, a.g.e., s. 45

görüşünü benimsemeye başlamış ve "GKA'ya karşılık vize muafiyetinin sağlanması durumunda Türkiye kazançlı çıkabilecek midir?" tarzındaki soruların dile getirilmesine neden olmuştur.²⁴⁸

Söz konusu sorular üzerine yapılan çalışmalarda, GKA'nın olası bir vize muafiyetiyle beraber birçok riski de içerisinde barındırdığı iddia edilmiştir. Bu çalışmalara göre dikkat edilmesi gereken ilk nokta, GKA'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte AB sınırlarına illegal bir şekilde giriş yapan sığınmacının kaynak ülke olarak Türkiye üzerinden geldiğini söylediği takdirde Türkiye'ye iadesinin mümkün kılınmış olmasıdır. Bu durum neticesinde çok sayıda kişinin Türkiye'ye gelebileceğini ifade edilerek, Türkiye'yi iktisadi ve güvenlik sahaları başta olmak üzere birçok yönden zor durumda bırakabilecek etkiye sahip olabileceği savunulmuştur. İkinci dikkat edilmesi gereken nokta ise, Birliğe yasadışı yollarla girdiği tespit edilen bir göçmenin Türkiye'den geçip geçmediği hususunda tarafların nasıl bir kanıt mekanizması üzerinde anlaşacağı konu olmuştur. Çünkü, ülkesine geri dönmek istemeyen göçmen, Türkiye üzerinden giriş yapmış olmasa da doğru olmayan beyanlarla Türkiye'ye gönderilmeyi talep edebilir ve bu durum Türkiye'nin DG'leri ağırlama potansiyelinin ve ülkelerine yollama kapasitesinin sorgulanmasına yol açabilir. GKA'nın yürürlüğe girmesiyle oluşan üçüncü risk ve dikkat edilmesi gereken nokta da mülteci/sığınmacı başvurusu yapmış binlerce Türk vatandaşının başvurusunun kabul edilmeme ihtimali ve Avrupa'ya yerleşmiş milyonlarca Türk vatandaşının kazanılmış haklarını geriye götürebilmesi durumudur. Çalışmalar neticesinde, AB'nin kendi vatandaşlığına geçmemiş, basit cezalar alan, ikamet etme süresi sona eren veya yeni ikamet izni alamayan Türkleri sınır dışı etme mevzuatını kolaylaştırdığını ve bu kişilerin Türkiye'ye iade edilmemesi için herhangi bir engelin kalmadığını ileri sürmüştür.²⁴⁹ Son olarak, Schengen Bölgesi'ne vizesiz seyahat edebilme özgürlüğü olarak sunulan vize serbestisi anlaşmasının, aslında, vize alımını kolaylaştıran bir işlem olduğu ve Birlik topraklarında ikamet etme ya da iş arama özgürlüğü anlamına gelmediği hatırlatılmak istenmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'nin sayıları yüz binleri bulan sığınmacıyı Avrupa'dan geri alması karşılığında sadece Schengen Bölgesi'ne giriş için vize kolaylığı elde edilecek olmasının fırsat maliyetinin Türkiye aleyhinde çalışacağı yorumunun yapılmasına neden olmuştur.²⁵⁰

Görüldüğü üzere AB, Türkiye'nin GKA çerçevesinde içerisinde risk barındıran/barındırmayan sorumlulukları karşılama ve yol haritasındaki kriterlerin hemen hepsini yerine getirmesine rağmen CS'deki coğrafi kısıtlamayı kaldırmadığı gibi nedenlerden ötürü eleştirmiş ve vize muafiyeti sürecinin tamamlanmamasına neden olmuştur. Ancak madalyonun öteki yüzüne bakıldığında ise

---

²⁴⁸ Kamuran Reçber, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Hukuki Bir Analiz", İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2018, s. 248; Özdal ve Vardar, a.g.e., s. 269

²⁴⁹ Murat Ercan, "Mülteci Krizi Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri ve Geri Kabul Anlaşması", **Bölgesel Çalışmalar**, 1(1), 2016, s. 13-14

²⁵⁰ Hanife Çetin, "AB ile Geri Kabul Antlaşması Türkiye'yi Mülteci Deposu Yapar mı?" (17.12.2013), <http://turksam.org/ab-ile-geri-kabul-antlasmasi-turkiye-yi-multeci-deposu-yapar-mi> (03.05.2019)

bazı AB kurumları ve yetkilileri gerek Avrupa sınırlarının yasa dışı göçe karşı güvence altına alınmasında gerekse göçmenlerin yaşamlarının korunmasında ve insan kaçakçılarıyla mücadele edilmesinde partner ülkelerle ve özellikle Türkiye ile geliştirmiş oldukları ortaklaşa mücadelenin çok değerli olduğundan bahsederek, mülteci krizinin etkilerinin gün geçtikçe azaldığına/azalacağına dikkat çekmişlerdir.²⁵¹ Örneğin Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliği (Frontex)’ne göre, 2013 yılında başlayan mülteci krizinin 2017 yılında düşük seviyelerde seyretmesinin en büyük nedenlerinden birisi, Türkiye’yle anlaşmaya varılmış olmasıdır. Frontex’in hazırlamış olduğu rapora göre, 2016 yılında 510 milyon olan DG sayısı yüzde 60 oranında azalarak yaklaşık 205 milyona kadar gerilemiş ve bu düşüşün Türkiye’den Yunanistan’a bağlanan bir rotadan (Doğu Akdeniz Rotası) kaynaklandığı tespit edilmiştir.²⁵² Bu minvalde, Türkiye’nin Avrupa’ya yönelik DG sayısının azaltılmasında ne derece etkili olduğunu daha detaylı keşfetmek amacıyla aşağıda yer alan Tablo 14 hazırlanmıştır.

Tablo 15: 2010-2017 Yılları Arasında Türkiye’de Göç İstatistikleri

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Toplam
Türkiye’ye Giriş Yapan Kişiler (milyon)	27	29	30	33	35	35	25	32	246
Türkiye’den Çıkış Yapan Kişiler (milyon)	26	29	29	33	35	34	25	32	243
Teslim Alınan DG sayısı (bin)	-	-	-	-	-	-	-	1852	1852
İkamet İzni ile Bulunan Yabancılar ²⁵³ (bin)	182 ²⁵⁴	52	88	-8 ²⁵⁵	66	43	38	132	593
Uluslararası Koruma Talebinde Bulunan Kişiler (bin)	9	18	30	30	34	64	66	112	363

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, “Göç İstatistikleri” (t.y.), http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-istatistikleri_363_378 (05.05.2019)

Tablo 15 incelendiğinde, GKA’nın imzalanmasının ardından Türk makamlarınca gerçekleştirilen operasyonlar sayesinde çoğunluğunu Suriye, Afganistan ve Irak uyruklu kişilerin

²⁵¹ URL, “European Agenda on Migration: Consolidating Progress Made” (15.11.2017), http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-4484_en.htm (04.05.2019)

²⁵² URL, “Sharp Decline in Illegal Migrants Entering EU in 2017: Frontex” (21.02.2018), <http://www.hurriyetdailynews.com/sharp-decline-in-illegal-migrants-entering-eu-in-2017-frontex-127714> (04.05.2019)

²⁵³ İkamet izniyle Türkiye’de bulunan yabancılar, kısa dönem, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, çalışma izni ve diğer gibi beş farklı kategoriye ayrılmaktadır.

²⁵⁴ 182 bin kişi, 2010 yılına kadar Türkiye’den ikamet izni alan yabancıları ifade etmektedir.

²⁵⁵ 2013 yılı itibarıyla ikamet izni almak için başvuru yapan yabancıların sayısı, ikamet izin süresi dolan yabancılarla kıyasla daha düşük olduğu için birimin değeri – (eksi) olarak hesaplanmıştır.

oluşturduğu yaklaşık 555 bin göçmenin Türkiye'ye giriş yapamadan yakalanmış olduğu tespit edilmiştir. Bu minvalde, Türkiye'nin Ortadoğu, Asya ve Afrika'dan gelen çok sayıda göçmenin Avrupa'ya geçiş için kullandığı DAR ve BBR gibi en yoğun iki güzergah içerisinde yer aldığı göz önüne alındığında, Avrupa'nın olası bir ek göçmen akınından ve yükünden kurtarılmış olduğunu akıllara getirmiştir. Ayrıca 18 Mart'ta akit taraflar arasında varılan mutabakat sayesinde 1852 göçmenin de Türkiye'ye geri alındığı tetkik edilmiştir. Tabloda dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta ise Türkiye'nin göçmenlerin hedef ülkesi haline gelmiş olmasıdır. Şöyle ki Türkiye bütün külfetlerine rağmen, 2010-2017 yılları arasında Birlik topraklarına yasadışı giriş yapan göçmenden çok daha fazlasını sadece geçici koruma mekanizması çerçevesinde misafir etmiş ve vatandaşı olmayan yaklaşık 600 bin kişiye ikamet izni vererek ülkede kalmasına rıza göstermiştir.

Tüm bu anlatıların sonucu olarak, Avrupa, özellikle 2013 yılından itibaren karşılaşmış olduğu mülteci akınına karşı tek başına mücadele edemeyeceğini anlayınca bir takım çözüm yolları aramaya başlamıştır. Bu minvalde AB, ülkelere ulaşan göç yollarını engellediği ve ülkelerinde bulunan göçmenleri tahliye ettiği takdirde mülteci akınına “dur” diyebileceğini düşünmüş ve buhrandan çıkış reçetesinin ana göç güzergahları üzerinde bulunan, milyonlarca sığınmacıya yurt olan ve yükselen gücünden faydalanmak istenilen Türkiye'de olduğuna karar vermiştir. Bu amaçlar doğrultusunda, akit taraflar arasında uzun süredir gündemde olan fakat bir türlü hayata geçirilemeyen GKA mekanizması tekrar hızlandırılarak, 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak, Türkiye, GKA pazarlıkları devam ederken vatandaşlarının Schengen Bölgesi'ne vizesiz bir şekilde serbestçe seyahat edebilmesi için bir teklifte bulunmuştur. Bu teklifi değerlendiren Avrupalı yetkililer, Türkiye'nin vize muafiyetini elde edebilmesi için 72 kriterden oluşan bir yol haritasını takip etmesini istemiştir. Bunun üzerine Türkiye, vize muafiyetini bir an önce hayata geçirebilmek için söz konusu yükümlülüklerin hemen hemen hepsini yerine getirmeye çalışmış ancak yine de birkaç kriter hususunda engellerle karşı karşıya kalınca hem vize muafiyeti sürecinin uzamasına hem de Türk kamuoyunun bu sürece şüpheyle yaklaşmasına neden olmuştur. Diğer taraftan GKA'nın işlerliğine bakıldığında, Türkiye'nin Avrupa'ya yönelen göçmen akışının önüne geçtiği görülmüş ve bu sayede ilgili uygulamaların AB lehine çalıştığı değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, AB'nin Türkiye'ye karşı uygulamış olduğu politikalarda tek taraflı bir yarar gözetmediği ve mülteci akınına durdurabilmek için Türkiye'ye bir takım vaatler verdiği görülmüştür. Ancak Türkiye üzerine düşen sorumlulukların çoğunu yerine getirmesine rağmen hala Schengen Bölgesi'ne vizesiz bir şekilde seyahat edebilmek için gereken izinleri alamamıştır. Ayrıca büyük resme yani AB-Türkiye müzakere sürecine bakıldığında ise GKA'nın sadece taraflar arasında karşılıklı üst düzey görüşmelerin gerçekleştirilmesi ve birkaç fasıl başlığının müzakerelere açılması haricinde herhangi bir olumlu gelişmeye vesile olmadığı da tetkik edilmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'nin üstlenmiş olduğu bu sorumlulukların ne AB'ye üyelik sürecinde herhangi bir müspet adımın atılmasında ne de Türkiye lehine önemli gelişmelerin yaşanmasında yararı olmamıştır.

3.3. Küresel Terör İdeolojisine Karşı bir Türkiye bir İspanya: Medeniyetler İttifakı Girişimi

Dönemin Türkiye ve İspanya Başbakanı tarafından 2005 yılında başlatılan Mİ, bazı yazarlar tarafından İspanya'yı etki sahasına alan beş ayrı jeopolitik teorinin sonucusuyla ilişkilendirilmiştir.²⁵⁶ Bu teorilerden birincisi, Samuel P. Huntington'un Medeniyetler Çatışması Teorisi, ikincisi Francis Fukuyama'nın Tarihın Sonu ve Son İnsan Teorisi, üçüncüsü Alfred Mahan'ın Deniz Hakimiyet Teorisi, dördüncüsü Nicholas J. Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi ve sonucusu Barry Buzan ve Gerald Segal'in Medeniyetlerin Bütünleşmesi Teorisi'dir.²⁵⁷ Medeniyetlerin Bütünleşmesi Teorisi'ne göre, gelecek yıllarda Huntington'un iddia ettiği medeniyetler çatışması yaşanmayacak ve Batı medeniyeti hem medeniyetlerin birbirinin boğazına sarılması yerine birbiriyle karışmasını sağlayacak hem de küresel sisteme egemen olacaktır.²⁵⁸ Böylece Buzan'ın ve Gerald'ın ütöpik tahminlerinin dışında, Batı'nın diğer medeniyetlerle etkileşim sağlayacağı ve medeniyetler arasındaki çatışmayı önlemek için harekete geçeceği düşüncesinin somut bir göstergesi olarak Mİ hayata geçirilmiştir.

Mİ, dönemin İspanya Başbakanı Luis Rodriguez Zapatero'nun teklifi üzerine, ilgili dönemde Türkiye'nin Başbakanlık görevini sürdüren Recep Tayyip Erdoğan ile başlatılmış ve sonrasında BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından sahiplenilerek BM girişimine dönüştürülmüştür.²⁵⁹ Mİ'nin amacı, İslam dünyası ile Batılı toplumların birbirine karşı duyduğu korku, kuşku ve kutuplaşma eğiliminin bazı aşırı gruplar tarafından istismar edildiği için kültürler arasında karşılıklı saygıyı artırarak, bu aşırı grupların üstesinden gelmek ve uluslararası barışı ve istikrarı tehdit eden her türlü kötülüğe karşı kapsamlı bir diyalog kurmak olmuştur.²⁶⁰ Burada Mİ'ye ilişkin gelişmeleri değerlendirmeye devam etmeden önce, İspanya'nın neden böyle bir girişimin öncüsü olduğunun açıklanması uygun görülmüştür.

İspanya'da 1996 yılından 2004 yılına kadar iktidarda kalan Halk Partisi (HP) ve onun lideri Jose Maria Aznar, 14 Mart 2004 tarihinde gerçekleşecek olan genel seçimlere yaklaşırken yönetimde bulunduğu süre boyunca İspanya'nın yaklaşık yüzde üçlük büyüme oranını yakalaması, bütçe açığı vermemesi ve işsizlik oranını yüzde on bire düşürmesi gibi icraatlarından dolayı seçimlere bir adım önde girmiş ve anketlerden gelen sonuçlar bu beklentiyi doğrulamıştır. Ancak seçimlerden üç gün önce, yani 11 Mart 2004 tarihinde, Madrid'de meydana gelen terör saldırıları söz konusu tahminlerin

²⁵⁶ Kenan Arıbaş ve Hasan Kara, "Siyasi Coğrafya Açısından İspanya", **Doğu Coğrafya Dergisi**, 15(24), 2010, s. 77-78

²⁵⁷ Arıbaş ve Kara, a.g.e., s. 77-78

²⁵⁸ Ramazan Özey, 2003'ten aktaran Arıbaş ve Kara, a.g.e., s. 78

²⁵⁹ Tuba Çavuş, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2(2), 2012, s. 33

²⁶⁰ URL, "The Alliance of Civilizations Initiative" (t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/the-alliance-of-civilizations-initiative.en.mfa> (06.05.2019)

doğru olmadığına ilişkin ilk sinyalleri vermiş ve İspanya'nın dış politika tercihlerinde değişiklik yaşanmasına neden olmuştur.²⁶¹ Şöyle ki, 11 Mart'ta Madrid'de dört ayrı banliyö trenine yerleştirilen on bombanın infilak etmesi sonucunda 192 kişi yaşamını yitirirken, 1800'den fazla kişi yaralanmış ve 3700'den fazla kişi de psikolojik tedavi görmek zorunda kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'yı hedef alan en kanlı saldırıların ardından J. M. Aznar gibi bazı İspanyol yetkilileri saldırılardan ETA adıyla bilinen Bask Yurdu ve Özgürlük Örgütü'nü sorumlu tutmuş ancak bir gün sonra saldırıları EK'nın üstlenmesiyle birlikte ETA üzerindeki şüphelerin ortadan kalkmasına neden olmuştur.²⁶² EK'nın Madrid saldırılarını üstlenmesine rağmen dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin L. Powell, Tablo 6'da da görüldüğü üzere, Irak Savaşı'nda müttefiki olan Başbakan Aznar ile ters düşmemek amacıyla saldırıların faillerinin kim olduğunu söylemek için henüz erken olduğunu belirterek, uluslararası toplumun her ne olursa olsun bütün terör örgütlerine karşı mücadele etmesi gerektiğini savunmuştur.²⁶³ Bu gelişmelerin ardından 2004 İspanya genel seçimlerini HP'nin kazanması beklenirken, L. R. Zapatero liderliğindeki Sosyalist Parti (SP) oyların yaklaşık yüzde 42'sini alarak 350 üyeli Temsilciler Meclisi'nde 164 koltuk kazanmış ve böylece HP'yi geride bırakmıştır.²⁶⁴ L. R. Zapatero seçimleri kazanmasının ardından ilk olarak, Irak Savaşı'nı felaket olarak nitelendirip, Irak'ta görev yapan İspanyol askerlerinin geri çekileceğini belirterek, G. W. Bush'u ve dönemin BK Başbakan'ı Tony Blair'i savaşı haklı gerekçelere dayandırabilmek için kamuoyuna yalan söylemekle suçlamıştır.²⁶⁵

İspanya'daki seçimlerin tamamlanmasının ardından Başbakan seçilen Zapatero, 17-28 Eylül 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilen BM 59. Genel Kurulu toplantısına iştirak etmiş ve 21 Eylül'de katılımcılara hitaben yedi sayfalık konuşma yapmıştır. Tarih boyunca zorlu deneyimleri paylaşan bir ülkenin Başbakanı sıfatıyla konuşmasına başlayan Zapatero, Irak'ta, Filistin'de, Darfur'da, Sudan'da, Mağrip'te, Batı Sahra'da, Afganistan'da ve Haiti'de yaşanan olaylar/krizler karşısında

²⁶¹ Ömer Yılmaz, "İspanya Terörle Mücadele Tecrübesi: Medeniyetler İttifakı Olabilir mi? İspanya Örneği", İhsan Bal (Ed.), **TERÖRİZM, Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, 1. Baskı, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s. 133

²⁶² Elaine Sciolino, "Spain Struggles to Absorb Worst Terrorist Attack in Its History" (11.03.2004), <https://www.nytimes.com/2004/03/11/international/europe/spain-struggles-to-absorb-worst-terrorist-attack-in-its.html> (06.05.2019); URL, "The Spain Terrorist Attack in Pictures" (11.03.2005), <https://www.spiegel.de/international/photo-gallery-the-spain-terrorist-attack-in-pictures-a-345868.html> (06.05.2019)

²⁶³ Gerry J. Gilmore, "Powell: Madrid Bombings Show 'Terror Must Be Fought'" (14.03.2004), <https://archive.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=27071> (06.05.2019)

²⁶⁴ 14 Mart 2004 tarihinde İspanya'da gerçekleşen genel seçim sonuçlarını değerlendiren Elaine Sciolino, "eğer, 11 Mart'ta Madrid'de düzenlenen saldırılardan ETA'nın sorumlu olduğu tespit edilseydi, HP'nin Temsilciler Meclisi'nde salt çoğunluğu elde edebilecek şansı olacaktı" iddiasında bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Elaine Sciolino, "Bombings in Madrid: The Attack; 10 Bombs Shatter Trains in Madrid, Killing 192" (12.03.2004), <https://www.nytimes.com/2004/03/12/world/bombings-in-madrid-the-attack-10-bombs-shatter-trains-in-madrid-killing-192.html> (06.05.2019); URL, "Spain General Election" (t.y.), https://ipfs.io/ipfs/QmXoyvizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/Spanish_general_election%2C_2004.html (06.05.2019)

²⁶⁵ Marlise Simons, "Spanish Premier Orders Soldiers Home From Iraq" (19.04.2004), <https://www.nytimes.com/2004/04/19/world/spanish-premier-orders-soldiers-home-from-iraq.html> (06.05.2019); İhsan Bal, "Sonuç", İhsan Bal (Ed.), **TERÖRİZM, Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, 1. Baskı, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s. 361

barış ve güvenliğin ancak insan haklarının, uluslararası meşruiyetin ve demokrasinin gücüyle hukuk kurallarına riayet edilerek sağlanacağını belirtmiştir. Başbakan toplumlar arasındaki diyalogu, cinsiyetler arası eşitlik, eğitim ve kültürün yapıcı gücü ve herhangi bir dine veya inanışa karşı uygulanan kötü muamelelerin ortadan kaldırılması ile şekillendirmek gerektiğini savunmuştur. Söзlerine farklı kültürlerin meydana getirdiği ve zenginleştirdiği bir ülkenin temsilcisi olarak devam eden Başbakan, birkaç yıl önce yıkılan duvarların yerine, nefretten ve anlayışsızlıktan beslenen yeni duvarların inşa edilmesini engellemek için Müslüman, Batı ve Arap dünyaları arasında Mİ önerisini sunmuştur.²⁶⁶ Ardından Türkiye, İspanya hükümetiyle yaptığı istişareler neticesinde, 13 Haziran 2005 tarihinde Mİ girişiminin eş sponsoru olarak katılmış ve iki gün sonra iki ülkenin Başbakanı K. Annan'a bir teklif götürerek, Mİ girişimini BM'ye üye olan devletlere duyurmaya ve Mİ için YSG kurmaya davet etmiştir. Annan, Erdoğan ve Zapatero'dan gelen bu davete olumlu yanıt vererek, 14 Temmuz 2005 tarihinde yayınlamış olduğu bir bildiriyle Mİ girişimini başlattığını duyurmuş; 2 Eylül 2005 tarihinde ise Mİ'ye rehberlik edecek bir YSG kurulduğunu açıklamıştır.²⁶⁷ Bu minval üzere ilk YSG toplantısı 2005 yılının Kasım ayında İspanya'nın Mallorca şehrinde başlatılmış ve 2006 yılının Kasım ayına kadar sırasıyla Katar'ın başkenti Doha'da, Senegal'in başkenti Dakar'da, Türkiye'nin İstanbul şehrinde ve Mİ'nin sekretaryasının bulunduğu ABD'nin New York eyaletinde olmak üzere toplam beş kez toplantı yapılmıştır. YSG'nin İstanbul'da yaptığı toplantının ardından, Müslüman ve Batı toplumları arasındaki ilişkilere yönelik çok kutuplu yol izleyen bir rapor hazırlandığı duyurulmuştur. Söz konusu raporda ele alınan başlıca hususlar aşağıdaki gibidir;

- Genç kuşağın işbirliğini ve çeşitliliğini arttırabilmek için eğitim yaklaşımlarını/yöntemlerini tavsiye etmek,
- Toplumlar arasında güvenliği, kalkınmayı ve istikrarı sağlayabilmek için sistemler ve stratejiler belirlemek,
- Yapıcı sesleri güçlendirmek ve kamusal tartışmaları verimli bir şekilde geliştirebilmek için kitle iletişim araçlarını etkin bir şekilde kullanmaktır.²⁶⁸

Tablo 16: 2008-2016 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Mİ Forumları

	<u>Zirvenin Gerçekleştirildiği Tarih/Tarihler</u>	<u>Zirveye Ev Sahipliği Yapan Şehir ve Ülke</u>	<u>Zirvenin Teması</u>	<u>Zirvenin Sonuçları</u>
1.	15-16 Ocak 2008	Madrid/İspanya	-	- Küresel gençlik istihdamı girişimini ve fonunu oluşturmak,

²⁶⁶ Official Website of United Nations, "Statement By The President of The Government of Spain, Mr. Jose Luis Rodriguez Zapatero, to The General Debate of The 59th Period of Sessions of The United Nations General Assembly" (21.09.2004), <https://www.un.org/webcast/ga/59/statements/spaeng040921.pdf> (07.05.2019)

²⁶⁷ Official Website of United Nations Alliance of Civilizations, "The History of The UN Alliance of Civilizations Initiative, from Concept to Present Day" (t.y.), <https://www.unaoc.org/who-we-are/history/timeline/> (07.05.2019)

²⁶⁸ Official Website of United Nations Alliance of Civilizations, "Who We Are-High Level Group" (t.y.), <https://www.unaoc.org/who-we-are/high-level-group/> (07.05.2019)

Tablo 16: (devamı)

	<u>Zirvenin Gerçekleştirildiği Tarih/Tarihler</u>	<u>Zirveye Ev Sahipliği Yapan Şehir ve Ülke</u>	<u>Zirvenin Teması</u>	<u>Zirvenin Sonuçları</u>
1.	15-16 Ocak 2008	Madrid/İspanya	-	<ul style="list-style-type: none"> - Hollywood yapımcılarıyla birlikte bazı topluluklar ve azınlıklar hakkındaki kötü algılamaları ortadan kaldırmak için Mİ medya fonunu hayata geçirmek, - Mİ hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için BM üye ülkelerinin büyükelçileri arasında özel bir haberleşme ağı kurmak.-
2.	6-7 Nisan 2009	İstanbul/Türkiye		<ul style="list-style-type: none"> - Dünyanın çeşitli din ve inançlarının yanı sıra etik/hoşgörü/sivil eğitim hakkında bilgi edinmek ve kaynak toplamak için Dinler ve İnançlar Eğitim Programı'nı başlatmak, - “İnsanların, radikal-jeopolitik bölünmeler esnasında bile ortak noktalarını vardır” düşüncesinden hareketle, çeşitli vatandaş gruplarını üçüncü nesil video konferans teknolojisi ile birbirine bağlayan ve sosyal inovasyon oluşturacak olan Diyalog Kafe projesini açılışını gerçekleştirmek, - Kültürlerarası eğitimi teşvik etmek ve kolektif düşünce kuruluşu olarak görev yapacak Mİ araştırma ağını kurmak.
3.	27-29 Mayıs 2010	Rio de Janeiro/Brezilya	Barış İnşa Eden Kültür Köprüleri Kurmak	<ul style="list-style-type: none"> - Mİ Dostlar Grubu üyeleri arasında daha fazla koordinasyon sağlamak ve istişare çağrısında bulunmak, - Çeşitli bölgelerden, farklı kültürel ve dini geçmişlerden insanları bir araya getirerek, onlara bilgi edinme ve kültürler arası iletişim kurma becerilerini geliştirmek için Mİ Birinci Yaz Okulu'nun gerçekleştirilmesi, - Mİ ile ilgili konular hakkında araştırma yapacak, eğitim sağlayacak ve bilgi yayacak BM Üniversitesi Mİ Uluslararası Enstitüsü'nü kurmak, - Uluslararası Göç Örgütü'yle birlikte, göçmenler ve ev sahibi topluluklar arasındaki ilişkileri geliştirebilmek için ortaklaşa toplantılar gerçekleştirmek.
4.	11-13 Aralık 2011	Doha/Katar	Kalkınmayı Güçlendirmek İçin Kültürlerarası Diyalog	<ul style="list-style-type: none"> - British Council ve Hermes Barış Vakfı ile ortaklaşa, “Arap Dünyası, Avrupa ve ABD'nin Yeni Gelişen Liderleri için Burs Programının” hayata geçirmek, - Siyasi liderleri ve vatandaşları hoşgörüsüzlük ve yabancı düşmanlığına karşı tartışabilmeleri için çevrimiçi gençlik kampanyası başlatmak, - Dünya Enstitüsünde çeşitlilik ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki bağlantılara ilişkin gençlerin dahil olacağı bir Forum oluşturmak.

Tablo 16: (devamı)

	<u>Zirvenin Gerçekleştirildiği Tarih/Tarihler</u>	<u>Zirveye Ev Sahipliği Yapan Şehir ve Ülke</u>	<u>Zirvenin Teması</u>	<u>Zirvenin Sonuçları</u>
5.	27-28 Şubat 2013	Viyana/Avusturya	Çeşitlilik ve Diyalogda Sorumlu Liderlik	<ul style="list-style-type: none"> - Göç ve entegrasyon temaları üzerine kısa gençlik filmleri için BM Mİ tarafından yürütülen bir yarışma olan Plural+, gençlerin çeşitlilik ve göç hakkında videolar çekmelerine yardımcı olmak için eğitim rehberliğini başlatmak, - Dünyanın dört bir yanındaki dini liderlerin, insanların ırklarına ve dinlerine göre bölmek yerine ortaklıklarını ve ortak meydan okumalarını teyit eden bir anlayışla faaliyete geçmesini sağlamak, - Education First'ün desteğiyle, dünyanın dört bir yanından 100 genç, Küresel Vatandaşlık Becerileri Yaz Okulu'na katılmasını sağlamak, - Eğitimciler için Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Ders Programı çerçevesinde çok dilli etkileşimli web versiyonunun geliştirilmesi
6.	29-30 Ağustos 2014	Bali/Endonezya	Ortak ve Paylaşılan Değerler İçin Çeşitliliği Kutlamak: Çeşitlilik İçinde Bütünlük	<ul style="list-style-type: none"> - BM Mİ'nin amaç ve ilkelerinin ilerletilmesine olan bağlılığı yinelemek, - Barışı, istikrarı, kültürlerarası uyumu ve sürdürülebilir kalkınmayı birbirine bağlamanın, insan haklarına elverişli bir ortamı oluşturmak için kilit faktörler olduğunu kabul etmek, - Gençliğin tartışmalara verdiği önem göz önüne alınarak, Mİ'nin eğitim, medya ve göç ile ilgili faaliyetlerine katılımı arttırmak ve ortak değerleri tanıtmak için çaba göstermek.
7.	25-27 Nisan 2016	Bakü/Azerbaycan	Kucaklayıcı Toplumlarda Birlikte Yaşamak: Bir Meydan Okuma ve Bir Hedef	<ul style="list-style-type: none"> - BM Mİ, 2016 yılının Eylül ayında gerçekleştirilecek olan Kırgızistan Cumhuriyeti Göçebe Oyunları'nı kültürün ve çeşitliliğin teşvik edilmesi sebebiyle destek vermek, - Uluslararası Spor Güvenliği Merkezi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü ve Global Diyalog Vakfı ile mutakat zaptı imzalamak, - BK Coventry Üniversitesi'nde Güven, Barış ve Sosyal İlişkiler Merkeziyle tam burslu bir program başlatmak, - Çeşitli politikacılar, sektör temsilcilerinden, dini liderlerden ve akademisyenlerden teşkil olacak Mİ Danışma Konseyi kurmak.

Kaynak: Official Website of United Nations Alliance of Civilizations, "Global Forums" (t.y.), <https://www.unaoc.org/global-forums/> (07.05.2019)

Tablo 16’da görüldüğü üzere, YSG’nin hazırlamış olduğu rapordan yaklaşık bir sene sonra, yani 2008 yılının Ocak ayında Mİ’nin ilk uluslararası forumu Madrid’de gerçekleştirilmiştir. Birinci Mİ Forumu’nda ittifakın pratik ve somut işlere odaklanması gerektiği üzerinde durularak, gençlik, medya, eğitim ve göç öncelikli alanlar olarak belirlenmiş ve bundan sonra gerçekleşecek olan forumlarda görüşülen konuların önemli bir bölümünü bu dört alan oluşturmuştur.²⁶⁹ Bu çerçevede, dört ayrı kıtada gerçekleştirilen forumlar neticesinde;

- Kültürlerarası akademik çalışmalara ve araştırmacılara katkıda bulunmak ve desteklemek,
- Çeşitli din, inanış ve kültürler hakkında en doğru bilgiyi edinmek ve bu çerçevede karşılıklı hoşgörü ortamını oluşturmak,
- Toplumların birbirini yanlış anlamasının önüne geçilebilmesi için teknolojiyi ve özellikle görsel/basılı/sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanmak gibi hususlar üzerinde uzlaşmaya varılmıştır.

Türkiye’nin Mİ girişimine eş sponsor olduğunun açıklanmasının ardından Türk kamuoyunda bir hareketlilik yaşanmış ve özellikle bazı basın yayın organları bu gelişmeleri “Dünya Meclisi’ne Türk Damgası” olarak yorumlamıştır.²⁷⁰ Ardından Mİ’yi Türkiye için bir fırsat olarak nitelendiren ve Türkiye’nin bu projeye daha fazla katkıda bulunması gerektiğini ifade eden; Türkiye’nin söz konusu girişim sayesinde uluslararası arenadaki etkinliğini arttıracacağı tahmininde bulunan; Türkiye’nin girişime katılmasıyla birlikte İslam-Hristiyanlık özelinde tarihi mirasın sorumluluğunu aldığını söyleyen; son olarak Mİ’nin, İslam ile Batı dünyası arasındaki karşılıklı saygıyı arttırmada yardımcı olabileceğini iddia eden ancak terörizmin önlenmesi hususunda esas sorumluluğun Müslüman ülkelerinde olduğunu savunan yorumlar görülmüştür.²⁷¹ Ayrıca Türkiye’nin Mİ’de üstlendiği sorumluluk çerçevesinde AB-Türkiye ilişkilerini değerlendiren Recep Tayyip Erdoğan, AB’nin Mİ olmadan küresel bir erke sahip olamayacağını belirterek, Türkiye’nin Birliğe üye olmasıyla birlikte Doğu-Batı arasında kültürel bir köprü kurulmasına vesile olacağını vurgulamış ve Avrupa’nın Müslüman toplumlarının desteğini alacağını hatırlatmıştır.²⁷² Erdoğan ayrıca, 2009 yılında ikincisi düzenlenen Mİ Forumu sonrasında Türkiye’nin medeniyetler çatışması senaryolarını engelleyebilecek kapasiteye sahip olan model ülke olduğundan bahsederek, Mİ’nin ne kadar başarılı bir şekilde çalıştığını gösterebilmek için Türkiye’nin Birliğe üye olması gerektiğini vurgulamıştır.²⁷³

²⁶⁹ Official Website of United Nations Alliance of Civilizations, “Global Forums-Madrid” (t.y.), <https://www.unaoc.org/global-forums/madrid/> (07.05.2019)

²⁷⁰ URL, “Dünya Meclisi’ne Türk Damgası” (19.07.2005), <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dunya-meclisi-ne-turk-damgasi-335862> (08.05.2019)

²⁷¹ Ali Balcı ve Nebi Miş, “Turkey’s Role in the Alliance of Civilizations: A New Perspective in Turkish Foreign Policy?”, *Turkish Studies*, 9(3), 2008, s. 393; Talip Küçükcan, “Medeniyetler Savaşı mı, İttifakı mı?” (20.01.2008), <https://www.yenisafak.com/yerel/medeniyetler-savasi-mi-ittifaki-mi-94374> (08.05.2019)

²⁷² URL, “Erdoğan: AB Üyeliği Kültür Çatışmasını Önler” (12.10.2005), <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-ab-uyeligi-kultur-catismasini-onler-3371495> (08.05.2019)

²⁷³ Balcı ve Miş, a.g.e., s. 399

Tüm bu anlatılardan hareketle, Mİ'nin, 2003 yılında İstanbul'da²⁷⁴ ve 2004 yılında Madrid'de meydana gelen bombalı saldırılar sonucunda hayata geçirildiğini iddia etmek yanlış olmayacaktır. Şöyle ki İspanyol halkı, Madrid saldırılarından üç gün sonra gerçekleşen seçimlerde, savaş karşıtı söylemleriyle tanınan L. R. Zapatero liderliğindeki SP'yi iktidara taşımıştır. Zapatero Başbakan olarak görevine başlamasının ardından 59. BM Genel Kurulu'nda yapmış olduğu konuşmasında, Madrid saldırılarından derin üzüntü duyduğunu belirterek, dünyanın dört bir yanında meydana gelen terör saldırılarının sonunu getirebilmek için medeniyetlerin birbirini daha iyi tanıması gerektiğini savunmuş ve bu sayede çeşitli toplumlar arasında saygının ve sevginin kurulabilmesi/devam ettirilebilmesi için Mİ önerisini sunmuştur. Bir AB üyesi olan İspanya'nın bu teklifini en ciddi şekilde değerlendiren ülkelerin başında 2003 yılında İstanbul'da gerçekleşen saldırılar sonucunda 60'dan fazla vatandaşını kaybeden Türkiye gelmiş ve AB'ye katılım müzakerelerine başlamadan önce Mİ'nin eş sponsoru olmuştur. Mİ 2016 yılına kadar, ikisi Türkiye'nin ev sahipliğinde İstanbul'da gerçekleşen, yedi adet küresel forum ve beş adet toplantı yapmıştır. Böylece Türkiye'nin hem bir AB üyesiyle ortak bir girişimi başlatması hem de birçok foruma ve toplantıya ev sahipliği yapması sebebiyle barış çalışmalarına ne kadar önem verdiği görülmüştür. Bu cihetle Türkiye'nin hem barış çalışmalarına hem de Mİ'ye verdiği bu değer birçok isim tarafından da övgüyle bahsedilmiştir. Örneğin, Zapatero 2017 yılında Uluslararası TRT World Forum'da yapmış olduğu bir konuşmada sadece temel konularda değil aynı zamanda küresel barış ve istikrar için de Türkiye'nin öneminden bahsederek, Doğu ve Batı arasındaki ilişkilerin geleceğinin Türkiye'nin geleceği anlamına geldiğini ifade etmiştir.²⁷⁵ Ayrıca Mİ Yüksek Temsilcisi'nin de Anadolu Ajansı'na vermiş olduğu bir demeçte, Türkiye'den ittifakın çalışmalarının sürdürülmesine kendini adanmış bir ortak olarak bahsederek, ittifakın Türkiye olmadan hayatta kalamayacağını söylemiştir.²⁷⁶ Bu gelişmeler neticesinde, AB'nin kuruluş misyonunun Avrupa kıtasının barış ve istikrarını sağlamak olduğu akıllara getirildiğinde, Mİ'nin de söz konusu bu misyonun tüm dünyaya yayılan genişletilmiş bir versiyonu olduğu düşünülmüş ve Türkiye'nin Mİ'ye yapmış olduğu katkılardan dolayı AB-Türkiye ilişkilerinde müspet gelişmelerin yaşanmasına zemin hazırlayabileceği muhakeme edilmiştir. Ancak tüm bu irade beyanlarına ve fikir yürütmelere rağmen Mİ'nin Türkiye'nin AB ile olan müzakere sürecinde herhangi bir somut adım atılmasına aracı olmadığı görülmüştür.

---

²⁷⁴ 2003 yılında EK tarafından İstanbul'da iki bombalı saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırıların ilki, 15 Kasım'da iki sinagogun yakınındaki bomba yüklü aracın infilak etmesiyle; ikincisi ise, 20 Kasım'da HSBC Bankası'na ve İngiliz Konsolosluk'u'na karşı iki intihar bombacısının saldırı düzenlemesiyle meydana gelmiştir. Bu saldırıların ardından 60'dan fazla kişi vefat etmiş ve 600'den fazla kişi de yaralanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. URL, "Factbox-Five Facts About 2003 Istanbul Bombings" (16.02.2007), <https://www.reuters.com/article/idUSL16717753> (09.05.2019)

²⁷⁵ Sorwar Alam, "Future of the Rest of the World Depends on Turkey" (19.10.2017), <https://www.aa.com.tr/en/europe/future-of-the-rest-of-the-world-depends-on-turkey/942376> (09.05.2019)

²⁷⁶ Nazlı Yüzbaşıoğlu ve Handan Kazancı, "Spanish Envoy Hails Turkey on Alliance of Civilizations" (05.02.2019), <https://www.aa.com.tr/en/europe/spanish-envoy-hails-turkey-on-alliance-of-civilizations/1384009> (09.05.2019)

SONUÇ

Yükselen güçlerin, Avrupa Birliği'nin göç ve ekonomik kriz gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya geldiği milenyum döneminde çok boyutlu etkisini arttırdığı görülmüştür. Avrupa'nın özellikle 2008 yılından itibaren küresel ekonomik krizle başlayan ve Yunanistan, İtalya, İrlanda vb. ülkelerde meydana gelen dış borç kriziyle devam eden "sarsılma dönemi", BRICS ve MIKTA gibi yükselen güçlerin Avrupa Birliği'ne meydan okuma kabiliyetini/olasılığını arttırmış ve böylece Avrupa Birliği'nin bu ülkelere karşı daha hassas bir politika geliştirme ihtiyacını gün yüzüne çıkarmıştır. Aynı zamanda Avrupa'nın 2013 yılından itibaren yüzleşmek durumunda kaldığı göç krizi, ana göç güzergahları üzerinde bulunan ve milyonlarca sığınmacıya kapılarını açan yükselen güç Türkiye'yle olan ilişkilerini revize etmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Bu cihetle, 2000'li yıllardan itibaren Türkiye, Avrupa Birliği ve BRICS arasındaki karşılıklı temaslar/yaklaşımlar bu tez çalışmasının odak noktasını oluşturmuştur.

Avrupa, 1648 yılında Westphalia Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte kendi hukuk kuralları çerçevesinde hareket eden, kendi politik ve ekonomik çıkarlarını gözetken ve güç dengesi kaidelerine uygun bir şekilde durum değiştiren bağımsız devletlere dönüşmüştür. Bu minval üzere, çağdaş uluslararası sistemin Avrupa devletler sisteminin teşekkül etmesiyle birlikte güç dengesi mekanizması üzerine kurulduğu idrak edilmiştir. Güç dengesi sistemi yaklaşık üç yüz yıl boyunca Almanya ve Fransa tarafından meydan okumalara maruz kalmış ve İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte ABD ve SSCB liderliğinde iki kutuplu bir yapıya tahavvül etmiştir. Soğuk Savaş olarak adlandırılan ve yaklaşık olarak kırk beş yıl devam eden bu dönemin kazananı ABD olmuş ve ilerleyen süreçte muadili olmayan tek kutuplu bir güç erkine kavuşmuştur. Ancak 11 Eylül 2001 tarihinde Washington ve New York'ta meydana gelen terör saldırıları sistemin tek kutupluluğuna karşı reaksiyon göstermiş ve ABD'nin stratejilerinin değişmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde sadece ABD'nin stratejilerinde değil aynı zamanda sistemin yapısında da değişimler tecrübe edilerek, çağdaş dünya düzeninin çok kutuplu eğilimlerin aktif bir dış politika benimsemeleri sayesinde çok taraflı yapıya dönüştüğü iddia edilmiştir. Bu görüşü benimseyenler gerek ekonomik yapıları ve askeri kabiliyetleri gerekse demografik özellikleri sayesinde önemli küresel ve bölgesel etkiye sahip olan bazı aktörlerin yükselen güç olduğuna vurgu yapmıştır.

Yükselen güç kavramı ilk olarak 2001 yılında Jim O'Neill tarafından yakın gelecekte ciddi bir siyasi etkiye ve pazar payına sahip olacağını düşündüğü BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) ülkeleri için kullanmıştır. O'Neill'in bu kavramsallaştırması siyasetten akademiye, basın yayın organlarından önemli kurumların yayınlamış oldukları raporlara kadar sık bir şekilde kullanılmaya

başlanmıştır. Öyle ki, BRIC akronimini temsil eden ülke liderleri 2006 yılında BM 61. Genel Kurulu'nda bir araya gelerek, kurumsallaşma yolundaki ilk adımını atmış ve 2009 yılından itibaren düzenli olarak her yıl zirveler gerçekleştirmiştir. Söz konusu zirvelerin sonuç bildirgeleri incelendiğinde;

- Çok taraflı ticaret sistemini desteklemek,
- Siyasi ve iktisadi yaptırımları onaylamamak,
- Avrupa'nın önemli derecede temsil hakkına sahip olduğu uluslararası finans kuruluşlarının reforme edilebilmesi için girişimlerde bulunmak kararlarının alındığı tespit edilmiştir.

Yükselen güç kavramsallaştırması aynı zamanda Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu birçok akronim için kullanılmıştır. Bunlardan en fazla dikkat çekenleri arasında küresel yönetimi teşvik etme taahhüdünde bulunan ve çok taraflı yapıyı güçlendirmek isteyen MIKTA (Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye, Avustralya) yer almıştır. Resmi olarak 2013 yılında çalışmalarına başlayan bu grup, yapmış olduğu toplantılarda mülteci krizi, göç ve ekonomik işbirliği gibi konuları işleyerek, ortak çalışma anlayışının geliştirilmesine ve çeşitlendirilmesine özen gösterilmiştir. Bu minval üzere, yükselen güçlerin artan etki kapasitesi ve dünya düzeni vizyonu global arenada dikkat edilmesi gereken bir durum haline gelmiştir. Çünkü, 2011 yılında Güney Afrika'nın katılmasıyla beraber BRICS haline dönüşen bu yapı ve 2013 yılında çalışmalarına başlayan MIKTA, dünya nüfusunun yüzde kırk sekizini, dünya dış ticaret hacminin yüzde yirmi beşini ve dünya GSYİH'nin yüzde kırkını oluşturmuştur. Bu cihetle, sistemde meydana gelen gelişmelerin de etkisiyle yükselen güçler global arenaya meydan okumuştur.

2007 yılının sonlarında başlayan ABD merkezli küresel finansal kriz, ABD ile yakın ekonomik ilişkiler içerisinde bulunan bazı AB ülkelerine de sıçramış ve Avrupa'nın uluslararası sistemdeki temel pozisyonunun değişmesine neden olmuştur. Bununla beraber AB, küresel yönetimde söz sahibi olmak isteyen, küresel üretim süreci hakkında yeni tercihler yapan ve krizden daha az etkilenen yükselen güçler tarafından da dışarıdan meydan okumaya maruz kalmıştır. Bu gelişmeler neticesinde Avrupa çifte meydan okumayla karşı karşıya gelmiş ve bu zorlukları bertaraf edebilmek için önlemler seti almıştır.

AB'nin BRICS ve MIKTA ülkelerine yönelik kullandığı önlemler seti stratejik ortaklık anlaşmaları ve zirvelerden oluşmuştur. Ancak söz konusu bu iki önlem setini değerlendiren çalışmalar, bu konseptlerin tam olarak ne anlama geldiği, hangi gelişmelere yol açtığı, üye devletler arasındaki algılanış biçimi ve bu ortaklığa liderlik yapacak kurumun kim olacağı konusunda belirsizliklerin hakim olduğunu savunarak, bu belirsizliklerin stratejik ortaklıkların etki kapasitesini azalttığını savunmuştur. Ayrıca stratejik ortaklık mekanizması ile ülkelere eşit seviyede yaklaşmadığı belirterek, bu ortaklıkların AB üye devletlerinin ulusal amaçları doğrultusunda tarihi ve kültürel ilişkileri bulunan ilgili yükselen güçlerle birbirinden bağımsız bir şekilde geliştirildiği ve

bireysel olarak düzenlenmiş olduğu iddia edilmiştir. Dolayısıyla üye ülkelerin bu sayede kendine daha yakın gördüğü bir yükselen güçle ilişkilerini geliştirmek için yeni bir güç kaynağı oluşturmak istediği görülmüştür.

2013 yılında Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da meydana gelen siyasi gelişmeler neticesince tarihindeki en yoğun göçmen akınlarından birisiyle karşılaşmış olan AB, milenyumla beraber üçüncü defa bir meydan okumayla karşı karşıya gelmiştir. Bu minval üzere Avrupalı yetkililer hem bu akına karşı koyabilmek hem de halihazırda kabul ettikleri göçmenlerin bir kısmını tahliye edebilmek için ana göç güzergahları üzerinde bulunan ve üç milyondan fazla sığınmacıyı misafir eden yükselen güç Türkiye ile GKA imzalamak istemiştir.

AB'nin Türkiye politikasının tarihsel arka planı, Türkiye'nin 1959 yılında yapmış olduğu başvuruyla başlamış ve 1963 yılında Ortaklık Anlaşması imzalanmasıyla birlikte taraflar arasındaki ilişkilerin hukuki zemini kurulmuştur. AB, anlaşmanın yürürlüğe girmesinden otuz altı yıl sonra Türkiye'ye adaylık statüsü vermiş ve kısa bir süre sonra da müzakereler başlamıştır. İşte müzakerelerin başlamasının ardından 2013 yılına kadar akit taraflar arasındaki ilişkiler tartışmalı bir ortamda ilerlemiş ancak 2013 yılı sonrasında AB'nin karşılaşmış olduğu zorluklar karşısında Türkiye'nin yükselen gücünden faydalanmadan çözüme kavuşturamayacağını anlayınca ilişkiler canlanmaya başlamıştır. Söz konusu süreci canlandıran ilk gelişme, 2013 yılında AB ile Türkiye arasında GKA yapılmış olmasıdır. GKA, yasadışı metotlarla Türkiye üzerinden Avrupa'ya veya Avrupa üzerinden Türkiye'ye geçiş yapan mültecilerin veya Türkiye'de veya Birliğe üye ülkelerde bulunma, ikamet etme ve ülkeye giriş şartlarını yerine getirmeyen veya getiremeyen kişilerin belirli kurallar ve koşullar etrafında iadesini öngörmüştür. GKA pazarlıkları devam ederken Türkiye, vatandaşlarının vize almadan Schengen Bölgesi'ne seyahat edebilmesi için vize muafiyeti diyalogunun başlatılmasını önermiştir. Avrupa yetkililer Türkiye'nin bu teklifi üzerine olası vize muafiyetinin sağlanabilmesi için Türkiye'den birtakım yükümlülükler üstlenmesini istemiştir. Bu gelişmeler neticesinde, Türkiye ile AB arasında GKA ile Vize Serbestisi Diyalogu aynı anda imzalanmış ancak aynı anda yürürlüğe girmemiştir. Şöyle ki GKA 2014 tarihinde her iki tarafta da yürürlüğe girmiş ve ancak vize serbestisi süreciyse çoğu sorumluluğun yerine getirilmesine rağmen 2016 yılının ortalarına kadar hala devam eden bir süreç olarak kalmıştır. GKA'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte DAR ve BBR gibi ana göç yolları üzerinde bulunan Türkiye sayesinde 555 bin göçmenin Avrupa'ya geçişi engellenmiş ve 1852 göçmenin de Türkiye'ye iade edildiği tespit edilmiştir. Böylece AB'nin Türkiye'ye karşı uygulamış olduğu politikalarda tek taraflı bir yarar gözettığı ve mülteci akınını durdurabilmek için Türkiye'ye bir takım vaatler verdiği analiz edilmiştir.

Sonuç olarak, AB milenyumla beraber üç önemli meydan okumayla karşı karşıya kalmıştır. Birlik, ilk olarak, 2008 küresel ekonomik krizinden etkilendiği görülerek, küresel yönetimdeki etkisinin zayıfladığı hissedilmiş ve Sahraaltı Afrika gibi bölgelerde güç boşluklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sebeple yükselen güçler, Avrupa'nın etkin olduğu uluslararası

finansal kuruluşlarında daha fazla temsil hakkı elde etmiş hem de ortaya çıkan güç boşluklarını doldurmaya çalışmıştır. Birlik bu sebeplerden ötürü BRICS ve MIKTA ülkeleriyle anlam derinliği şüpheli olan stratejik ortaklık konseptini geliştirmiş ve kendine yakın gördüğü ülkelerle daha yakın bir ilişki ağı kurmuştur. Sonrasında Birlik, 2013 yılında karşılaşmış olduğu mülteci akını karşısında tam üyelik perspektifiyle ilişki kurduğu yükselen güç Türkiye ile GKA imzalamış ve bu sorunundan kurtulmak istediğini beyan etmiştir. Ancak Türkiye sorumluluklarının çoğunu yerine getirmiş olmasına rağmen Schengen Bölgesi'ne vizesiz bir şekilde seyahat gerçekleştirebilmek için gereken izinleri alamamış; AB-Türkiye tam üyelik sürecine bakıldığında GKA'nın sadece birkaç fasıl başlığının müzakerelere açılmış olması ve taraflar arasında karşılıklı üst düzey görüşmelerin gerçekleştirilmesi dışında herhangi bir olumlu gelişmeye vesile olmadığı analiz edilmiştir. Görüldüğü üzere BRICS ülkeleri bazı meydan okumalar karşısında amaçlarına uygun olarak güç boşluklarını doldurmaya çalışmıştır. Türkiye ise daha çok bu meydan okumaları sindirebilmesi için AB'ye yardımlarda bulunmuştur. Son ifade edilenlerden “BRICS ülkelerin sömürücü bir güçtür!” değerlendirmesi yapılmamalıdır çünkü söz konusu akronimi meydana getiren ülkeler hem küresel ekonominin rahatlaması hem de Avrupa'da meydana gelen dış borç krizinin sona ermesi için IMF'nin hazırlamış olduğu 430 milyar dolar fonun yaklaşık yüzde on sekizini kendileri aktarmıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akdemir, Erhan (2018), “Avrupa Birliği’nin Dış İlişkileri ve Politikası: Avrupa Birliği’nin Bütünleş(eme)mesi Üzerine Bir İnceleme”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 17(2), 181-218.
- Aksu, Merve (2017), “Değişen Küresel Düzenin Yükselen Güçleri Türkiye ve BRICS: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, **Strategic Public Management Journal**, 3(5), 124-139.
- Alam, Sorwar (2017), “Future of the Rest of the World Depends on Turkey”, <https://www.aa.com.tr/en/europe/-future-of-the-rest-of-the-world-depends-on-turkey/942376> (09.05.2019).
- Alganer, Yalçın ve Çetin, Müzeyyen Özlem (2007), “Avrupa’da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri (1)”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 13(2), 285-309.
- Alganer, Yalçın ve Yılmaz, Çağlar (2016), “Avrupa’da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri”, **Journal of Life Economics**, 3(1), 93-114.
- Appleton, Michael (2015), “President Obama’s Speech to the United Nations General Assembly 2015”, <https://www.nytimes.com/2015/09/29/world/americas/president-obamas-speech-to-the-united-nations-general-assembly-2015.html> (26.04.2019).
- Arı, Tayyar (2018), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, 5. Baskı, Alfa Aktüel Yayıncılık, Bursa.
- Arı, Tayyar (2013), **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 10. Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa.
- Arıbaş, Kenan ve Kara, Hasan (2010), “Siyasi Coğrafya Açısından İspanya”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, 15(24), 61-86.
- Armaoğlu, Fahir (1997), **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Armaoğlu, Fahir (1999), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Genişletilmiş 11. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Ay, Hasan (2018), “Erdoğan to Attend 10th BRICS Summit”, <https://www.dailysabah.com/business/2018/07/16/erdogan-to-attend-10th-brics-summit> (14.02.2019)
- Bacevich, Andrew (2019), “Why Did We Fight the Iraq War?”, <https://www.nytimes.com/2019/04/19/books/review/michael-j-mazarr-leap-of-faith.html> (25.06.2019)

- Bal, İhsan (2006), “Sonuç”, İhsan Bal (Ed.), **TERÖRİZM, Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, 1. Baskı *içinde* (351-380), Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara.
- Balcı, Ali ve Miş, Nebi (2008), “Turkey’s Role in the Alliance of Civilizations: A New Perspective in Turkish Foreign Policy?”, **Turkish Studies**, 9(3), 387-406.
- Batır, Kerem (2017), “Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Antlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Antlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 15(30), 585-604.
- Bolayır, Cenk (2007), “Amsterdam Antlaşması”, <https://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf> (17.03.2019).
- Bonney, Richard (2014), **The Thirty Years’ War**, 1. Baskı, Osprey Publishing, Oxford.
- Brown, Chris ve Ainley, Kirsten (2007), **Uluslararası İlişkiler Anlamak**, (Çev. Arzu Oyacıoğlu), 2. Baskı, Yayınodası, İstanbul.
- Bulur, Meltem (2017), “AB ile Müzakerelerde Fasıllar Siyasi Engellere Takıldı”, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ab-ile-muzakerelerde-fasilllar-siyasi-engellere-takildi/810289> (22.04.2019).
- Büyüktanır, Derya (2010), “Dış İlişkiler Kapsamında Avrupa Birliği’nin Tüzel Kişiliği ve Lizbon Antlaşması”, **Uluslararası İlişkiler**, 7(27), 87-110.
- Cavlak, Hakan (2018), “Türkiye-AB İlişkilerinde Kırılma Noktaları”, İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği’nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı *içinde* (33-58), Orion Kitabevi, Ankara.
- Candan, Tolga (2018), “Türkiye-AB Ortaklık Hukukunda Son Gelişmeler: ABAD’ın C-65/16 Sayılı “İstanbul Lojistik Ltd.” Kararı Hakkında Bir Değerlendirme”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 23(38), 149-171.
- Ceyhan, Ayşe (1991), **Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü**, 1. Baskı, Afa Yayınları, İstanbul.
- CNN Library (2018), “September 11 Terror Attacks Fast Facts”, <https://edition.cnn.com/2013/07/27/us/september-11-anniversary-fast-facts/index.html> (22.01.2019).
- Council on Foreign Relations (2003), “What Is the “Coalition of the Willing?””, https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/cfr/international/slot1_032803.html?mcubz=0 (25.01.2019).
- Çalış, Şaban H. (2016), **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, 5. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara.

- Çavuş, Tuba (2012), “Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye’nin Yumuşak Güç Kullanımı”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2(2), 23-37.
- Çelenk, Ayşe Aslıhan (2016), “Accession Negotiations and The New EU Strategy of Turkey: A Critical Assesment”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (47), 85-99.
- Çetin, Hanife (2013), “AB ile Geri Kabul Antlaşması Türkiye’yi Mülteci Deposu Yapar Mı?”, <http://turksam.org/ab-ile-geri-kabul-antlasmasi-turkiye-yi-multeci-deposu-yapar-mi> (03.05.2019).
- Çolakoğlu, Selçuk ve Hecan, Mehmet (2016), “Turkey in Global Governance: An Evaluation of Turkey’s G20 Presidency and the Antalya Summit 2015”, **Global Summitry**, 2(2), 143-160.
- Dağlı, Oğuzhan (2018), “Afrika’da Çin’in Yükselişi ve Stratejik Hedefleri”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/afrikada-cin-in-yukselisi-ve-stratejik-hedefleri/1240987> (06.04.2019).
- Dalar, Mehmet (2018), “AB Kamuoyunun Türkiye’nin Üyeliğine Yaklaşımı”, İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği’nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1. Baskı içinde (115-144), Orion Kitabevi, Ankara.
- Davutoğlu, Ahmet (2004), **Küresel Bunalım**, 7. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- Desai, Raj M. ve Vreeland, James Raymond (2014), “What the New Bank of BRICS Is All About”, https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/07/17/what-the-new-bank-of-brics-is-all-about/?noredirect=on&utm_term=.a2098fc36ce8 (25.02.2019).
- Dewdney, John C. vd. (t.y.), “Soviet Union”, <https://www.britannica.com/place/Soviet-Union> (16.01.2019).
- Dinan, Desmond (2007), “Fifty Years of European Integration: A Remarkable Achievement”, **Fordham International Law Journal**, 5(31), 1118-1142.
- Drummond, Paulo ve Xue Liu, Estelle (2013), “Africa’s Rising Exposure to China: How Large Are Spillovers Through Trade?”, **IMF Working Paper**, 13, 4-24.
- Efe, Haydar (2008), “Avrupa Birliği’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(1), 66-78.
- Efegil, Ertan ve Musaoğlu Neziha (2009), “Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslararası Sisteminin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri”, **Akademik Bakış**, 2(4), 1-24.
- Ekinci, M. Uğur (2016), **Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize ab**, 1. Baskı, SETA Yayınları, İstanbul.

- Emekler, Bilgehan (2010), “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Analizi”, <http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararasi-sistemin-analizi/#.XAkwy3BJQI> (18.01.2019).
- Emekler, Bilgehan (2017), “21. Yüzyılda Küresel Sistemin Yapısal Dönüşümü: Yeni Düzen Arayışının Temel Parametreleri”, **The Journal Of Social Sciences Institute**, Özel Sayı 1, 56-63.
- Erarslan, Cemil ve Timurtaş, M. Emin (2015), “Avrupa Borç Krizinin Seçilmiş Ülke Örnekleri Üzerindeki Etkileri”, **Gazi İktisat ve İşletme Dergisi**, 1(2), 17-54.
- Ercan, Murat (2016), “Mülteci Krizi Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri ve Geri Kabul Anlaşması”, **Bölgesel Çalışmalar**, 1(1), 1-22.
- Ercan, Murat (2018), **Avrupa Birliği ve Türkiye İle İlişkileri**, 1. Baskı, Efe Akademi Yayınları, İstanbul.
- Erhan, Çağrı ve Gürbüz, Aysun (2013), “Türkiye’nin AB ile İlişkilerinde Alternatif Model Arayışı: Kapsamlı Ekonomik Entegrasyon Anlaşması”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 12(1), 47-78.
- Erkan, Süleyman (2010), “Savaş ve Barış Bağlamında 19. Yüzyıl Uluslararası İlişkileri’nin Özellikleri”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (22), 93-115.
- Ertem, Barış (2009), “Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12(21), 377-397.
- Farrell, Heather (2007), “2007 France Presidential Elections”, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/04/13/AR2007041301401.html> (20.04.2019).
- Gardner, Hall (2019), **IR Theory, Historical Analogy and Major Power War**, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, Cham.
- Gilmore, Gerry J. (2004), “Powell: Madrid Bombings Show ‘Terror Must Be Fought’”, <https://archive.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=27071> (06.05.2019).
- Goldstein, Joshua S. ve Pevehouse, Jon C. (2015), **Uluslararası İlişkiler**, (Çev. Haluk Özdemir), 1. Baskı, BigBang Yayınları, Ankara.
- Goodrich, Leland M. (1953), “The United Nations and the Korean War: A Case Study”, **Proceedings of the Academy of Political Science**, 25(2), 90-104.
- Griffiths, Martin vd. (2013), **Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, (Çev. CESRAN), 2. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Gugliotta, Guy (2012), “New Estimate Raises Civil War Death Toll”, <https://www.nytimes.com/2012/04/03/science/civil-war-toll-up-by-20-percent-in-new-estimate.html> (22.01.2019).

- Güneş, Ahmet M. (2008), "Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12(1-2), s. 739-772.
- Hameiri, Sharar ve Jones, Lee (2015), "Rising Powers and State Transformation: The Case of China", **European Journal of International Relations**, 22(1), 72-98.
- Hashiru, Mohammaed ve Tüfekçi, Özgür (2018), "Putting The 'N' or Replacing The 'S' in The BRICS? Nigeria's Rise As An Emerging Power", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 16(3), 11-23.
- Hawksworth, John ve Cookson, Gordon (2009), "Beyond the BRICs: A Broader Look at Emerging Market Growth Prospects", https://www.pwc.com/la/en/publications/assets/world_2050_brics.pdf (25.06.2019).
- Heywood, Andrew (2013), **Küresel Siyaset**, (Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), 1. Baskı, Adres Yayınları, Ankara.
- Heywood, Andrew (2014), **Siyaset**, (Çev. Bican Şahin), 14. Baskı, Adres Yayınları, Ankara.
- Hür, Kemal ve Akpınar, Çelik (2013), "Misafir İşçilikten Alman Vatandaşlığına-Türk Göçünün Hikayesi", <https://www.dw.com/tr/misafir-isçilikten-alman-vatandasligina-turk-gocunun-oykusu/a-16218785> (26.04.2019).
- Kabaalioglu, Haluk (1999), "Turkey and The European Union Converging or Drifting Apart?", **Marmara Journal of European Studies**, 7(1-2), 109-165.
- Kantarci, Şenol (2012), "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi mi?"", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 8(16), 47-85.
- Kaplan, Morton A. (2005), **System and Process in International Politics**, 1. Baskı, The ECPR Press, Colchester.
- Karaca, Kayhan (2010), "Oomen-Ruitjen: Referandum, Demokratikleşme Adımı", <https://www.dw.com/tr/oomen-ruijten-referandum-demokratikleşme-adımı/a-5994006> (20.04.2019).
- Karagöl, Erdal Tanas (2014), "Kıtalar Arası Ekonomik İşbirliği: MIKTA", **Seta Perspektif**, (62), 1-5.
- Karluk, S. Rıdvan (2006), "Güney Kıbrıs'ın Gümrük Birliği'ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 5(2), 2006, 69-89.
- Kavuncu, Sibel (2013), "Nükleer Silahsızlanma Yolunda Start Süreci", **Bilge Strateji**, 5(8), 119-148.
- Kennedy, Paul (2001), **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, (Çev. Birtane Karanakçı), 8. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- Keukeleire, Stephan ve Hooijmaaijers Bas (2013), “The BRICS and Other Emerging Power Alliances and Multilateral Organizations in the Asia-Pacific and the Global South: Challenges for the European Union and Its View on Multilateralism”, **Journal of Common Market Studies**, 52(3), 582-599.
- Kingah, Stephan (2011), “Increasing Influence of BRICs in Africa: How Should The EU Respond?”, **Trade Negotiations Insights**, 10(4), 10-12.
- Kinglesey, Patrick ve Graham-Harrison, Emma (t.y.), “UN Warns European Unity at Risk as Borders Close to Refugees”, <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/19/refugees-croatia-hungary-borders-europe> (27.04.2019).
- Kinuthia, Samuel, (2018) “What Does Old World and New World Refer to?”, <https://www.worldatlas.com/articles/what-does-old-world-and-new-world-refer-to.html> (25.04.2019).
- Köni, Hasan (1982), **Genel Sistem Kuramı ve Uluslararası Siyasal Örgütlerde Karar Verme**, 1. Baskı, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Yayın No: 187, Ankara.
- Köse, İsmail (2016), “Avrupa Birliği'nin Mülteci Açmazı ve Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması”, **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 7(1), 1-26.
- Küçükcan, Talip (2008), “Medeniyetler Savaşı mı, İttifakı mı?”, <https://www.yenisafak.com/yerel/medeniyetler-savasi-mi-ittifaki-mi-94374> (08.05.2019).
- Lawson, Sandra vd. (2007), “Beyond the BRICS: A Look AT the ‘Next 11’”, <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/brics-book/brics-chap-13.pdf> (30.01.2019).
- M. Hess, Natalie (2012), “EU Relations With “Emerging” Strategic Partners: Brazil, India and South Africa”, **German Institute of Global and Area Studies**, 4, 1-7.
- Miller, Manjari Chatterjee (2016), “The Role of Beliefs in Identifying Rising Power”, **The Chinese Journal of International Relations Politics**, 9(2), 211-238.
- Mor, Hasan (2010), “Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 13(1), 499-541.
- Narlikar, Amrita (2013), “Introduction: Negotiating The Rise of New Powers”, **International Affairs**, 89(3), 561-577.
- Nas, Çiğdem (2015), “Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestisi”, **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 23(2), 169-186.
- Official Website of 2014 Brazilian Presidency in BRICS (t.y.), “Sixth BRICS Summit – Fortaleza Declaration”, <http://brics.itamaraty.gov.br/press-releases/214-sixth-brics-summit-fortaleza-declaration> (27.02.2019).

Official Website of 2015 Turkish Presidency in G20 (t.y.), “About G20”, <http://g20.org.tr/about-g20/> (25.06.2019).

Official Website of 2019 Brazilian Presidency in BRICS (t.y.), “Previous Summits”, <http://brics2019.itamaraty.gov.br/en/about-brics/previous-summits> (14.02.2019).

Official Website of Delegation of the European Union to Turkey (2013), “Cecilia Malmström Signs The Readmission Agreement and Launches The Visa Liberalisation Dialogue with Turkey”, <https://www.avrupa.info.tr/en/news/cecilia-malmstrom-signs-readmission-agreement-and-launches-visa-liberalisation-dialogue-turkey> (30.04.2019).

Official Website of Delegation of the European Union to Turkey (t.y.), “Current Status”, <https://www.avrupa.info.tr/en/current-status-742> (24.04.2019).

Official Website of Delegation of the European Union to Turkey (t.y.), “Readmission Agreement”, <https://www.avrupa.info.tr/en/readmission-agreement-6895> (01.05.2019).

Official Website of Delegation of the European Union to Turkey (t.y.), “Single European Act”, https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/2016-08/SingleEuropeanAct-TekSenet_0.pdf (15.03.2019).

Official Website of Delegation of the European Union to Turkey (t.y.), “The Schengen Area”, <https://www.avrupa.info.tr/en/schengen-area-602> (02.05.2019).

Official Website of Economic Development Foundation (t.y.), “Current Situation in The Negotiations”, https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=41&id=371 (25.04.2019).

Official Website of Economic Development Foundation (t.y.), “Opened Chapters and Current Situation in Chapters that Are Not Opened”, [https://www.ikv.org.tr/images/files/Accession%20Chapters%20\(new\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/files/Accession%20Chapters%20(new).pdf) (25.04.2019).

Official Website of EUR-Lex (t.y.), “Agreement Between the European Union and The Republic of Turkey on Readmission of Persons Residing Without Authorisation”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0507%2801%29> (22.04.2019).

Official Website of European Commission (2013), “EU-Turkey Readmission Agreement Signed and Visa Liberalization Dialogue Launched”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-is-new/news/news/2013/20131216_01_en (22.04.2019).

Official Website of European Commission (2019), “Schengen Area”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen_en (02.05.2019).

Official Website of European Commission (t.y.), “Accession Criteria”, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en (18.04.2019).

Official Website of European Commission (t.y.), “European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations-Turkey”, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey_en (20.04.2019).

Official Website of European Commission (t.y.), “Return and Readmission”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en (22.04.2019).

Official Website of European Commission (t.y.), “Statistic”, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/statistics> (08.04.2019).

Official Website of European Council (2018), “Eastern Mediterranean Route”, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/migratory-pressures/eastern-mediterranean-route/> (28.04.2019).

Official Website of the European Union (2012), “Positive EU-Turkey Agenda Launched in Ankara”, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-359_en.htm (21.04.2019).

Official Website of the European Union (2013), “Serbia and Kosovo: Historic Agreement Paves the Way For Decisive Progress in Their EU Perspectives”, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-347_en.htm (25.03.2019).

Official Website of the European Union (2017), “European Agenda on Migration: Consolidating Progress Made”, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-4484_en.htm (04.05.2019).

Official Website of the European Union (t.y.), “The 28 Member Countries of the EU”, https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en#tab-0-1 (03.01.2019).

Official Website of the European Union (t.y.), “The History of the European Union-2012”, https://europa.eu/european-union/about-eu/history/2010-today/2012_en (21.04.2019).

Official Website of European Union (t.y.), “Treaty on European Union”, https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf (15.03.2019).

Official Website of Eurostat (2018), “EU and Main World Traders”, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_and_main_world_traders (11.03.2019).

Official Website of Eurostat, “Database” (t.y.), <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (05.03.2019).

Official Website of Frontex (t.y.), “Migratory Map”, <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-map/> (27.04.2019).

Official Website of International Money Fund (2018), “World Economic Outlook Database- 2017”, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/02/weodata/index.aspx> (06.02.2019).

- Official Website of International Money Fund (t.y.), “Real GDP Growth”, https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/IDN (25.06.2019).
- Official Website of Ministry of Commerce People’s Republic of China (2018), “Statistic on China-Africa Bilateral Trade in 2017”, <http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/lanmubb/AsiaAfrica/201803/20180302719613.shtml> (06.04.2019).
- Official Website of Presidency of The Republic of Turkey Investment (t.y.), “Macroeconomic Indicators”, <http://www.invest.gov.tr/en-US/investmentguide/investorguide/Pages/MacroEconomicIndicators.aspx> (25.06.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (2017), “Press Release Regarding MIKTA Foreign Ministers Meeting”, http://www.mfa.gov.tr/no_-383_-mikta-disisleri-bakanlari-toplantisi-hk_en.en.mfa (08.03.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (2018), “MIKTA Foreign Ministers’ Statament on MIKTA’s Fifth Anniversary”, <http://www.mfa.gov.tr/data/mikta-ortak-aciklama.pdf> (27.02.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (t.y.), “Commission Opinion On Turkey’s Request For Accession to The Community”, http://www.mfa.gov.tr/commission-opinion-on-turkey_s-request-for-accession-to-the-community_-december-20_-1989.en.mfa (15.04.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (t.y.), “International Organisations”, <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?7cafe2ef-78bd-4d88-b326-3916451364f3> (09.04.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (t.y.), “MIKTA (Mexico, Indonesia, Korea, Australia)”, http://www.mfa.gov.tr/mikta-meksika_-endonezya_-kore_-avustralya_.en.mfa (01.03.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (t.y.), “Resolution of Conflicts and Mediation”, <http://www.mfa.gov.tr/resolution-of-conflicts-and-mediation.en.mfa> (25.06.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (t.y.), “The Alliance of Civilizations Initiative”, <http://www.mfa.gov.tr/the-alliance-of-civilizations-initiative.en.mfa> (06.05.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (t.y.), “Turkey-EU Relations”, <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa> (23.04.2019).

- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (t.y.), “Turkey’s Enterprising and Humanitarian Foreign Policy”, <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa> (25.06.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (t.y.), “Turkey and European Union Have Launched AB Dialogue on Visa Liberalisation and Signed the Readmission Agreement”, <http://www.mfa.gov.tr/turkey-and-the-european-union-have-launched-a-dialogue-on-visa-liberalisation-and-signed-the-readmission-agreement.en.mfa> (30.04.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs (2011), “Egemen Bağış Appointed as Turkey’s First Ever Minister for EU Affairs”, https://ab.gov.tr/46243_en.html (20.04.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs (2013), “First Meeting of The EU-Turkey Visa Liberalization Dialogue Agreed Minutes”, https://www.ab.gov.tr/files/sib/19_agreed_minutes_ve_annotated_roadmap.pdf (01.05.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs (2015), “Meeting of Heads of State or Government with Turkey - EU-Turkey Statement, 29/11/2015”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/29_november_2015_meetings_of_the_heads_of_state_or_government_with_turkey__eu_turkey_statement.pdf (24.04.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs (2017), “History of Turkey-EU Relations”, https://www.ab.gov.tr/111_en.html (11.04.2019).
- Official Website of Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs (t.y.), “Chronology of Turkey-European Union Relations (1959-2005)”, <https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/chronology.pdf> (19.04.2019).
- Official Website of Syrian Network For Human Rigths (t.y.), “Detailed Account of 2015”, http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Violations_in_Syria_during_2015_en.pdf (26.04.2019).
- Official Website of University of Toronto (2012), “G20 Finance Ministers and Central Bank Governors”, <http://www.g20.utoronto.ca/1999/1999communique.htm> (25.06.2019).
- Official Website of University of Toronto (t.y.), “BRICS Official Documents and Meetings”, <http://www.brics.utoronto.ca/docs/index.html> (20.02.2019).
- Official Website of United Nations (2004), “Statement By The President of The Government of Spain, Mr. Jose Luis Rodriguez Zapatero, to The General Debate of The 59th Period of Sessions of The United Nations General Assembly”, <https://www.un.org/webcast/ga/59/statements/spaeng040921.pdf> (07.05.2019).

Official Website of United Nations Alliance of Civilizations (t.y.), “Global Forums-Madrid”, <https://www.unaoc.org/global-forums/madrid/> (07.05.2019).

Official Website of United Nations Alliance of Civilizations (t.y.), “The History of The UN Alliance of Civilizations Initiative, from Concept to Present Day”, <https://www.unaoc.org/who-we-are/history/timeline/> (07.05.2019).

Official Website of United Nations Alliance of Civilizations (t.y.), “Who We Are-High Level Group”, <https://www.unaoc.org/who-we-are/high-level-group/> (07.05.2019).

Official Website of United Nations Conference on Trade and Development (2018), “Foreign Direct Investment to Africa Fell by 21% in 2017, Says UN report”, <https://unctad.org/en/pages/PressRelease.aspx?OriginalVersionID=461> (06.04.2019).

Official Website of United Nations Refugee Agency (t.y.), “Refugees and Asylum Seekers in Turkey”, <https://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-turkey> (25.06.2019).

Official Website of US Department of State Diplomacy in Action (1963), “Memorandum of Understanding Between The United States of America and The Union of Soviet Socialist Republics Regarding the Establishment of a Direct Communications Link”, <https://www.state.gov/t/isn/4785.htm> (15.01.2019).

Official Website of WhiteHouse, “Ronald Reagan” (t.y.), <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/ronald-reagan/> (15.01.2019).

Official Website of the World Bank (2010), “World Bank Voice Reform: Enhancing Voice and Participation of Developing and Transition Countries in 2010 and Beyond”, [http://siteresources.worldbank.org/DEVCOMMINT/Documentation/22553921/DC2010-006\(E\)Voice.pdf](http://siteresources.worldbank.org/DEVCOMMINT/Documentation/22553921/DC2010-006(E)Voice.pdf) (07.04.2019).

Official Website of World Bank (t.y.), “GDP Growth”, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.zg> (25.06.2019).

Official Website of World Bank (t.y.), “Russian Federation”, <https://data.worldbank.org/country/russian-federation?view=chart> (04.04.2019).

Official Website of World Bank (t.y.), “World Bank Open Data”, <https://data.worldbank.org> (06.02.2019).

Official Website of World Trade Organization (t.y.), “World Trade Statistical Review 2017”, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/wts17_toc_e.htm (06.02.2019).

O’Neill, Jim (2001), “Building Better Global Economics BRICs”, <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> (02.01.2019).

- O'Neill, Jim (2014), "The Mint Countries: Next Economic Giants?", <https://www.bbc.com/news/magazine-25548060> (30.01.2019).
- Orhan, Oytun (2014), "Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler", **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi**, Rapor No: 189, 7-58.
- Oyan Altuntaş, Ekin (2018), "Türkiye-Avrupa Birliği Üyelik Süreci: Nesnel Sınırlara Ulaşmak", İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı içinde (59-114), Orion Kitabevi, Ankara.
- Öniş, Ziya ve Kutlay, Mustafa (2017), "The Dynamics of Emerging Middle-Power Influence in Regional and Global Governance: The Paradoxical Case of Turkey", **Australian Journal of International Affairs**, 71(2), 164-183.
- Özdal, Barış ve Vardar, Esra (2018), "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Göç Sorunu", İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı içinde (251-276), Orion Kitabevi, Ankara.
- Özen, Çınar ve Yazgan, Hatice (2007), "Zor ya da Zoraki Aday: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Süreci", Ertan Efeğil ve Mehmet Seyfettin Erol (Ed.), **Türkiye-AB İlişkileri**, 1. Baskı içinde (233-280), Orion Yayınevi, Ankara.
- Özsöz, Melih (2015), "Türkiye-AB Mülteci 'Uzlaşısı': Yeni Bir Dönem mi, Boya Badana Mı?", [https://www.ikv.org.tr/images/files/Türkiye-AB%20Mülteci%20Uzlaşısı_Değerlendirme%20Notu_153\(2\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/files/Türkiye-AB%20Mülteci%20Uzlaşısı_Değerlendirme%20Notu_153(2).pdf) (23.04.2019).
- Pallardy, Richard (t.y.), "Black Hand", <https://www.britannica.com/topic/Black-Hand-secret-Serbian-society> (19.01.2019).
- Panizza, Roberta (2018), "The Treaty of Lisbon", <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon> (03.01.2019).
- Parlar Dal, Emel (2018), "10. Güney Afrika Zirvesi, BRICS Plus ve Türkiye", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/10-guney-afrika-brics-zirvesi-brics-plus-ve-turkiye/1214365#> (10.02.2019).
- Patrick, Stewart M. (2018), "MIKTA in The Middle: A Little-Known Multilateral Group Turns Five", <https://www.cfr.org/blog/mikta-middle-little-known-multilateral-group-turns-five> (08.03.2019).
- Petruzzello, Melissa (t.y.), "Peace of Augsburg", <https://www.britannica.com/event/Peace-of-Augsburg> (01.01.2019).
- Pohle, Richard (2011), "Where are You Guys? Gabon's Leader Asks The West, as China Head Race to Invest", <https://www.thetimes.co.uk/article/where-are-you-guys-gabons-leader-asks-the-west-as-chinese-head-race-to-invest-spc9d2ccr6s> (04.04.2019).

- Reçber, Kamuran (2018), “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Hukuki Bir Analiz”, İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye**, 1.Baskı içinde (235-250), Orion Kitabevi, Ankara.
- Renard, Thomas (2009), **A BRIC in The World: Emerging Powers, Europe and The Coming Order**, 1. Baskı, Academia Press, Gent.
- Renard, Thomas (2010), “G20: Towards a New World Order”, **Studia Diplomatica**, 63(2), 7-21.
- Renard, Thomas (2012), “The EU Strategic Review: Ten Guiding Principles”, [https://www.ies.be/files/private/28\)%20Renard%20-%20Ten%20Guiding%20Principles.pdf](https://www.ies.be/files/private/28)%20Renard%20-%20Ten%20Guiding%20Principles.pdf) (08.04.2019).
- Rosecrance, Richard N. (1963), **Action and Reaction in World Politics**, 1. Baskı, Little, Brown and Company, Toronto.
- Rosenau, James N. (1995), “Governance in the Twenty-first Century”, **Global Governance**, 1(1), 13-43.
- Roskin, Michael G. ve Berry, Nicholas O. (2014), **Uluslararası İlişkiler: UI'nin Yeni Dünyası**, (Çev. Özlem Şimşek), 1. Baskı, Adres Yayınları, Ankara.
- Sanahuja, Jose A. (2015), “Global Development and The Rise of Emerging Powers: The EU Cooperation Policy, Between Accommodation and Change” **23rd International Conference of Europeanists Bildiriler Kitabı**, Philadelphia, 1-25.
- Sander, Oral (2011), **Siyasi Tarih 1918-1994**, 20. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Sander, Oral (2011), **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, 21. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Schwarze, Jürgen (2006), “The Development of the European Union From A Common Market to A Political Union”, **Restitution Law Review (RLR)**, (23), 91-98.
- Sciolino, Elaine (2004), “Bombings in Madrid: The Attack; 10 Bombs Shatter Trains in Madrid, Killing 192”, <https://www.nytimes.com/2004/03/12/world/bombings-in-madrid-the-attack-10-bombs-shatter-trains-in-madrid-killing-192.html> (06.05.2019).
- Sciolino, Elaine (2004), “Spain Struggles to Absorb Worst Terrorist Attack in Its History”, <https://www.nytimes.com/2004/03/11/international/europe/spain-struggles-to-absorb-worst-terrorist-attack-in-its.html> (06.05.2019).
- Sheehan, Michael (2000), **The Balance of Power**, 1. Baskı, Routledge, New York.
- Simons, Marlise (2004), “Spanish Premier Orders Soldiers Home From Iraq”, <https://www.nytimes.com/2004/04/19/world/spanish-premier-orders-soldiers-home-from-iraq.html> (06.05.2019).

- Smith, Michael (2013), “Beyond The Comfort Zone: Internal Crisis and External Challenge in The European Union’s Response to Rising Power”, **International Affairs**, 89(3), 653-671.
- Smith, Michael (2016), “The EU, Strategic Diplomacy and The BRIC Countries”, Michael Smith, Stephan Keukeleire ve Sophie Vanhoonacher (Ed.), **The Diplomatic System of The European Union**, 1. Baskı *içinde* (115-128), Routledge, New York.
- Soko, Mills ve Qobo, Mzukisi (2016), “Can the BRICS Countries Serve As Economic Drivers in Africa?”, <http://gnp.advancedmanagement.net/article/2016/12/can-brics-countries-serve-economic-drivers-africa> (04.04.2019).
- Soyaltın, Diğdem (2015), “Avrupa’da Birlik ve Bütünleşme Hareketlerinin Tarihi ve Kuramsal Arka Planı”, Cengiz Dinç (Ed.), **Avrupa ve Avrupa Birliği**, 1. Baskı *içinde* (1-22), Savaş Yayınevi, Ankara.
- Sönmezoğlu, Faruk (2011), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, 4. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- Sönmezoğlu, Faruk (2017), **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, 5. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- Stuenkel, Oliver (2017), “The BRICS Leaders Xiamen Declaration: An Analysis”, <https://www.postwesternworld.com/2017/09/07/leaders-declaration-analysis/> (20.02.2019).
- Şen, Yusuf Furkan ve Özkorul, Gözde (2016), “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, 2(2), 86-119.
- Şöhret, Mesut (2011), “Soğuk Savaş Sonrası Avrasya’nın Değişken Jeopolitiği ve Türkiye’nin Önemi”, Hasret Çomak (Ed.), **Dünya Jeopolitiğinde Türkiye**, 1. Baskı *içinde* (85-158), Hiperlink Yayınları, Ankara.
- Tank, Pınar (2012), The Concept of Rising Power, **Norwegian Peacebuilding Resource Centre (NOREF)**, 1-4.
- Tellal, Erel (2002), “Soğuk Savaş Neden Yeniden Sona Erdi?”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 57(2), 203-207.
- Thakur, Ramesh (2014), “How Representative are BRICS?”, **Third World Quarterly**, 35(10), 1791-1808.
- Thesiko Michael ve Wyk Jo-Ansie van (2019), “The Quest for African Permanent Membership of The UNSC: A Comparative Assessment of Nigeria and South Africa’s Eligibility”, Oluwaseun Tella (Ed.), **Nigeria-South Africa Relations and Regional Hegemonic Competence**, 1. Baskı *içinde* (43-70), Springer International Publishing, Cham.
- Tsygankov, Andrei P. (2012), **Russia and The West From Alexander to Putin**, 1. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge.
- Turan, İlhan (2004), **İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri (1961-1965)**, 1. Baskı, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, Ankara.

- Tüfekçi, Özgür (2015), “Büyük Güçler Çatışması ya da Yeni Bir Dönemin Doğuşu”, **EkoAvrasya Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, (29), 72-73.
- Tüfekçi, Özgür (2016), “Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar”, Erman Akıllı (Ed.), **Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar**, 1. Baskı *içinde* (101-119), Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi (2016), “18 Mart 2016 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf (03.05.2019).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi (2018), “AB ve Üyelik Sürecimiz- Temel Bilgiler Kitabı”, <http://www.mfa.gov.tr/data/AB/ab-ve-uyelik-surecimiz.pdf> (21.04.2019).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi (t.y.), “Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları”, https://www.ab.gov.tr/files/pub/vize_gka_kitap_15_12_2013.pdf (01.05.2019).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi (t.y.), “Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Komisyon 1999 Düzenli Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf (18.04.2019).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye-Afrika İlişkileri” (t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> (25.06.2019).
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi (2015), “Şartlı Mülteci”, http://www.goc.gov.tr/icerik3/sartli-multeci_409_546_550 (02.05.2019).
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi (t.y.), “2016 Türkiye Göç Raporu”, http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf (30.04.2019).
- Türk Silahlı Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi (t.y.), “Atatürk’ün Onuncu Yıl Nutku”, http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/onuncu_yil_nutku.html (09.04.2019).
- Ulusoy, Ahmet ve Ela, Mehmet (2014), “Avrupa Borç Krizi ve Türkiye İçin Öneriler”, **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 3(7), 85-119.
- URL, “2018 Invest Strength Ranking” (t.y.), <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (06.02.2019).

- URL, “27th BASIC Ministerial Meeting on Climate Change Held in New Delhi” (21.11.2018), <https://currentaffairs.gktoday.in/27th-basic-ministerial-meeting-climate-change-held-delhi-11201862722.html> (01.04.2019).
- URL, “Almanya’ya Göçün 40. Yılı” (31.10.2001), <http://arsiv.ntv.com.tr/news/115944.asp> (26.04.2019).
- URL, “Arab Spring” (t.y.), <https://www.britannica.com/event/Arab-Spring> (27.04.2019).
- URL, “Are MIST Countries Becoming the New BRICS?” (07.08.2012), <https://www.rt.com/business/mist-fund-investment-growth-039/> (30.01.2019).
- URL, “Avrupa Birliği Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı’nın Bağlı Kuruluşu Oldu” (15.07.2018), <https://www.trthaber.com/haber/gundem/avrupa-birligi-baskanligi-disisleri-bakanliginin-bagli-kurulusu-oldu-375380.html> (20.04.2019).
- URL, “Balance of Power” (t.y.), <https://www.britannica.com/topic/balance-of-power> (01.01.2019).
- URL, “Biggest Military Spenders” (t.y.), <http://visuals.sipri.org> (03.04.2019).
- URL, “Boom to Bust: Asia’s Economic Crisis” (14.01.1998), http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1998/asian_economic_crises/45468.stm (03.04.2019).
- URL, “BRICS Establish 100 Billion Dollar Bank and Currency Pool to Cut Out Western Dominance” (16.07.2014), <https://www.rt.com/business/173008-brics-bank-currency-pool/> (27.02.2019).
- URL, “Contemporary Croatia” (t.y.), <http://croatia.eu/article.php?lang=2&id=24> (11.04.2019).
- URL, “Dünya Meclisi’ne Türk Damgası” (19.07.2005), <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dunya-meclisi-ne-turk-damgasi-335862> (08.05.2019).
- URL, “Erdoğan: AB Üyeliği Kültür Çatışmasını Önler” (12.10.2005), <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-ab-uyeligi-kultur-catismasini-onler-3371495> (08.05.2019).
- URL, “EU Divided in UN Vote on Palestine’s Status” (30.11.2012), <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/eu-divided-in-un-vote-on-palestine-s-status/> (21.03.2019).
- URL, “Europe and Iraq: Who Stands Where?” (29.01.2003), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2698153.stm> (19.03.2019).
- URL, “Factbox-Five Facts About 2003 Istanbul Bombings” (16.02.2007), <https://www.reuters.com/article/idUSL16717753> (09.05.2019).

URL, “France Election Results 2012 Listed: How Did The French Vote and Where?” (t.y.), <https://www.theguardian.com/news/datablog/2012/may/07/france-election-results-list> (22.04.2019).

URL, “Gabon President Bongo Back Home a Week After Failed Coup” (15.01.2019), <https://www.bbc.com/news/world-africa-46885467> (04.04.2019).

URL, “Global Forums” (t.y.), <https://www.unaoc.org/global-forums/> (07.05.2019).

URL, “How Many People Died at Pearl Harbor During The Attack?” (t.y.), <https://visitpearlharbor.org/faqs/how-many-people-died-at-pearl-harbor-during-the-attack/> (23.01.2019).

URL, “How UNESCO Countries Voted on Palestinian Membership” (01.11.2011), <https://www.theguardian.com/world/2011/nov/01/unesco-countries-vote-palestinian-membership> (21.03.2019).

URL, “It’s Time to Tell Turkey ‘Your Place is in Asia’: Sarkozy” (29.09.2016), <http://www.hurriyetdailynews.com/its-time-to-tell-turkey-your-place-is-in-asia-sarkozy-104407> (20.04.2019).

URL, “Karadan Girdi” (04.01.2009), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/karadan-girdi-10695236> (23.03.2019).

URL, “Quota and Voting Shares Before and After Implementation of Reforms Agreed in 2008 and 2010” (t.y.), https://www.imf.org/external/np/sec/pr/2011/pdfs/quota_tbl.pdf (07.04.2019).

URL, “Sharp Decline in Illegal Migrants Entering EU in 2017: Frontex” (21.02.2018), <http://www.hurriyetdailynews.com/sharp-decline-in-illegal-migrants-entering-eu-in-2017-frontex-127714> (04.05.2019).

URL, “Sırbistan Kosova’yı tanıdı” (20.04.2013), <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/sirbistan-kosovayi-tanidi-83143.html> (26.03.2019).

URL, “Spain General Election” (t.y.), https://ipfs.io/ipfs/QmXoypizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/Spanish_general_election%2C_2004.html (06.05.2019).

URL, “The Spain Terrorist Attack in Pictures” (11.03.2005), <https://www.spiegel.de/international/photo-gallery-the-spain-terrorist-attack-in-pictures-a-345868.html> (06.05.2019).

URL, “Themes and Results of BRICS Summits Over The Decade” (01.09.2017), http://www.chinadaily.com.cn/world/2017brics/2017-09/01/content_31369213.htm (12.02.2019).

- URL, “Turkey Spends \$30 Billion on Syrian Refugees: FM” (06.11.2017), <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-to-continue-responding-to-humanitarian-crises-121982> (05.05.2019).
- URL, “Turkey’s Visa Liberalisation Scorecard” (01.05.2016), <https://www.esiweb.org/index.php?lang=fr&id=555&function=print> (02.05.2019).
- URL, “Turkish Development Assistance Report 2017” (01.01.2018), <https://www.tika.gov.tr/upload/2019/Turkish%20Development%20Assistance%20Report%202017/Kalkinma2017EngWeb.pdf> (25.06.2019).
- URL, “UN Secretary-General backs Syria on Golan Heights” (31.03.2019), https://www.trtworld.com/middle-east/un-secretary-general-backs-syria-on-golan-heights-25424/amp/?utm_source=googlenewsstand&utm_medium=amp_rss (16.02.2019).
- Vural, Aysu (2017), “Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin’in Afrika Politikası”, **Avrasya Etüdüleri**, 51(1), 123-152.
- Weaver, Matthew ve McCarthy, Tom (2012), “UN General Assembly Recognises Palestinian State-As It Happened”, <https://www.theguardian.com/world/middle-east-live/2012/nov/29/egypt-crisis-morsi-constitution-live> (21.03.2019).
- Wilson, Dominic ve Purushothaman Roopa (2003), “Dreaming with BRICs: The Path to 2050”, <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/brics-dream.pdf> (03.01.2019).
- Yavuz, Ali vd. (2013), “Avrupa’da Borç Krizi ve Çözüm Arayışları”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, 15(2), 131-154.
- Yılmaz, Muzaffer Ercan (2007), “Westphalia’ dan Günümüze Savaş”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 4(14), 17-38.
- Yılmaz, Ömer (2006), “İspanya Terörle Mücadele Tecrübesi: Medeniyetler İttifakı Olabilir mi? İspanya Örneği”, İhsan Bal (Ed.), **TERÖRİZM, Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadele Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, 1. Baskı içinde (119-158), Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yurdusev, A. Nuri (1996), “Laiklik ve Modern Uluslararası Sistem”, **Liberal Düşünce**, 1(1), 77-84.
- Yüzbaşıoğlu, Nazlı ve Kazancı, Handan (2019), “Spanish Envoy Hails Turkey on Alliance of Civilizations”, <https://www.aa.com.tr/en/europe/spanish-envoy-hails-turkey-on-alliance-of-civilizations/1384009> (09.05.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Fevzi KIRBAŞOĞLU, 01.09.1993 tarihinde Erzurum İli Yakutiye İlçesi'nde doğdu. 2004 yılında Sabancı İlköğretim Okulu'nu; 2008 yılında Sabancı Ortaokulu'nu; 2011 yılında Erzurum (Anadolu) Lisesi'ni; 2015 yılında da Atatürk Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

KIRBAŞOĞLU, bekar olup ileri düzeyde İngilizce, başlangıç düzeyinde Rusça bilmektedir.

